D. R. Popescu

TRAGEDIA DE LUX

Spre deosebire de domnul Kott, care vede la tot pasul, în piesele lui Shakespeare, înflorind, burzuluindu-se și explodând, în mod catastrofal, politicul – și, desigur, prin translare, explodând politicul și în neghioaba noastră contemporaneitate! – nouă ni se pare că în ***Hamlet***, și în multe alte lucrări semnate de domnul Shakespeare, nu neapărat argumentul politic declanșează ura, disprețul și încrâncenarea tragică devastatoare! Politicul este doar efectul unor conflicte tragice pure – adică epurate, inițial, de politizarea apăsată a suferințelor și iubirilor omenești. Dacă forța literară a domnului Shakespeare ar fi stat în primul rând în primatul politicului, devalorizarea și uzura și-ar fi arătat de mult timp colții. Politicul este elementul care compromite cel mai ușor – și cu grăbire cea mai mare! – orice trudă artistică de pe acest pământ atât de supus magiei turnesolului.

La Elsinar, în regatul Danemarcei, asistăm la o tragedie de lux, într-un decor regal, în costume regale, cu prinți, regi, regine, înaltă dregătorie regală! În ***Hamlet*** nu moare nici măcar un poporean sau un ins neșcolit! Iar groparii regali înmormântează în cimitirul regal doar fețe distinse! Soldații care mor în războaie, pentru Danemarca, nu sunt răsplătiți cu înmormântări de lux! Dar totul s-ar pierde în tumultul parfumat al istoriei daneze, pudrate și mascate, dacă prințul Hamlet, incitat de vorbele stafiei rigăi Hamlet, nu și-ar da seama, treptat, că în regatul Danemarcei există ceva putred – și, mai ales, că a gândi în Danemarca este o crimă. Conștient de acest adevăr, dovedit treptat, și după multe îndoieli, prințul nu e sigur că a venit pe lume ca să poată să repună lumea în țâțânile din care a căzut!

Don Quijote, în schimb, spune tranșant: „Eu am venit pe lume să înlătur nedreptățile… să vin în ajutorul celor slabi și năpăstuiți“. El, va să zică, vrea să strivească răul din lume și să triumfe adevărul!

Hidalgul nostru avea ca la vreo cincizeci de ani; era bine legat și vânos la trup, uscățiv la față, se scula cu noaptea în cap și era pătimaș vânător…

Hamlet studia la universitățile germane.

Despre omul nostru dintr-un sătuc de La Mancha unora le plăcea să spună că era poreclit Quijada (falcă), alții susțineau că era poreclit Quesada (brânzoaică). I se mai zicea și Quejana (plângere, jalbă). Te și întrebi: ce legătură se poate face între falcă, jalbă și brânzoaică?

Hidalgul din sătucul de La Mancha, după ce-și botează calul după gustul său, „îi veni chef să-și pună și lui un nume…“ și hotărî să se numească Don Quijote… Și, ca un bun cavaler ce era, dori să-și adauge… și numele patriei sale și să-și spună Don Quijote de La Mancha nume „prin care își arăta pe șleau obârșia și patria, cinstind-o pentru că-și luase perechea de la ea“. Va să zică Hidalgul nostru s-a botezat singur! Și și-a ales singur destinul. În urma citirii a unui număr formidabil de cărți. Va să zică avem de-a face cu un produs al citirii cărților! Hamlet se formase în mediul universităților germane. Don Quijote se formase singur, în sătucul din La Mancha.

Ce mânca Don Quijote? „Câte-un ghiveci, mai mult cu carne de vacă decât de berbec, și seara cel mai adesea tocătură, jumări cu slănină sâmbătă, linte vinerea și câte un porumb fript dumineca“.

La mesele regale din Danemarca nu lipsea vinul din pocale, iar la masa unde se celebra nunta regelui Claudius cu Gertruda, tunurile! Da, salve de tun însoțeau paharele ridicate întru fericirea însurăților etc.

La Elsinar, castelul era plin de cărți – ca să nu spunem că era chiar o bibliotecă! O bibliotecă inutilă, căci la Elsinar doar Hamlet mereu se afla cu o carte în mână!

Dar în sătucul de La Mancha, cavalerul nostru, în „răstimpurile lui de răgaz (care țineau mai tot anul) se deda la cititul romanelor cavalerești, cu atâta foc și cu atâta plăcere, că-și uita aproape cu totul de vânătoare“... Pasiunea asta îi „înțepți sminteala“ – încât „vându o mulțime de sfori de moșie ca să-și cumpere cărți“. „Mai ales îi plăceau cele scrise de Feliciano de Silva… Căci proza lui limpede și tâlcurile lui adânci i se păreau adevărate perle“. Iată o perlă îndrăgită de Don Quijote: „Rațiunile iraționalelor chemări la uzul rațiunii (Caragiale, unde ești?) din care zilnic îmi faceți rațiunii mele rație îmi anemiază în așa măsură rațiunea, încât am rațiuni a mă plânge de frumusețea domniei voastre“ (Urmuz și dramaturgii absurdului ar putea lua notițe!). Altă perlă dragă cavalerului de La Mancha: „Înaltul cerului care-ți înalță în chip dumnezeiesc dumnezeiescul chip, cu stele, te face să fi bine meritat meritul pe care înălțimea ta îl merită“.

Don Quijote citea din „amurgul serii până în revărsatul zorilor și așa, din prea mult citit, i se uscară creierii, încât își pierdu mințile“. Și-i intră în cap că toată „moara de scorneli visate pe care le citea era adevărul adevărat“.

Hamlet se îndoiește aproape de toate adevărurile!

Asta să însemne că sunt mai multe feluri de sminteli? Mai multe feluri de a juca teatru? Mai multe feluri de a trăi smintit sau de a muri smintit? Mi-o pot închipui pe Ofelia, în puritatea ei desăvârșită, culegând flori goală-pușcă și intrând în apă doar cu coronița de flori pe frunte, peste mijloc! Ea nu plânge, smintită, nu râde; ea, din cauza atrocităților de la Elsinar, a încetat să mai înțeleagă orice se întâmplă în Danemarca și pe pământ.

Hamlet se întreabă „A fi sau a nu fi?“. Don Quijote exultă citind că rațiunile iraționalelor chemări la uzul rațiunii etc. Polonius este onctuos și plin de sfaturi pentru toți, așa că nu poți să-ți dai seama când minte. Regina Gertruda, cu pocalul otrăvit în mână, în scena duelului-capcană, neștiind încă precis, sau poate știind cine este cu adevărat Claudius, bea enigmatica licoare cu un fel de indiferență sau de încântare, de parcă n-ar mai fi fost în stare să descâlcească bucuria de atrocitatea

tragediei… Aerul englez în care descind de pe corabie năbădăioșii curteni și fluierași Rosencrantz și Guildenstern are culoarea hematiilor putride și miroase a sânge. Pe Laertes mi-l închipui plimbându-se pe malurile Senei, la Paris, trăgând din trabuc, dornic să se inițieze în ritualuri erotice.

Într-o tragedie de lux, ***Nașul***, despre viața căpeteniilor mafiote din America, există, totuși, printre atâtea crime abominabile, nemiloase, un cod al onoarei! Cine trădează și pune viața semenilor săi mafioți în pericol e sortit morții – chiar dacă e vorba de o rudă de sânge! Parcă ne-am afla într-o familie regală, extrem de bogată, condusă de legi mafiote simple, neiertătoare. Marlon Brando, „Nașul“, este un fel de Dumnezeu calm, atotputernic, drăgălaș cu supușii săi, care știu că orice nesupunere sau orice păcat va suporta consecințele unicei religii a Nașului, religia crimei. E o societate închisă – un țarc, un rai închis, înțărcuit, plin cu arme de foc! Termenii obsceni din alte filme cu mafioți de periferie nu există. Marlon Brando este un rege sobru, lucid, fără strategii erotizante, aleatorii și futile. Al Pacino e un tânăr cu carte, un ofițer al armatei americane, care și-a slujit patria – și nu vrea să intre în sistemul regalității, din regatul tatălui său, decât atunci când legile de fier ale moralei de fier construite și păstorite de acesta sunt încălcate și batjocorite de tot felul de trepăduși hulpavi! În această tragedie de lux, ***Nașul***, nimeni nu trebuie să uite cine este și nici să facă pe naivul că nu-și mai amintește ce-a întreprins și cine este! Coppola filmează familia de lux a regilor Mafiei ca și cum ar lua în cătare o lume desprinsă dintr-un univers cu monarhi de-ai domnului Shakespeare. Să nu uităm scena absolut grozavă în care Marlon Brando, „Nașul“ cel invincibil, pe care nu l-au putut doborî și răpune gloanțele adversarilor săi, moare jucându-se într-o grădină – într-un fel de grădină edenică! – moare, cumva, ca un Dumnezeu obosit… Ehei, Don Corleone, Dumnezeu, se joacă în paradis cu nepoțelul său – și moare… Da, Dumnezeu moare, fericit, jucându-se cu nepoțelul său inocent, cu nașul de mâine, cu sfântul stâlp de mâine al religiei mafiei!… O, să nu uităm din această tragedie de lux amintirile din dulcea copilărie din mirifica Italie, să nu-l uităm pe Robert de Niro, cu ale sale înalte procente de geniu, să nu uităm cântecele de operă care acompaniază bubuitul pistoalelor, să nu uităm discriminarea pe care banul o adâncește între oameni și nici nunta însângerată!

Marsilia, Rue Sadi Carnot

Ce departe se află de această tragedie de lux ieșirea din scenă a lui Don Quijote de La Mancha. El, care-și botezase mârțoaga cu un nume ce putea să sugereze că nu se temea de nimeni – și de cine să-i fie frică atâta timp cât lectura cărților îl transformase într-un cavaler invincibil?! – el, da, pe patul morții nu le spune, fălos, celor din jur, că nimeni n-o să-i creadă că au trăit alături de viteazul vitejilor, el știe că n-o să fie acoperit cu jerbe și coroane de flori pompoase, știe că e un om ca ei toți, muritor, umilit de bătrânețe… Zice, pe patul morții: „Viața mea nu mi-a fost chiar atât de anapoda, încât să las după mine faima de smintit“. Și mai spune: „Firitiți-mă, dragii mei, că eu nu mai sunt acum Don Quijote de la Mancha, ci Alonso Quijano, ale cărui apucături blajine îmi scoaseră numele de cel Bun“.

Prietenul nedezmințit al lui Hamlet este Horațio, un om cu știință de carte. Prietenul și scutierul lui Don Quijote este un țărănoi analfabet, care-l urmează călare pe un măgar…

Aproape fiecare personaj major din ***Hamlet*** – mai puțin Ofelia, Horațio, Fortimbras cel Tânăr, groparii filosofi și soldații de rând! – au ceva de ascuns! Se simt vulnerabili! Sancho Panza este senin și invulnerabil. Sancho Panza (se citește Pansa) era un „țăran din vecini, om cumsecade (dacă se poate da titlul acesta și unui biet sărăntoc), dar de minte plin cât broasca de păr. Până în cele din urmă atâta îl tocă Don Quijote la cap, atâtea îi îndrugă și făgădui, că bietul țăran se hotărî să plece cu el și să-i slujească de scutier“.

În ***Don Quijote*** peripețiile Cavalerului Tristei Figuri și ale țărănoiului cu mintea cam îngrămădită se consumă într-o lume cu oameni bogați și săraci… În ***Nașul***, universul social este altul! În ***Hamlet***, contextul regal e și mai complex, firește! Dintr-o dorință utopică nebună, de a surclasa răul închipuit sau ba – dovedind, cumva, idilismul cărților? – Don Quijote și scutierul său trăiesc o halucinantă experiență a falimentării binelui, a neputinței de a clinti societatea din țâțânile ei ruginite.

În dorința de a menține paradisul mafiot în țâțânile sale oculte și de neclintit, în ***Nașul*** crimele se repetă, previzibil și imprevizibil, de parcă moartea ar fi un personaj viu, familiar cu un discurs ce este interpretat și rostit mereu de alte personaje!

Sigur că ar fi simplist și ușor deplasat să încercăm o paralelă forțată – mai ales că liniile paralele nu se întâlnesc niciodată, în matematica domnului Viorel Barbu, deși în viața cea de toate zilele mai există unele excepții! – între prințul danez, prințul năzuinței spre cunoașterea adevărului, și Don Quijote, cavalerul care a făcut din existența sa punctul forte al înfăptuirii binelui! Iar sintagma tragediei de lux acoperă întotdeauna prea fericit ce-am dorit noi să spunem despre întâmplările petrecute în rangurile de vârf ale unor societăți, vechi și noi, fiindcă tragedia chiar dacă poate fi numită și plebeiană, tot același rezultat matematic dă. Important rămâne ce ne încredințează Hamlet și Don Quijote înaintea morții lor – că valoarea fundamentală a existenței este binele și adevărul. Shakespeare ne va transmite acest testament din partea prințului danez prin Horațio, iar Cervantes ne va vorbi despre măreția binelui prin cele peste șase sute de personaje din romanul său, numărate de specialiști – peste șase sute de suflete care nu sunt, nu sunt, nu sunt, în esența lor, atinse de lepra sinistră a neomeniei feroce.

Magda Ursache

VORBIND DIN OFF

„Tradiția e substanța istoriei, cum este eternitatea substanța timpului“
Miguel de Unamuno, ***La tradicíon eterna***

Nu pricep cum se-ntâmplă, nu-nțeleg cum se poate, dar tema modelelor provoacă umori temperamentale condeierilor. Devin, ca la un semn, iritabili, fără a fi și expresivi (vorba lui nenea Iancu), dând glas mare motivului iritării: valorizările celuilalt.

Constatam în primul număr al „Revistei române“, rebrenduit de Liviu Papuc, lecist convins, că ne-am obișnuit să șocăm aplicând clasicilor terapia de șoc. *Ceata de inși agitați* (mulțumesc, Alex Ștefănescu!), strâmbând din nas la „izul“ național (*gap*-ul dintre generații este exprimat frust de un poet nouăzecist: „chiloții curați să învingă mereu ciorapii murdari“; mie comunicarea între generații mi se pare mai rodnică decât conflictul bătrâni-tineri), îi declară închistați și inhibați, crispați și intimidați pe cei care încearcă să re-descopere *modernitatea clasicilor*. Sintagma aparține eminescologului Ioan Constantinescu, îngropat prea devreme de gherila universitară ieșiotă.

Mai nou, ceata cu pricina vrea să găsească o pereche poetului nepereche, eventual pe Veronica Micle, singura femeie cu bust din parcul Copou, iar LiterNet lansează concursul *Pune-l pe Eminescu la produs*. Inițiativa măreață a unui dez-inhibat de canonul valoric tradițional e comentată pe prima pagină a ziarului „Adevărul“, din 13 iulie a.c.

„Vrei să te simți anti-sistem, să zdruncini și tu șandramaua culturii oficiale? Asociază numele Imensului de un produs capabil să satisfacă prozaica posteritate“.

Adică să asociem musai numele poetului cu un produs de larg consum, de preferință ceva reciclabil și asta în necunoașterea faptului că există deja iaurt Luceafărul. Hai, internetoți, contribuiți la demolarea clasicului, fumat și expirat, lipiți-i numele de ace, brice și carice, de vreo pompă de desfundat chiuvete, de vreo minge de fotbal, de vreun lighean sau de vreo oală sub presiune. N-ați vrea să beți un brandy *Mortua est*? Să folosiți prezervativul *Somnoroase păsărele*? Să-i vedeți fotografia, diminețile, pe capacul cutiei de margarină sau al WC-ului? O mamă, dulce mamă, ne dai paté Eminescu dacă n-ai Hamé? Că și Horia Gârbea, responsabil cu *bagajul de imagine* al USR, exclama excedat: „Eminescu nu e o târfă să-l scoți la produs“.

Ia să-l de-mitizăm pe Eminescu, urlă durii, reacționând ca niște computere virusate. Doar fleții cu „complexul patriei“ (vai de eurosteaua lor!) îi mai citesc articolele politice. Ia mai terminați cu râul-ramul și relaxați-vă. Vacile relaxate dau cel mai bun eurolat. România e *terra deserta*, pământ pustiu din p.d.v. cultural. N-avem cultură (e mică-mică, exact ca-n reclama despre taxa la nu'ș ce telefonie). Nu contează că „Junimea“ lui Cezar Ivănescu a editat cartea lui Jean-Yves Conrad, ***Roumanie, capitale… Paris***, despre personalitățile românești care îmbogățesc și Franța.

Câți nu întreținconfuzia, nu fac valorizări cu ciocanul (fără seceră, ce-i drept; secera a cam dispărut, dar a rămas în dotare ciocanul). A fost declarată industria un morman de fiare vechi, de ce n-ar fi declarată și cultura un morman tot de fiare sau de animale mici: iepuri, șobolani de câmp, popândăi, papagali, șopârle etc., chit că Eminescu (cel păros), Caragiale (antiutopistul), Creangă (surclasat de Rowling) produc performant, peste plan și peste timp, îmbogățind editori improvizați.

Cavaleri ai tristei figuri (cu teribilism nu numai juvenil și cu superficialitate arogantă) denunță… performanțele culturale eliadești, cioraniene, călinesciene, noichiene, ca să ne intre-n cap că „România are o cultură provincială și mimetică chiar (cacofonie universitară, nota mea) când pare originală“, cum susține un căpșunar intello la unguri, pretinzând ca statul (român!) să acționeze c*u modestie* pentru sprijinirea culturii. „Eu aș propune desființarea Ministerului Culturii“, cerea insul într-un... supliment de cultură.

Canonul trebuie redesenat, cum spuneam, cu… ciocanul. Nu Arghezi, ci Tzara; nu Blaga, ci Fondane; nu Rebreanu, ci H. Bonciu; nu Camil Petrescu, ci Blecher sau Sebastian. Ocultații trebuie să ia neapărat locul cuiva, ca și cum n-ar avea locul lor. Un scriitor rus spunea că ficatul vânatului e mai gustos când e smuls proaspăt din viscere. Și ficatul de om, pare-se. De om vânat. De scriitor vânat, ca Buzura. Pentru că aceiași / alți cavaleri care se bat cu clasicii își propun să elimine și concurenții contemporani: vii ori morți recent.

Ia să-l zvârlim din manual pe Marin Preda cu romanul acela îndemnând la violență și grosier, ***Morometii***, cum pretindea într-o „Românie literară“, de octombrie 2001, Marius Dobrin. Ia să-l scoatem din calcul (și-l scoatem) pe Paul Goma. Să rămână-n cărți Norman Manea, nobelizabilul, tradus din China până-n Portugalia. Eventual, să le arătăm străinilor numai găurile din cașcaval, Manea fiind una dintre cele mai mari.

Elita a mai fost odată distrusă, la propriu, în închisorile comuniste. De ce n-am moșteni procesul, măcar la figurat? De ce n-am upercuta în fel și chip marile nume, de ce n-am înti călcâiele vulnerabile, amplificând deruta spirituală? Cineva se lăuda într-o revistă de cultură: „Prin liceu, în loc să-i citesc pe mulții «mari» autori români și trebuie să spun că pe majoritatea nu i-am citit și n-am de gând s-o fac, citeam o groază de cărți de teatru“. În nici un caz Camil Petrescu, în nici un caz Blaga: „n-au legătură cu teatrul“. Altcineva își exprima tot acolo preferințele, citându-i, în această ordine, pe Vakulovski (n-a spus care dintre cei doi, dar bănuiesc motivația: argoul, nu studențesc, ci mitocănesc al prozatorului care se conduce în viață după preceptul: „Dacă societatea te fute, fute-o și tu“), pe Borges și pe Heidegger. O fi fost ironie la mijloc? Aș prefera să fi fost.

Ferească Dumnezeu să constați că scara de valorizări e strâmbă (m-aș fi așteptat ca, postdechembrist, să se facă puțină dreptate lui Crainic, lui Radu Gyr, lui Pan Vizirescu, lui Anton Golopenția, că treptele lipsă din comunism au rămas lipsă, iar celelalte sunt și mai șubrede după ultimele „revizuiri". Reexaminări se fac mereu, cu fiece istorie literară, cu fiece studiu nou apărut, dar nu fără dreaptă cumpănă.

Ce dacă profesioniștii momentului sunt alții decât premia(n)tii? Ce dacă se cultivă ambiguitatea de 7 x 7 feluri, ca să încapă la praznic autori de *Trivial-literatur*, cu vocația licențiosului și atât? Mereu în defect de auz sau de înțelegere privind formularea *reale valori naționale*, agitații sunt dispuși să-ți arunce cu *vitrion englezesc (Năică!)* în ochi. Te categorisesc cu infatuare păsunist, îți dau *exit* cu virulență ideologică de ani cincizeci. Cel mai frust e tot nouăzecistul antecitat: „Generația mea […] nu și-a băgat degetu-n cur ca să vadă dincotro bate vântul". O, ba da! Foștii utecei au acționat mereu la moment oportun(ist). Iar trendu' actual e să fii neointernaționalist, să-l ridiculizezi pe Eminescu, să fii inclement cu Noica și cu G. Călinescu, cu Iorga și cu Pârvan, să faci distincție între cultură (pe care au făcut-o fosilele) și *cooltură* (mulțumesc, Alex Leo Șerban) sau mai rău: cult-ură, cu varianta Colt-ură, ca-n estul sălbatic. „Înainte de-a fi descoperit, sălbaticul (citește nonvesticul, nota mea) a fost mai întâi inventat." Și la G. Cochiara o să revin cu alt prilej.

Trăim în paradigma lui *de*: de-structurare, de-sacralizare, dar și de-moralizare, de-formare; mai puțin, de-secretizare. Deconstruim tot, de la instituții la statui. Lui Adrian Dinu Rachieru îi trimit cărțile mele la Timișoara, pe Bulevardul C. Coposu, *fost* Vasile Pârvan.

Pus pe ziceri și contraziceri neargumentate, Iulian Pruteanu-Isăcescu răbufnește contra mea cu avânt polemic, într-o *coolatitudine*. „Am citit pe nerăsuflate eseul *Magdăi* (sublinierea mea: de n-o fi batjocoros, redactorul „Revistei Române" nu le prea are cu gramatica de-a patra) Ursache și n-am înțeles de ce". A citi pe nerăsuflate înseamnă a citi fără a citi. Numai a act de comunicare corectă nu aduce să opinezi despre ce-ai citit / citat greșit, să contrazici ce crezi că ai înțeles.

Cuprins de emoție negativă la nume ca Nae Ionescu ori G. Călinescu (pentru unii, sarcina intrării în UE este respectarea diferenței etnice; pentru alții, ieșirea de sub umbrela tricoloră), înhață pixul ca pe-o lance și confecționează manifest două liste (deși lista la români e *dans le vent*, eu n-aș fi făcut prostia de-a o alcătui). Una de modele, alta de „anti-modele" și mi le atribuie generos (și mincinos).

Pe lista contrafăcută a „anti-modelelor" mele ar figura Mihai Șora, Mircea Cărtărescu, Laszlo Alexandru, Mariana Codruț etc. Dacă mi-ar fi parcurs textul fără întunecare-n ochi și curat la cuget, comentatorul ar fi înțeles – poate – nu bag mâna-n foc – că pentru mine Șora e un model paidetic, la fel ca nedreptățitul, după machiaverlicul din '89, Noica. Dar numele Mihai Șora a fost adus în pagină nu ca model ori „anti-model", ci în sprijinul respingerii acuzei de plagiat, acuză reiterată cu înverșunare de varii detractori. „Cursurile lui Nae Ionescu nu erau texte scrise. Erau texte vorbite. Cursurile publicate nu au fost revăzute de Nae Ionescu, nu au bunul lui de tipar. Ele au fost preluate de la stenograful aflat în sala de curs. Nu Nae a dispus stenografierea cursurilor.", afirma Șora în „Dilema", nr. 105, 27 ianuarie – 2 februarie, 2006. Au fost editate cursurile lui Nae Ionescu științific, avizat, avertizat, ca ale lui Michel Foucault, de-o pildă? N-au fost. Și nu l-am propus pe Nae Ionescu model absolut pentru toți, ci am deplâns nedreptatea etichetei de plagiator, citându-i elevul: pe Mihai Șora.

Mă întreb și-mi întreb cititorii de bună credință: de unde o fi dedus Iulian Pruteanu-Isăcescu faptul că filosoful Șora e un „anti-model", când ***Eu & tu & el & ea … sau dialogul generalizat*** face parte din lecturile mele esențiale? La fel, poetul (între primii trei, cu siguranță) și prozatorul de excepție, Mircea Cărtărescu. Reiau ce-am scris, poate m-o citi mai pe suflate: „*Tradiția nu poate împiedica, bloca, dacă știi cum s-o asimilezi.* ***Levantul*** *e un bun exemplu"*. Sau polițaiul gândirii mele nu știe cine a scris ***Levantul***, dar atitudinează?

Retentiv foarte la exemplificările mele, Iulian Pruteanu-Isăcescu îmi mai atribuie (halal procedeu!) un „anti-model": Laszlo Alexandru, căruia nici nu-i transcrie bine numele. Că nu-l urmez pe curajosul critic în ideea (moderată și de Gheorghe Grigurcu, de altfel, prin simpla citare a discipolilor lui Nae Ionescu: Eliade, Noica, Mircea Vulcănescu, Pandrea, Țuțea, Șora) cum că profesorul și-ar fi împins elevii spre „frenezie criminală", e altă căciulă.

În coșul meu de „anti-modele" e pusă și Mariana Codruț. Am tras și eu de *storurile galbene*, fără a vedea mare lucru înăuntru, dar s-o consider pe autoarea volumului de poezie bună, ***Măceșul din magazia de lemne***, „anti-model"? Doar că mă opuneam propunerii de-a fi eliminată din manuale ***Mama*** de Coșbuc, prea *castizo* (vorba lui Unamuno) pentru gustul publicistei.

Alte exemple de argumentație precară, bizuită pe inexactități nu mai dau, deși ar mai fi destule în intervenția lui Iulian Pruteanu-Isăcescu. Așa-i când înghiți, sorbi, hăpăi pe nerăsuflate un text și când listezi (gândești) în termeni polari. CDZ (cedez), cum scrie Miruna Vlada. Numai că, după ce-mi atribuie o listă ortodoxă, incluzându-i pe partizanii unei *forma mentis* românească, își prezintă lista proprie, heterodoxă, nu fără a mă depuncta că-l țin sub pernă pe Vasile Militaru. Pe vremea *culturii cu sens unic*, dat de Răutu-Moraru-Șelmaru-Vitu?-Crohmălniceanu-Cornea, depoziția asta m-ar fi băgat la pușcărie. Ai mei ar fi Iorga, Blaga, Țuțea, (Eminescu ține, ca-n baladă, mijloacele; Gyr, marginile), Ion Barbu, Sadoveanu. Lista sa e mult mai încăpătoare: de la Poe la Gheo, de la Carmen Sylva la Elisabeta Rizea (parcă vorbeam de modele intelectuale), de la Proust la autoarea lui Harry Potter. Altfel spus, eu m-aș limita la numele tradiției și n-oi fi auzit de Saramago și de Rushdie, în timp ce unghiul de evaluare al semnatarului „atitudinii" e diferit total. Da, sunt *obligată* (spus cu vocabula lui Cioran) modelelor românești, care m-au ajutat să înaintez. „Cât timp judec în istorie – iar nu în absolut – nu pot gândi nimic fără să țin seama de neamul meu", nota Mircea Eliade în ***Jurnalul portughez***.

Ciudat este însă că acest cetățean al lumii, pe numele său Iulian Pruteanu-Isăcescu, îl pune pe rug *post-mortem* pe Nae Ionescu, dar îl absolvă pe Ezra Pound, probabil cu împăcăciune ecumenică. Aceeași care îl face să admire („am avut șansa să văd piesa Alinei Mungiu") lupta fictorei cu dracii personali, dar să și afirme că „scenele de sex oral întregesc (după părerea mea) imaginea unei lumi". Ce să mai zici decât că lumea-i cum este și ca dânsa (nu) suntem noi?

În rest, înțelegere în diversitate, deși eu cred că neajutoraților în ale gustului nu trebuie lăsați pradă Vacanței Mari a Intelectului; critica e datoare să se bată pentru a-i corija. Altfel, fiecare cu Naele și cu Platonul lui. *À bon entendeur, salut!*

Dan Berindei

„VIAȚA MEA A FOST O LUPTĂ STĂRUITOARE, NEÎNCETATĂ“* (II)

Convorbire realizată de **Alexandru Deșliu**

– Ce pagini despre istoria noastră v-au indignat cel mai mult?

– A fost foarte decepționant manualul apărut cu un număr de ani în urmă și în care s-a căutat o răsturnare a valorilor naționale. Este inimaginabilă această autobatjocorire, la care am asistat și din păcate mai asistăm încă, cu dorința distrugerii personalităților mitizate. Au fost atunci coborâte de pe soclurile lor personalități de talia lui Ștefan cel Mare ori a lui Alexandru Ioan Cuza și târâte în derizoriu. Același lucru a avut loc, din păcate, și cu Eminescu. Fără să vrei, te întrebi dacă este vorba doar de întâmplări sau mai probabil de acte deliberate. Mai trist este că astfel de atitudini continuă și că tineretul le cade victimă.

– Evocați, domnule profesor, acele momente în care, după o perioadă de încercări, de cumpănă și de chinuri, ați supraviețuit și ați reușit să intrați în fluxul normal al profesiei dumneavoastră?

– Nu-mi face o plăcere deosebită să evoc astfel de lucruri, dar, din păcate, ele au existat. În decembrie 1946 am devenit slujbaș al statului, fiind angajat la Institutul de Studii și Cercetări Balcanice, mai întâi secretar, iar apoi asistent. Doi ani mai târziu, și acest institut, ca și altele similare, a fost inclus în noul Institut de Istorie și Filosofie al Academiei R.P.R., prin care se dăduse o nouă față Academiei Române. Câțiva ani de zile, lucrurile păreau a intra într-un făgaș normal, dar era doar o aparență, de fapt regimul devenea din ce în ce mai dur. Cel care conducea efectiv istoriografia era Mihail Roller, deși aparent director al Institutului era Petre Constantinescu-Iași. În vara anului 1950, îmi fusese arestată soția, fiind însă condamnată abia la începutul anului 1952, pentru omisiune de denunț, la doi ani închisoare; între timp, născuse în închisoare, la Văcărești, pe fiica mea Ruxandra. Între timp, loviturile au început să curgă asupra Institutului și a cercetătorilor din cadrul său. În luna iunie 1952, au fost eliminați 20 de cercetători; am scăpat, deoarece Constantinescu-Iași invocase faptul că în luna iulie soția mea urma să fie eliberată. Dar nu s-a întâmplat așa, ea a mai fost ținută după gratii până în februarie 1953, așa că, la 1 octombrie 1952, am făcut parte din noul lot de 20 de cercetători care au fost „eliberați din muncă“. Situația mea era deosebit de complicată. Eram singur cu cei doi copii ai mei, Mihnea, care avea atunci 4 ani și Ruxandra, de un an, pe care o luasem de la Văcărești. Tatăl meu era la Canal, mama fusese la rândul ei condamnată, socrul meu era închis din 1947, iar soacra mea se găsea în situația soției mele. Liberă mai era cumnata mea, dar abia își găsise de lucru și nici situația locuinței ei nu era clară. Fusesem „eliberat“ cu interdicția de a lucra la nivelul profesiunii și pregătirii mele. Un vecin de bloc m-a trimis la „Cooperativa Mecanica Nouă“, unde am fost angajat ca mecanic presator. Am și astăzi întreaga recunoștință față de „cadrista“ cooperativei, căreia, înfățișându-i cu sinceritate situația în care mă găseam, a fost impresionată și m-a angajat. Am lucrat peste o jumătate de an, confecționând sute de mii, dacă nu milioane de blacheuri de pantofi și ștergătoare de parbriz. Greu era când trebuia să cari tuburi de oxigen pe scări în sus și în jos mai multe etaje ori să sortezi în depozitele de fier vechi deșeurile de tablă din care se confecționau blacheurile. Din fericire, găsisem o doamnă în vârstă, Esmeralda Brăilescu, care stătea nu departe de locuința noastră și care venea la șase dimineața să stea cu cei mici, ca să pot pleca la muncă. Reîntors pe la 5-6 după-amiază, îmi revenea mie să mă ocup de copii, să-i hrănesc, să le gătesc și să le fac baie; apoi – eram tânăr pe vremea aceea! – mai aveam puterea și tăria de a mai lucra câteva ceasuri în meseria mea, „să nu ies din mână“!

La 18 februarie 1953 – chiar în ziua în care se împlineau opt ani de la căsătoria noastră! – a fost eliberată soția mea. Prin aprilie, am izbutit să fiu angajat, ca istoric, la Institutul de Sistematizare a Orașelor și Regiunilor (I.C.S.O.R.), unde voi rămâne în anii următori. La 1 octombrie 1955 – între timp, puterea lui Roller se încheiase! – am fost rechemat la Institutul de Istorie. Se împliniseră, chiar în acea zi, trei ani de exil! Am avut satisfacția ca după ce fusesem amândoi „eliberați“ la 1 octombrie 1952, să fim, profesorul Mihai Berza și cu mine, rechemați la 1 octombrie 1955. Am reintrat astfel în fluxul normal de care aminteați! Neîndoielnic că au mai fost momente complicate pe parcursul anilor următori, dar n-am mai avut parte de o „eliberare“! Sigur este însă că „matca“ afirmării mele aveam s-o găsesc abia după decembrie 1989. Mai am o certitudine. Faptul că n-am cedat, că nu m-am trădat pe mine, că n-am părăsit vocația și am luptat pentru ea în cele mai grele condiții, explică puterea mea de rezistență și continuitate.

– Care a fost cel mai radical contact pe care l-ați avut cu îngrădirile ideologice impuse de regimul comunist?

* Fragment dintr-un volum de interviuri în lucru

– Este o întrebare tare dificilă, mai ales dacă avem în vedere perioada stalinistă, anii 1950-1952. Ne-am pomenit ca în niște cămăși de fier, ideologia atingând deseori limitele absurdului, sufocându-ne. Îmi amintesc, prin 1951-1952, cum se creaseră în Institut colectivele „anti-imperialiste"! Roller pretindea să se justifice prin documente „tezele" pe care el le emitea. Documentele nu trebuiau să ducă la concluzii, ci concluziile dinainte stabilite trebuiau neapărat justificate prin documente!

– Care e menirea istoricului și a istoriei după părerea Dvs, domnule profesor?

– Istoricul ar trebui să fie un îndrumător. Cunoscând trecutul, el are o armă de preț în descifrarea prezentului și a viitorului. Orice s-ar spune, istoria este un „magister vitae". Din păcate, rolul istoriei este minimalizat sau chiar denigrat. Mai regretabil este însă faptul că cei care trebuie să decidă, conducătorii, oamenii politici, demnitarii în general, nu acordă istoriei însemnătatea pe care ea o are, ca învățătoare!

– Câtă intuiție și cât adevăr se află în reconstituirea unei epoci istorice?

– Adevărul absolut nu poate fi atins! În primul rând, deoarece istoricului nu-i stau la dispoziție decât o parte din izvoarele istorice, din sursele în temeiul cărora el trebuie să reconstituie o epocă istorică, un moment sau să redea viață unei personalități. Mai grav este și cazul, deseori întâlnit, când izvoarele se contrazic și când nu avem la dispoziție decât o parte dintre ele. Neîndoielnic, istoricul are la dispoziție intuiția, dar depinde de măsura în care el dispune de izvoare istorice suficiente și de calitatea lor, ca și de propriile sale însușiri și de cunoștințele sale generale pentru ca intuiția să nu-i joace feste! Justificarea intuiției trebuie găsită în sursele existente, altfel, se riscă scrierea unui...roman de ficțiune și nu a se realiza o reconstituire istorică!

– Credeți că reconstituirea impietează asupra autenticității?

– Nu neapărat, dar riscul există și, în consecință, istoricul autentic trebuie să fie bine „înarmat" cu izvoare care-i să-i justifice – cel puțin în parte – sensul interpretării sale și cu logică și inteligență, altfel există riscul de a cădea în derizoriu și uneori chiar în ridicol.

– Într-unul din articolele sale, reunite în volumul *Idéologies et mentalités*, Michel Vovelle ridică următoarea problemă : „Atunci când sursa rămâne tăcută, ce concluzie putem trage?". Considerați, domnule profesor, că putem interpreta și tăcerile, absențele, momentele albe ale istoriei?

– Neîndoielnic că istoricul este liber – și chiar trebuie să facă acest lucru – să încerce să completeze golurile, să umple „tăcerile", dar sarcina aceasta este foarte delicată și plină de responsabilități. Nu ne este permis să dăm la o parte ceea ce izvoarele ne oferă și să înlocuim acestea cu ipoteze îmbrăcate în haine de „certitudini". Trebuie totdeauna făcută o demarcație foarte limpede între ceea ce izvoarele ne oferă și ceea ce încercăm să construim. O nouă și atentă cercetare a izvoarelor existente, găsirea unor noi izvoare, ca și construirea unor ipoteze sunt acțiuni care revin istoricului, dar totul trebuie făcut „transparent" și cu tact. Putem emite ipoteze, dar nu inventa surse!

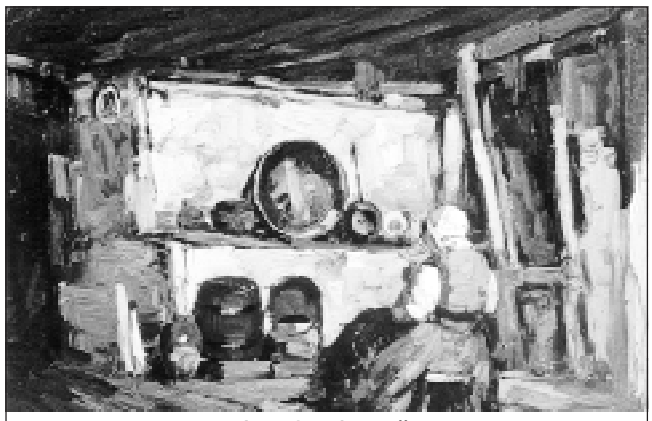

Interior de țară

– Istoria este de multe ori incomodă. Am vrea câteodată să scăpăm de ea și actuala construcție europeană are anumite probleme cu istoria; e nevoie de un nou set de valori, de o nouă ideologie, potrivită cu proiectul Europei unificate?

– Istoria poate fi incomodă, dar ca istoric nu-ți este permis să înlături incomoditățile, ca și cum ele n-ar exista, poți cel mult să încerci să le explici. Actuala construcție europeană are „probleme cu istoria", în primul rând necunoașterea ei la scară europeană de europeni și în al doilea rând, tratarea ei diferențiată, uneori cu contradicții flagrante, de unii și de alții. Oamenii politici ai continentului ar trebui să fie mai profund cunoscători ai trecutului pentru a putea acționa în cunoștință de cauză și fără a săvârși greșeli fundamentale din ignoranță (de exemplu, modalitățile greșite de considerare a crizelor balcanice, în general „mari necunoscute" pentru lumea politică apuseană). Un nou set de valori sau un set de valori *echilibrat la scara geografică a continentului*, un minimum de cunoștințe istorice generale s-ar impune a fi generalizat și neîndoielnic și o nouă „ideologie", *egalitară* în abordarea fenomenelor istorice, ar fi și ea necesară la scara Europei.

– Domnule profesor, un istoric poate fi pătimaș?

– Deseori istoricii pot fi pătimași. Este o chestiune de temperament, de educație, de formare. Unii nu se pot stăpâni și patima poate pune stăpânire pe dânșii, anihilându-le uneori un discernământ obiectiv. Lucrul acesta se poate constata chiar și la unii istorici foarte valoroși.

– Credeți că istoria comportă mai multe adevăruri?

– Adevărul este unul singur, dar cunoașterea sa ridică marile probleme, lucru datorat și faptului că nu toate izvoarele referitoare la un fapt istoric ajung să fie cunoscute, multe se pierd. Deoarece istoricii nu au la dispoziție *întreg* ansamblul de izvoare, este firesc ca ipotezele lor să fie uneori deosebite, dar aceasta nu înseamnă că există mai multe adevăruri! Generațiile succesive de istorici, întregind baza lor de informare, dar și recurgând la unele modalități deosebite de a gândi asupra fenomenelor istorice, se apropie treptat mai mult de adevărul absolut, dar pe acesta nu-l vom cunoaște în întregime niciodată!

– Care credeți că este raportul dintre tradiție și înnoire în etapa actuala a studiilor istorice românești?

– Istoriografia trăiește un proces neîntrerupt de înnoire și a fost totdeauna așa, dar înnoirea apare întemeindu-se pe acumulările tradiției, pe munca și creativitatea înaintașilor. Este deci vorba de un singur proces organic, de succesiune. Noi metode, abordarea unor domenii neglijate sau voit ignorate sunt menite să lărgească cunoașterea istorică. Înnoirea trebuie însă neapărat să pornească de la bază, să nu se încerce să se clădească etajul al III-lea fără ca el să se întemeieze pe existența etajelor anterioare!

– În ce fel credeți că s-ar putea îmbunătăți modul de transmitere a cunoștințelor istorice prin intermediul învățământului universitar?

– Problema cea mai gravă în societatea noastră se ridică în privința transmiterii cunoștințelor istorice la scara întregii societăți, deci a învățământului elementar și mediu, ca și a celui profesional. Restrângerea treptată a numărului de ore, uneori chiar și dispariția lor, ca și insuficienta atenție acordată istoriei naționale poate duce la crize de identitate, pe lângă faptul că acești copii și tineri sunt lipsiți de una dintre pârghiile educației și formării lor. Există și unele tendințe prea modernizante și imitatoare care accentuează această stare de fapt. Tânărul iese din școală cu un bagaj foarte restrâns de cunoștințe istorice. Neîndoielnic că la aceasta se adaugă slaba calitate a manualelor și uneori, din păcate, și a celor care predau. Cei care ajung la Universitate și-și aleg domeniul istoriei nu ridică probleme, doar privind o ameliorare, o îmbunătățire. Învățământul istoriei universitar este conectat nivelului dezvoltării istoriografiei mondiale. Neîndoielnic că se ridică și aici problema dotării cu publicații, a deplasării peste hotare și a schimbului de studenți.

– Un istoric de notorietate își poate impune uneori punctul de vedere?

– Evident că acest lucru poate să aibă loc, dar uneori și istorici improvizați au succes prin senzaționalul demersului lor ori din pricina mass mediei. În această privință, ar fi bine ca mai ales posturile de radio și televiziune să-și demonstreze responsabilitatea civică și națională prin emisiunile lor. Nu este vorba de libertatea de opinii și de cuvânt, dar este vorba de a nu se înăbuși tocmai vocile cele mai competente într-o problemă sau alta! Realitatea este că cea mai bună carte de specialitate are un impact minor în comparație cu o emisiune de televiziune.

– Un istoric de geniu poate să scrie orice? Ce înseamnă responsabilitate pentru un istoric mare?

– Un istoric responsabil față de sine și față de societate nu poate scrie orice, chiar dacă este genial. Istoricul este răspunzător pentru cuvintele sale, el trebuie înainte de toate să slujească adevărul, dar, totodată, trebuie să exprime măsură, echilibru și să nu fie incitant. El trebuie să se comporte ca un judecător imparțial, cu calm. Consecințele unor afirmații necontrolate, unor ipoteze hazardate, pot fi uneori grave și de acest lucru istoricul trebuie să fie conștient, din nou, repet, fără a întina adevărul, dar fără a uita că „tonul face muzica"!

– Câți ani îi trebuie unei țări ca să-și formeze un istoric care să o reprezinte?

– Formarea unui istoric specializat într-un domeniu presupune un număr de condiții: buna cunoaștere a istoriei universale și naționale, integrarea în curentele istoriei mondiale, cunoașterea unui număr de limbi străine, cunoașterea disciplinelor auxiliare ale istoriei și neîndoielnic capacitatea de a aborda și mai ales *înțelege* procesele istorice, echilibru și lipsă de patimă. Există o tendință de simplificare și de schematizare a învățământului superior. Or, formarea presupune ani de muncă, care depășesc cu mult limitele procesului de învățământ. În perioada interbelică, elitele noastre în domeniul istoriografiei s-au format *după* ce au încheiat cursurile universitare și *după* ce au început să se afirme pe plan științific, mai ales în școlile românești de la Paris și Roma. Timpul de formare, încă trei-patru ani după studiile universitare! Aș mai adăuga că astăzi există uneori tendința nocivă la tinerii înzestrați de a obține orice bursă și de a nu stărui într-un singur domeniu, realizând astfel o reală specializare. Firesc ar fi să se alcătuiască un plan de specializări și ca statul să dea întreg sprijinul său pentru ca, timp de mai mulți ani, tinerii înzestrați să se poată forma ca deplini oameni de știință. Este un lucru care ar trebui să preocupe și care să fie realizat după un plan, metodic și bine organizat și nu să fie lăsat la jocul întâmplării.

– Ce părere aveți despre generația tânără de istorici care se ridică în istoriografia noastră?

– Neîndoielnic, noi, românii, suntem înzestrați. Nu suntem prea statornici, dar avem o putere de adaptare la noi situații ca nimeni alții. Tinerii studenți valoroși s-au încadrat din zbor în curentele istoriografiei mondiale, au învățat limbi străine și mulți dintre ei s-au dovedit peste hotare deosebit de capabili. Nu ne poate decât bucura acest lucru. Unii nu s-au mai întors, alții au revenit. Și unii și alții ar trebui să rămână „în grădina noastră", comportându-se cum o fac tinerii maghiari sau cei poloni, ca să vorbim de vecini de ai noștri. *Din păcate, unii uită grabnic că sunt români.*

Generațiile anterioare ne-am format și dezvoltat în condiții deosebit de grele nu numai material, pentru foarte mulți, dar mai ales sub presiunea unui regim totalitar. Din 22 decembrie 1989, libertatea s-a instalat și în acest domeniu al istoriografiei, dar aceasta, din păcate, n-a însemnat recreerea condițiilor de formare interbelice. Istoriografia se află astăzi într-o măsură mult prea mare sub impactul politicului, care, de altfel, domină excesiv întreaga noastră viață. În această privință, există un amestec al criteriilor politice și în selectarea și formarea viitoarelor elite. Și aici sau mai ales aici *singurul criteriu* utilizat n-ar trebui să fie decât cel al valorii și competenței persoanei.

Lucrurile s-au schimbat, pe de altă parte, din fericire, dar și cu urmări negative, prea repede. Eu unul am putut călători pentru întâia oară în străinătate la o manifestare științifică în 1965,aveam 42 de ani. De prin 1990 posibilitățile de călătorii peste hotare, zeci și sute de burse, au fost oferite tinerilor absolvenți sau chiar studenți, care au folosit ocazia, mulți eficient, dar pentru alții a fost prilejul de a călători și de a putea aduna sume importante. A apărut categoria vânătorilor de burse, în general tineri foarte înzestrați, dar care, ca și fluturașii, au sărit din bursă în bursă, fără un plan serios de formare. Este foarte necesar ca bursele care se acordă de instituțiile de stat

să fie distribuite după criterii stricte și avându-se în vedere necesitatea de a se forma specialiști în anumite domenii.

Dar, pentru a-mi rezuma opiniile, în această privință, consider că există mulți tineri istorici valoroși. Unii dintre ei au în față oportunitățile de a se afirma pe plan universal, pe care doar cu mari greutăți și impedimente le-au avut generațiile cărora le-am aparținut eu, timp de aproape o jumătate de veac. Le revine însă *să-și facă datoria de români și a se afirma ca reprezentanți ai națiunii lor*, chiar și în condițiile mondializării, tot astfel cum o fac colegii lor din celelalte țări. Mai există o problemă și ea consecință a deplinei libertăți! Tinerii n-au deloc apetență pentru a publica colecții de izvoare istorice și de a realiza instrumente de lucru. Toate istoriografiile se dezvoltă pe temeiul unei neîncetate îmbogățiri *sistematice* a bazei de informație și mersul lor înainte se sprijină pe instrumentele de lucru (bibliografii, dicționare, enciclopedii etc.). Or, din păcate, tinerii sunt interesați de propriile lucrări originale, uneori puțin sau mai mult teribiliste și fug de munca, nu ușoară, a întocmirii colecțiilor de izvoare sau a instrumentelor de lucru. Dar fără acestea, progresul oricărei istoriografii este relativ! Deci, necesar ar fi, chiar călcându-și pe suflet, ca și tinerii să facă ceea ce am făcut noi toți din generațiile anterioare și să-și dea obolul pentru ca realizarea și publicarea lucrărilor de acest tip să nu fie nici întreruptă și nici încetinită. De altfel, ei au un avantaj pe care noi cei mai vârstnici nu l-am avut decât după 1989: uriașele beneficii ale societății informaționale!

– Cum credeți că va rămâne în istorie România de azi?

– Nu trăim o perioadă prea fastă! Trecerea de la un regim la altul s-a făcut aruncându-se, pe multe planuri, baia o dată cu copilul și plătim acum acest lucru. Suntem încă mușuroiul peste care s-a călcat și încă nu ne-am regăsit normalitatea.

Am avut prilejul, cu puțin timp în urmă, mergând la reuniunea biroului Asociației de istorie contemporană a Europei, din care fac parte, să petrec două zile la München, cea dintâi de lucru intens, iar cea de-a doua de odihnă. Era o sâmbătă și aveam avionul de reîntoarcere în dimineața următoare. Am petrecut astfel o zi în mijlocul münchenezilor. Era o zi de odihnă și pentru ei. Am ieșit de dimineață pe la ora nouă, strada era încă pustie. Hotelul meu era într-o mică piață și sub geamul meu era o terasă. În preajmă un magazin universal – Kaufhof – unde m-am dus să fac câteva cumpărături. Strada s-a însuflețit. Nenumărate mame, care-și duceau copiii în cărucioare, bătrâni și bătrâne care se așezau pe bănci, pe terasa de sub fereastra mea au început să vină cupluri de tineri, bând bere sau câte două bătrâne sau doi, trei bătrânei, bând cafea cu prăjituri. Circulau și automobile, dar cu zecile bicicliștii. Nu auzeai o voce răstită și nici o voce tare, fiecare respecta pe celălalt și odihna lui. Mi-am dat seama că mă găseam într-o societate normală, bine crescută după reguli ancestrale și imuabile de un număr de generații, în care există totodată un echilibru social, lipsește mizeria și bogăția, când ea ființează, nu sfidează, ci păstrează limite de discreție! Neîndoielnic că și acolo lupte politice există, nemulțumiri de asemenea, dar politicul nu stăpânește până și răsuflarea, stă în sfera sa, acceptat ca atare și nu se întinde ca o magmă peste viața cetățeanului de rând și nici nu produce cutremure sociale. Când vom avea o astfel de situație ca acea constatată într-o zi münchenează, vom fi și noi în normalitate. Atunci România își va reîncepe drumul firesc, dar până atunci... Situația de astăzi din România nu cred că va avea cel mai bun ecou în istoriografia de mâine. Nu cred că se vor bucura de prețuire oamenii noștri politici, doar cu foarte puține excepții. Nu se va putea aprecia nici modalitatea de lichidare a bogăției țării pe toate planurile, neputința de a ține sub control un proces extrem de complicat de trecere de la o orânduire la alta, nici imensul jaf și corupția care au însoțit acest proces, cu nepriceperea, din păcate, și toleranța, și uneori chiar complicitatea unor politicieni. Nu se va aprecia de urmași și implicit de istorie nici lipsa de dăruire către țară, cum au făcut-o mai înainte atâtea generații, nici setea de înavuțire ca motivație a acțiunilor celor care datorau alegătorilor ascensiunea lor. Nu se va putea aprecia nici ignorarea sau cel puțin neglijarea culturii și nici decăderea gravă a învățământului.

Dar fiind un optimist, aștept miracolul trezirii naționale și totodată sunt conștient că dincolo de România, victimă a politicului și a corupției, mai există o Românie care renaște din propria ei cenușă și care, cel puțin la un moment dat, se va impune triumfător. Semnele ei se văd în atâtea și atâtea inițiative individuale, în succesul lor, în construcțiile care apar și cresc, în lucruri pozitive, de care din păcate mass media cam nu pomenește, dornică doar de a cultiva răul și senzaționalul! Nu se poate ca în cadrul noii Europe România să nu-și găsească locul, dar când, aceasta trebuie s-o hotărască românii, cu faptele lor.

– Cum se împacă istoria cu politica?

– Se împacă rău! Istoria trebuie ocrotită de politică, pentru că altfel devine o carte a denaturărilor și a neadevărului. „Ferește-l Doamne pe istoric!“, exclama cândva îndrituit un coleg. Cred chiar că istoricii ar trebui să nu se implice în politică, deoarece chiar și o politică bună înfeudează și... deci, denaturează.

– Ce deosebire vedeți între istorie și literatură?

– Istoria rămâne o știință în obiective și în metode, deși scrierea istoriei trebuie să fie, în măsura posibilului, frumoasă și atractivă, în timp ce literatura se apropie mai mult de artă și este în largă măsură produsul imaginației. M-aș referi și la scrierile literare istorice, pentru a spune că scriitorilor le revine, în aceste cazuri, o mare responsabilitate, având în vedere impactul mult mai puternic exercitat de literatură asupra societății, în comparație cu cel al scrierilor istorice propriu-zise. Orice denaturare a adevărului istoric dintr-o scriere literară poate fi extrem de nocivă.

– Ce vă împlinește, ce vă înalță, domnule profesor?

– M-a împlinit întreaga viață *munca*. Fără ea aș fi pierdut! Tot ea cred că m-a înălțat! Pe plan spiritual, mă înalță succesele *reale* ale țării, ale românilor.

– Să presupunem că ați realiza mâine o antologie a regretelor. Cum ar arăta sumarul unei astfel de antologii?

– Poate o să vă surprind. Am puține regrete. Deși

viața mea a fost un șir de încercări, nu o regret, deoarece și încercările își au rostul lor în formarea și devenirea cuiva. Bănuiesc că nu aș fi cel de astăzi, dacă n-ar fi trebuit să lupt necontenit, să trec prin momente și ani grei. O viață tihnită și lipsită de griji nu m-ar fi adus acolo unde mă consider că am ajuns din punct de vedere profesional, dar și spiritual. În consecință, nu regret încercările. Îmi pare rău însă că n-am ajuns decât în 1990 să predau studenților; am dorit-o o viață și mi s-a împlinit dorința abia la 66 de ani! Îmi mai pare rău că n-am beneficiat decât spre apusul vieții de o viață materială tihnită, nu pentru alt lucru, dar pentru că astfel aș fi putut ajuta și pe acest plan la mersul înainte al societății noastre. Mai regret că n-am avut șansa de a trăi în veacul naționalităților, când a-ți iubi patria nu constituia... un delict, ci o sacră datorie și nici un lucru demodat.

– Ce vă face fericit în acest moment al vieții dumneavoastră?

– Sunt fericit că trăiesc, că îmi păstrez încă facultățile intelectuale, că pot lucra mai departe, că m-am bucurat de încrederea colegilor mei și am fost ales vicepreședinte al Academiei. Nu pot să spun că fericirea mea este deplină. Descătușarea în care am sperat în decembrie 1989 mai întârzie. Trăim încă într-o încrâncenare nefirească și țara aceasta nu și-a găsit încă locul firesc și aceasta este datorat și nouă, fiilor ei. Aș vrea să ajung să trăiesc zile de normalitate în viața noastră a tuturor și de cinstire a României.

– De la ce principii nu ați abdicat niciodată?

– De la dragostea de țară și de la cinste și corectitudine în relațiile cu ceilalți.

– Puteți stăpâni timpul? În ce mod reușiți?

– Neîndoielnic pentru a stăpâni timpul îți trebuie voință și disciplină. Nu este totdeauna ușor să sacrifici totul muncii, dar altfel nu se poate să clădești ceva temeinic. Am tot timpul în față imaginea profesorului C.C. Giurescu, care știa să se autodisciplineze și să determine și pe ceilalți să facă acest lucru. Profesia mea nu-mi îngăduie decât rare răgazuri și n-am încercat niciodată să le măresc nejustificat!

– Ce v-a frapat cel mai mult în cursul existenței dumneavoastră?

– Este foarte greu să vă dau un răspuns. În fiecare zi ești izbit de ceva, înveți ceva. Printre altele, sunt în admirația minții omenești, de o creativitate extraordinară, dar și sunt tare întristat de răutatea care stăpânește pe oameni. Animalele au reguli simple și „cinstite" în relațiile lor, oamenii, chiar când sunt foarte înzestrați, pot fi capabili de multă ură și invidie și uneori, din păcate, de cruzime. Basmele copilăriei cam n-au echivalente în cotidianul existenței noastre!

– Credeți că lumea merge spre bine sau spre distrugere?

– Din păcate, tare mă tem că umanitatea merge cu pași mari spre o autodistrugere. Omenirea a intrat într-un ritm de dezvoltare aproape nebunesc și pe plan demografic – de la 700-800 milioane la mijlocul secolului al XVIII-lea am ajuns să depășim, peste mai puțin de trei veacuri, șapte miliarde de locuitori ai planetei! – dar mai ales pe plan științific și tehnic. Și astăzi am ajuns să sufocăm pământul, să dăm peste cap clima, să deschidem cutia Pandorei tuturor furtunilor! Numai Cel de Sus poate hotărî o soluție! Dar care va fi ea?

– Se spune că prietenia unui om deosebit e o adevărată comoară. Ce ne puteți spune despre cultul prieteniei?

– Prietenia este un lucru foarte frumos. Am avut prieteni în lunga mea viață. În tinerețe cel mai mult am ținut la Radu Crăiniceanu, coleg de clasă la liceu. În 1968 a plecat din țară și nu aveam să-l mai revăd mulți ani. La începutul anilor '80, aproape din întâmplare, l-am regăsit răsfoind în cartea de telefon a orașului Wiesbaden. El nu mă căutase, ca să nu-mi producă greutăți. Ne-am revăzut de câte ori ajungeam în Germania, dar avea să moară subit. Astăzi mai corespondăm cu văduva lui, soția mea și cu mine. Făcând un bilanț, trebuie să spun că nu am avut răgaz prea mult în timpul vieții pentru prieteni. Nu sunt nici un băutor și n-am avut decât rar timpul de a sta de vorbă la un pahar. M-am simțit și mă simt apropiat și legat de foarte mulți oameni, de mulți colegi, am fost și sunt în relații cordiale cu mulți, dar răgazul unei mari prietenii nu l-am mai avut...poate mai la bătrânețe...

– Despre ziua de 22 decembrie 1989 ce amintiri păstrați? Cum ați trăit acele clipe? Ce ați gândit în acele momente?

– A fost un moment unic, așteptat și neașteptat, în același timp. În realitate, nimeni nu știa până unde vom merge și cât se va schimba! Era un proces general, european, dar ajunsesem atât de strânși în chingi, încât aveam impresia că nimic nu se poate schimba. Îmi amintesc cum în după amiaza zilei de 21 decembrie am primit vestea a ceea ce se întâmplase în centru și că străzile centrale continuau să fie în fierbere. În aceiași zi sau cu o zi mai înainte, mă întâlnisem într-o stație de metrou cu o colegă care-mi povestise ceea ce se întâmpla la Timișoara. În dimineața de 22 decembrie, a venit la noi o bună prietenă, arhitectă, care ne-a arătat cum să ne ferim de fim ascultați prin intermediul telefonului, punând deasupra lui o grămadă de chei! Pe când stăteam de vorbă și comentam ceea ce se întâmpla, am auzit ca valurile mării cum pe Calea Griviței treceau mii de oameni încolonați strigând „Nu vă fie frică, Ceaușescu pică!". Împreună cu prietena arhitectă m-am alăturat coloanei care se îndrepta spre centru. Când am ajuns la Gara de

Peisaj de noapte, iarna

Nord au apărut în fața coloanei tancuri. A fost un moment de ezitare, dar apoi coloana a repornit. Tancurile s-au apropiat, dar erau împodobite cu steguleţe și soldații ne priveau din turelele deschise. A urmat fraternizarea, mulțimea entuziastă îmbrățișându-i și aruncându-le flori. Am continuat să înaintăm, când am primit vestea „ridicării la ceruri“ a lui Ceaușescu, a realei eliberări. Entuziasmul era de nedescris și fraternitatea tuturor. Oamenii se îmbrățișau fără a se cunoaște. Fericirea plutea! Nu voi uita niciodată acele câteva ore! Îmi amintesc în Piața Romană cinci milițieni jucând cu foc sârba! Automobilele treceau claxonând și toată lumea făcea semnul victoriei! Din Piața Palatului ne-am reîntors pe Calea Griviței, prin Piața Victoriei. Am urmărit apoi la televizor spectacolul momentului! Dar, după această fază a bucuriei și frățietății, o dată cu căderea serii, a urmat faza crâncenă a teroriștilor. Împreună cu un vecin am vrut să mergem la radio, în urma apelurilor lansate către cetățeni, dar pe stradă a început o râpâială de gloanțe fără sfârșit, care a durat până dimineață. Atunci, surpriza a fost însă mare, când am constatat că nu existau urme ale gloanțelor trase, fusesem victime ale simulatoarelor! În zilele următoare, victimele teroriștilor le-am văzut și în preajma locuinței mele: soldați, dar și un bătrân, un tânăr și chiar și un copil. Remarcabil a fost însă faptul că noua conducere a putut să asigure aprovizionarea locuitorilor și că progresiv se va trece la lunga și infinita tranziție de care n-am mai scăpat! Ce am gândit atunci? Eram plin de iluzii. Aveam impresia, sub influența orelor de fericită exuberanță ale tuturor, că va urma o nouă etapă în istoria țării, în care cu toții se vor alătura unui efort constructiv și de redresare, că va urma o atmosferă de frățietate și de conlucrare. În realitate, din păcate, va urma o încrâncenare fără precedent, care, din păcate, este și astăzi în ființă. Am crezut atunci că vor plăti cei care vor fi găsiți vinovați de a fi ucis și de a fi privat de libertate pe alții, de a fi torturat, de a fi săvârșit abuzuri concrete. N-a fost însă așa, ci a urmat declanșarea unui război generalizat, al tuturor contra tuturor. Nu a fost separat binele de rău. S-au pus etichete, deseori neîndrituite. Libertatea n-a stat la temeiul fericirii și frățietății și nici a renașterii României. Politicul s-a instalat dominant, poluând întreaga noastră viață. Mulți dintre cei care au vrut să facă politică au dorit acest lucru pentru a se căpătui și nu pentru a-și sluji semenii.

Dar trebuie să acceptăm că scurgerea istoriei nu este lină și așa cum am vrea noi. În realitate, multe s-au schimbat, chiar dacă suntem încă nemulțumiți și îndrituit nemulțumiți. Punctele programului anunțat în seara zilei de 22 decembrie1989 s-au îndeplinit! Este o realitate, pe care n-ar trebui s-o uităm!

În ceea ce mă privește, în acea zi am avut două simțăminte de fericire referitoare la viitoarea mea activitate. În primul rând, mi-am dat seama că, în sfârșit, după decenii de cenzură și autocenzură, când trebuia să cântăresc cuvintele scrise pentru ca să pot apăra adevărul și totodată textul scris să poată apărea, eram în situația de a scrie deplin liber, așa cum nu avusesem prilejul niciodată, trăind o jumătate de veac, întreaga mea carieră sub apăsarea dictaturilor! În al doilea rând, m-am bucurat că voi avea posibilitatea călătoriilor libere, că nu voi mai fi obligat să întocmesc actele pentru fiecare ieșire, cu luni de zile mai înainte, de a primi șapte avize și de a nu avea certitudinea plecării, uneori doar cu câteva ore înaintea ei; mai adaug că am trecut prin lungi perioade de refuz în care nici nu mi se primeau actele (chiar din decembrie 1988 și până în decembrie 1989 mi s-au refuzat toate solicitările de deplasare!).

– În afară de istorie, ce v-ar fi plăcut să faceți în viață?

– Întrebarea aceasta, pe care mi-o puneți câteva luni înainte de a împlini 83 de ani, este puțin... tardivă. Toată viața m-am dedicat unei singure pasiuni. Dincolo de istorie, mi-e greu să mai deslușesc alte țeluri. Dacă aș fi avut talent, mi-ar fi plăcut, poate, să fiu scriitor. Îmi mai plac și activitățile externe, contactul cu străinii, discuțiile cu ei, cu dorința de a-i lămuri și lumina asupra noastră, a românilor. Mama ar fi dorit să fiu diplomat, dar, trebuie să mărturisesc, că o astfel de activitate n-am putut-o considera decât ca una colaterală, care să nu ducă la întreruperea muncii mele de istoric.

– Credeți că la noi cultura va prinde în continuare teren?

– Nu pot să spun că sunt optimist pe deplin în această privință, cel puțin pentru moment. Problema cea mai importantă este să păstrăm tineretul lângă cultură, să-i punem cărțile în mână, să nu-l lăsăm să trăiască numai în lumea internetului, care are meritele ei, dar și defectele ei. Clasa politică trebuie și ea să conștientizeze cât de important este să păstrăm, să întreținem și să dezvoltăm fenomenele culturale și pentru aceasta să ajute, să subvenționeze și să apere actele de cultură, fără a căuta să le transforme în acțiuni politice partizane!

– Se întrevăd, domnule profesor, în următorii ani, motive de optimism pentru români?

– Sunt un optimist. Vremurile sunt complicate. Dar, este neîndoielnic că intrarea în Uniunea Europeană, care oricum este apropiată, va juca un rol pozitiv în ceea ce privește relansarea dezvoltării țării. Este un motiv de optimism, dar n-ar trebui să uităm că nu este vorba de o nuntă fericită, ci și înăuntrul Uniunii va continua o luptă a fiecăruia pentru afirmare, pentru dobândirea celei mai bune poziții. Românii trebuie să înțeleagă că nu alții le vor face treaba, ci numai în brațele și în munca lor stă prosperitatea și mersul înainte. Și mai ales ei nu trebuie să uite că sunt români, că sunt datori, dincolo de diversitatea opțiunilor, să manifeste o solidaritate națională și să se străduiască ca prin fapta lor să se afirme nu numai pe sine, ci și România.

– Proiecte imediate, care nu vă lasă să dormiți?

– Înainte de toate sunt preocupat de bunul mers al Academiei, care trebuie să se constituie într-un model național. Vreau apoi să duc mai departe proiectul ***Istoriei românilor*** și visez la o ***Enciclopedie a istoriei românilor***, în care să se însumeze biografiile. Sunt preocupat și de o valorificare a propriilor lucrări, între altele și publicarea volumului V din seria ***Documente privind Unirea Principatelor***. Aveți dreptate, uneori noaptea mă trezesc și notez câte un plan sau o idee! Nădăjduiesc să am puterea și zile ca să pot duce la sfârșit cât mai multe din gândurile ce le am!

Gh. Buzatu

CORESPONDENȚĂ POLITICĂ ȘI LITERARĂ (1907-1944)

Cercetările întreprinse de-a lungul anilor în arhivele interne și străine (Marea Britanie, SUA, Federația Rusă, Germania, Franța), pentru documentare la tema ***România și războiul mondial din 1939-1945,*** s-a soldat cu depistarea unui extrem de bogat material acoperind toate aspectele evoluției țării noastre în cursul veacului al XX-lea[1]. Cum era de așteptat, au ieșit la iveală acte de interes fundamental privind implicarea în viața politică a unor personalități de prestigiu ale lumii științifice și literare și, nu mai puțin, mesajele unor politicieni spre mediul respectiv. După cum se desprinde din acest prim set de 50 de documente, motivele contactelor au fost diferite, nicidecum cu precădere politice ori literare. Ceea ce este decisiv în aprecierea paginilor de corespondență anexate constă în faptul că, în cuprinsul documentelor, întâlnim semnături pe acte originale, adrese și referiri la personaje de-acum celebre ale veacului trecut, dintre care menționăm absolut fără nici o ordine de preferință: N. Iorga, N. Titulescu, Radu Rosetti, Ion Petrovici, Nichifor Crainic, Pamfil Șeicaru, I. Simionescu, I. Al. Brătescu-Voinești, Virgil Madgearu, Gh. I. Brătianu, Constantin C. Giurescu, Liviu Rebreanu, Victor Eftimiu, Alexandru Marcu, N. Cartojan, D. Caracostea, N. Bănescu, D. Gusti, G. Oprescu, Al. Rosetti, Mihai Ralea, P. P. Panaitescu, I. D. Ștefănescu, A. Golopenția, Mircea Vulcănescu, G. Enescu, C. Daicoviciu, I. Conea, dar și Mareșalul I. Antonescu, Regele Mihai I și Regina-Mamă Elena, Barbu Știrbey, Iuliu Maniu, I. Mihalache, Constantin (Dinu) I. C. Brătianu, Mihai Antonescu, dr. N. Lupu, C. Argetoianu, G. G. Mironescu, A. C. Cuza[2], după cum, nu mai puțin, Papa Pius XX, O. Salazar ș.a.

- I -

N. Iorga către Prințul Barbu Știrbey

29 mai 1907

Stimate prietene[3],

Felicitările unui om ca d-ta, unul din cele mai loiale caractere ce se află în România, e o frumoasă răsplată pentru ostenelile și nedreptățile din ultimele săptămâni.

Îți urez, din parte-mi, ca, într-un viitor apropiat, rupând lanțurile de prietenie și partid care te țin într-un partid, să biruiești însuți în lupta dreaptă și rodnică pentru acel ideal și democrație care sigur ne poate mântui.

Primește, te rog, încredințarea deosebitei mele considerații și unei sigure prietenii.

N. Iorga

- II –

[1931] N. Titulescu către I. Antonescu

ROYAL ROUMANIAN LEGATION
LONDON

Scumpe prietin[4],

Neavând regulat presa noastră la îndemână, am aflat prea târziu avansarea D-tale ca general[5], pentru a te felicita prin telegramă.

O fac acum. Din toată inima, îți urez, scump Antonescu, la încă mare și mereu pentru țară.

Colaborarea noastră la Londra[6] mă îndrituiește să știu că adresez aceste urări unui bun român și unui bun prieten.

Rog prezintă omagiile mele respectuoase Doamnei Antonescu și crede în vechea mea afecțiune[7].

Titulescu

- III -

Victor Eftimiu către Ion Mihalache

226 Rue de Rivoli Paris, 6 februarie 1935

Scumpe Domnule Președinte[8],

1) Informații pe care le-am cules recent la Bruxelles și care mi-au fost confirmate ieri, aici, indică o apropiată devalorizare a francului belgian. Nu știu până la ce punct această devalorizare este sugerată de francezi, care ar încerca această experiență pentru a o aplica la ei, după. Un prieten, deputat belgian, mi-a susținut acest punct de vedere.

2) Cea mai mare risipă din bugetul nostru mi se pare a Ministerului de Externe. Cu toată scumpetea vieții, în Occident

---

[1] Unele materiale au fost deja valorificate, cel mai recent în volumele Gh. Buzatu, Corneliu Buchineț, eds., ***Arhive secrete, secretele arhivelor***, I-II, Editura „Mica Valahie", București, 2005; Gh. Buzatu, ***Hitler, Stalin, Antonescu***, Editura „Mileniul III", Ploiești, 2005

[2] Despre pregătirea și participarea politicienilor și militarilor, despre rolul și rostul Regelui în declanșarea și desfășurarea loviturii de stat de la 23 august 1944, aspecte reflectate în corespondența privată inedită, vezi, îndeosebi, Gh. Buzatu, ***Probe epistolare ale complotului din 1944*** (comunicare susținută la sesiunea Centrului de Istorie și Civilizație Europeană al Filialei Iași a Academiei Române, Iași, 24 mai 2006; sub tipar – Constanța, 2006)

[3] ANR, fond Barbu Știrbey, dosar 13, f. 112

[4] ANR, fond I. Antonescu, dosar 18, filele 1-2

[5] 10 mai 1931

[6] Unde, în 1923-1926, colonelul I. Antonescu a funcționat ca atașat militar

[7] Ion Antonescu avea să-i transmită felicitări, la 2 decembrie 1931, lui N. Titulescu de ziua apropiată a numelui: „... Te rog să crezi că ele sunt expresia sentimentelor care ți le păstrează nu un bun prieten, ci unul foarte bun și foarte sincer. Unul dintre aceia care nu leagă prietenii de ocazie și, deci, nu le abandonează când nu contează" (ANR, fond I. Antonescu, dosar 18, f. 3). Totodată, îl asigura pe destinatar: „Cu mintea, cu munca și cu sentimentele mele de patriotism, de prietenie, de stimă și de admirațiuni și devotament nu am făcut și nu fac speculă niciodată. Mi-am iubit, servit și stimat prietenii foarte puțini pe care i-am avut, ca și Patria, fiindcă nu am legat prietenii decât cu aceia care au înțeles să servească neamul cu aceeași continuă și dezinteresată dragoste ca și mine" (*ibidem*, f. 3-4)

[8] ANR, fond I. Mihalache, dosar 11, f. 328

diplomații noștri sunt exagerat plătiți. Cred că dacă li s-ar reduce cu 50% lefurile, nici unul din ei n-ar demisiona, căci și jumătate din ce primesc le-ar ajunge să trăiască demn. D. Titulescu, al cărui prestigiu crește mereu în străinătate și de-al cărui concurs trebuie să se asigure și guvernul de mâine, trebuie convins prietenește să nu mai apere cu atâta dârzenie punga colaboratorilor, fiindcă e o mare nedreptate față de alți cetățeni români.

Cu respectuoase omagii pentru doamna Mihalache, afectuos devotat –

Victor Eftimiu

- IV -

Virgil Madgearu către Ion Mihalache

Gd. Hotel d'Angleterre
A. Meillon
B. Chaurets
30 iunie 1936

Dragă Mihalache[9],

Azi am sosit aici și mi-am început cura, care e destul de dură.

Am stat 9 zile la Paris și 5 la Londra.

La Paris am văzut din guvern pe Blum, Delbos și Bastid din foștii primi și miniștri pe Laval, Bonnet, Caillaux, Raymond de Monye, precum și numeroși deputați și publiciști.

La Londra am văzut pe subsecretarul de stat permanent la Foreign Office Vansittart, pe fostul ministru de externe A. Chamberlain, pe fostul secretar de la Foreign Office în guvern, conducerea Labour Party-ului, precum și multe personalități din presă.

Impresiile culese sunt favorabile și pentru țară și pentru noi, după cum am să-ți expun detaliat la întoarcere.

Am cetit în ziare că ai fost bine primit la Praga și m-am bucurat.

În schimb sunt cam supărat de ceea ce se petrece în țară. Dacă lucrurile continuă, cred că Dr. Lupu, ca șef al Capitalei, ar fi necesar să se reîntoarcă în țară.

Em am absolută nevoie[10] să mă vindec de catarul de care sufăr la urechea stângă. Dacă mă voi ține de cură, voi reuși, dacă nu – se pot ivi la iarnă complicațiuni.

Te rog transmite asigurările mele respectuoase Coanei Niculina.

Te îmbrățișează –

V. Madgearu

- V -

Generalul I. Antonescu către Prof. Eftimie Antonescu

Iubite Tilică[11],

Mulțumesc de strădaniile tale. Pentru guvernarea ta îți comunic: În nici un caz Legiunea nu mai poate fi reînviată sub formele politice vechi. Am făcut o greșeală pentru că la ea m-a împins curentul de opinie publică. Astăzi, după dureroasa și tragica suferință, același curent mă oprește să revin. Deocamdată, liniște, ordine, disciplină și muncă. Politica la repaos. Forțele politice ale nației se vor regrupa sub steagul naționalismului și al creștinismului. Doctrinele la coș.

Cu drag:

Ion

- VI -

N. Miclescu către Ion Antonescu, în problema tipăririi ultimelor volume din *Histoire des Roumains*, de N. Iorga

Dragă Domnule General[12],

Vin înainte de toate să te felicit din adâncul sufletului meu pentru soluția pe care ai dat-o problemei pusă țării noastre de ultimele complicații ale evenimentelor internaționale, care au adus războiul la hotarele noastre. Ca român sunt mândru de atitudinea pe care o are țara mea.

S-a zis acum câteva zile că Germania ne-a propus să ocupăm Banatul Sârbesc, după ce va fi trecut trupele nemțești în Serbia. Era poate ispititor. Dar ar fi fost o mișelie.

Nu știu dacă în adevăr ți s-a făcut propunerea. În orice caz, am fi putut face ce au făcut ungurii. Eu, ca și cei mai mulți dintre cei cu care am stat de vorbă, suntem fericiți că n-am făcut noi ceea ce au făcut ei. Să le fie de bine.

De altminteri, mișeliile se plătesc mai curând sau mai târziu, chiar în politica externă, mai cu seamă când cei care le săvârșesc nu sunt destul de tari ca să le impună, prin forță, de-a lungul vremurilor și în toate împrejurările.

Foarte puțini din cei cu care am vorbit au fost de altă părere. Am dedus de aici, cu mândrie și cu adâncă mulțumire sufletească, că românul e om de omenie.

Fiecare din scrisorile pe care ți le-am scris era destinată să fie ultima, căci mi-am zis în fiecare dată că n-am, la urma urmei, nici o calitate prin care să fiu îndrituit a te ruga pentru alții ori de a fi ecoul celor ce se vorbesc.

Dar până acum nu m-am putut ține de această hotărâre, fie că am avut obligații morale față de cel care mă ruga să fiu interpretul rugămintii lui, fie că am crezut că am obligația, tot morală, față de țară și față de Domnia-ta, de a-ți atrage atenția asupra ceea ce se vorbește.

De această dată mă țin de hotărârea de a nu mai fi interpretul „gurii lumii", sunt însă silit să trec peste hotărârea de a nu fi interpretul rugămintii altuia.

E vorba iară de obligația morală pe care o am față de memoria lui Iorga.

Îți spusesem în ultima mea scrisoare că Istoria Românilor, scrisă de Iorga, a fost tradusă în franțuzește tot de dânsul, sub auspiciile Academiei Române și cu cheltuiala Președinției Consiliului de Miniștri.

Din cele zece volume ale acestei opere, primele șase au fost tipărite, al șaptelea era în curs de tipărire când a murit Iorga, iar zațul, care fusese în parte distrus de legionari, a putut fi restabilit. Ultimele două volume traduse sunt în manuscris.

Iorga a fost ajutat la traducerea aceasta de două stenotipiste franceze, angajate de Președinția Consiliului în acest scop.

[9] ANR, fond I. Mihalache, dosar 55, filele 11-12

[10] Subliniat în original

[11] ANR, fond PCM – CM, dosar 562/1941, f. 766. Generalul răspundea mesajului profesorului din 10 februarie 1941 (*ibidem*, f. 767)

[12] Scrisoare nedatată, probabil de la sfârșitul lunii martie 1941 (ANR, fond PCM – Cabinetul Civil Mihai Antonescu, doar 425, filele 188-189)

Acestea au încă salarii rămase în restanță și D-na Iorga te roagă prin mine să dispui să fie achitate conform angajamentului lor; căci crede că are obligația morală de a le veni în ajutor ca să intre în drepturile lor, - și, de altminteri, ei i se adresează mereu.

Alătur o socoteală făcută de stenotipiste, dar rămâne, bineînțeles, să se servească de dânsa – și de alte acte și informații pe care ar crede că-i sunt necesare – cel care va avea însărcinare dată de Domnia-ta să se ocupe de această chestiune[13].

Pe de altă parte, Academia ar dori – după cum rezultă din copia alăturatei adrese a ei către Ministerul Instrucțiunii Publice[14] – ca și ultimele patru volume din ***Istoria Românilor*** a lui Iorga să fie publicate, căci sunt cerute, zice ea, de „Instituțiile de Știință străine".

În caz când ai hotărî ca dorința Academiei să fie satisfăcută, – și eu aș alătura și rugămintea mea atât de modestă pe lângă a Academiei –, ar urma ca stenotipistele să fie reținute pe baza vechiului angajament[15], – sau făcându-se unul nou, – până la terminarea tipăririi.

Și, acum, încă o rugăminte, de data aceasta a unui bătrân ieșean, om de treabă, veche cunoștință a mea, Dimitrie Carp, care mi-a trimis alăturate cerere însoțită de o scrisoare plină de atâta durere și deznădejde, încât n-am curajul să nu-ți transmit cererea și rugăminte mea de a o citi și de a o satisface pe cât posibil.

Sper că ai găsit câteva momente să citești scrisoare Locot.-Colonelului „à la suite" – căci a fost scurtă – și că vei găsi câteva clipe ca să o citești și pe aceasta, căci nici ea nu e prea lungă.

Și mai sper că vei satisface atât pe Locot.-Colonelul, cât și pe cei pentru care intervin acuma.

Cu toată dragostea, N. Miclescu

ANEXA 1[16]

ACADEMIA ROMÂNĂ

București
Calea Victoriei, 125

No. 1018
19 martie 1941

Domnule Ministru,

Suntem informați că din volumele I-IV ale operei regretatului coleg Nicolae Iorga ***Histoire des Roumains*** (traducerea în limba franceză a lucrării sale ***Istoria Românilor***) se află exemplare disponibile în depozit la Institutul de Istorie Universală din șoseaua Jianu, câte 180 exemplare din fiecare volum și că s-ar mai găsi exemplare și la Ministerul Propagandei, în depozitul său din Parcul Carol.

Din [de] altă parte întreg stocul volumelor V-VII, din aceeași operă, tipărite în câte 3 000 de exemplare cu cheltuiala Președinției Consiliului de Miniștri, se află de asemenea depozitat la același Institut de Istorie Universală. Din acest stoc până în prezent nu s-au distribuit decât prea puține exemplare.

Întrucât această operă, fiind publicată sub auspiciile și numele Academiei Române, ne este des cerută, mai ales de instituțiuni din străinătate, vă rugăm să binevoiți, Domnule Ministru, a da ordin să ni se pună la dispoziție câte 100 de exemplare din volumele I-IV și câte cel puțin 200 exemplare din volumele V-VII, în scopul arătat.

Socotim în același timp că este necesar să se continue și să se sfârșească tipărirea acestei opere, din care au mai rămas până în prezent nepublicate trei volume. Suntem informați că din volumul VIII s-a și cules, din timpul vieții regretatului coleg N. Iorga, 370 file, din care 144 sunt prevăzute chiar cu „bun de tipar", iar manuscrisul pentru volumele IX și X se află transcris la mașină, bun pentru a fi dat la tipar.

Cum există chiar un contract cu Președinția Consiliului de Miniștri pentru tipărirea întregii lucrări și cum ar fi păcat a nu se termina tipărirea ei, vă rugăm, Domnule Ministru, să binevoiți a interveni pe lângă Domnul Președinte al Consiliului să binevoiască a da dispoziții ca, pe baza contractului în vigoare, să se imprime volumul VIII (în curs de tipar), cum și volumele IX și X, după manuscrisul existent, revizuit chiar de mult regretatul său autor.

Primiți, vă rugăm, Domnule Ministru, încredințarea prea distinsei mele considerațiuni.

L. S. / SECRETAR GENERAL,
(ss) A. Lapedatu

ANEXA 2[17]

Note pour Madame Iorga

Melles. Denise et Paule Fouret ont été engagées, à Paris, le 1-er février 1940, par M. le Consul de Roumanie à Paris, pour le compte de la Présidence du Conseil de Roumanie.

Voici leur situation financière pour les deux ensemble:

Sommes payées:

En lei:
Février 1940: 25 000 lei
Mars 1940: 35 000 lei
Avril, mai, juin, juillet, août 1940: 5 mois à 28 000 lei.

En francs:
Février, mars, avril, mai 1940: 4 mois à 4 000 francs.

Nos voyages d'arrivé (payées par le Consul de Roumanie à Paris).

Il nous reste dû:

En lei:
Septembre, octobre, novembre 1940: 3 mois à 28 000 lei.

En francs:
Juin, juillet, août, septembre, octobre, novembre 1940: 6 mois à 4 000 francs par mois.

À verser à l'un de nos comptes à Paris ou à Lyon.
Nos voyages de retours.

[13] Vezi rezoluția generalului I. Antonescu (Anexa 3)
[14] Vezi Anexa 1
[15] Vezi Anexa 2
[16] ANR, fond PCM – Cabinetul Civil M. Antonescu, dosar 425, f. 140.
[17] *Ibidem*, f. 141

N.B. Nous renouvelons à Madame Iorga la promesse que nous lui avons faite de lui rembourser les 56 000 lei que nous avons touchés pour les mois de septembre et d'octobre, dès que le Gouvernement nous les aura payés.

3.3.41

ANEXA 3[18]

PREȘEDINȚIA CONSILIULUI DE MINIȘTRI

Rezoluția

Se va răspunde D-lui Miclescu confirmând primirea scrisorii și arătându-i că în privința D-nei Iorga sunt luate măsuri în sensul dorit. Să vie în cursul săptămânii la mine.

Gen. Antonescu

- VII -

Schimb de mesaje Ecaterina Titulescu – I. Antonescu

Conductor Antonesco[19]

Bucarest

Cannes
Nr. 3 – 18.3.1941, ora 09,20

Cu adâncă durere, vă anunț moartea iubitului meu soț.

Catherine Titulesco

Ion Antonescu
Către
Chaterine Titulescu[20]

Cannes

Adânc mâhnit de pierderea ireparabilă pe care ați încercat-o, vă rog să primiți, Doamnă, sincerele mele condoleanțe.

General Antonescu

Nr. 8046/10 martie 1941

---

25 aprilie 1941

Domnule Conducător
și iubite General[21],

Am fost adânc mișcată de sentimentele ce mi-ați exprimat cu ocazia pierderii dureroase a iubitului meu soț.

Vă mulțumesc din suflet, asemenea Doamnei Antonescu, și vă rog să credeți în sentimentele mele de credincioasă prietenie.

Caterina Titulescu

- VIII -

Ion Vinea către I. Antonescu

Domnului
General Ion Antonescu[22],
Conducătorul Statului Român

Președinția Consiliului de Miniștri,
Loco

București
Nr. 5267 – 6.4.1941, ora 20,30

Uniunea Ziariștilor Profesioniști, întruniți în adunare generală, exprimă Conducătorului Statului și marelui soldat al națiunii devotamentul și credința ei în izbânda luptei pe care o conduceți pentru dreptatea cauzei românești.

Președinte,
Ion Vinea

- IX -

[22 iunie 1941] – Schimb de telegrame Facultatea de Litere din București – General I. Antonescu

Domnului
General Ion Antonescu[23],
Comandantul de Căpetenie al Armatei

Loco

București
Nr. 16426 – 22.6.1941, ora 16

În momentul în care bravura, demnitatea și destinul neamului românesc își spun iarăși cuvântul prin bravura, demnitatea și destinul Generalului său de astăzi, Corpul Didactic și studenții Facultății de Litere din București, printre care se găsesc profesorii și studenții Facultății din Cernăuți, se închină în conștiințele lor de buni români pentru prima noua izbândă la care v-a chemat Dumnezeu și trecutul de glorie al acestui Neam. Pe drumul victoriei vă ocrotesc toți voievozii și vă urmează țara pe care o faceți să-și rostească iar cuvântul în istoria sa și a lumii.

Trăiască Patria, Regele și Conducătorul României!

Decanul Facultății de Litere,
(ss) Alexandru Marcu

Profesor I. Andriesescu, Gh. Antonescu, N. Bănescu, Gh. Brătianu, P. Cancel, T. Capidan, D. Caracostea, N. Cartojan, Șt. Ciobanu, N. Florian, C. Giurescu, V. Grecu, D. Gusti, N. Herescu, S. Lambrino, D. Marmeliuc, L. Moraru, V. Moraru, B. Munteanu, C. Narly, I. Nistor, Gh. Oprescu, I. Petrovici, Sever Pop, D. Protopopescu, M. Ralea, Al. Rosetti, Sauciuc Săveanu, Radu Sbierea, I. Ștefănescu.

Domnului
Alexandru Marcu[24],
Decanul Facultății de Litere

Loco

Mulțumesc profesorilor și studenților Facultății de Litere din București pentru mărturia profundei lor simțiri patriotice și pentru caldele urări făcute Patriei.

General Antonescu

---

[18] *Ibidem*, f. 142
[19] ANR, fond PCM – CM, dosar 366/1943, f. 185. Original, în limba franceză
[20] *Ibidem*, f. 186
[21] *Ibidem*, f. 187
[22] ANR, fond PCM – CM, dosar 366/1943, f. 299
[23] ANR, fond PCM – CM, dosar 558/1941, filele 121-122
[24] ANR, fond PCM – CM, dosar 558/1941, f. 119

- X -

Schimb de telegrame Regele Mihai I – General I. Antonescu

Domnului
General Ion Antonescu,
Conducătorul Statului[25]

Castelul Peleș, Sinaia
Nr. 41114 – 22.6.1941, ora 18,10

*[Să se publice – A/*ntonescu*]*[26]

În clipele când trupele noastre trec Prutul și Codrii Bucovinei, pentru a reîntregi Sfânta Țară a Moldovei lui Ștefan cel Mare, gândul Meu se îndreaptă către Domnia Voastră, Domnule General, și către Oștirea Țării.

Vă sunt recunoscător, Domnule General, pentru că numai prin munca, tăria și străduința Domniei Voastre, Neamul întreg și cu mine trăim bucuria zilelor de glorie strămună.

Iar ostașilor noștri dragi, le urez sănătate și putere ca să statornicească, pentru vecie, dreptele granițe ale Neamului.

Trăiască în veci România!

Trăiască viteaza noastră Armată!

MIHAI R.

București, Președinția Consiliului de Miniștri
Nr. 114 – 23.6.1941, ora 10

Majestății Sale Regelui[27],

Mulțumesc respectuos Majestății Voastre pentru cuvintele de îmbărbătare și de apreciere cu care ați cinstit Armata și pe mine.

Fiți sigur, Majestate, de devotamentul nostru.

Pentru Țară și pentru Majestatea Voastră ne batem.

Pentru Țară și pentru Majestatea Voastră trebuie să învingem.

GENERAL ANTONESCU

- XI -

Schimb de mesaje
Prof. I. Simionescu – General I. Antonescu

ACADEMIA ROMÂNĂ
București
No. 2342 22 iunie 1941

Domnule General[28],

În momentele prin care trecem, înălțătoare și pline de speranțe, întreaga suflare românească are datoria sfântă de a face zid de susținere celor meniți să învie vitejia strămună.

Academia Română, în trecutul căreia s-a înfăptuit unirea sufletească a reprezentanților românimii de pretutindeni, își îndreaptă urările sale de biruință către brava oștire română și către vrednicul ei Conducător.

Trăiască Patria în granițele ei firești, trase până unde se aude graiul românesc.

Trăiască Majestatea Sa Regele Mihai I, a cărui domnie să însemne unire veșnică, deplină, a poporului român.

Să trăiți, Domnule General; fie ca faptele Dv. să se înscrie în Istoria neamului, alături de ale tuturora din trecut, care au condus la glorioase biruințe.

PREȘEDINTELE ACADEMIEI ROMÂNE,
I. Simionescu

Domniei-Sale
Domnului
General Ion Antonescu
– Conducătorul Statului și
Președintele Consiliului de Miniștri –
Loco

Telegramă
Domnului
Prof. I. Simionescu[29],
Președintele Academiei Române
Loco

Temeiul acțiunilor noastre naționale a fost totdeauna adevărul. Slujitoare a adevărului, Academia Română a luminat drumurile și țintele strădaniilor românești de unitate și de stăpânire a drepturilor firești din cuprinsul spațiului nostru etnic și istoric. Urările adresate oștirii de către cel mai înalt așezământ al spiritualității românești, în ceasul în care armele naționale cuceresc o nouă împlinire a destinului, sunt deosebit de prețioase pentru conștiința neamului întreg. Ele au un înțeles cu atât mai înălțător, cu cât steagurile noastre dezrobitoare, alături de steagurile aliate ale Marelui Reich German, alungând întunericul și crima, reîntronează în Răsăritul Europei puterile libertății, credinței și culturii.

Vă rog să primiți personal și să transmiteți membrilor Academiei Române mărturia caldă a prețuirii și mulțumirilor mele.

General Antonescu

- XII -

Schimb de scrisori
Longin Heliade Rădulescu – Ion Antonescu

București,
12 august 1941

Domnule General[30],

În aceste momente când țara întreagă vă aclamă și vă sărbătorește pentru victoria din Basarabia și Bucovina de Nord, pe care le-ați recucerit României, o datorie de conștiință îmi impune să desprind din paginile istoriei noastre un adevăr și o

[25] ANR, fond PCM – CM, dosar 558/1941, filele 13, 19
[26] Adăugat cu creionul roșu în textul original
[27] ANR, fond PCM – CM, dosar 558/1941, filele 3, 4, 11-12, 21
[28] ANR, fond PCM – CM, dosar 558/1941, f. 219
[29] ANR, fond PCM – CM, dosar 558/1941, f. 217
[30] ANR, fond PCM – CM, dosar 560/1941, f. 187

constatare, care pun în lumină și mai vie nepieritoarea glorie de care v-ați acoperit în aceste evenimente.

În toată istoria noastră, plină de lupte și de dureri, în mijlocul atâtor dușmani, numai doi sunt conducătorii țării, care au avut curajul să înfrunte pe cel mai puternic din vrăjmașii noștri, pe colosul rusesc:

Unul – sunteți Dv.!

Cunosc încă din iulie anul trecut ideile ce aveați asupra pericolului rusesc pentru țara noastră și evenimentele v-au dat deplină dreptate. În clipa hotărâtoare ați tras, fără șovăire, spada contra uriașului dușman cu un curaj care va trece în legendă, și ați biruit!

Celalt[31] – a fost, acum aproape 100 de ani, Ion Heliade Rădulescu, șeful revoluției din 1848 făcută contra Rusiei și protectoratului Țarului. Atunci, el, cu o armată de câteva mii de oameni, prin prestigiul moral ce a dat mișcării, a ținut piept 4 luni Rusiei.

În fruntea proclamației revoluției, redactată de el la 9 iunie 1848, sta scris:

„Respect la persoane, respect la proprietate. Urăsc tirania, mi-e frică de anarhie“ – principii care constituie și astăzi baza guvernării Dv.

Când, după 4 luni, năvălirea rusă goni pe Heliade și pe ceilalți membri ai locotenenței domnești și ai guvernului, ei plecară în exil, unde stătură 11 ani și ei scriseră și propagară dreptatea cauzei noastre.

Heliade scrise la Paris 3 scrisori: *Le protectorat du Tsar*, *Souvenirs et impressions d'un proscrit* și *Mémoires sur le mouvement de la régénération roumaine de 1848* prin care dovedi întregii Europe cum Rusia voiește să ne sugrume libertatea și existența țării noastre.

Aceste scrieri – care și astăzi sunt de strictă actualitate și care ar trebui popularizate, fiindcă de 100 de ani nimic nu s-a schimbat în această privință în mentalitatea rusească – avură atunci un mare răsunet în cercurile conducătoare ale Europei și contribuiră la declararea războiului Crimeii[32], în urma căruia, prin Tratatul[33] de la Paris din 1856, ni se restitui sudul Basarabiei.

Astfel, în lunga noastră istorie – numai de două ori – la un secol interval – conducătorii țării știu să impuie imensei Rusii respectul dreptului unei țări mici, încălcat cu atâta cinică sfidare!

Să trăiți, Domnule General, pentru fericirea și gloria României!

Longin Heliade Rădulescu

București, 28 august 1941

Stimate Domnule Rădulescu[34],

Vă rog să primiți viile mele mulțumiri pentru cuvintele călduroase ce-mi adresați și pentru cinstea de-a lega eroicele strădanii de azi ale conștiinței românești pentru refacerea demnității și pentru reîntregirea hotarelor naționale, de mișcarea patrioților revoluționari din 1848, pornită sub conducerea lui Ion Heliade Rădulescu împotriva umilitorului protectorat rusesc.

Primiți, vă rog, asigurarea distinsei mele considerațiuni.

General Antonescu

Domniei-Sale
Domnului Longin Heliade Rădulescu
București

- XIII -

[4 noiembrie 1941] – Telegrama lui Nichifor Crainic către Mihai Antonescu

Domnului
Mihai Antonescu, Vice-Președintele
Consiliului de Miniștri, București[35]

În numele grupării „Gândirea“, regretând că n-ați putut participa personal, cum am dorit, la sărbătorirea Profesorului Gamillscheg, vă mulțumim călduros pentru frumoasa scrisoare trimisă care a cinstit în chip deosebit selecta agapă de aseară.

Nichifor Crainic

- XIV -

[31 decembrie 1941] – Telegrama lui Pamfil Șeicaru adresată lui I. Antonescu

Domnului
Mareșal Ion Antonescu[36],
Conducătorul Statului
București

Orșova
Nr. 676 – 31.12.1941, ora 16,00

Anul care începe să fie pe gândul Dv. și pe vrerea Nației. Dumnezeu să vă ajute.

Pamfil Șeicaru[37]

- XV -

Schimb de telegrame Mircea Vulcănescu – I. Antonescu

Mareșalului
Antonescu[38],
Conducătorul Statului Român
Loco

București
Nr. 43123 – 31.12.1941, ora 21,00

Anul Nou să vă aducă sănătate, voie bună, spor în toate și bucuria împlinirii năzuințelor Domniei Voastre pentru întărirea, sporirea și întregirea neamului românesc.

Mircea Vulcănescu

---

[31] Așa în original!
[32] Un punct de vedere exagerat
[33] Așa în original!
[34] ANR, fond PCM – CM, dosar 560/1941, f. 186
[35] ANR, fond PCM – Cabinetul Civil M. Antonescu, dosar 389, f. 29
[36] ANR, fond PCM – CM, dosar 555/1942, f. 339
[37] Răspunsul Mareșalului (*ibidem*, f. 338)
[38] ANR, fond PCM – CM, dosar 555/1942, f. 395

Domnului
Mircea Vulcănescu
Str. Popa Soare, 16
Loco

Mulțumesc călduros și vă trimit cele mai bune urări pentru Noul An.

Mareșal Antonescu

- XVI -

[31 decembrie 1941] – Schimb de telegrame Pamfil Șeicaru – I. Antonescu

Mareșal Ion Antonescu[39]
București

Anul care începe să fie pe gândul Dv. și pe vrerea nației. Dumnezeu să vă ajute!

Pamfil Șeicaru

Domnului
Pamfil Șeicaru[40]
Orșova

Vă mulțumesc călduros și vă trimit cele mai bune urări pentru Noul An.

Mareșal Antonescu

- XVII -

[1 ianuarie 1942] – Schimb de telegrame Liviu Rebreanu – Mareșal I. Antonescu

Domnului
Mareșal Antonescu,
Conducătorul Statului[41]
București

De Anul Nou artiștii dramatici, lirici și instrumentiști vă urează să duceți la noi izbânzi România renăscută și să desăvârșiți unirea tuturor românilor pentru vecii vecilor.

Directorul General al
Teatrelor și Operelor,
Liviu Rebreanu

Domnului
Liviu Rebreanu[42],
Directorul General al Teatrelor
București

Mulțumesc călduros și vă trimit Dv., artiștilor dramatici, lirici și instrumentiștilor cele mai bune și calde urări pentru Noul An.

Mareșal Antonescu

[39] ANR, fond PCM – CM, dosar 555/1942, f. 339
[40] *Ibidem*, f. 338
[41] ANR, fond PCM – CM, dosar 555/1942, f. 276
[42] *Ibidem*, f. 275

- XVIII -

Prof. C. C. Giurescu către Prof. M. Antonescu

INSTITUTUL DE ISTORIE NAȚIONALĂ
DIN BUCUREȘTI
București, 20 mai 1942

Iubite domnule Ică[43],

Iată volumul III din ***Istoria Românilor***, apărut după o muncă de câțiva ani. Sper că nu peste mult timp să pot da la tipar și partea a doua a lui, cuprinzând vechile instituții și cultura secolelor XVII și XVIII.

Casația a admis[44], împotriva tuturor așteptărilor, recursul lui [Ovidiu] Vlădescu și a fixat termen în toamnă. Motivul: că nu a fost audiat de comisia de anchetă prealabilă comisiei de judecată. De fapt, el a trimis atunci Facultății un memoriu în care recunoaște că a scris articolul injurios din „Curentul" și își lua întreaga răspundere. Ce ar mai fi putut spune în plus la comisia de anchetă căreia i s-a și trimis, de altfel, acel memoriu?

Pentru a asemenea chestie formală, Casația admite recursul. Că un profesor a fost batjocorit în chip infam și în cinstea sa profesională și în viața sa familială, aceasta nu interesează, se vede, Casația! Am înțeles acum adevărul vechiului dicton latin: „summum jus summa injuria!".

Mă întreb: ce am de făcut? Cum se poate obține dreptate în România? Sau trebuie să ți-o faci singur?

Am încercat în câteva rânduri să te văd, n-am izbutit. Ți se spune oare? Încerc și pe calea aceasta. Nu-ți pot spune cât sunt de otrăvit de această continuă luptă cu toți cei care mă lovesc fie direct, fie în ascuns (și cât de greu lucrezi în asemenea condiții!)

Cu veche afecțiune, al dumitale,

Dinu Giurescu

- XIX -

Cabinetul Vice Președintelui Consiliului de Miniștri către Liviu Rebreanu

Președinția Consiliului de Miniștri
No. 2935/30 iunie 1942

Domnule Director General[45],

Conforma dispozițiunilor Domnului Vice Președinte al Consiliului de Miniștri,

Am onoare a vă trimite alăturat cererea D-lui Ion Rădulescu-Radu, prin care cere încadrarea, rugându-vă să binevoiți a dispune referat.

Primiți, vă rog, Domnule Director General, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

Director de Cabinet

Domniei Sale
Domnului Liviu Rebreanu
Director General a Teatrelor și Operelor Române

[43] ANR, fond PCM – Cabinet M. Antonescu, dosar 457, f. 10-11
[44] Așa în original!
[45] ANR, fond PCM – Cabinet M. Antonescu, dosar 379, f. 295

- XX -

[8 iulie 1942] – Cabinetul Vice Președintelui Consiliului de Miniștri către Liviu Rebreanu

Președinția Consiliului de Miniștri
No. 2935/30 iunie 1942

Domnule Director General[46],

Conform dispozițiunilor Domnului Vice Președinte al Consiliului de Miniștri,

Am onoare a vă înainta cererea D-lui Nic. Săvulescu, Artist-Societar al Teatrului Național, prin care solicită a fi menținut un an în bugetul teatrului, rugându-vă să binevoiți a dispune să se trimită un referat.

Primiți, vă rog, Domnule Director General, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

Director de Cabinet

Domniei Sale
Domnului Liviu Rebreanu,
Director General a Teatrelor și Operelor Române

- XXI -

Liviu Rebreanu către Mihai Antonescu

ROMÂNIA
MINISTERUL CULTURII NAȚIONALE ȘI AL CULTELOR
DIRECȚIA GENERALĂ A TEATRELOR,
OPERELOR ȘI SPECTACOLELOR
Str. Brezoianu, 27
No. 6820

REFERAT

Inregistrat:
Președinția Consiliului de Miniștri
No. 004810 din 17 iulie 1942
CABINETUL
Vice Președintelui Cons. de Miniștri

Domnule Prim Ministru[47],

Asupra cererii d-lui Ion Rădulescu-Radu, înregistrată la No. 2935, avem onoarea a relata următoarele:

D-l Ion Rădulescu-Radu, artist auxiliar, nu este lipsit de calități pentru a activa util în cadrul Teatrului Național. Promovarea în cadrul permanent depinde de vacanțele ce se ivesc, dat fiind că numărul artiștilor e limitat prin lege. Când vom avea locuri libere și dacă vor fi candidați mai talentați, petiționarul va fi luat negreșit în considerație. În așteptare, pentru a-i recunoaște activitatea harnică și a-i ușura situația materială, i-am acordat un supliment lunar de salariu dintr-un fond cu destinația respectivă. Am făcut și menținem aceasta înainte de-a fi luat cunoștință de plângerea prezentă pe care o socotim incompatibilă cu demnitatea unui artist de talent.

Director General,
Liviu Rebreanu

LS
Domniei Sale
Domnului Prim Ministru și Președinte al
Consiliului de Miniștri

- XXII-

Prof. C. C. Giurescu către Prof. M. Antonescu

ROMÂNIA
MINISTERUL CULTURII NAȚIONALE
ȘI AL CULTELOR
INSTITUTUL DE ISTORIE
NAȚIONALĂ DIN BUCUREȘTI
Directorul Predeal, 11.VIII.1942

Iubite Domnule Ică[48],

Te rog primește a patra ediție a primului volum din ***Istoria Românilor***, precum și broșura despre rolul european al neamului nostru; ultima pagină a acestei broșuri cuprinde o veche credință și atitudine a mea în ce privește Rusia. Să dea Dumnezeu ca, de data asta, problema să fie definitiv rezolvată.

Cu veche afecțiune, al dumitale

Dinu Giurescu

PS – Villa[49] de la Mangalia a fost spartă de un sublocotenent Bârsan (de rezervă); există proces-verbal dresat de poliție și confirmat de un alt ofițer. De altfel, foarte multe ville[50] au fost jefuite; poliția e inexistentă[51]; și comisarul și sub-comisarul sunt cu totul sub ce trebuie.

Mulțumesc din toată inima,

Dinu Giurescu

- XXIII -

Prof. I. Petrovici către Prof. M. Antonescu

MINISTERUL CULTURII NAȚIONALE ȘI AL CULTELOR
CABINETUL MINISTRULUI

20 august 1942

Domnule Prim Ministru[52],

Prin intrarea D-lui Profesor Fințescu în guvern, a devenit vacant locul de decan al Facultății juridice din București.

Cred că nu pot lua nici o măsură de împlinire a golului fără să am în prealabil opinia Dv., care, ca profesor la această facultate și ca dascăl profund atașat de catedră și de instituția respectivă, nu vă puteți desinteresa de această chestiune. Ce pot să vă spun e că D-l Anibal Teodorescu m-a vizitat ieri

[46] ANR, fond PCM – Cabinet M. Antonescu, dosar 379, f. 311
[47] ANR, fond PCM – Cabinet M. Antonescu, dosar 379, f. 348
[48] ANR, fond PCM – Cabinet M. Antonescu, dosar 457, f. 12-13
[49] Așa în original!
[50] Așa în original!
[51] Așa în original!
[52] ANR, fond PCM – Cabinet M. Antonescu, dosar 457, f. 4

rugându-mă să-l am în vedere pentru acest post, de la care a fost înlăturat – pare-se de către legionari cu oarecare brutalitate.

I-am răspuns că mă voi consulta cu Dv.

În așteptarea răspunsului vă rog să primiți distinsele mele salutări.

I. Petrovici

- XXIV -

Prof. P. P. Panaitescu către Prof. M. Antonescu

București, 21 decembrie [1942]

Primită în ziua de
14 ianuarie 1943[53]

Domnule prim ministru[54],

Acum câtva timp, răspunzând la o scrisoare a mea, ați avut amabilitatea să-mi comunicați că, deși sunteți foarte ocupat, ați găsi totuși un moment spre a mă primi, dacă este necesar. Nu am vrut atunci să vă tulbur în multiplele griji, ce știu că le aveți. Mă văd însă acum silit de împrejurări să mă folosesc de amabilitatea ce mi-ați arătat și să vă rog să binevoiți a mă primi, dacă se poate, cât de curând.

Deși mi-am impus de multă vreme o rezervă completă, mă văd iarăși amenințat în libertatea mea și în activitatea mea științifică prin deosebite învinuiri nedrepte de care nu am cum să mă apăr.

De aceea aș avea nevoia să mă ascultați câteva minute. Cu acest prilej nădăjduiesc că poate nu veți refuza să schimbați cu mine și câteva considerații de ordin mai general.

Primiți vă rog, domnule prim ministru, încredințarea sentimentelor mele de aleasă stimă.

P. P. Panaitescu

Aleea Alexandru 35 – Parcul Filipescu / Tel. 2.30.50

- XXV -

I. Al. Brătescu-Voinești către Ion Antonescu

Domnule Mareșal[55],

Te rog, te conjur, dă-mi autorizația să public acest articol pe care îl socotesc foarte necesar, pentru spulberarea ticăloșiei ce se comite, punându-se în circulație zvonuri perfide privitoare la sănătatea dumitale[56].

Cu cele mai distinse sentimente.

Brătescu Voinești

25/II 1943

ANEXĂ

Iubite și Stimate Domnule Brătescu[57],

Să mă ierți dacă am să te rog să renunți la publicarea articolului D-tale:

1. Fiindcă este mai bine ca adversarii să te socotească mai bine mort decât viu, decât să te socotești viu când ești mort.

2. Nu este momentul să fac public nici o declarație politică. Generalul Pantazi ca exponent al Armatei a spus clar și răspicat ce avem datoria să facem[58] și ce ne impune un sentiment elementar de onoare.

Când intri în război pentru drepturile sfinte ale Neamului cu gândul, iartă-mi expresia neacademică, să tragi chiulul, îți bați joc nu numai de tine, ci și de morții și de istoria noastră care trebuie să rămână nepătată.

Am încredere în judecata acestei istorii pentru acțiunea mea de astăzi.

3. Nu vreau să atac public pe nimeni.

Am luptat pentru înfrățire. Stau și astăzi și voi sta oricare ar fi neînțelegerea altora pe această linie.

Primește te rog o amicală și cordial strângere de mână.

Mareșal Antonescu

- XXVI -

Schimb de telegrame Nichifor Crainic – I. Antonescu

Domnului
Mareșal Ion Antonescu[59],
Conducătorul Statului

București

București
Nr. 5022 – 26.4.1943

Hristos a înviat, Domnule Mareșal. Biruința lui fie biruința României, a cărei spadă ați ridicat-o vitejește în numele crucii.

Nichifor Crainic

Domnului
Nichifor Crainic[60]
Strada Vasile Conta, nr. 5
București

Vila Predeal
Nr. 140 – 30.4.1943, ora 16,25

Vă mulțumesc călduros și vă rog să primiți cele mai bune urări de Sf. Paști.

Mareșal Antonescu

[53] M. Antonescu a adăugat: „Actele mele"
[54] ANR, fond PCM – Cabinetul Civil M. Antonescu, dosar 457, f. 79
[55] ANR, fond PCM – CM, dosar 103/1943, f. 10
[56] Vezi în anexă răspunsul destinatarului
[57] ANR, fond PCM – CM, dosar 103/1943, filele 13-14
[58] După eșecul de la Stalingrad
[59] ANR, fond PCM – CM, dosar 366/1943, f. 462
[60] *Ibidem*, f. 461

- XXVII -

Schimb de mesaje Prof. Al. Marcu – I. Antonescu

Domniei Sale
Domnului Mareșal Ion Antonescu[61],
Conducătorul Statului Român
București
Nr. 6766 – 15.6.1943, ora 22,30

La împlinirea celor 61 de ani, urându-vă sănătate deplină și viață cât mai lungă pentru binele Patriei, vă rog să primiți omagiul meu respectuos de admirație și devotament.
Ministru Subsecretar de Stat,
Alexandru Marcu

Domnului
Profesor Alexandru Marcu[62],
Ministru Subsecretar de Stat
Loco

Vă rog să primiți viile mele mulțumiri pentru bunele urări ce-mi faceți cu ocazia aniversării zilei mele de naștere.
Mareșal Antonescu
Nr. 8723/17.VI.1943

- XXVIII -

Schimb de mesaje Prof. I. Petrovici – I. Antonescu

Domnului
Mareșal Antonescu[63],
Conducătorul Statului Român
Loco
București
Nr. 761 – 16.6.1943, ora 16,00

Vă rog să primiți felicitări omagiale pentru ziua nașterii.
Profesor Ion Petrovici

Domnului
Profesor Ion Petrovici[64],
Ministrul Culturii Naționale
Loco

Vă mulțumesc călduros pentru felicitările trimise.
Mareșal Antonescu
Nr. 8723/17.VI.1943

Boboci de bujori

- XXIX -

Ministerul Justiției către Președinția Consiliului de Miniștri, în problema redobândirii cetățeniei române de către urmașele lui Titu Maiorescu

ROMÂNIA
MINISTERUL JUSTIȚIEI
Direcțiunea Juridică
No. 177322/8 decembrie 1943

Domnule Secretar General[65],

La adresa Dv. cu No. 310.193 din 20 noiembrie a.c., am onoarea a vă comunica, referitor la chestiunea naturalizării Doamnei Livia Dymsza născută Titu Maiorescu și a fiicelor sale Livia Dymsza (necăsătorită) și Jeanine Plater-Zyberk, că – în conformitate cu dispozițiunile legii în vigoare pentru dobândirea și pierderea naționalității române – petiționara Livia Dymsza, fiind văduvă încă din anul 1918, poate obține redobândirea cetățeniei române pierdută prin căsătoria cu supusul lituanian Dymsza, iar fiica sa cu numele tot de Livia Dymsza are posibilitatea de a deveni cetățeană română prin naturalizare, după dreptul comun, eventual cu dispensa stagiului de 10 ani dacă va face dovada că îndeplinește una din condițiunile prescrise de art. 11 din citata lege.

În ce privește pe cealaltă fiică, cu numele Jeanine Plater-Zyberk, care este căsătorită cu un lituanian deportat în Siberia în anul 1941, dânsa, nefiind nici văduvă – nici divorțată, nu poate să-și schimbe naționalitatea pe calea prevăzută de legea naționalității române.

Singura acțiune simplă și rapidă pentru regularizarea situațiunii juridice a celor trei doamne, descendente ale lui Titu Maiorescu, după cum ni se afirmă, ar fi să li se acorde cetățenia română printr-un decret-lege special[66], care să le scutească de formalitățile complicate prevăzute de legea

[61] ANR, fond PCM – CM, dosar 442/1943, f. 104
[62] *Ibidem*, f. 103
[63] ANR, fond PCM – CM, dosar 442/1943, f. 98
[64] *Ibidem*, f. 97

[65] ANR, fond PCM – Cabinetul Civil Mihai Antonescu, dosar 419, f. 79.
[66] Potrivit Notei Secretariatului General al Cabinetul Civil din 11 decembrie 1943, Mareșalul Antonescu a pus următoarea rezoluție pe această recomandare: „Da" (*ibidem*, f. 78)

naționalității române.

Aceasta ar fi și soluțiunea propusă de D-l Ministru al Justiției.

Primiți, vă rog, Domnule Secretar General, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

p. Ministru,
Damian Ștefănescu

p. Director,
Emil Diaconescu

Domniei-Sale
Domnului Ioan A. Rădulescu
Secretar General al Președinției
Consiliului de Miniștri

- XXX -

Schimb de mesaje Mircea Vulcănescu – I. Antonescu

Mareșalului
Ion Antonescu[67],
Conducătorul Statului Român
București

București
Nr. 84 1302 – 28.12.1943, ora 15,30

Un An Nou cu sănătate, voie bună, spor și izbândă în toate pentru înălțarea neamului și bucurii personale vă dorește, din toată inima,

Mircea Vulcănescu

Domnului
Mircea Vulcănescu[68],
Subsecretar de Stat al Finanțelor
Loco

Vă mulțumesc și vă rog să primiți cele mai bune urări pentru Noul An.

Mareșal Antonescu

- XXXI -

Schimb de telegrame C. Argetoianu – I. Antonescu

Mareșal Antonescu[69],
Conducătorul Statului
București

București
Nr. 4393 – 30.12.1943, ora 13, 00

Ca orice român conștient de greutatea vremurilor, vă urez sănătate și izbândă.

C. Argetoianu
Victor Emanuel, 36
București

Domnului
Constantin Argetoianu[70]
Str. Victor Emanuel, 36
București

Vă rog să primiți, Domnule Argetoianu, cele mai calde mulțumiri pentru gândul trimis și vă urez un An Nou fericit.

Mareșal Antonescu

Nr. 9497/30.12.1943

- XXXII -

Schimb de telegrame G. G. Mironescu – I. Antonescu

Domnului
Mareșal Ion Antonescu[71],
Conducătorul Statului Român
București

București
Nr. 362755 – 31.12.1943, ora 19, 00

Cu ocazia Anului Nou, vă rog să primiți urările mele cele mai bune de sănătate și viață îndelungată. Urez să conduceți la izbândă poporul român în aceste extrem de grele împrejurări, dobândind dreptate pentru neamul românesc, cu întregirea hotarelor lui firești.

George Mironescu,
Fost Prim Ministru
Calea Rahovei, 157

Domnului
George Mironescu[72]
Calea Rahovei, 157,
București

Vă mulțumesc călduros și vă rog să primiți, Domnule Mironescu, cele mai bune urări pentru Noul An.

Dumnezeu să ne ajute.
Mareșal Antonescu
Nr. 9497/30.XII.1943

- XXXIII -

Schimb de mesaje Prof. A. C. Cuza – I. Antonescu

Excelenței Sale
Mareșal Ion Antonescu[73],
Conducătorul Statului
București

Iași
Nr. 1295 – 31.12.1943, ora 24, 00

[67] ANR, fond PCM – CM, dosar 445/1943, f. 147
[68] *Ibidem*, f. 145
[69] ANR, fond PCM – CM, dosar 445/1943, f. 212
[70] *Ibidem*, f. 211
[71] ANR, fond PCM – CM, dosar 445/1943, filele 208-209
[72] *Ibidem*, f. 207
[73] ANR, fond PCM – CM, dosar 445/1943, filele 200-201

Vă rog a primi urările mele cele mai călduroase de sănătate și izbândă glorioasă.

A. C. Cuza

Domnului
Profesor A. C. Cuza[74]

Iași

Vă mulțumesc din inimă, Domnule Profesor, și vă rog să primiți cele mai bune urări pentru Noul An.

Mareșal Antonescu

- XXXIV -

Schimb de telegrame
Mareșal I. Antonescu – Papa Pius XII

București, 31 decembrie 1943

Sanctității Sale
Papa Pius XII[75]

Cetatea Vaticanului

Rog pe Sanctitatea Voastră să binevoiască a primi urările respectuoase și călduroase pe care le adresez Sanctității Voastre cu prilejul Noului An.

Mareșal Antonescu

Vatican, 3.1.1944

Excelenței Sale
Mareșalului Ion Antonescu[76]

București

Confirmând primirea urărilor pe care ni le-ați adresat, vă transmitem din toată inima ceea ce noi am exprimat Domnului în acest an – pentru persoana Dv. și pentru țara Dv. nobilă.

Pius XII

- XXXV -

Scrisoarea
Prof. D. Caracostea destinată Colonelului Romeo Zaharia

FUNDAȚIA REGALĂ PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ
Nr. 485
București, 7 februarie 1944

D-sale
D-lui Colonel Romeo Zaharia[77]
Președinția Consiliului de Miniștri,
Loco

O dată cu aceasta am onoarea a vă remite volumele mai jos notate în exemplare de lux, rugându-vă să binevoiți a le înmâna Domnului Mareșal Antonescu, Conducătorul Statului Român:

1. M. Eminescu	***Opere***, vol. II, ediția Perpessicius
2. D. Caracostea	***Critice literare***, vol. II
3. Shakespeare	***Othello***
4. N. Bărbulescu	***Din tainele derivatelor***
5. I. Luca	***Amon-Ra***
6. Lucian Blaga	***Trilogia cunoașterii***
7. M. Beniuc	***Versuri***
8. S. Mehedinți	***Opere***, vol I, partea II
9. Al. Macedonski	***Opere***, vol. III
10. Ing. Manea	***Elemente de exploatarea fabricilor***
11. I. Simionescu	***Țara noastră***, ed. III
12. Dr. Paulescu	*Opere*, vol. I
13. Cervantes	*Don Quijote*

Primiți, vă rog, Domnule Colonel, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

LS/Director,
Prof. D. Caracostea

- XXXVI -

Telegrama adresată de I. Antonescu lui George Enescu

Domnului
George Enescu[78]

Loco

De ziua numelui, vă rog să primiți cele mai bune urări de bine.

Mareșal Antonescu

Nr. 8346/944 – 23.IV

Ulicioară în umbră

[74] *Ibidem*
[75] ANR, fond PCM – CM, dosar 445/1943, f. 77 (original în limba franceză)
[76] *Ibidem*
[77] ANR, fond PCM – CM, dosar 202/1944, f. 368
[78] ANR, fond PCM – CM, dosar 202/1944, f. 319
[79] ANR, fond PCM – Cabinetul Civil M. Antonescu, dosar 386, f. 24, 26

- XXXVII -

[10 mai 1944] – Telegrama adresată de Olivera Salazar Mareşalului Ion Antonescu

Excelenței Sale
Mareșal Antonescu,
Conducătorul României, București[79]

Rog Excelența Voastră să primească expresia viei mele recunoștințe și asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Olivera Salazar

Elena

- XXXVIII -

[2 iunie 1944] – Schimb de telegrame Regele Mihai I – Mareşal I. Antonescu, cu prilejul zilei de naştere a Conducătorului Statului

Domnului
Mareșal Ion Antonescu[80]

Castel Peleș
Nr. 1 – 2.6.1944, ora 11,00

Cu ocazia zilei de naștere, scumpa mea mamă și cu mine vă exprimăm urările noastre de multă sănătate și viață îndelungată[81] .

Mihai R.

Majestății Sale
Regelui Mihai I[82]
Castelul Peleș, Sinaia

Mulțumesc respectuos Majestăților Voastre pentru deosebita atențiune.

Mareșal Antonescu

Nr. 8386 din 2 iunie 1944

- XXXIX -

Schimb de telegrame Regina-Mamă Elena – Mareşalul I. Antonescu

Domnului
Mareșal Ion Antonescu[83] ,
Conducătorul Statului
București

Sinaia, Castel Peleș
Nr. 24 – 2.6.1944, ora 18,00

Din toată inima, vă urez o sărbătoare fericită și mulți ani, cu deplină sănătate și mulțumire sufletească.

Elena

Majestății Sale
Regina Elena[84]
Sinaia

Vila Predeal
Nr. 521 – 4.6.1944, ora 20,55

Mulțumesc cu aceleași sentimente respectuoase și devotate Majestății Voastre.

Mareșal Antonescu

- XL -

Invitație adresată Mareşalului I. Antonescu

COMITETUL DE INIȚIATIVĂ
pentru
SĂPAREA CETĂȚILOR DACE
DIN MUNȚII SEBEȘULUI
București, Calea Victoriei, 57 — București, 4 iulie 1944
Prof. Gh. I. Brătianu
Const. Daicoviciu
Dr. Sabin Manuilă
Mircea Vulcănescu
Colonel Gabriel Gheorghiu
Anton Golopenția
Ion Conea

Domniei-Sale
Domnului Mareșal Ion Antonescu[85] ,
Conducătorul Statului

Domnule Mareșal,

În lipsa D-lui Gheorghe I. Brătianu, Președintele Comitetului de inițiativă pentru săparea cetăților dace din Munții Sebeșului, avem onoarea de a Vă înainta alăturata invitație la inaugurarea campaniei de săpături din această vară[86] , care va avea loc în ziua de 9 iulie la Costești-Hunedoara.

Primiți, Domnule Mareșal, asigurarea celei mai înalte considerațiuni[87] .

ss/ I. Conea

---

[80] ANR, fond PCM – CM, dosar 258/1944, f. 57

[81] Pentru comentarii pe marginea semnificației acestui document vezi Gh. Buzatu, *Probe epistolare ale loviturii de stat de la 23 august 1944*, comunicare susținută în cadrul Centrului de Istorie și Civilizație Europeană al Filialei Iași a Academiei Române, 25 mai 2006 (sub tipar, Constanța, „Anuarul" Muzeului Marinei Militare).

[82] ANR, fond PCM – CM, dosar 258/1944, f. 59

[83] ANR, fond PCM – CM, dosar 258/1944, f. 62

[84] *Ibidem*, f. 60 verso

[85] ANR, fond PCM – CM, dosar 202/1944, f. 247

[86] Anexate ***Invitația*** (*ibidem*, f. 248) și ***Programul inaugurării din 9 iulie 1944*** (*ibidem*, filele 249-150)

[87] Pe fila respectivă s-a consemnat: *„Domnul Mareșal nu este în București. Dosar"* (*ibidem*, f. 247)

Irina Mavrodin

ALTE DILEME ALE TRADUCĂTORULUI-AUTOR

Într-o superbă carte, o adevărată *summa* despre metaforă, ***La Métaphore vivante*** de Paul Ricoeur, pe care am tradus-o cândva (Editura „Univers“, 1985), există un pasaj despre traducere, pe care l-am remarcat încă de la prima lectură, dar la care revin acum, după două decenii de experiență ca traducător. Căci anumite adevăruri simple nu ți se impun, am constatat, nu devin cu adevărat ale tale, curgându-ți parcă prin sânge, decât atunci când ai trecut de la gândirea lor în abstract la însușirea lor, la posedarea lor printr-o practică efectivă, printr-un proces de desfacere și facere alternat (proces care, în anumite domenii, și pentru anumiți indivizi, poate continua o viață întreagă, *fără a se termina*).

La pagina 103, a ediției apărute la Seuil în 1975, stă scris: „Mais l'emploi littéraire des mots consiste précisément à restituer, à l'encontre de l'usage qui les fige, «le jeu des possibilités interprétatives résidant dans le tout de l'énonciation». C'est pourquoi le sens des mots doit être chaque fois «deviné» sans que jamais on puisse faire fond sur une stabilité acquise. L'expérience de la traduction va dans le même sens: elle montre que la phrase n'est pas une mosa que, mais un organisme; traduire, c'est inventer une constellation identique où chaque mot reçoit l'appui de tous les autres et, de proche en proche, tire bénéfice de la familiarité avec la langue entière“.

Am dat – în acest an important pentru francofoni și francofili, când are loc *la București* „le Sommet de la francophonie“ – acest citat în franceză, pentru ca totuși *inteligentsia* română să nu piardă cu totul contactul cu practici curente la autorii români dintre cele două războaie, când făceau exegeză pe autori francezi – cf. Anton Holban despre Proust etc. Pentru că totuși suntem în anul 2006, într-o Românie care tinde să devină anglofonă, să-l traducem: „Dar folosirea literară a cuvintelor constă tocmai în a restitui, împotriva uzajului care le încremenește, «jocul posibilităților interpretative ce rezidă în întregul enunțării». Iată de ce sensul cuvintelor trebuie de fiecare dată «ghicit», fără ca vreodată să ne putem sprijini pe o stabilitate dobândită. Experiența traducerii merge în același sens: ea arată că fraza nu este un mozaic, ci un organism; a traduce înseamnă a inventa o constelație identică în care fiecare cuvânt primește sprijinul tuturor celorlalte și, din aproape în aproape, beneficiază de familiaritatea cu întreaga limbă“.

Dar cele spuse aici nu pot fi înțelese fără referire la un context teoretic mai larg (și la o *practică* a limbii și a traducerii mai largă, adică depășind sfera literaturii). Ricoeur însuși precizează, în introducerea acestui pasaj citat mai sus, și o altă evidență, pe care chiar și un traducător debutant o descoperă, încă de la prima lui încercare. Cele arătate aici despre limbă ca „mozaic“ (ca „sistem“, putem spune, traducând printr-un termen mult vehiculat de structuraliști, în descendența marelui Saussure, lingvist de geniu care are revelația limbii ca „mozaic“, ca rețea de interdependențe), deși au o valoare generală, pot și trebuie să fie relativizate, și astfel, paradoxal, și mai bine puse în evidență, printr-o situare la cei doi poli ai limbajului: tehnic și poetic. La prima extremitate, vom constata deci o anume autonomie a cuvintelor, o anume stabilitate a sensurilor, și traducerea va trebui nu să le „ghicească“, nu să le „inventeze“, ci să le identifice conform definițiilor și uzajelor cele mai stabile. Aici deci traducătorul trebuie să caute o soluție *univocă*, și incompetența lui eventuală poate avea urmări catastrofale în viața practică (în plan moral și chiar penal): de exemplu, un prospect de medicament greșit tradus și care pune în pericol viața celui care consumă medicamentul. Pe de altă parte, la polul celălalt, cel al limbajului poetic, „instabilitatea“ sensurilor, mai exact, conștientizarea acestei instabilități și depășirea prejudecății că sensurile au fost fixate o dată pentru totdeauna prin uzaj, că fiecare cuvânt are un sens, că nu există decât o singură traducere „bună“ a lui, ridică alte probleme, care se deschid una din cealaltă. Prima idee a oricărui traducător de literatură care a depășit stadiul traducerii (aproape) *ad litteram*, al traducerii așa cum se practică ea (cu unele beneficii poate) în școli, de tipul *juxtă*, este că munca lui înseamnă pas cu pas *opțiune creatoare*, alegere, invenție. Această descoperire, care, de fapt, este momentul cu adevărat întemeietor, când traducătorul se descoperă totodată pe sine ca autor, poate duce – ea fiind fericită în sine – la foarte bune sau foarte rele rezultate.

Dacă traducătorul, intrând în vârtejul beției unei infinite libertăți auctoriale, își permite – cum constat că se întâmplă nu o dată, mai ales în poezie – orice fel de alegeri, originalul rămânând astfel doar un pretext pentru un nou text, atunci rezultatul este foarte rău pentru ideea care viza obținerea unei *traduceri*, dar nu o dată foarte rău și luat în sine, el fiind un fel de struțo-cămilă. Dacă traducătorul însă, cunoscându-și libertatea și statutul de autor, știe, în funcție de text, să-și limiteze – prin hotărâre și alegere proprii – această libertate, rezultatul va fi foarte bun. Orice text, oricât de intens poetic (deci oricât de ambiguu) ar fi – și mă refer în primul rând la poezia cu ritm tradițional și rimă –, îl obligă pe traducător să identifice o constelație de „cuvinte-cheie“ care nu pot lipsi din traducerea lui, oricât de „mare autor“ s-ar crede sau ar fi el.

Dar se mai ridică și o altă dilemă, în fața unui traducător care se știe și se vrea autor: există tipuri de poeme (sau, dacă preferați, de „proze poematice“) care trebuie traduse aproape *ad litteram*, căci orice „interpretare“ le-ar falsifica poeticitatea originară. Ce semne clare are traducătorul că se află în fața unui asemenea poem, unde sensul fiecărui cuvânt are o mare stabilitate, o autonomie, unde cuvintele sunt, după cum s-a spus, grele, consistente, opace ca niște *lucruri*?

Dacă acceptăm toate aceste premise, atunci traducătorul trebuie să fie nu numai un autor, ci și un meta-autor, un poietician și un poetician în raport cu textele autorilor pe care-i traduce și cu propriul text produs de el ca traducător.

Marius Sala

ISTORIA CUVINTELOR

X. Nume de animale moştenite din latină

Moștenirea latinească în acest domeniu este foarte importantă.

Încep cu animalele domestice prezentând cuvintele transmise tuturor limbilor romanice, deci panromanice: *asinus > asin,* păstrat azi doar regional, *bos > bou, caballus > cal, canis >câine, capra > capră, porcus > porc, taurus > taur, vacca > vacă, verres > vier.* Un loc aparte pentru *cattus* „pisică*"* transmis tuturor limbilor romanice, dar care s-a păstrat în română sub forma derivatului *cătușe* atestat în secolul XVIII și în română format cu sufixul de origine traco-dacă *–ușă.* Sensurile de „lanțuri cu care se leagă mâinile și picioarele arestaților, cu ancoră" sunt metaforice. Celelalte nume de animale domestice s-au păstrat în română și în alte câteva limbi romanice: *admissarius > armăsar, agnellus > miel, annotinus > noaten, aries >* reg. *arete* „berbec de prăsilă", *catellus > cățel, equa > iapă, haedus > ied, * iunicia > junincă* „vițea, vacă tânără"*, iuvencus > junc* „bou sau taur tânăr (între 2 și 3 ani) nepus la jug", *pecuina > pecuină* „oaie de lapte", *scrofa > scroafă, vervex > berbece, vitellus > viței.* O poziție aparte ocupă lat. *ovis > oaie* care s-a transmis numai românei.

Dintre animalele de pădure și de câmp s-au păstrat în toate limbile romanice: *cervus > cerb, ericius > arici, lepus > iepure, lupus > lup, ursus > urs.* Celelalte s-au moștenit numai în unele limbi romanice: *bubalus > bour, sorex > șoarece, vulpes > vulpe, mixticius >* rom. *mistreț* „ambigu, amestecat". Se zicea și se mai zice încă despre tot ce aparține în același timp la două rase sau naturi diferite (*timp mistreț, măr mistreț, porc mistreț*).

Prezintă interes numele de animale din perspectiva perechilor ce denumesc femela și masculul. Ele se grupează în două categorii: unele folosesc termeni diferiți (*oaie – berbec),* altele, cele mai multe, deosebesc sexul perin adăugarea unui sufix masculin (*vulpe – vulpoi*) sau feminin (*lup – lupoaică*). Se poate remarca faptul că prima categorie cuprinde nume de animale domestice, unde distincția de sex are o mai mare importanță economică: femela face pui, dă lapte sau ouă. Pentru animalele sălbatice acest lucru este mai puțin important. Situația este cu atât mai interesantă cu cât numele indoeuropene ale animalelor domestice nu precizau sexul: lat. *bos* „bou" este masculin dacă nu ne gândim la sex, feminin dacă ne referim la „vacă". Masculul nu avea nume în vocabularul ales al indoeuropenei. Numele de animale desemnau de obicei femela pentru că masculii nu se păstrează decât în număr limitat pentru reproducție. Numele pentru masculi sunt noi sau puțin răspândite; adesea pentru a denumi un mascul se adăuga cuvântul ce însemna „mascul".

Iată ceva exemple de acest fel în care toți membrii perechilor sunt cuvinte moștenite din latină.

Cal, termenul generic al speței cabaline, dar și individ mascul – *iapă* „femelă de cal" – *armăsar* „cal de reproducere" (în Banat și *armig*) – *râncaci* „cal (sau bou) rău castrat".

Oaie, femela și *berbec(e)* „masculul oii" sunt moștenite din latină; ultimul are și un sinonim tot moștenit din latină (*arete)* astăzi folosit mai rar. De reținut că în terminologia oieritului, foarte bogată din motive ce vor fi arătate altă dată, există și termeni împrumutați din turcă: *asman* și *batal* însemnă „berbec castrat".

Vacă, femela – *taur* „mascul pentru reproducere", *bou* „mascul pentru muncă" și termenul generic pentru speța bovinelor toate sunt moștenite din latină.

Porc, termen generic al speței porcinelor – *scroafă* „femelă", *vier* „porc pentru reproducere" – *mascur* „porc mascul castrat" toate moștenite din latină.

Există și cazuri când unul dintre cei doi membri ai perechii este moștenit din latină și celălalt este împrumutat: *capră* moștenit din latină și *țap*, împrumutat; *găină* moștenit din latină și *cocoș*, probabil împrumutat.

În încheiere, câteva remarci cu privire la termeni generali ai lumii animale. Lat. *animal,* pl. *animalia > nămaie* „vite mici", *fera > fiară, domesticus >* reg. *domes(t)nic* „domestic, blând, liniștit", *silvaticus > salvaticus> sălbatic* s-au păstrat și în alte limbi romanice; *masculus > mascur* este paromanic (it. *maschio,* fr. *mâle,* sp. *macho*). O situație aparte are lat. *vita > vită*; în sensul originar cuvântul a fost înlocuit cu un abstract al lui *vivus >viață*, format fie în românește de la *viu,* fie în latinește *vivitia.*

Mahala bucureșteană

Constantin Coroiu

„ACUM SUSPINĂ VALSUL, ȘI MAI RAR...“

125 de ani de la nașterea lui George Bacovia

Se împlinesc în acest septembrie 125 de ani de la nașterea lui George Bacovia.

Poeți importanți din generația de aur ’60, dar îndeosebi optzeciștii au consacrat, am putea spune, în lirica românească, bacovianismul. S-a observat adeseori în ultimele decenii că pentru poezia românească, actuală, marile repere canonice nu mai sunt atât Ion Barbu sau Lucian Blaga, cât Arghezi și, mai ales, Bacovia (Ion Pop, ***Bacovieni, desigur***…, „Ateneu“, nr. 8, 2001). Această „spectaculoasă reabilitare (a autorului ***Stanțelor burgheze***) ce i-ar fi șocat, poate, pe un Lovinescu ori G. Călinescu“ – cum scrie criticul clujean – este fără egal în spațiul literaturii noastre. Din punctul de vedere al forței (ce cuvânt inadecvat, nu-i așa?, când ne referim la Bacovia) cu care a influențat poezia din a doua jumătate a secolului 20, poetul, multă vreme necunoscut în timpul vieții – „adormit pe cărți într-o provincie pustie“ – are o posteritate comparabilă doar cu a lui Eminescu. Faptul este cu atât mai spectaculos – ca să folosesc același epitet ca Ion Pop – cu cât Bacovia fusese considerat nu doar un poet minor, dar chiar un epigon al lui Eminescu. Văzut de unii ca un exponent al psihologiei specifice „poeților proletari culți“ – sintagma binecunoscută a lui Gherea –, situat de istoriile literare și de manualele școlare în prelungirea palidă a simbolismului european, Bacovia ajunge să fie descoperit cu adevărat după moartea sa, ca un mare poet al secolului, neîncadrabil în curente și școli; mai mult, creator el însuși al unui nou curent ce avea să se dovedească profund novator. La deruta criticilor și istoricilor literari a contribuit, e drept, și poetul, nu în ultimul rând prin unele confesiuni, de altfel de o dezarmantă platitudine, sugerând diverse filiații: Rollinat, Baudelaire, Edgar Poe, Degas, Chopin etc. Companie cum nu se poate mai selectă, dar care îi umbrește statura reală, originalitatea. Simptomatic, descoperirea marelui poet o datorăm – e aproape un truism – nu criticilor, ci poeților și prozatorilor. Se știe că printre primii care au atras atenția asupra sa a fost poetul Adrian Maniu, că printre cei ce au scris cu o remarcabilă pătrundere despre lirica bacoviană sunt Eugen Jebeleanu și Dinu Flămând. Cât privește generația lui Nichita Stănescu și mai ales „promoțiile“ ce i-au urmat, ele au văzut în Bacovia un mare reper, inclusiv din perspectiva modernismului și postmodernismului. Dar, cum spuneam, nu numai poeții, ci și prozatorii au fost și sunt fascinați de „figura“ autorului ***Scânteilor galbene***. Într-un dialog cu George Bălăiță (petrecut la Bacău în 1976 și publicat în „Convorbiri literare“), acesta îmi atrăgea luarea aminte: „Iată o strofă, o primă parte dintr-o strofă din Bacovia: «Prin târgu-nvăluit în sărăcie / Am întâlnit un popă, un soldat» – două versuri simple ce ar fi putut fi scrise de oricare poet minor. Tradem, să zicem. Și iată, dintr-odată, în următoarele două versuri o trecere, o ridicare la mari înălțimi: «De-acum pe cărți voi adormi uitat / Pierdut într-o provincie pustie» – versuri care definesc condiția poetului etc. *Nu imagistică aflăm în aceste versuri din Bacovia, ci cuvântul pur ce trimite la primele experiențe ale poeziei, la vechii poeți greci care trebuie mereu recitiți*“. (subl. mea – C. C.)

În 1981 apărea, la Editura „Junimea“, eseul ***Bacovia*** al lui Daniel Dimitriu, o carte de referință în exegeza bacoviană care – constatăm astăzi, la 125 de ani de la nașterea poetului (4 septembrie 1881) – este una destul de bogată. Atunci, cu 20 de ani în urmă, după ce citise tot ceea ce se scrisese mai important despre Bacovia, Daniel Dimitriu găsea că „pe porțiuni mai mari sau mai mici, critica l-a descoperit“, în eseul său propunându-și și reușind „să strângă laolaltă și să sublinieze argumentele care fac din autorul ***Plumbului*** unul dintre cei mai mari poeți români, poziție cucerită nu de o oarbă înzestrare, ci de o conștiință artistică ieșită din comun“ (subl. mea – C.C.) Urmând îndemnul lui Perpessicius, pe care de altfel îl așează ca moto al cărții – „Discret și încărcat de taine, dl G. Bacovia coboară în inima lirismului său, ca-ntr-un tunel adânc. Acolo trebuie vizitat“ –, Daniel Dimitriu surprinde din unghiuri multiple laitmotivele poeziei lui Bacovia, analizează ipostazele personajului bacovian, relevă – în cele două capitole ale cărții: ***Textul comun*** și ***Universul intermediar*** – elementele ce ilustrează unicitatea unei opere. Poetul este văzut în contextul simbolist, dar și dincolo de acesta, în fond scos din raza unor inerții de viziune și „degajat“ de unele dintre clișeele perpetuate, până la acea dată, de critica și istoria literară, de manualele școlare și cursurile universitare. A rezultat o biografie a operei, luminată din diverse unghiuri, care urmărește „aventura“ liricii bacoviene, a spiritului bacovian față cu el însuși, cu propria-i conștiință și cu conștiința literară românească din primele opt decenii ale secolului care tocmai s-a încheiat. Într-o notă, Daniel Dimitriu observa: „E momentul în care marea poezie bacoviană are nevoie de confirmări, ceea ce îndreptățește orice gest de apropiere.“ Între timp, adică în cei 20 de ani, câți s-au scurs de la apariția cărții la care am făcut referire, s-au ivit noi „confirmări“ critice; chiar Daniel Dimitriu a publicat, în 1998, un nou volum, intitulat ***Bacovia după Bacovia***, la aceeași editură „Junimea“.

Dar confirmările cele mai elocvente s-au produs tot în spațiul poeziei, în mod deosebit al celei a „optzeciștilor“ și postmoderniștilor pentru care lirica bacoviană constituie expresia simplă, pură, genială, tulburătoare a realității unei „țări triste, pline de umor“. De acea, observă și Ion Pop, Bacovia este „mai peste tot prezent în «intertextul» acestei vârste poetice. Citate din poemele lui sunt montate în cele mai neașteptate locuri, servind sublinierii unor afinități, întărind acizii ironici sau ai sarcasmului, îngrășând grimasa și gestica «teatrală», chemate să traducă stări de tensiune și de revoltă, de oboseală și inerție.“

Dincolo însă de analize, comentarii, exegeze, opera bacoviană, ca a oricărui alt mare poet, trebuie recitită. La fiecare lectură, descoperim ceva de care ne mirăm că nu ne-am dat seama până acum. Mereu avansăm și totuși ne trezim mereu că am rămas în urma marilor poeți, că am fost trăiți de ei înainte ca noi înșine să trăim.

George Bacovia s-a născut la începutul toamnei: „Acum suspină valsul, și mai rar, / O, lasă-mă acum să te cuprind… / - Hai, să valsăm, iubito, hohotind, / După al toamnei bocet mortuar“. Îi răspunde lui Bacovia, peste timp, un alt poet român, bacovian (dar cu instrumente masive, ca să preiau o expresie a lui Marian Popa), mai ales în lirica de dragoste, Adrian Păunescu: „Foioasele în vântul toamnei ard, / Mușcate sângeros și trist de lună, / Și turturelele se despreună / Acum noi doi, în focul revanșard / Acum, atât de singuri pe pământ, / Să recităm Bacovia, plângând.“

Dan Brudașcu

OCTAVIAN GOGA. PENTRU O POETICĂ A TRANSPARENȚEI

Personalitatea covârșitoare a omului politic a influențat fără nici o îndoială receptarea operei poetice a lui Octavian Goga, ajungându-se la practicarea unei lecturi indiscutabil deformate, care nu servește în nici un caz operei; o asemenea lectură are în vedere în primul rând dimensiunea socială a poeziei, devenită până la urmă ea însăși un manifest mobilizator care își pierde rostul, „utilitatea", atunci când idealurile politice – ale omului Goga în primul rând, ale militantului neobosit pentru unitatea națională – s-au împlinit. Consecința unui asemenea mod de a percepe opera este fără îndoială punerea sub semnele întrebării a universului imaginar, autarhic, pentru o creație bazată aproape în exclusivitate pe un mimesis nu în întregime motivabil, acceptându-se, în schimb, cu destulă generozitate, virtuozitatea expresivă ori autenticitatea unui final de tristețe răzbătând din textul literar, tristețe ce ar fi ea însăși cauzată social și politic, mai puțin sentiment definitoriu pentru un individ care, având conștiința modului de a fi în lume, are, în final, nostalgia patriei originare. Nu este mai puțin adevărat că marii comentatori ai operei lui Octavian Goga au abordat opera autorului de la Rășinari dintr-un unghi exclusiv estetic, începând cu un Titu Maiorescu, continuând cu Garabet Ibrăileanu, Eugen Lovinescu ori George Călinescu (poate semnatarul celor mai originale și mai profunde pagini despre poet), fără a neglija contribuțiile recente ale unor importanți critici și cercetători literari. Comentariile lui Ion Pop dedicate ritualului tradiționalist[1], studiul lui Mircea Popa, surprinzând un Goga între colectivitate și solitudine, cu accent pe solitudinea cu totul aparte a unui poet care este încă deschis în fața timpului[2] ori cartea lui Ilie Guțan, radiografie atentă a poetului care „s-a vrut un poet prin excelență social, hotărât să-și exprime frământările de ordin individual și să se dedice cauzei celor mulți", poet, într-un fel, suferind estetic fără îndoială, trădat benefic de propria-i operă: „Din examinarea operei reiese că acest proces n-a fost atât de simplu și nu s-a realizat total, contrazicându-l pe poet", câtă vreme aceasta transcrie ipostaza unui eu „configurat ambivalent", opera în întregime nefiind decât sinteza unor poli semnificativi: „Așadar, afirmarea de sine și jertfire de sine: aceștia sunt polii vieții și operei lui Goga, ai dramei lui"[3].

Asemenea perspective (necesare) asupra operei vin după o perioadă în care poezia lui Goga pătimea pentru „păcatele" omului politic, etichetat și el cu destulă ușurință, decenii când, dacă nu a intrat într-un nemeritat con de umbră, poezia a fost cercetată cu mijloace care nu i-au surprins un fond inefabil, de dincolo de urmele configurate fără îndoială la un nivel de suprafață.

Nu este mai puțin adevărat că receptarea poeziei lui Octavian Goga a avut de suferit și datorită perspectivei felului în care poetul însuși, ieșind destul de des în arenă, făcând cu generozitate declarații referitoare la propriile intenții înainte de toate, a încercat să-și eticheteze propria creație. Gest nu lipsit de consecințe, nu dintre cele mai benefice, desigur, un text extraliterar, aparținând autorului care-și comentează opera, având ambiția de a-și „explica" propria creație, trebuie înțeles exclusiv ca punct de vedere al unui cititor mai mult sau mai puțin avizat, nu mai pertinent decât poeții. Fiindcă, în momentul în care vorbește despre propria-i operă, autorul are, de obicei, în vedere, o preistorie a acesteia, nivelul fiind indiscutabil acela al intenției, pe care inevitabil creația realizată din punct de vedere estetic o trădează prin însăși condiția limbajului artistic. Mărturisiri de credință, scrise după publicarea operei, sunt, în general, fragmentare, vizând, așadar, un anumit nivel al creației.

Cu toate acestea, avem în vedere primatul operei în interioritatea căreia nu-și motivează valabilitatea elemente extraliterare, ne permitem să ne oprim puțin asupra unui text al lui Octavian Goga, destul de cunoscut, de altfel, din perspectiva căruia, de obicei, s-a abordat poezia însăși. „Eu, grație structurii mele sufletești, mărturisește Octavian Goga, am crezut întotdeauna că scriitorul trebuie să fie un luptător, un deschizător de drumuri, un mare pedagog al neamului din care face parte, un om care filtrează durerile poporului prin sufletul său și se transformă într-o trâmbiță de alarmă [...]. Am văzut în scriitor un semănător de credințe și un semănător de biruință. O asemenea atmosferă în care trăiam eu nu putea să producă o altă conștiință literară decât aceasta. Mi se pare că în asemenea circumstanțe frământările de ordin pur individual trebuie să fie puse la o parte; că în forfota celor mulți, și în această mișcare a maselor, sufletul său trebuie să fie frământat, trebuie să fie un zbucium care, pe vârfuri de munți, seamănă revolta din culme în culme, din pisc în pisc. Iată care a fost crezul meu literar din acele vremuri"[4].

Afirmațiile lui Octavian Goga au fost preluate destul

[1] I. Pop, ***Octavian Goga și ritualul tradiționalist,*** în ***Lecturi fragmentare,*** Editura „Eminescu", București, 1983

[2] Mircea Popa, ***Octavian Goga între colectivitate și solitudine,*** Editura „Dacia", Cluj-Napoca, 1981

[3] Ilie Guțan, ***Octavian Goga – argumentul operei,*** Partea I, Editura „Minerva", București, 1987, p. 11

[4] Apud. I.D. Bălan, ***Octavian Goga,*** Editura „Tineretului", București, 1966, p. 28

de repede, devenind, în scurt timp, o modalitate destul de confortabilă, de comodă, de a aborda poezia. În acest caz poezia nu este altceva decât expresia (mai mult sau mai puțin fidelă) a unui „luptător", a unui om de acțiune, a „unui deschizător de drumuri", în fine, a unui „mare pedagog al neamului". Dar cât de aproape sunt oare „luptătorul", „deschizătorul de drumuri", ori „marele pedagog al neamului" de condiția poetului? Modifică poetul realitatea, operează acesta în real, asemenea celorlalți? Este oare poezia pur și simplu exprimarea unor idei preexistente, anterioare textului? Să nu uităm că Goga are în vedere o anumită purificare a realității, o filtrare semnificativă a realului, rezultând, firește, un univers purificat, trecut prin filtrul sufletesc. Poetul se transformă, totuși, într-o „trâmbiță de alarmă", termen ce transcrie cu certitudine un alt efect al poeziei decât acela estetic. Mai departe: poetul nu este, totuși, altceva decât un „semănător de credințe și un semănător de biruință", atât credința cât și biruința plasându-se indiscutabil în afara condiției recunoscute a poetului însuși. De altfel, Octavian Goga, cu o încăpățânare destul de greu de explicat, insistă asupra unui crez literar conform căruia sufletul poetului are efect în realitatea imediată, semănând o revoltă menită să schimbe în primul rând ordinea socială sau politică a lumii.

În această situație, o reîntoarcere la textul literar propriu-zis, la operă ca univers sieși suficient, este absolut necesară. O facem cu convingerea că dacă o „operă clasică are porți clasice de intrare", pentru poezia lui Octavian Goga acestea sunt ***Rugăciune***, ***Plugarii***, ***Noi***, ***Oltul***, într-o multiplicare de „embleme" ce trădează necesitatea nuanțelor din cazul oricărui mare poet. Iar Octavian Goga e unul dintre aceștia – deși, în fond, este puțin, dar cu multe stereotipii și clișee comentat, deși un consens tacit îi consideră poezia atinsă de mutația (istorică) a valorilor estetice"[5].

Ne vom referi în cele ce urmează la emblematicele poezii menționate în primul rând pentru a evidenția faptul că poezia lui Octavian Goga mizează enorm pe o transparență a textului care, dincolo de circumstanțele și de ipostazele fenomenale, lasă să se perceapă un model atemporal. Faptul acordă poeziei unitate și contradicție în egală măsură: unitatea unui demers poetic specific volumului din 1905, ***Poezii***, și contradicția dintre structurile de suprafață ale poeziei (lirism cu accente sociale) și cele de profunzime, sursă a unui lirism cu incontestabile accente mitice. Fiindcă realitatea imediată nu face decât să provoace conștiința unui eu dispus și pregătit să meargă dincolo de dimensiunile imediate pe acelea ale modelului etern.

Inclusă în volumul ***Poezii*** din 1905, poezia ***Rugăciune*** rămâne emblematică pentru volum și pentru arta poetică a lui Octavian Goga prin relația pe care o stabilește între eu și divinitate, ca argument hotărâtor în favoarea unui poet a cărui dramă nu se consumă în limitele socialului și ale politicului.

Reține atenția în primul rând aici o anumită precaritate a ființei uzată vizibil de contactul dur cu lumea fenomenală: „trupul istovit", „ochii tulburi", ființa supusă tentațiilor imediatului. Drama eu-lui rezultă fără îndoială din faptul că-și conștientizează lucid condiția de rătăcitor, care, lipsit de perspectivă fiind („ochii tulburi", negurile limitând accesul la înțelegerea întregului, ca o zare niciodată atinsă), își consumă traiectoria existențială în labirintul lumii acesteia. Și aceasta cu atât mai mult cu cât, înstrăinându-se de modelul impus in illo tempore, lumea oferă căi degradante, ale calvarului în ultimă instanță, care consumă în mod inevitabil ființa („trupul istovit de cale") ori drumuri ce duc spre semnificative prăpăstii, spații amenințând însăși condiția creației. Ceea ce se solicită la început, decupându-se în contextul poeziei, este orânduirea unei cărări, solicitându-se, de fapt, o altă cărare, fapt ce coincide cu schimbarea propriei condiții. Este, în fond, rugăciunea unui om superior, care, obosit de trecere și devenire, consumat de tentațiile fenomenalului, dorește accesul la o altă perspectivă.

„În drum mi se desfac prăpăstii,
Și-n negură se-mbracă zarea.
Eu în genunchi spre tine caut:
Părinte, -rânduie-mi cărarea!"

Eul refuză valul lumii, inconștiența și iluzia devenirii, condiția pe care o solicită se schițează vizibil după un model cunoscut:

„Din valul lumii lor mă smulge
Și cu povața ta-nțeleaptă,
În veci spre cei rămași în urmă,
Tu, Doamne, văzul meu îndreaptă."

„Dezlegarea" la care se referă poetul permite, în fond, ascensiunea la taine și legi după care s-a configurat fenomenalul:

„Dezleagă minții mele taina
Și legea farmecelor firii".

Cântecul, lumina, zvonul firii în raza soarelui de vară sunt deocamdată altceva, de care eul se simte înstrăinat. Rugăciunea are în vedere, până la un punct, o posibilă reintegrare în intimitatea întregului:

„Dă-mi cântecul și dă-mi lumina
Și zvonul firii-ndrăgostite,
Dă-i raza soarelui de vară
Pleoapei mele ostenite."

Anularea individualității este un prim pas spre redobândirea simbolică a întregului:

„Alungă patimile mele,
Pe veci strigarea lor o frânge
Și de durerea altor inimi
Învață-mă pe mine-a plânge".

Eul nu are în vedere jalea unei colectivități, a unui grup, ci modelul sensibil al lumii înseși, transcris la modul sugestiv prin „jalea unei lumi". El își asumă suferința „robiilor de veacuri", văzând în acestea ultime limite ce trebuie depășite pentru redobândirea condiției paradisiace a individului. „Cântarea pătimirii noastre" implică accente orfice, eliberatoare:

„Încheagă-și glasul de aramă:
Cântarea pătimirii noastre".

Este neîndoielnic faptul că toată tensiunea ideatică din poezia ***Rugăciune***, tensiune pe care am schițat-o în

[5] Ion Simuț, ***Octavian Goga. Eterna lumilor durere***, în ***Diferența specifică***, Editura „Dacia", Cluj-Napoca, 1982, p. 19

linii mari până aici, se manifestă în substanța volumului ***Poezii,*** unde traiectoria existențială a eu-lui bântuind universul poetic se motivează prin raportare la nostalgia unei lumi paradiace, de dinaintea căderii în inevitabila robie a socialului și a politicului, înstrăinând natura și omul de esența lor.

Recitind o poezie ca ***Bătrâni***, mult comentată, devenită romanță și înțeleasă pe măsură, avem surpriza de a redescoperi un motiv prezent cu ***Rugăciune***:

„Atunci eu nu mai rătăceam
Pe-atâtea căi răzlețe".

„Rătăcirea" și căile răzlețe sunt rezultatul ruperii, al desprinderii de un adevărat centru al lumii, care este casa părintească:

„De ce m-ați adus de lângă voi,
De ce m-ați adus de-acasă?".

Rămânerea acasă ar fi coincis cu integrarea absolut firească în ritmurile lumii și ale cosmosului, ritmuri care-l conțin și pe împăratul atât de prezent în poezia lui Octavian Goga:

„M-aș fi-nsurat când isprăveam,
Cu slujba la-mpăratul,
Mi-ar fi azi casa-n rând cu toți...
Cum m-ar cinsti tot satul...

Câți ai avea azi dumneata
Nepoți să-ți zică: «Moșu...»
Le-ai spune spuză de povești...
Cu Împăratul Roșu...".

Ruperea de centru (total diferită înstrăinării semănătoriste) are consecințe pe măsură, în mod deosebit suferința, care primește conotații grave, trimițând la plânsul de substanță, cu accente metafizice, al lumii:

„Așa... vă treceți, bieți bătrâni,
Cu rugi la Preacurata,
Și plânge mama pe ceaslov,
Și-n barbă plânge tata...".

Orașul nu este în poezia lui Goga o prezență semănătoristă (cum s-a mai spus de altfel), ci un spațiu artificial, care trădează modelul armoniei cosmice. El se definește, de aceea, tocmai prin absența elementelor naturalului, afișând, în schimb, o strălucire moartă:

„Voi n-aveți flori, nici cântece, nici fluturi,
Căci soarele în țara voastră moare,
Voi în zadar cerșiți acolo-n umbră
Din cerul sfânt o rază să coboare.
E frig la voi, și-i moartă strălucirea
Cetăților cu turle de aramă,
Bieți cântăreți cu aripile frânte,
În alte zări cuvântul meu vă cheamă"...
(***Cântăreților de la oraș***).

Soluția este recuperarea acestor cântăreți înstrăinați, reintegrarea lor în ritmurile cosmice, în natural, cu alte cuvinte:

„Veniți, veniți să-ngenunchiem cu toții:
Pământul negru-i vechiul nostru tată,
La sânul lui să rădem și să plângem,
Cu sufletul și inima curată.
Să fim copiii iscusiți ai firii,
Să învățăm din sfânta ei cântare,
Să furișăm în mintea noastră picuri
Din înțeleapta firii îndrumare"
(***Cântăreților de la oraș***).

Spațiul autentic „real" al poeziei lui Goga este acela surprins în excepționala poezie ***Noi***. Este, într-un fel, **țara** pe care o are poetul, având „un vădit aer hermetic. E un purgatoriu în care se petrec evenimente procesionale, în care lumea jelește misterios împinsă de o putere nerevelabilă, cu sentimentul unei catastrofe universale. De ce cresc aici numai fluturi și câmpii sunt de inutilă mătase? De ce tot norodul cântă coral? De ce apele au grai? De ce bocesc toți ca într-un apocalips? Pentru ce această tulburătoare ceremonie? Mișcarea poeziei este dantescă și jalea a rămas pură, desfăcută de conținutul politic"[6] .

Termenul „ermetic" folosit de Călinescu în legătura cu spațiul lui Goga este corectat de critica literară mai nouă (Al. Paleologu, comentând poezia lui Ion Barbu, se referă la termenul utilizat de Călinescu referitor la universul lui Goga, neînlocuind „ermetic" cu „ezoteric"), rămânând însă, după cum remarcă Ion Pop, „perfect valabilă remarca privitoare la caracterul procesional ritualic, inițiatic al mișcării din universul lui Goga. Într-adevăr, prin sugestia ritmicei repetiții a gesticulației, prin «decuparea» unor scene cu valoare emblematică, perpetuând un model arhaic – tot ce se întâmplă în acest spațiu primește trăsăturile unui ritual, al unui «tipic» transmis din generație în generație"[7] .

Poezia ***Noi*** conturează un scriitor unic „nepereche", o lume nefirească în firescul ei (I. Pop), individualizată și separată de acele țări prin „simplul procedeu al repetiției sintagmei inițiale («la noi») prezentă la începuturi de vers sau strofă și încheind, rotund, întreaga compoziție, ori prin evidențierea comparativă a unor trăsături și elemente specifice sau de o intensitate diferită în raport cu geografii similare (soarele «mai aprins», hora «mai domoală», fluturii «mai sfioși», jalea, lacrima, plânsul, înduioșarea, impregnând întreg universul). Fascinația exercitată asupra exteriorului («Privighetori din alte țări / Vin doina să ne-asculte») și dificultatea despărțirii de ținutul mirific (v. ***Oltul***) subliniază de asemenea condiția lui particulară."[8]

Acest spațiu ideal, „ezoteic", conturat de Octavian Goga este, prin excelență, unul al imaterialității. Îl caracterizează puritatea diafon efemeră, a fluturilor (mai târziu, un Lucian Blaga va trimite la un timp mitic printr-un vers sugestiv, din care nu lipsesc fluturii: „contemporan cu fluturii, cu Dumnezeu"), dar și a mătăsii, autentice iluzii ale unor prezențe concrete.

„La noi sunt codri verzi de brad
Și câmpuri de mătasă;
La noi atâția fluturi sunt,
Și-atâta jale-n casă."
(***Noi***)

Omul lui Goga are conștiința apartenenței la întregul ale cărui elemente s-au legat printr-o semnificativă nuntă:

---

[6] G. Călinescu, ***Istoria literaturii române de la origini până în prezent,*** Editura Fundației, București, 1941, p. 540
[7] Ion Pop, op. cit., p. 7
[8] Ibidem, p. 8

Flori și patru ulcele

„Mărită fie dimineața
Ce-a săvârșit a noastră nuntă,
Bătrâne Olt! – cu buza arsă
Îți sărutăm unda căruntă."
(***Oltul***).

Jalea care străbate întreaga poezie a volumului **Poezii** se naște din condiția înstrăinată în care se află tărâmul edenic, mutatis mutandis, mitul degradat sub semnul istoriei potrivnice. Dumitru Micu avea perfectă dreptate afirmând că în poezia lui Octavian Goga se poate vorbi de un „eden captiv", înstrăinat prin istorie. Exemplele nu lipsesc. Oltul poartă amprenta acestei captivități, a acestei „realități de astăzi" (un prezent degradat) în contrast cu timpul mitic irepetabil:

„Slăvite fărmituri a vremii,
De mult v-am îngropat văleatul...
Neputincios pari și tu astăzi –
Te-a-ncins cu lanțuri împăratul."
(***Oltul***).

Vremea ce curge înseamnă, în ultimă instanță, îndepărtarea de un timp paradiziac, al deplinei consubstanțialități a omului cu întregul.

Prezentul stă sub semnul unei semnificative curgeri și a ploii ce degradează:

„Cu valul vremilor ce curg
Atâtea cântece s-au dus,
Și valul vremilor ce curg
Atâtea cântece-a răpus...
Eu vă sărut, pereți străbuni,
Pe varul alb, scobit de ploaie..."
(***Casa noastră***).

Trecutul ideal idealizat este prin excelență unul al Cântecului, exteriorizare a sensibilității individualului, în întâmpinarea sensibilității naturii înseși. Memoria este declanșată uneori de un cânt pribeag:

„Când, tremurându-și jalea și sfiala,
Un cânt pribeag îmbrățișează firea,
Și-un trandafir crescut în umbră moare,
Și soare nu-i să-i plângă risipirea,
Eu plâng atunci, căci tu-mi răsai în zare..."
(***Dăscălița***).

În general cântecul are rolul de a exprima această condiție degradantă a lumii, „Cântarea pătimirii noastre" devenind emblematică pentru poezia lui Octavian Goga. „Cântecele" din tărâmul edenic (***Noi***) plâng în ochii tuturora, ele fiind obligatoriu asociate lacrimilor („Și câte cântece și lacrimi / Nu duce valul, călătorul..."). În această situație, lăutarul nu mai este „o figură luminoasă" din universul rural, câtă vreme gestul său are în el ceva ritualic.

„Dezgroapă, moșnege, cu mâinile-n tremur,
Comoara ta veche de jale...
Tu porți ferecate durerile noastre
În vaierul strunelor tale.
În ele-mpletit-au străbunii cucernici
Credința visării deșarte,
Și-n graiul lor plânge și n-are repaos
Amarul nădejdilor moarte."
(***Lăutarul***).

Moartea lăutarului Laie Chioru devine dramatică întrucât cântecul este memoria unui trecut paradiziac. Reprezentativă pentru funcția și forța cântecului în poezia lui Goga rămâne, desigur, poezia ***La groapa lui Laie,*** care-l propune pe lăutar ca mesager către o divinitate ce a uitat suferințele unui neam trăind într-un eden captiv:

„Și să cânți un cântec, Laie,
Cum se cântă-n sat la noi,
Când se tânguie ciobanul
După turma lui de oi."

Cântecul mai are forța primară, orfică:

„S-ar întuneca pământul,
C-ar veni, veni, țigane,
Toate stelele s-asculte
Glasul strunei năzdrăvane.
Blând zâmbire-ar Milostivul...
Iar din geana lui de-argint
Lacrim-ar cădea-n adâncul
Norilor de mărgărint."
(***La groapa lui Laie***).

Pe de altă parte, cântecele și petrecerea de sus, de la cârciuma din Dealu-Mare, marchează un timp aparte, al sărbătorii, în care individul se eliberează de prezentul degradat; petrecerea ține, nu întâmplător, trei zile, băutura și cântecul întâlnindu-se pentru a-l ajuta pe individ să se sustragă valului vremii necruțătoare. Atunci când cântecul primește accente erotice, efectul este, fără nici o îndoială, cel scontat:

„Sus la crâșmă-n Dealu-Mare
De trei zile țin soboru...
De trei zile beau și-mi zice
Din lăută Laie Chioru!
De trei zile, măi copile!
Doru-i greu și jalea-i multă.
Și tot zice, să le-aline,
Laie Chioru din lăută.
Zi, măi Laie, înc-un cântec
De-o cămașă cu altiță
Și de-un drac cu ochii vineți,
De-o Aniță-cârciumăriță."

(***Cântece***).

Dincolo de umorul savuros, se prefigurează niște elementele unui model la care se face de altfel trimitere:

„Bea și dumneata, părinte,
Dumnezeu să-ți ție darul,
Să mai poți ceti psaltirea
Să mai poți goli paharul.
Că noi bem de patru zile
Cu crâșmarul, umfle-l zmeii,
Bem, părinte, ca la nunta
De la Cana Galileii."

(***Cântece***).

Un motiv deosebit de semnificativ în poezia lui Octavian Goga este acela al poveștii și al povestitului prin care, aproape ritualic, se actualizează universul mitic, edenic, al consubstanțialității individului cu cosmicul.

Faptul de a povesti redimensionează și acordă semnificații profunde jalei, în general, ce devine o dimensiune a lumii:

„La noi de jale povestesc
A codrilor desișuri,
Și jale duce Murășul,
Și duc tustrele Crișuri."

(***Noi***).

A povesti este, uneori, sinonim cu a spune:

„Iar codrii ce-nfrățiți cu noi
Își înfioară sânul
Spun că din lacrimi e-mpletit
Și Oltul, biet, bătrânul..."

(***Noi***)

sau:

„Mult iscusita vremii slovă
Nu spune clipa milostivă
Ce ne-a-nfrățit pe veci necazul
Și veselia deopotrivă..."

(***Oltul***).

Apostolul spune el însuși povestea unui timp edenic, în contrast cu o istorie potrivnică:

„Întreg poporul ia aminte,
Ascultă jalnica poveste,
Și fusul se oprește-n mâna
Înduioșatelor neveste.
Moșnegii toți fărâmă lacrimi
Cu genele tremurătoare,
Aprinși, feciorii strâng prăseaua
Cuțitului din cingătoare."

(***Apostolul***).

Să reținem că povestitorul este un mag, o prezență care aduce aminte că vremurile mitice nu au apus: „Bătrânul mag înalță fruntea" **(*Apostolul*)** ori:

„În frunte, tu păreai un mag din basme
Când soarele, trecând peste fântână,
Blând pătrundea prin strașina de paie
Și lumina bucoavna ta bătrână."

(***Dascălul***).

Revenind, povestea este un univers unic, ideal, ce redimensionează existentul:

„Ca strălucirea ochilor tăi limpezi,
Poveste nu-i mai jalnic povestită,
Tu ești din leagăn soră cu sfiala,
Pe buza ta n-a tremurat ispită."

(***Dăscălița***).

Din alt punct de vedere, povestea măcar ține locul unității pierdute a lumii:

„Îl ascult și simt sub gene
Cum o lacrimă-mi învie:
Ni s-aseamănă povestea,
Pui golaș de ciocârlie."

(***Toamna***).

Realitatea, în general, are un echivalent ideal în poveste:

„Poveste-ntunecată-a pâinii,
Nu-i strună să te știe plânge,
Căci de durerea ta străveche
În suflet cântecul se frânge."

(***Graiul pâinii***).

În egală măsură, modelul ideal al universului lui Octavian Goga ține de **textul** prezent ca motiv aproape în întreaga poezie. El se concretizează în **ceaslov**, **bucoavnă** ori, mai ales, **scriptură**, toate susținând permanența fundalului spiritual al lumii înstrăinate.

În această condiție, trebuie să subliniem că **„Țara"** lui Octavian Goga este, fără îndoială, o țară ideală, a amintirii, nu una a prezentului:

„Cu tine-aduci atâtea nestemate
Din îngropatul vremilor tezaur,
Și amintirea-n țara ei mă poartă,
Cu pas încet, în carul ei de aur..."

(***Dascălul***).

Trăind într-un univers înstrăinat prin istorie, omul lui Octavian Goga are conștiința limpede că este „fără de țară", un naiv, un nebun călăuzit de ideal:

„Eu sunt un mag fără de țară
Un biet nebun orbit de-o stea,
Ce-am alergat să v-aduc vouă
Poveștile din țara mea"

(***Fără țară***).

Sfâșierea lui este evidentă; nu atât istoria produce suferință, cât conștiința pierderii tărâmului originar:

„A voastră-i jalea cea mai mare,
A voastră-i truda cea mai sfântă,
Stăpânul vitreg vă lovește,
Când cerul bine-vă-cuvântă.
Dar dacă-n schimbul pâinii voastre,
Piticul vă plătește fiere,
Îndurător v-ascultă Domnul
Și vă trimite mângâiere."

(***Plugarii***).

Mai mult decât s-ar părea, eliberarea, care se așteaptă de la prezențele mesianice din universul poetic, coincide cu redobândirea patriei originare, fapt ce subliniază, o dată în plus, dimensiunea majoră, gravă, cu accentele de profunzime romantică, ale operei poetului de la Rășinari.

Totul confirmând, în ultimă instanță, ideea că în poezia lui Goga, „astfel acoperită încât abia se bagă de seamă, dăm de structura poeziei lui Eminescu".[9] Inefabilul „de origine metafizică" incontestabil în poezia eminesciană invită la lecturi succesive, încurajând abordarea unei poezii care-și așteaptă receptorul ideal.

Aura Christi

ANTIJURNAL

„Eram făcut pentru un dialog cu umbra vreunui zeu“. (Cioran)

Aura Christi, 2005. Foto: Nicolae Breban

Citim ultimul număr al revistei „Apostrof“ (nr. 5-6/ 2006), dedicat aproape în întregime anchetei ce poartă genericul ***Scriitorul și trupul său*** – un pretext de a aborda o temă departe de a fi facilă. În ce relație se află scriitorul român cu domnia sa, trupul? Ce boli are? Ce boală ar alege, dacă ar fi pus în situația de a alege? Cum i se pare sistemul sanitar autohton? Întrebările formulate în achetă sunt completate de marea majoritate a literaților care se pronunță pe marginea propriului trup perceput ca un străin, complice, dușman, rege, instrument, liman, instanță greu de neglijat… Răspunsuri neașteptate. Incitante. Cascade vii. Răspunsuri neputincioase, ca stindardele unei armate înfrânte. Elocvente. Boala este fie lăudată, fie exorcizată, fie hulită, fie îmblânzită, fie ponegrită… Excelent răspunsul Dorei Pavel. George Bălăiță este viu, tânăr, neliniștit. Irina Petraș are o minte sintetică; e foarte vie, scormonitoare; întoarce lucrurile pe toate fețele până își croiește drum spre esențe, iar când se apropie de unele dintre acestea, în mod neașteptat, face stânga-mprejur și abordează o altă temă, la fel de incitantă, recurge la tertipuri cărturărești. Sunt remarcabile și alte texte. Ancheta este, dacă mă gândesc bine, tulburătoare și… dă speranță! Imprevizibilă reacție, nu? Și, totuși…

Dora Pavel, Irina Petraș, George Bălăiță, Nicolae Breban, Nichita Danilov, Ruxandra Cesereanu, Andrei Șerban, Gabriela Melinescu, Gelu Ionescu, Ion Vianu, Basarab Nicolescu, Ion Pop, Adrian Popescu ș.a. Lume bună. Nume importante. „Apostroful“e de citit din scoarță în scoarță! Ceea ce și facem fără amânare, tema fiind kafkiană, thomasmanniană. Și nu numai. La începutul revistei, chiar pe pagina de deschidere, a doua – stu-pe-fi-ant! – un grupaj de știri, poze cât cuprinde, avându-l ca protagonist pe nimeni altcineva decât pe Cristian Tudor Popescu. Da. Pe ziaristul care urmează clișeul ceaușist, în plină vogă în timpul dictaturii, asmuțind mahalaua împotriva elitelor. Individul care i-a atacat, recurgând la un limbaj suburban, pe Tudor Vianu, pe Sadoveanu, atingând culmea performanței prin atacul la G. Călinescu și Nichita Stănescu – toți acești scriitori făcând parte, de bună seamă, din patrimoniul spiritual al României. De ce vorbim de o culme a performanței? Pentru că acest individ ultramediatizat a propus să se ardă o seamă de cărți ce fac parte din patrimoniul românesc!! „Din miile de pagini [ale lui Nichita Stănescu – n.n.], conchide CTP în suburbanul, imundul text, intitulat ***Nichita Stănescu – o rudă a lui Adrian Păunescu*** (I-II, „Adevărul Literar și artistic“, decembrie 2003), ar trebui strânsă în mod onest o cărticică poate cu nu mai multe pagini decât buletinul de identitate al poetului – *iar restul ar trebui pur și simplu arse,* șterse din fața ochilor.“ (s.n.)

Să recapitulăm. Un ziarist din București, mediatizat cu o crasă lipsă de măsură în perioada post-decembristă, instigă – aidoma lui Gobbels!! – la arderea cărților unui poet național. Nimeni – nici Academia Română, nici Uniunea Scriitorilor –, la timpul respectiv – în 2003 –, n-a reacționat. În schimb, peste doi-trei ani, CTP e primit la Universitatea din Cluj (UBB) cum rareori au fost primite marile personalități ale culturii române. Ba mai mult: Marta Petreu, redactor șef al acestei prestigioase reviste sprijinite de noi, o excelentă poetă și eseistă, care a scris reportajul despre CTP… îl compară pe acesta – nici mai mult, nici mai puțin! – cu Eminescu și cu Cioran: „Întrebările din public au curs una după alta, iar Cristian Tudor Popescu a răspuns *cu o vervă și cu o expresivitate cioraniene*. E limpede, face parte *din familia temperamental-stilistică a lui Eminescu-Cioran. Se vede și-n scris, și în vorbit: apocalipsul expresiv.*“ (s.n.) La finele acestui text – descalificant atât pentru „Apostrof“*,* cât și pentru Marta Petreu, dar nu mai puțin pentru Universitatea clujeană, condusă de Andrei Marga, rectorul acesteia – ni se promite că „Data viitoare [când va veni din nou CTP-ul la Cluj – n.n.] va fi și mai bine!“

Pentru comparație. În același număr al revistei „Apostrof“, e semnalată prezența la Cluj a domnului profesor Mircea Martin, care a organizat o Conferință „Cuvântul“*,* fiind abordată de astă dată tema balcanismului. Prezența la Cluj a unuia dintre cei mai importanți critici ai perioadei postbelice – la Mircea Martin ne referim, desigur – este semnalată în 13 rânduri.

„Toate conradicțiile își dau întâlnire în sinea mea – liniștea și nebunia, luciditatea și beția, adevărul și gluma, măreția și micimea – simt totuși cum mi se așază din nou în jurul gâtului o mână de fier, care, încetișor, pe nesimțite... mă strânge.“ (Witold Gombrowicz)

„Scriitorul și trupul său“. Iată un pretext de a mă gândi… la scriitorul care sunt și la trupul meu. Ce este, ce (mai) poate fi trupul pentru mine? Scriu aceste rânduri și realizez subit că

pauza intervenită în scrierea romanului ***Zăpada mieilor*** îmi joacă feste. Aceste rânduri le scriu încet. Cu vădit-chinuită dificultate. Ca și când aș învăța chiar acum, în aceste fracțiuni de secundă – viscolite de parfumul florilor de tei (ușa la studio e deschisă vraiște, prin urmare, au pe unde da buzna miresmele reci) –, scrierea, alfabetul. Silabisesc. Porțiuni, cartiere, orașe, continente, insule de silabe. Așa înveți, reînveți și trupul, după lungile despărțiri de măria-sa. Îl silabisești. Îl amușini. Îl cântărești cu ochiul, scrutându-l, redescoperindu-l, măsurându-l și mirându-te: ei, cine ești și de ce mi-ai fost dat tocmai mie? Ai o relație stranie cu el, măria-sa, trupul. Uneori, dictează el, tiranic, de neînduplecat cum este; alteori însă se lasă moale în brațele de fier ale voinței, devine una cu ce…? – cu sufletul probabil. Atunci îl pierzi din vedere, întrucât trupul fizic se mută, ca să zic așa, într-un plan secund. Mă întreb dacă și atunci el te păndește din umbra-i interioară; dacă există așa ceva desigur. Și eu cred/presimt că există!

Straniu e că atunci când scriu – în lungile, plăcutele, chinuitor-voluptoasele perioade scriptice – trupul îmi devine prieten, complice, amuțind, uitându-și suferințele, îndesându-și, probabil, în gură batista. Trupul jubilează, cântă, celulele se mișcă îndrăgostite, prinse-ntr-un savant joc al complicității totale. Totul e pur. Înalt. Fierbinte. Trupul se ridică pe vârful picioarelor, visând să ajungă la înălțimea sufletului; nu știu mai nimic în segmentele acestea despre el. Poate. Complicitățile sunt evidente, frapante. Emoționante. Totul se-nvârte și curge și psalmodiază, în efortul de a scoate aur pur, de a oferi, de a risipi tot ce se poate, *tot ce trebuie*. Asta, repet, câtă vreme scriu. Cum să uit tensiunea formidabilă la care mi-am expus trupul, scriind la ***Noaptea străinului***? Ajunsă cam pe la pagina patru sute, ascultând gâfâitul trupului – care alerga excedat în urma creierului (tot timpul am considerat – uimitor!, dezarmant! – că am un psihic mai puternic, da, mai puternic decât trupul meu, vulnerabil și pierdut, pornit alte dăți împotriva creierului, simțindu-i forța, puterea și încercând să-l pună la punct) –, lunecam în cele mai negre disperări. Lucram la un roman care, vai, nu se mai termina! Țin minte că o dată, ajunsă într-un vârf tensional, în loc să mă opresc din scris, să-mi menajez creierul – riscam să-mi fac rău, fizic vorbind –, m-am ridicat de la masă, din fața ordinatorului meu (un Pentium ieșit la pensie, funcțional însă), și m-am îndreptat spre raftul cu iubiții mei ruși. Am luat un volum de Dostoievski – ***Crimă și pedeapsă*** am văzut, într-un târziu, că scrie pe cotor –, l-am deschis la întâmplare și am citit cincisprezece, poate douăzeci de pagini. Ei bine, șocul a fost teribil! Teribil. Atunci când ajung într-un vârf tensional și simt că trebuie să mă opresc, altminteri îmi fac rău, Dosto abia începe să se încălzească! Ce tensiune formidabilă! Cum, Doamne-Dumnezeule, să stai la poalele Everestului și să nu te minunezi în gura mare, uitându-te stupefiat, încremenit de admirație, la acest uriaș care aleargă sus, sus de tot, se desprinde de platou și își desface aripile hârșâite ca un zmeu meșterit de copii, o arătanie pregătită de zbor? Dintotdeauna! Țin minte amestecul de senzații ce mi-a dat ghes *atunci*: încântare, spaimă, stupefacție, uimire în fața cuiva imens, uriaș, în esențe de neînțeles, *ceva* care va scăpa în vecii vecilor definițiilor, tentativelor de a fi închis în țarcul nimicitor al formulelor, stigmatelor. Pe urmă… a urmat dezamăgirea raportată la produsul care îți poartă numele; o disperare apoi, care îți dădea târcoale, după ce – murind abrupt; da-da, ai simțit cum viața ți s-a scurs brusc din spiritul trupului! – ai înțeles că tu niciodată nu vei ajunge la nivelul atins de acest sfânt epileptic. Cum să ajungi din urmă un sfânt?! Un sfânt care nu poate fi iubit, nici atins, nici înțeles. Decât cu inima. (Am scris aici un rezumat al răspunsului meu la una dintre întrebările trimise mie – acum o lună?, două? –, în joacă, de Dora Pavel).

„Trebuia făcut tot ceea ce e interzis, și trebuia reconstituit totul, în mod mai mult sau mai puțin fericit, fără teamă de exagerare: ba chiar cu exagerare. Trebuia să înveți din nou și apoi, după ce știai lucrurile, iar să mai înveți; să înfrângi timiditatea, oricât ar fi dat naștere la ridicol o astfel de atitudine." (Paul Gauguin, ***Noa-noa***...)

Vinovat e tot ce-i mare, scrie undeva Nietzsche. Trupul nostru e vinovat, întrucât tot timpul e mai mare decât noi. Cum să înțelegi acea uriașă activitate subterană, ilicită, ascunsă vederii imediate, *activitate* desfășurată înlăuntrul tău secundă de secundă, cu o discreție sfidătoare, paroxistică? Cum să înregistrezi – decât la un nivel extrem de superficial, evident, departe de a fi complet (dar cuvântul „complet" pare o impertinență în contextul de față!) – metamorfozele, lunecările, urcușurile, văile, sincopele, scâncetele, jubilațiile, produse într-o succesiune ce scapă cuantificărilor, descrierilor, înregistrărilor?

Îmi văd trupul, uneori-adeseori, ca pe un străin. Un străin dușmănos. Sadic. Răzbunător. Un străin care mă pune la punct. Îmi dă peste cap programul. Mă sfidează. Mă umilește, aruncându-mă în boală. Îi sunt recunoscătoare pentru… era să zic aceste apucături nu întotdeauna civilizate. Am învățat enorm din ele. Boala m-a crescut, m-a alinat, m-a trântit la pământ. În boală am învățat să mă cunosc. Să mă ghemuiesc în mine. Să ascult ritmurile lăuntrice. Din boală m-am ridicat, urcând până la mine. În boală m-am ghemuit, ca în marile singurătăți. Ca să mă regăsesc. Boala m-a certat, conciliindu-mă, în cele din urmă, cu trupul. Aruncându-mă târziu, adică la timp, în ființă. E patetic ce spun. Câteodată însă patetismul e o formă de a te dibui, de a te cunoaște.

1986-1987. Am avut o miopie galopantă. Iar mai târziu, desprinderi de retină. Părinții mei, sfinții mei părinți erau derutați; Mama spunea că vede cum îi fuge pământul de sub picioare (într-o seară, în bibliotecă, vorbind cu Papa și crezând că eu dorm de mult). Am avut parte de niște eșecuri operatorii la spitalul nr. 3 din orașul meu natal; apoi de o consultație la clinica lui Filatov, la Odessa. Pe urmă au urmat alte examene la celebra clinică a lui Fiodorov din Moscova. M-au consultat patru chirurgi. Trei dintre acești specialiști de nivel înalt au refuzat să mă opereze; aveam la activ (hm, ce expresie ciudată!) câteva eșecuri operatorii; în consecință, o altă intervenție era, de bună seamă, extrem de riscantă. Îngerul meu păzitor se numește Larisa Olejko – o rusoaică tânără, subțire, subțire, de o frumusețe frapantă, blondă, cu ochi mari, expresivi, albaștri. Îngerul meu ocrotitor mi-a spus după alte teste că poate reuși, dar numai cu ajutorul meu. Țin minte, consternarea mea de atunci. Eram convinsă că obligația mea era să mă las în grija medicilor; credeam că trebuie să le ofer trupul pentru ca ei să-și facă datoria. Ei bine, nu. Ei aveau nevoie și de participarea mea. De psihicul meu. Adevărul e că treceam printr-o depresie percepută de mine ca fiind insurmontabilă; voiam să termin cu toate și eram, în această ordine de idei, hotărâtă. Și tocmai când nu izbutisem să duc la capăt cu bine „lucrul" început, eșuasem; iată că vine un înger deocheat și mă încurcă, îmi dă calculele și proiectele axate pe nuanțele culorii negre (ca la

France Hals) peste cap. I-am răspuns atunci, m-am auzit spunând, mai precis: „O.K." M-am oferit să ajut îngerul încurcă-lume, ca să mă ajute. Dar cum?, mă tot întrebam cu un aer tâmp. Au urmat două intervenții dificile, riscante, făcute sub anestezie generală, la o distanță de câteva luni. Pe urmă altele… Și altele… Boala m-a învățat cum trebuie să ajuți trupul, iubindu-l, iubind-o și pe ea, nemernica înțeleaptă care îți dă putere sau te face să o descoperi când te regăsești pe limită. Nu pot afirma în gura mare că ulterior am devenit bravă cu… ochii mei. Cu riscul de a-mi pierde ochii. Asta dacă, desigur, a fi brav… înseamnă a face abstracție de suferințele care te dau peste cap, îți dau peste cap existența, îi dau peste cap pe cei dragi ție… Niciodată n-am avut forța de a face abstracție de suferință; dimpotrivă, m-am lăsat locuită de ea, sfârtecată, îmbăiată, înfrântă, ruminată… Am învățat enorm în acea perioadă. Despre mine. Despre viață. Despre dragii, sfinții mei părinți, Semion și Liuba. Despre apocalipsa după Aura-cea-care-a-descoperit-stupefiată *tocmai atunci* că în ea a apărut *ceva* a cărui existență odinioară îi era cu desăvârșire străină. Nu știu cum să numesc acel ceva; în romanul meu, ***Noaptea străinului***, unul dintre personaje, Miroslava Plămădeală, îi spune simplu, casant, „Străinul".

Da.

Tocmai așa, cu majusculă. Trupul, Străinul.

Boala m-a învățat să mă limitez la mine și la Dumnezeu.

„Limitează-ți viața la o discuție cu tine sau, și mai bine, cu Dumnezeu. Alungă-i pe oameni din gândurile tale, nimic exterior să nu-ți dezonoreze singurătatea, lasă-le bufonilor grija de a avea semeni. Celălalt te diminuează, căci te silește să joci un rol; suprimă din viața ta gestul, mărginește-te la esențial." (Cioran)

Dacă mi-aș dori aceeași experiență încă o dată? Transcriu gândul nebunesc ce mi-a trecut prin cap. Da. Apoi, cad pe gânduri. Negociez. Cu condiția să fiu iarăși salvată. Atunci însă nu știam că voi fi salvată; prin urmare, experiența, din start, e net diferită. Mă întreb însă de ce mi-a venit în minte răspunsul dat adineauri? Poate fiindcă am învățat enorm din boală. Boala m-a azvârlit – fără să întrebe dacă îmi doresc asta – în ființă, în Aura-cea-de-acum; fără boala mea, n-aș fi omul întreg de acum.

Dacă mi-aș dori o altă boală? Nu cred. Le am, bolile, de ajuns. Le am pentru câteva existențe, trăite la o tensiune inferioară celei caracteristice îndeobște mie. Tensiune ce mă face să mă recunosc, să mă regăsesc pe același istm cald, familiar, însetat de a fi și a exprima modul în care sunt.

Chiar dacă nu aveai cum să nu constați că moscovita clinică condusă de Fiodorov e construită, gândită la nivel occidental, tot te-ai simțit ca o rotiță dintr-un mecanism umanizat. O rotiță fără de care mecanismul și-ar vedea liniștit de viața lui; fără tine, în chip firesc, ar funcționa la fel de ireproșabil. Firescul salvgardează echilibrul, iar, din timp în timp, e și imbold de a te repune pe linia de plutire, de a te agăța de firul existenței, pentru a accede la tine însuți. Dar nu pot uita faptul că, aflându-mă în acea clinică, pentru prima dată după spitalizări, operații, alergătură pe la diverși specialiști, am simțit că medicului meu îi pasă de mine, de ochii mei și realmente vrea să mă ajute, să-mi stopeze galoparea miopiei. Țin minte șocul avut; de la medicii indiferenți de până la experiența avută în clinica profesorului Fiodorov, eu însămi mă molipsisem de nepăsare! Da. Nu-mi păsa ce va fi cu ochii mei, de vreme ce totul putea fi rezolvat simplu, asumându-ți, ca stoicii, un sfârșit provocat de tine însuți cu calm, lucid, demn. Până să devii o povară pentru cei dragi.

Transcriu aici un fragment din ***Marile Jocuri***. Edificator. Simțindu-mă obligată să precizez un singur lucru: experiența micuței Olga nu este inventată. „Din copilărie avea un trup extrem de fragil; multiplele suferințe de ordin fizic se iscaseră în consecința unor comoții cerebrale: stupide accidente nefaste, produse la săniuș, la grădiniță, acasă – banale căzături, soldate cu urmări dramatice: comoții grave, internări îndelungate, care amânaseră efectele, mai exact, consecințele unor leziuni pe cât de grave, pe atât de perverse, în sensul că ieșiseră la iveală peste ani după tristele accidente ce-i marcaseră, fără îndoială, existența; avea, în anumite perioade (de oboseală, surmenaj, vitalitate scăzută), accese de vomismente, migrene, stări de spirit proaste, depresive; la 7-8 ani începuse să-i avanseze lent miopia, pentru ca, în urma unei perioade relativ încărcate, în anul trei de facultate (era studentă la filologia româno-rusă, absolvită mai târziu cu brio), să aibă o galopare a miopiei, cu riscul cecității, stopată după șase intervenții chirurgicale, altele două – primele – eșuate; vor urma alte intervenții laser, generate de o sporadică desprindere a retinei care se cerea întreținută, remediată, întărită, și dată fiind meseria Inei, la care, între altele fie spus, fusese sfătuită de medicul ce-i salvase ochii să renunțe (după primele eșecuri chirurgicale, dintre cei patru medici consultați, numai Larisa Olejko – chirurgul ce o va scoate din menghinele pericolului cecității – fusese de acord să riște, pentru a-i recupera ochii, pentru a bara galopajul miopiei; în miezul crizei, da, chiar atunci, Ina refuzase categoric să renunțe la citit și la scris, adică la profesia aleasă de la începutul pubertății; tânăra doctoriță, Larisa Olejko, avea pe atunci 28 de ani; abia își susținuse doctoratul, conducătorul tezei sale fusese un celebru profesor; impresionată de încăpățânarea, de ambiția nebunească a fetișcanei din fața ei, cedase, nu mai găsise de cuviință să insiste, deoarece înțelesese că are în fața ei «un om care știe ce vrea să facă cu viața lui» – o aserțiune, de altminteri, emisă adeseori în prezența Linei, blocând-o de fiecare dată, întrucât o considera străină de firea, de caracterul ei). […] Ochii, suferința lor, o trânteau la pământ nu rareori. Ea, cea considerată drept unul dintre cei mai curajoși tineri, de cum începeau desprinderile de retină, însoțite de dureri, nesuferite migrene, se transforma într-o gămălie de om, speriat de propria umbră, căci se apropia, o vâna de peste tot, o halea – puțin câte puțin, suspect de încet – spaima de a orbi, experiență, pentru care simțea – cu toți ochii dinlăuntru, cu toate celulele fricilor – că nu este pregătită, convinsă fiind că, o dată cu pierderea ochilor, probabil că totul va lua sfârșit. Alte cazuri celebre de cecitate totală – ca cel al lui Borges de exemplu – n-o alinau, nici nu erau… nu atât convingătoare pentru ea, cât edificatoare; altminteri calmă, echilibrată, în timpul crizelor de desprindere a retinei, intrată în zodia panicii, refuza să se transforme dintr-un infirm parțial într-un infirm total, refuza să fie însoțită, îngrijită, prin urmare, dependentă de cineva. Evident, o speria, o bloca, o transforma într-un animal aruncat într-un colț al disperării, frica bestială de a-și pierde ochii, frică ce o scutura din rădăcinile ființei, așa cum sunt scuturați arborii nu prea mari, rămuroși, ca să cadă fructele, altfel inaccesibile. Știa ce o așteaptă după primele eșecuri de ordin oftalmologic.

După primele operații nereușite, internată fiind în clinica profesorului H. de la Moscova pentru următoarele intervenții, Ina a stat – cât au durat examenele, consultațiile medicale –

într-o cameră cu o fetiță oarbă, însoțită de mama ei (o femeie palidă, plină de viață, care avea în jur de patruzeci și cinci de ani; fetița avea opt ani și patru luni); doamna Loghin, mama infirmei, lipsea o bună parte a zilei; în absența ei, Olga, fetița oarbă, rămânea fără supraveghere; o parte din timpul cât durase tratamentul, copila își împărțise singurătatea – dat fiind regimul din pensiunea situată în orășelul academic construit (după proiectele elaborate de profesorul H. cu un grup de arhitecți) în preajma clinicii de oftalmologie – cu Ina, care abia aflase că în cazul în care nu găsea un chirurg dispus să riște, în mod cert, își va pierde ochii, și care pe întinderea a patru zile va urmări – cu rece demență uimită – un copil năpăstuit, orb de la naștere, transformat într-o jivină ghemuită fie pe canapea, fie pe jos, în cameră, în baie, oriunde, legănându-se în așteptarea mamei veșnic plecată, jucându-se cu te miri ce (la un moment dat, luase o sticluță de iod, și, neștiind despre ce e vorba, o deschisese, ca să guste conținutul, încât atunci când Ina intrase în cameră, Olga era mânjită pe mâini și pe față cu iod), jucându-se mai ales cu o păpușă care avea un păr lung, rochițe dantelate, vreo patru-cinci perechi de sandale. Însă nu accesoriile vestimentare o interesau în primul rând pe ființa lipsită de lumină în ochi, nu, cu toate că, gâfâind, o ruga o dată, apoi încă și încă o dată pe Ina să-i descrie păpușa, răsștiută, răssărutată; oarba îi arătase în sfârșit – după ce depășise rezervele, sfiala – jocul de-a care se joacă atunci când mama lipsește: după ce se spăla meticulos pe mâini, se ștergea, se spăla pe dinți, venea în odaie, se așeza pe jos, în mijlocul camerei, lua păpușa în mâini, se legăna, ca și cum ar fi intrat în transă, pe urmă punea păpușa într-o poziție comodă, cu picioarele-i de plastic între picioarele sale slăbănoage, cu capul păpușii înspre geam, se apleca peste jucărie și începea să caute parcă ceva în părul confecționat din mătase artificială; în timp ce răsfoia părul păpușii, se legăna iarăși vreo douăzeci de minute, poate o jumătate de oră, mormăind vorbe indistincte – ca și cum ar fi fost prinsă în nevăzutele menghine ale unui ritual de sorginte păgână –, pentru ca deodată să se oprească și să desfacă, fără a rupe, fir cu fir, părul păpușii cu ochi albaștri, de sticlă. După promisiunea smulsă de Olga Inei, care o asigurase că va păstra secretul – «numai al ei» – și că Ina nu o va pârî nimănui, nici maică-sii (în caz contrar, doamna Loghin o va pedepsi, iar ca să nu audă vecinii plânsetul, icnetele copilului, ca de obicei, o va încuia în baie și va da drumul apei să curgă), oarba îi mărturisise Akulinei teribila taină: fetița număra firele de păr ale Klarei (așa se numea păpușa), adesea se încurca, însă o lua, cu o încăpățânare nebunească, de la capăt, întrucât visase că atunci când va izbuti să numere toate firele conștiincios, tanti doctor o să găsească ochii de care are nevoie, ochii buni adică, pentru că ai ei nu erau văzători de la naștere. Așadar, Olga, spre stupoarea Inei, era ferm convinsă că numai atunci când va epuiza părul Klarei, numărând cu precizie fir de fir, da, numai atunci nenea care umbla pe hol, în fiecare zi, în jurul orei patru, și-i anunța pe pacienți că s-au adus ochi proaspeți, îl va pune la curent și pe doctorul fetei cu faptul că în sfârșit găsise ochii buni pentru ea, cu care să... În timpul acestui inegal verbiaj șocant, Ina înmărmurise; își înăbușise plânsul, tremurul, și izbită de lipsa de legătură dintre Klara, părul ei, număratul firelor și ochii aduși zilnic în clinică de la morgă – pentru a salva ochii unora dintre pacienții clinicii (unde într-adevăr se făceau și minuni) –, răvășită de vecinătatea unui infirm lăsat fără supraveghere, brutalizat (câteodată în prezența Inei), șocată de tot acest spectacol al pierzaniei cu orbi, suferinzi, ochi proaspeți aduși de la morgă, plânsete înfundate, eșecuri operatorii, țipete de bucurie, îi ceruse doamnei Olejko s-o mute în altă rezervă, unde să fie singură, pentru ca, după prima intervenție, să părăsească pensiunea și să se stabilească provizoriu la rudele ei moscovite."

Am făcut o tuberculoză acum câțiva ani. Iarăși am avut noroc. Celălalt înger păzitor se numește doamna doctor Angela Mereniuc – care ține la pacienții d-sale, îi îngrijește, îi supraveghează, îi cocolește, îi ceartă, îi tratează cu maximă atenție – așa cum tratez eu, bunăoară, cărțile mele, revista și editura –, doctor care a avut răbdarea și profesionalismul să-mi găsească tratamentul potrivit, asta după mai multe tentative care au făcut-o, la un moment dat, să exclame excedată: „Uf, parcă ai fi doamna NU". (Sunt alergică la penicilină; în plus, unele medicamente clasice recomandate în tratamentul tuberculozei nu pot fi folosite de miopi, precum și de cei ce au periodic desprinderi de retină.) Încolțită de moarte (până să am rezultatele analizelor, credeam, înspăimântată, că am cancer pulmonar; arborele meu genealogic e atacat serios de acest morb), din spaima că voi fi culeasă curând din pomul vieții, am scris ***Elegii nordice***. Și acum cred că acest volum de poeme – întunecat; rareori am curajul să-l recitesc – mi-a salvat viața. Scrisul e și rugăciune (Kafka avea dreptate), dar și terapie la modul propriu.

Trupul – carcasă străină, istm familiar. Îl pot pune la punct. Îl pot îmbrânci, terfeli. Pot trage de el cât șapte. Mă va asculta. Până la un punct. Până mă va pune imperativ la punct: el, de astă dată. Irevocabil. Cerându-și drepturile și punându-mă, dacă nu țin cont de semnalele date, iarăși la zidul bolii – pedeapsa pentru neobrăzarea de a trage de el ca de un cal fără aripi, ce duce în spate o povară, la care fericit ar renunța, în absența ei însă ar cădea lat. Pur și simplu. Și *el*, trupul, am senzația că *știe* asta. Altminteri, ar refuza să-și asume poverile cărate aidoma cămilei nietzscheene. Da.

Care dintre bolnavii din literatură îmi sunt dragi? Orbii lui Saramago din ***Eseu despre orbire*** sunt expresivi, convingători, deși acțiunea, de la un punct încolo, este previzibilă. Mâșkin. tolstoianul Ivan Ilici, care – oho! – se îmbolnăvește de moarte, la propriu, deși inițial crede că e vorba de o simplă căzătură; descoperă însă la timp că moartea e cea care îl face să vadă totul din jur printr-o altă lentilă. Castor Ionescu, cel care se îmbolnăvește de o boală ciudată: pierderea energiei psihice, iar încercarea de a se trata pe cont propriu îl aruncă într-un segment zarathustrian de genialitate. Joseph Knecht. Hans Kastorp. În unele dintre aceste personaje mă recunosc.

O iubesc, de asemenea, pe Lou Andreas Salomée, care e un „personaj" real de o rară forță; să fii alături de trei monștri – Rilke, Nietzsche, Freud –, nu-i la îndemâna oricui! Draga de Lou a făcut trei boli pentru cele trei spirite superioare – ceea ce înseamnă că ea însăși era un spirit superior. Fără îndoială.

Poate voi scrie altă dată mai mult despre trup. Căci acum el mă trage de mânecă: mi s-a făcut foame.

Trupul, o litanie, un instrument, o pedeapsă…

2 iulie. Revin, treptat-treptat, la ***Zăpada mieilor***. Dezamăgirea întunecată de odinioară, în legătură cu paginile scrise până

acum, straniu, a dispărut. Recitind cele scrise până acum, constat că nu e rău scris; nu e deloc rău. Problema e că intervenise, data trecută (în mai dacă nu greșesc) oboseala, iar pe urmă surmenajul – de aici, judecata pripită, vădit eronată. Acum, cu creierul odihnit, lecturând paginile scrise – sunt peste o sută șaptezeci – judecata mea este exactă. Dificultatea textului stă în faptul că e vorba de ultimul (cred) volum al unui ciclu epic; prin urmare, e lesne de înțeles că lucrurile se vor urni din loc mai greu, întrucât dincolo de faptul că trebuie să fac legăturile pentru volumele precedente, acest roman trebuie să reziste ca piesă separată, păstrându-și independența.

„Ferește-te de a te împrăștia și cruță-ți puterile."
„[...] arta cea mai de seamă este [...] să știi să te limitezi, izolându-te." (Goethe)

Încet, mă voi reașeza pe linia de plutire. Sper. Satisfacția e că m-am așezat în fața ordinatorului și am continuat să scriu, ca și cum m-aș fi ridicat ieri. Textul curge de la sine. Pare că scriu ușor, în spatele acestei constatări – subliniez, aparente – stă un îndelungat și dificil proces de elaborare, iar după scris, inevitabil, urmează redactarea, care este, iarăși, dificilă; prin urmare, nu am cum să susțin că scriu ușor. Dar asta nu mai contează; important, se înțelege, este rezultatul, și nu cantitatea de energie/muncă, nu gradul de dificultate al elaborării. Dificultatea nu are nimic comun cu calitatea. Evident, îmi spun; lucrurile evidente însă trebuie, câteodată, repetate. Și asta nu numai fiindcă repetiția este mama învățăturii.

Îmi promit ritos să nu scriu aici, să economisesc energia pentru ***Zăpada mieilor***. Și îmi calc, cu seninătate, la fel de ritos, promisiunea, după care urmează supărarea, alte promisiuni, și tot așa… Vârtej plăcut, amețitor, din care, uneori, îți dorești să scapi, în realitate, rugându-te să fii, în continuare, prins în mrejele-i savant ascunse.

Spaima de cuvinte, teama de literatură, spaima de potriveala vorbelor, „ce din coadă au să sune"… Mă gândesc la senzația asta, care îmi dă ghes, când și când, lăsându-mă cu sentimentul că mă aflu, invariabil, într-o lume în care cuvintele sunt rostogolite de-a valma, exactitatea e rară și deranjantă, expresivitatea nu rareori e dată afară. Spaima de a te trezi cu grămăjoare de cuvinte care să nu transmită nici un sens, să se trezească, ele însele, deodată, la o răscruce a vreunei farse perfide, incapabile să joace rolul de vehicul al înțelegerii. […]

Când cerul i s-a mutat între pleoape, începu să scrie cu propriul sânge.

Iar îngerul striga și striga ca o babă holbându-se la o cratiță: „Nici aici nu-i de văzut nimic!"

Și dacă noaptea va găsi netam nesam că de astă dată cântecul e de mâncare?

O tristețe de moarte; simte cum iarba îi crește din piept.

Certitudinea că de când se știe, scrie aceeași pagină, același poem, același text. Până vine îndoiala…

Se uită la propriul trup. Stări extatice, pendulând între jubilație și vină.

Liuba: „Norii se joacă pe cer de-a ploaia." Între timp, din ceruri nu mai curge nimic. Liuba: „Dumnezeu a cules din pomul cerului toți nourii. Nu ne-a lăsat nici unul. Vezi?" Cum, Dumnezeule, să nu fii poet cu o asemenea Mamă?!!

Am reînceput să scriu; miroase din nou a sfârșit.

Suntem alcătuiți din cuvinte și carne. Cine stabilește proporțiile?

Scrii ca să scapi din pușcăria trupului, în vreme ce trupul te înrobește din ce în ce mai tare.

„Sunt succesiunea stărilor, umorilor mele; îmi caut eul în zadar, sau mai curând nu-l regăsesc decât atunci când toate aparențele mele se risipesc, când exult la propria-mi nimicire, când se suspendă și se abolește tocmai ceea ce se cheamă un eu. Trebuie să ne distrugem ca să ne regăsim." (Gauguin)

Ești un cinovnic al trupului. „Pe naiba!" protestează îngerul.

S-a încheiat curățenia generală în ceruri: au apărut stelele.

La capătul unei zile ferecate în esențe, te auzi spunând: ce ușoară a fost învierea!

Neantul hăpăie din tine, ca ploaia din pământ.

Scriu; tachinez neantul, imaginându-mi că-i pasă. Ce mare eroare frizând ridicolul!

Avea aerul unui om funciar străin; venea de pe o mare planetă nelocuită.

Când simțea că devine slab, aducea în față moartea.

Din pomul cerului a mai căzut o zi.

Dumnezeu a făcut munții, ca să se sprijine de ei.

O zi, ca gâtul sfâșiat al unei lebede.

Trecea printr-o iarnă a ființei și nici că-i păsa. Poftim definiția celui sărac cu duhul, care fericit este!

Se credea Iisus. „E nebun!" exclamă un prieten. „Nu-i decât mediocru" spun și mă surprind gândindu-mă la zâmbetul cu cicatrice al Senei Lupescu – un personaj din romanul la care lucrez, ***Zăpada mieilor***.

În zâmbetul lui întrezăream începutul apocalipsei.

„[...] trebuie să continui să fiu dificil! Dificil! [...] Asta o să vă facă bine și vouă... și mie! Fii necontenit străin! Fii neplăcut, neîncrezător, lucid, aspru și exotic. Ține-te, băiete! Nu te lăsa! Nu te lăsa îmblânzit, însușit! Locul tău nu este în mijlocul lor, ci în afara lor, ești ca sfoara denumită de copii coardă – pentru a sări peste ea, trebuie s-o arunci înaintea ta." (Witold Gombrowicz)

Diana-Loredana Pavel

PROZA CRITICILOR POSTBELICI – O RETORICĂ A *GOLULUI* ȘI A *MĂȘTII* (I)

Evaluând stadiul actual al cercetărilor, se constată absența – cu rare excepții – a unor monografii dedicate criticilor români postbelici, dar mai ales lipsa unei antologii, a unui studiu amplu privind *literatura* lor *de imaginație* (Ioan Holban se ocupă în ***Proza criticilor*** doar de E. Lovinescu și Garabet Ibrăileanu – fenomenul ia însă amploare după Al Doilea Război Mondial; există, culmea, o cercetare despre *poezia criticilor* – a lui Florin Manolescu). Faptul că nume cum ar fi Ovid S. Crohmălniceanu, Paul Georgescu, Dumitru Micu, Livius Ciocârlie, Matei Călinescu, Mihai Zamfir, Marin Mincu, Georgeta Horodincă, Florin Manolescu sunt asociate doar cu „statutul" de critici literari sau chiar lipsesc din conștiința publicului larg de astăzi este o consecință directă a tratării lor parțiale, expeditive sau în grup de colegii „de breaslă", mai mult sau mai puțin obiectivi. O altă explicație trebuie căutată în modul cum au fost receptați în epoca ceaușistă: percepuți exclusiv în ipostaza lor de *persona*, erau ignorați ca *persoane.* Regimul comunist se dispensa de oamenii concreți, mult prea umani, nu avea nevoie de biografii, ci de legende, destine exemplare, de ficțiuni care să propună eroi ireproșabili ori de comentariile lor critice care să laude scrierile „pe linie" și să alimenteze cultul personalității. Ducând cu ei un complex al „ignorării *persoanei*", **criticii*** au recurs la **autodefinire** prin întemeierea unei lumi proprii pe cale livrescă. Acest efort de recuperare a *identității profunde* generează, la rândul său, cel puțin câteva întrebări:

Este proza criticilor – o **proză** mai viu colorată (voluntar!) decât critica? Critica devine cumva o **mască** inventată pentru a ascunde o suferință mai adâncă, provocată de **ambiția creației** sau **proza** reprezintă o **falsă colaterală a operei** lor **critice**? Proza criticului *se salvează* prin valoarea ei documentară sau prin valoarea estetică? „Contrastul" dintre om (prozator) și critic este estompat sau amplificat de *creația artistică*? Viața se cere sau nu autentificată prin literatură? Se poate ignora pe sine criticul? Își poate ocoli propriile fantasme?

G. Călinescu, contrazicându-l pe Maiorescu din ***Poeți și critici*** (1886), consideră critica „o vocațiune, așa cum sunt poezia, romanul și celelalte arte."[1] În consecință, „dacă nu poate fi bun artist el însuși, criticul trebuie cel puțin să rateze cât mai multe genuri. Ratarea este o participare activă la procesul creator, o garanție de comprehensibilitate. Criticul care n-a făcut în viața lui un vers, ba chiar își face o mândrie din asta, care n-a încercat niciodată să facă nuvelă sau roman, acela e un fals critic, un doctor, un profesor."[2]

Modalitate a creației este pentru Călinescu atât ceea ce el numea punerea unui text (de validitate artistică incontestabilă) „în relații multiple" (cum a interpreta o operă științific echivalează cu a o crea, actul critic, în expresia lui specifică, nu poate fi decât creator), cât și imaginarea de situații și caractere, așa cum procedase și el în ***Enigma Otiliei***, ***Scrinul Negru*** etc. În ambele situații, criticul adevărat se supune obiectului, potențând misterul. Chiar Garabet Ibrăileanu, care s-a străduit ca puțini alții să profeseze o critică științifică, recunoaște în opera literară o parte de mister. „Este imposibil– citim în ***Creație și analiză*** – de definit cu adevărat un artist sau opera unui artist. Esența, ceea ce formează nota specifică a operei unui artist, este un sunet unic, pe care ar trebui să-l exprimi într-o formulă."[3]

Raportul poet-critic a fost o preocupare constantă și pentru Eugen Simion, dovada fiind reluarea problemei chiar în jurnalul său, ***Timpul trăirii, timpul mărturisirii***: „Care e deosebirea dintre *poet* și *critic*? Una poate fi luată în seamă: poetul are sentimentul ideii, în timp ce criticul are ideea sentimentului. […] Asemănările cele mai mari în câmpul artei sunt, așadar, între *poet* și *critic*. Amândoi sunt incluși în aceeași relație cu obiectul. Numai că (și aici apare deosebirea între ei, cea mai mare deosebire!) unul privește de la un capăt, iar altul de la celălalt capăt. Sau: unul (criticul) își asumă obiectul după ce obiectul a fost o dată asumat, exprimat, individualizat (de către poet)."[4] N. Manolescu este de asemenea tentat să-și precizeze poziția privind „opoziția" critic / artist în pseudoprefața la ***Lecturi infidele***, „Posibilitatea criticii și a istoriei literare" (1967), arătând că este critic de valoare acela care se proiectează în opere, „sfârșind prin a se descrie pe sine însuși"[5]. Zugrăvindu-se în autori și eroi literari, el o face–scrie și Sainte-Beuve în ***Mes poisons*** – nu asimilându-și-i pe aceștia, desfigurați, ci insinuându-se el în personalitatea lor:

„**Critica** este pentru mine o **metamorfoză**: încerc să dispar în personajele pe care le reproduc."[6] Pentru G. Călinescu, pare a fi vorba de o **dublă metamorfoză** (dacă ar fi să-l parafrazăm

*Precizăm că studiul este efectuat pe următoarele *creații*: Manolescu, Nicolae – ***Cititul scrisul***, Ed. „Polirom", Iași, 2002, Micu, Dumitru – ***Fata morgana***, Ed. „România Press", București, 2003, Micu, Dumitru – ***Timpuri zbuciumate. Reconstituiri subiective***, Ed. „Vestala", București, 2001, Micu, Dumitru – ***De la Baikal la Atlantic. Călătorii***, Ed. „Eurovida", Galați, 1999, Negoițescu, Ion – ***Staja dragonilor***, Ed. „Apostrof", Cluj, 1994, Nemoianu,Virgil – ***Arhipelag interior. Eseuri memorialistice (1940-1975)***, Ed. „Amarcord", Timișoara, 1994, Simion, Eugen – ***Moartea lui Mercuțio***, Ed. „Nemira", București, 1993, Simion, Eugen – ***Timpul trăirii, timpul mărturisirii. Jurnal parizian***, Ed. „Cartea Românească", București, 1986, Simion, Eugen – ***Sfidarea retoricii. Jurnal german***, Ed. „Viitorul Românesc", București, 1999, Zamfir, Mihai – ***Se înnoptează. Se lasă ceață***, Ed. „Polirom", Iași, 2006, Zamfir, Mihai – ***Educație târzie***, vol. I-II, Ed. „Cartea Românească", București, 1998-1999, Zamfir, Mihai – ***Fetița***, Ed. „Polirom", Iași, 2003, Mincu, Marin – ***Moartea la Tomis. Jurnalul lui Ovidiu,*** Ed. „Polirom", Iași, 2005

[1] G. Călinescu, ***Principii de estetică***, p. 209
[2] *Idem*
[3] G. Ibrăileanu, ***Creație și analiză***, p. 26
[4] E. Simion, ***Timpul trăirii, timpul mărturisirii. Jurnal parizian***, p.205
[5] N. Manolescu, ***Lecturi infidele***, p. 181
[6] Sainte-Beuve citat în ***Semnificațiile criticii contemporane***, p.206

pe Sainte-Beuve), prin *critică* și prin *creație*. Vorbind despre proză sau despre poezie, dă mereu de înțeles că totul este cum nu se poate mai simplu, că toate i-ar fi stat la îndemână, că poate cocheta cu aceeași ușurință, atât cu *critica* cât și cu proza, poezia, dramaturgia. Călinescu nu va recunoaște niciodată că a studiat poezia sau romanul pentru a face poezie sau roman. Dar cine citește ***Enigma Otiliei*** sau ***Bietul Ioanide*** se duce imediat să-i studieze pe Balzac, pe La Bruyère și pe moraliști, iar cine îi citește poeziile nu se bucură atât cât se instruiește în legătură cu poezia. Dacă G. Călinescu, convins că „arta creatorilor care au o acțiune critică se manifestă nu ca o dublură ci ca o zonă mai densă pe un fond mai translucid“[7], a făcut critică literară pentru a putea face poezie sau roman, despre N. Manolescu, E. Simion, D. Micu se poate spune că au fost tentați să scrie și altceva tocmai din nevoia de a aduce o pată de culoare acestui „fond translucid“, de a-și aroga o **poză** mai **viu colorată** decât aceea în tușe reci pe care o presupune statutul de critic.

Înțelegând că în fața talentului școlile dispar, teoreticienii literari privesc *creația* cu un interes critic „impersonal“, abordează „de sus“ *obiectul* și *subiectul*. În felul acesta, scriitura lor se vrea o *transpunere* în pagini *a poveștii*, se afirmă mai degrabă ca *un produs al culturii*, sau cel puțin ca o ilustrare, prin alte mijloace, a ei. Lăsându-se exprimați de personajele fascinante „tratate“ în istorii, în compendii, în articolele de specialitate – care au însă o viață indiferentă de aceea a criticilor – nu se pot totuși abține să nu-și aleagă personajele care le convin și despre care pot spune că îi confirmă. Sfârșesc prin a deveni *părtinitori*, „păcat“ intolerabil pentru Maiorescu: „Esența criticului este de a fi flexibil la impresiile poeților; esența poetului este de a fi inflexibil în propria lui impresie. De aceea criticul trebuie să fie mai ales *nepărtinitor*; artistul nu poate fi decât *părtinitor*.“ [8]

Altfel spus, dacă în *opera exegetică*, criticii există indirect, în *creație* speră să-și construiască direct o existență și nu una oarecare, ci una întemeiată pe ingenuitate și experiență. Cenzura sistemului comunist pe de o parte, propriile achiziții culturale, pe de altă parte, i-au făcut să-și piardă ingenuitatea și încrederea în experiență.

Pentru acest motiv se vor adresa istoriei literare (și nu o abandonează nici un moment în perioada postdecembristă), care le-a fost la îndemână chiar în condițiile impuse de comuniști; din examinarea ei își vor alege cel mai potrivit regim de existență recompus ulterior în ficțiune, autoficțiune sau în jurnal.

G. Călinescu nu acceptă **distincția critic-poet**, argumentul fundamental referindu-se tocmai la dubla natură a criticii: analitică și creatoare. Un critic bun poate fi și fin analist și creator de excepție. *Creația răscumpără criticul ca artist*; acestui deziderat călinescian, o dată cu prăbușirea însemnelor exterioare ale comunismului, se adaugă un altul: *răscumpărarea identității* ignorate de regimul totalitar. Privind lucrurile în lumina acestor considerații, memoriile, eseurile autobiografice, jurnalele, autobiografiile ca atare, publicate de critici în anii ’90, reprezintă o **revanșă** a autorilor eliminați din ecuație de sistemul totalitar.

Dezamăgiți de realitățile epocii postceaușiste și mai ales de felul în care sunt priviți ca persoane, criticii români (unii, precum Nicolae Manolescu, admirați de majoritatea criticilor și, în genere, a scriitorilor mai tineri până la idolatrizare, dar condamnați pentru scurta perioadă în care au cochetat cu politica, alții, precum E. Simion și D. Micu, prețuiți de către mulți dintre cei mai vârstnici, dar ignorați aproape complet de generația tânără), au recurs, după ’89, la autodefinirea cu ajutorul prozei.

Cum eseurile autobiografice, un fel de frați mai mici ai autobiografiei, apăreau, în perioada postdecembristă (chiar și astăzi), drept textele autentice prin excelență, eliberate de pretenții de reprezentare „realiste“ și moralizatoare, se explică de ce un Manolescu (în *autobiografia intelectuală* ***Cititul și scrisul***, 2002) sau un Simion (în culegerea de eseuri ***Moartea lui Mercuți***, – 1993) au fost tentați să abordeze „genul“. În acest efort de asamblare a *măștii* perfecte, astfel de **texte-atelier** sunt mai la-ndemână. Nu este literatură în sens artistic; este literatură prin valori estetice și de expresivitate. Autorul evită parcă să plonjeze direct în imaginar. Este literatura confesivă, *de frontieră* (Silvian Iosifescu), o *ficțiune a nonficțiunii* (Eugen Simion).

Unii critici au recurs la formule inedite de scriitură, doar doar ar reintra în atenția publicului larg. Așa se face că Mihai Zamfir aspiră să construiască un roman postmodern în ***Se înnoptează. Se lasă ceață*** (2006), iar D. Micu (intenționând probabil să ne ofere o autoficțiune în ***Fata morgana***, 2003) ajunge să opteze pentru ceea ce aș numi mai degrabă o rețetă de roman, cu mult prea multe ingrediente (formule epice de tip diaristic, mise en abîme etc), veritabilă *mască* în culori țipătoare. Venind din epoca ceaușistă cu un complex al „ignorării *persoanei*“, criticii simt nevoia ajustării *măștii.*

Porniți în căutarea *măștii perfecte*, **„uriașii“ aleși „pe sprinceană“** să le ajute (*referințele livrești, paralelismele, observațiile critice*), sunt neputincioși (culmea!) în fața mărturisirilor directe, care, precum cele de tipul „m-am născut alfabetizat“, „cărțile au fost viața mea“ (N. Manolescu – ***Cititul și scrisul***) etc., au virulența unei ghilotine ce desparte existența socială de obsesia metafizică a *cititului*, *persoana* de *persona* și deconspiră intenția de a-și pune viața între paranteze, cu speranța secretă că o va îmbogăți prin reflectarea în marile (sau mai puțin marile) modele culturale. Unii amortizează impactul violent al unor astfel de declarații, transferând, neverosimil de ușor, această pasiune sexului frumos. Este și cazul lui Mihai Zamfir în ***Educație târzie***, vol. I (p. 54). Reputația *femeii intelectuale* este salvată, păcat că îndrăgostita de lectură, Cora, joacă în roman și rolul amantei lui Alexandru Șerban (El – intelectual rafinat și director de Muzeu!): „Să știți că eu citesc în prostie, tot timpul, ce-mi cade–n mână, fără nicio regulă... Citesc orice. La mine cititul e o boală.“

Alteori, *coincé* în ipostaza de persona, criticii fac caz de prea multe elemente de sistem. Fie îi *trădează* grila lor teoretică (nu se pot rupe cu totul de statutul de critic literar), fie *se trădează*, așa cum se întâmplă cu Eugen Simion care, deși își propune „întocmirea“ unui eseu critic, se pomenește treptat vorbind mai mult despre sine, și scenariul „confesiunii“ suferă în consecință o deplasare din afară spre înăuntru, altfel zis, *le dedans* începe să substituie tot mai insistent și în cele din urmă să prevaleze asupra lui *le dehors*: „Mi se tot spune, de către cei care se ocupă de mine, că sunt un tip potolit, imperturbabil, echilibrat…“ De fapt, n-avem de-a face decât cu

[7] G. Călinescu, ***Principii de estetică***, p. 208
[8] Titu Maiorescu, ***Critice***, p. 215

acea reduplicare la infinit a aceluiași eu pur. O identitate multiplă, o *mască* ireproșabilă, precum aceea care se vrea construită în ***Moartea lui Mercuțio***, nu-și poate permite „luxul" unei erori. Imaginația joacă un rol hotărâtor, conștient pentru că este în joc imaginea publică a criticului, „persoana sa".

Adesea, *masca* este „luată în posesie" de însăși pasiunile criticului: pentru N. Manolescu – cărțile devin scopul suprem al existenței, iar cititul și scrisul acționează asupra autorului cu o forță nedomolită, dirijându-i întreaga viață, controlându-i persoana: „îi plăcea nu atât ce citea, cât cititul în sine sau mai bine zis treaba însăși a cititului." Fără să fie vorba de povara unor identități „pătate", se vede limpede că „părinților" istoriei literare le-a revenit – după prăbușirea vechiului regim – nu doar sarcina reconsiderării ierarhiilor și a canoanelor, a discursului critic în ansamblu, dar și „spălarea" propriilor păcate: simpatia legionară (s-a văzut, în cazul lui Negoițescu), încercările repetate de a părăsi România, concretizate favorabil într-un final, în ceea ce-l privește pe Virgil Nemoianu și cu evaziuni temporare în Portugalia, pentru Mihai Zamfir („ca orice intelectual român din acea vreme, nutream și eu speranța că, cine știe, poate voi îndrăzni să mă fixez în străinătate, pentru a începe o nouă viață în libertate. De fapt, pentru mine «străinătatea» însemna doar Portugalia"[9]), atitudinea servilă față de Putere (colaborări cu regimul totalitar, mici compromisuri) – ar putea fi situația lui D. Micu (dacă ținem cont de dezvăluiri de tipul „inabilitatea, ajunsă infirmitate, de a mă descurca a fost unul din temeiurile aderării, în juneție, la comunism"[10] inserate în jurnalul lui Trifu), dar fără amploarea și detaliile compromițătoare scoase la iveală în cazul lui Corneliu Vadim Tudor, A. Păunescu, Eugen Florescu și alți *eiusdem farinae*, cu ale căror acțiuni repetate și disperate de a-și construi identități alternative, eludând aspectele incomode, ne-am obișnuit deja. „Spovedania" nu ar avea sens în absența unei audiențe. Dacă figuri politice precum Corneliu Vadim Tudor, au mizat pe lacunele memoriei colective și pe indiferența societății civile, recurgând la televiziune, radio, presa scrisă în reconstruirea propriei imagini (dincolo de care se ascund identitățile personale autentice, cele reale și nu cele inventate *ad usum Delphini*), țința unor texte precum ***Se înnoptează. Se lasă ceață, Arhipelag interior*** (1994) al lui Virgil Nemoianu etc., este însuși cititorul, mai familiarizat desigur cu autorii lor din cronicile, studiile și istoriile literare.

Cum scopul scriiturii este altul, tipul de lectură solicitat este și el diferit. Nu face însă excepție de la îndeplinirea unei condiții pe care se socotește, îndeobște, că ar presupune-o orice act de lectură, și anume acela de a fi, în esență, un act de comunicare; o abordare mai pronunțat pragmatică, în care accentul cade pe receptorul mesajului literar, dar nu pe actul propriu-zis al receptării, ci pe atitudinea pe care lectorul-receptor o adoptă în cursul participării sale la comunicare.

S-ar putea vorbi, din alt unghi de vedere, despre poziția ideologică pe care acest receptor se plasează, luând în considerare că participarea lui nu este niciodată inocentă. A citi literatură (dar mai ales texte precum ***Straja dragonilor, Arhipelag interior, Timpul trăirii, timpul mărturisirii. Jurnal parizian, Jurnal german –*** inclus de E. Simion în ***Sfidarea retoricii*** etc. care, tipologic, se înscriu în zona liminală a ceea ce a fost denumit drept literatură confesivă) fără nici un fel de interes față de identitatea autorului poate fi cel mult un deziderat sau măcar o atitudine autoimpusă de un cititor care, spre a fi pe deplin conștient de ea, ar trebui să fie și un lector relativ avizat.

Chiar în condițiile unei asemenea alegeri, chestiunea apartenenței de gen a autorului pe care îl citim este unul dintre primele impulsuri care motivează lectura, iar când acesta este o persoană publică sau critic cu sistem teoretic, probabilitatea ca scrierea sa să aibă succes și impactul scontat este mai mare. Explicația ar putea fi căutată în nevoia de identificare cu textul care ar constitui, se crede, una dintre rațiunile pentru care există consumatori de literatură.

Succesul în vânzări pare să nu fie o prioritate în cazul textelor în proză aparținând criticilor; este însă vădită intenția promovării/consolidării unei identități favorabile în rândul cetățenilor. Această întrebare despre exterioritatea oricărei *priviri* interioare, despre impactul *măștii* asupra exteriorului după ce ea însăși suferea amprenta Celuilalt asupra sieși, este în același timp, și veche și nouă. George Herbert Mead (***Mind, Self and Society. From the stand point of a social behaviorist***, Chicago, 1934) spunea că orice individ se află în căutarea unei audiențe – eul este mai întâi Altul. În cazul nostru, criticul probează perspectiva interlocutorului pentru a putea anticipa reacțiile celuilalt. Dacă în conturarea propriului „peizaj" notația pare să fie realistă, constrânși poate de faptul că sunt persoane publice cu o biografie verificabilă, nu se poate afirma același lucru în consemnarea fapticului. Într-**o retorică a golului / a plinului** – distanța dintre **gol** și **plin** e aceea dintre poezie și proză, respectiv dintre **critică și proza criticului.** Ce este *golul*? O primă figură a golului este aceea a *pierderii:* pierderea obiectului iubirii infantile (mama, casa, orașul natal etc.) reactivată de doliile care survin pe parcursul vieții (se știe că acesta a fost cazul lui Freud și al lui Proust) sau a ceea ce aș numi iubirea târzie a autorității critice, sistemul său teoretic.

Creația (*ficțiunea* de bătrânețe a celui care o viață întreagă a fost strict *criticul*) poate fi privită ca o regăsire a acestui obiect iubit și pierdut și chiar ca o reparare a lui, atunci când subiectul a presupus fantasmatic că-l va fi pierdut, deoarece el însuși îl distrusese. (Înțelegem prin „distrugerea" sistemului teoretic de către autorul său, criticul, insuficienta lui susținere în „practică" datorită exagerărilor, speculațiilor sale care îl fac să răsufle. De altfel, breșele fac parte din natura sistemului critic: oricât de închis ar fi, acesta trebuie să respire undeva.) Privind lucrurile în lumina acestei interpretări, într-o **retorică a golului / a plinului,** distanța dintre **gol** și **plin** nu înseamnă numai **breșa, intermediarul, la trace** (urma) dintre poezie și proză, ci și aceea dintre **critică și proza criticului**, acesta fiind un „caz special", întrucât spațiul vital al omului este unul literar în esența sa. Când criticul a pierdut prima iubire, critica, sau *s-a pierdut* (a fost „pierdut" / marginalizat / uitat în ipostaza sa de *persona*), nu-i rămâne decât să umple acest *gol* cu altceva... cu *ficțiunea* și artificiile ei. Este și cazul lui Dumitru Micu. Istoric literar din generația '50, autor – înainte de '89 – a peste 20 de volume de istorie și critică literară, Dumitru Micu în epoca postceaușistă este tentat să revină cu ***Fata morgana*** care, deși pe copertă este scris cu litere de-o șchioapă „roman", este, într-un chip sau altul, un **roman în roman** construit, ca și ***Les Faux Monnayeurs*** de A. Gide, pe mecanismul tehnicii **mise en abîme**: cuprinde, cu alte cuvinte, un „subiect creator" (Jean Rousset) și propune o reprezentare individuală a mediului

[9] M. Zamfir, ***Se înnoptează. Se lasă ceață***, p. 27
[10] D. Micu, ***Fata morgana***, p. 328

universitar de dinainte și de imediat după ’89.

Instrumentele la îndemâna criticului-prozator sunt două personaje, **Mihai Trifu**, alter-ego al autorului (profesor universitar) și **Claudia Ștefănescu**, portavoce a scriitorului.

Demersul pare simplu: D. Micu ne scrie un roman despre Claudia Ștefănescu, o doctoriță care își alege ca teză de licență (înscrisă fiind la o a doua facultate, Filologie), **monografia lui Mihai Trifu**, critic și profesor universitar al ei, **alter-ego** al criticului D. Micu! ***Fata morgana*** conține, în afară de schițele Claudiei Ștefănescu privind proiectul de licență, fragmente din romanul lui Trifu, ***Cămașa lui Nessus***, început de acesta în adolescență (în care și Trifu își introduce la rândul său un **alter-ego**, Liviu Suciu), și pagini din jurnalul profesorului universitar, multe dintre ele nefiind decât pasaje identice cu cele din ***De la Baikal la Atlantic*** și ***Timpuri zbuciumate***, scrise de D. Micu după ’89. Desigur, paginile de jurnal, precum acelea din ***Fata morgana*** care reprezintă jurnalul profesorului universitar Mihai Trifu, sunt și un mediu propice de meditație în vederea unei preconizate scrieri literare (un soi de **prolegomene la ficțiunea literară sau la expresia poetică**) ori pot însoți, poate **dubla scrierea operei**, cum se întâmplă în romanul *Fata morgana,* încheiat cu lamentația personajului central, incapabil să-și definitiveze romanul ***Cămașa lui Nessus***: „Important pentru mine este însă nu de a finaliza o lucrare, ci de a mă înjuga la ea până la uitarea de sine. **Doar astfel reușesc să-mi mențin relativul echilibru interior**.“[11] Mulți critici se dovedesc afazici, incoerențele, fragmentările pot fi percepute ca semne de boală. Distrugerea **echilibrului interior** echivalează cu sentimentul *golului*, reprezentat aici de absența obiectului care se sustrage cererii de iubire. Pentru a-i atenua ulterior traumatismul, *ficțiunea / proza* criticului se oferă să simbolizeze această absență dar fără să reușească să-i elimine complet materialitatea nudă: așa s-ar explica dificultățile întâmpinate de critic în conceperea romanului, stângăciile dar și orgoliul de a aborda „specii“, artificii încă insuficient așezate și cristalizate, precum *autoficțiunea*, respectiv tehnica *mise en abîme*. Cu riscul eșecului, chiar al epuizării de sine (vârsta biologică!), criticul se abandonează muncii de *creație* (complet diferită decât munca de a „comenta“, *critica*) deoarece aceasta poate da o utilizare surplusului de imagini mentale, afecte, de gânduri ivite odată cu vârsta a treia și justificabile, arată Didier Anzieu în ***Psihanaliza travaliului creator***, prin *crizele* acestei vârste, un soi de **urgență umană** generată de pulsiunea de moarte. Impulsul creator al lui D. Micu s-ar putea explica prin această criză de vârstă concretizată într-un tip nou de descătușare creatoare.

Pe lângă sau în plus față de *golul-urmă* (**la trace**) lăsată de rupturile unei istorii (ante-decembristă!), creatorul mai găsește în el și un **gol** inerent, un reziduu pulsional neutilizat care persistă în el oricât de plină i-ar fi, în rest, viața socială, profesională și amoroasă.

Opera umple pentru un răstimp, mai mult sau mai puțin îndelungat, fundamentala inadecvare dintre pulsiune și investirile ei. Așadar, *proza* – o formă de scriitură care trebuie să umple **golurile**, hiatusurile, non dit-urile (Oswald Ducrot) din *critică*. Izbucnirea unei pulsiuni, năvălind pe neașteptate, în plină forță, poate să nu mai fie de tipul unei experiențe ce trebuie explicată, metabolizată, simbolizată, ci de cel al unei sfâșieri a învelișului narcisic protector, al unei explozii traumatice în care subiectul este foarte aproape de „catastrofă“ (moartea!) și care necesită nesfârșite repetări pentru a permite redobândirea retrospectivă a controlului. Opera sutură răni, reface integritatea narcisică a persoanei printr-o epidermă simbolică de cuvinte sau printr-o împletitură de imagini plastice, sonore etc. Așadar, o astfel de scriitură are un rol terapeutic bine definit, chiar o funcție cathartică. *Golul* poate fi înțeles și ca identitate profundă pierdută iar recuperarea ei prin *creație* înseamnă **anularea sentimentului alterității** și găsirea unui răspuns la întrebările: *critic sau scriitor?* criticul ca *persoană* sau *persona* criticului? Disociind între identitate ca idem și identitate ca ipse, Paul Ricoeur insistă asupra echivocității termenului generic care desemnează, fără nici un fel de diferențiere, o multitudine de nuanțe. În vreme ce **ipseitatea** nu implică aserțiuni privitoare la un pretins nucleu neschimbător al personalității, **idemitatea** (mêmeté) reprezintă o ierarhie de semnificații: identitate absolută, simultaneitate și permanență în timp, reducție a diferenței, a variabilității, a discontinuității și a instabilității, similitudine și egalitate cu sine a personalității. Ca trăsătură constitutivă a ipseității, alteritatea desemnează variațiile identității narative, structură esențialmente dinamică. **D. Micu și-ar dori și are iluzia unei astfel de variații a identității narative în *Fata morgana,*** roman în formă de jurnal (încadrat azi într-un sector literar mai trandy, autoficțiunea)**.** Mihai Zamfir în ***Se înnoptează. Se lasă ceață,*** colaj de scrisori, reunite sub „eticheta“ *roman* (formulă de scriitură ce repetă/recuperează convențiile din ***Les liaisons dangereuses***).

Scăpați „teferi“ din această sarabandă pe care părea că nimeni n-o mai poate opri („Suntem mai încătușați decât dacă ne-am afla fățiș sub stăpânire rusească“[12], declara la un moment dat Flavia, una dintre soțiile personajului central din romanul lui D. Micu), criticii și istoricii literari, fac abstracție de ceea ce cititorul aștepta să găsească în paginile lor, nu-și mai pun problema adevărului pentru că au alte scopuri.

Pentru E. Simion, de pildă, este vorba de legitimarea propriei persoane și a grupului său, D. Micu caută cu disperare explicația privind eșecul său literar și izolarea sa de către colegii de „breaslă“: „Nu sufăr pentru că sunt desconsiderat ori subestimat, ci pentru că sunt *pe bună dreptate*. Dacă aș avea certitudinea că e ceva de capul meu, dar nu sunt luat în seamă din anumite motive de natură a mă onora, ca independența de spirit, să zicem, «conspirația tăcerii» m-ar înălța în proprii ochi“, în timp ce pentru Ion Negoițescu din ***Straja dragonilor*** este mult mai importantă clarificarea identității sale sexuale. Cum „gravitatea“ unor texte precum acelea de critică și teorie literară face imposibile astfel de **eliberări de angoasă**, după ’89, criticii români găsesc un refugiu în scriitura diaristică, în eseul ori în romanul autobiografic.

Scrisul ca *stultitia*, așadar, ca stare de frenezie; neliniște care, dacă n-ar exista exercițiul scrisului, s-ar pierde cu fiecare zi. Scrisul ca *mască* terapeutică.

Posibilitatea înțelegerii unor texte precum *Fata morgana*, *Se înnoptează. Se lasă ceață* o lasă însuși termenul *punere în abis*, preluat de la blazoanele gravate, mici embleme compozite. Cum prin această tehnică se poate include un blazon în altul, ajungându-se la definirea mai multor planuri (abîme-ul sugerează o imagine cu adâncimi), privitorul și cititorul nu au posibilitatea contemplării unei realități multiplanice, ei trebuie să

[11] D. Micu, ***Fata morgana***, p. 628

[12] D.Micu, ***Fata morgana***, p. 547

și-o creeze. Așa se explică fascinația pe care tehnica gidiană o exercită asupra criticilor-prozatori.

Texte literare (precum ***Fata morgana, Se înnoptează. Se lasă ceață***) se sprijină pe convenții din ce în ce mai stăpânite: **corespondența** în ***Se înnoptează. Se lasă ceață***, **mise en abîme** și **autoficțiunea** în ***Fata morgana***. În realitate, aceste proze „neîncadrabile în vreo specie", sunt clasificate de G. Genette, în ***Ficțiune și dicțiune***, în funcție de proporția dintre ficțiune („capriciile imaginației") și autobiografie („memorie involuntară"), în autoficțiuni adevărate (conținutul narativ este „autentic ficțional" – așa cum se întâmplă în ***Divina Comedie***) și autobiografii rușinoase (falsele autoficțiuni). Cea mai bună definiție a autoficțiunii, „genul" literar la limita autobiografiei și a metaromanului la care se „aspiră" în ***Fata morgana***, pare a fi cea a Mariei Darrieussecq: „narațiune la persoana I care se prezintă drept fictivă, dar în care autorul apare în mod homodiegetic cu propriul său nume, și unde verosimilitatea este o mică mențiune prin multiple «efecte de viață»."

De ce criticii români recurg la astfel de scrieri sau de ce preferă introducerea unui alter-ego pe care-l ficționalizează (Petru Cosmovici în ultima *creație* a lui M. Zamfir, Trifu, în romanul lui D. Micu), într-o epocă în care memoriile, autobiografiile reprezentau o „modă", este ușor de presupus. Tot mai puțin stăpâni pe realitate, într-o perioadă de confuzie a valorilor precum cea postceaușistă, sau știindu-și cititorii altfel (nu ne încumetăm să înțelegem angajarea la o astfel de scriere și dintr-un **pariu cu sine** sau cu colegii de breaslă, cu cei mai tineri mai ales, ultra-inițiați în aventura *romanului postmodern*), tipul aceasta de „roman" (în care toată narațiunea se desfășoară în corespondența dintre cei doi protagoniști) îngăduia creatorului de literatură *umplerea golului,* dezvoltarea unor universuri referențiale compensative. Demascarea convenției este firească: „Sunteți sigur că nu scrieți în secret literatură? Sau că – și mai rău – n-ați publicat deja literatură sub pseudonim?"[13] (Scrisoarea 29 – Isabel Nogueira către Petru Cosmovici) sau „Mă gândesc – declară unul dintre «traducătorii» scrisorilor portugheze – să scriu un *roman postmodern*, un roman unde autorul să nu intervină deloc, să lase doar scrisorile să vorbească."[14]

Este așadar absurd să separăm fără rost într-un roman cu elemente de *autoficțiune*, precum ***Fata morgana*** sau ***Se înnoptează. Se lasă ceață*** (în acest din urmă „roman" cele mai multe dintre scrisori sunt – chipurile! – expediate din Lisabona, oraș atât de drag autorului!), autobiografia autorului de *ficțiune* pentru că, pe măsură ce criza identității sporește printre indivizii unei societăți „în tranziție" și „în derută", precum societatea românească post-'89, este normal ca textele literare apărute s-o ilustreze, mai mult sau mai puțin acut, printr-o îndepărtare crescândă de reprezentarea realistă clasică – holistă – și printr-o apropiere concomitentă de individual (ceea ce poate primi o mulțime de nume: *sine, eu, subconștient*). În condițiile în care autobiografiile presupun constrângeri formale, deontologice și, nu în ultimul rând, economice chinuitoare, acest tip de *ego-proză*, ce mizează pe ficționalizare explicită, este văzut ca o *descătușare* mult râvnită în teritoriul imens al literaturii care le permite să vorbească despre ei, despre pasiunile lor etc.

Paradoxal, creația *artistică*, ca și adulterul, într-un alt plan (ideea posibilei comparații ne-a indus-o un roman al lui Mihai Zamfir, ***Educație târzie***) sunt și o șansă de a intra în anonimat atunci când *persona/**modelul*** epuizează, pe principiul: „au mai pățit-o și alții/au mai încercat și alții"; după 1989 aproape toți criticii și-au încercat condeiul și în alte domenii decât în cel care constituia *norma*, **creația critică;** este o **libertate** (dar și un **eșec**) **asumată/asumat**; să scrii proză e **trandy;** a devenit azi un **brand**, pare la îndemâna tuturor (de la autoficțiune și alte ego proze la roman în roman). Este și o **ironie/convenție asumată.** E reconfortant să faci ce fac și alții, să te abați de la normă ca marea masă; nu mai surprinzi pe nimeni, ai șanse mai mari să fii chiar lăsat în pace (**e o ignorare voluntară/ o autoizolare**)**.** Dacă peste *modă* se suprapun *crizele* glisării către *vârsta a doua*, atunci imboldul cronicarului român de a se lansa/relansa în *ficțiune* este perfect justificat. Așa s-ar explica răspunsul pe care eroul din ***Educație târzie***, Sandi, îl dă soției indignate de comportamentul său promiscuu:

„– Ai ajuns... atât de... comun. Te-ai transformat într-un personaj din cele care se întâlnesc cu miile pe stradă. Un om *între două vârste* căruia îi pare rău că-i între două vârste și nu se gândește decât la asta.

– [...] înseamnă că am reușit, în sfârșit, să intru în anonimat. Nu mai sunt soțul model, tatăl model, intelectualul model, disidentul model..." (p. 234)

Multe dintre subiectele care revin obsesiv țin însă de recuzita mai „gravă" a personei. Toți resimt nevoia redefinirii criticii și a poziției criticului: D. Micu, de pildă, nu-i iartă pe „zoilii criticii" care „nu scriu pentru cititori […]. Demersurile lor vizează satisfacerea unor interese de moment, ca împiedicarea cutăruia de-a obține un premiu sau o bursă, de a fi promovat în vreo funcție sau de a fi trimis în străinătate."[15], în timp ce critica trebuie să implice „prin definiție participarea la o anume mișcare intelectuală, de epocă, de moment istoric."[16] O altă „obsesie" este aceea a limbajului. Act demiurgic la Micu („limbajul aduce universul în subordinea omului"[17]), în pseudo-memoriile lui Manolescu este asociat întotdeauna cu nevoia vitală de a scrie și a citi: „Prima activitate pe care memoria mea o înregistrează, în care sunt subiect individual și orgolios, este scrisul. […] M-am pomenit citind, așa cum m-am pomenit jucându-mă: înainte de a fi eu însumi."[18]

Strigăt de exasperare intelectuală, însumare de antinomii sociale, *creațiile* criticilor sunt și embleme ale comunismului, văzut de Nicolae Manolescu drept „inversare malignă a capitalismului"[19] și ale postcomunismului. Obsesia destrămării, sterilitatea alienantă, senzația acută de inutilitate și incompatibilitate socială, de ratare și anacronie caracteriza lumea literară de atunci. Criticii au fost „atinși" de cenzură nu doar în ipostaza lor de *persoane*, ci și în aceea de *persona*, prin restricțiile cenzorilor („se tăiau, în articole, termeni ca *altar, cruce, patrafir, înger*"[20]), controlul publicațiilor din străinătate, inclusiv din U.R.S.S. („Cărțile și revistele ajungeau foarte selectiv la destinație, și, pentru a te abona la vreun periodic sovietic (la cele occidentale nu era posibil) pierdeai, la începutul lui decembrie, când se făceau abonamente, numai la poșta centrală, o zi de lucru"[21]).

[13] M. Zamfir, ***Se înnoptează. Se lasă ceață***, p. 65-66
[14] M. Zamfir, *op. cit.*, p. 247

[15] D. Micu, ***Fata morgana***, p. 566
[16] D. Micu, ***Fata morgana***, p. 42
[17] *Ibidem*, p. 567
[18] N. Manolescu, ***Cititul și scrisul***, p. 38
[19] N. Manolescu, *op. cit*, p. 65
[20] D. Micu, *op. cit.*, p. 506
[21] *Ibidem*, p.507

Petru Ursache

DE CE NU A PLÂNS VITORIA LIPAN?

Iată o întrebare al cărei răspuns ar putea aduce unele lămuriri în problema mioritismului. Condiția este ca protagoniștii, Nechifor și Vitoria Lipan, să nu fie decupați din spațiul originar și formativ al oieritului, cu habitudinile și prejudecățile, mai ales cu prejudecățile specifice. Îi era mai familiară Vitoriei îndepărtata Crimee decât Galațiul, pentru că, în acea direcție, spre răsărit, porneau oile pe lungile drumuri ale transhumanței, zona fiind însemnată cu nume românești ale proprietarilor de turme. Nu se debarasează ușor munteanul de obiceiurile moștenite de acasă, iar dacă pornește din loc, ia și muntele cu el. A afirmat-o cu patetism Ion Creangă în ***Amintirile*** sale și au dovedit-o practic, pe teren, echipele sociologice conduse de Anton Golopenția în timpul celui de-Al Doilea Război, dincolo de Bug și Nipru, unde au descoperit multe sate românești, cu obiceiuri nealterate.

S-a afirmat în critica și în istoria literară că Nechifor Lipan a sfârșit tragic pentru că și-a depășit condiția de oier și a intrat în sfera întreprinderilor comerciale; iar Vitoria, femeie bărbată, a exersat stilul polițienesc în aventura de urmărire a soțului prăpădit pe drumuri. Sunt inventii mai curând literare, cărora li se poate replica astfel: o lege nescrisă a păstorilor mai de frunte îi încuraja să se întreacă în agonisirea de turme multe și să petreacă prin sate cu fală, înconjurați de slujitori și de prieteni pe care să-i omenească pe la popasuri cu generozitate, de să li se ducă vestea. Nu-i era lui Nechifor Lipan mintea la acumulare de capital, nici măcar în forma lui „primitivă", la „inginerii financiare", cum divaga Paul Georgescu. Din contra, arăta dispreț față de gologan, ca să pară în ochii celor din jur „larg la pungă" și „cu dare de mână". Joacă socială, e drept, riscantă și păguboasă pe termen lung. La rândul ei, Vitoria Lipan n-a intrat în rol de polițai în întâlniri când diplomate, când războinice cu partenerii de dialog de prin sate; sau cu oficialitățile interesate de caz, cărora reușea să le rețină atenția prin judecăți ingenioase și eficiente, demne de resortul inițiaților în probleme avocățești. De altă natură era rolul muntencei. Avea de dus la îndeplinire o lege comândală, dictată de tradiție: să-și găsească soțul și să-l recupereze ritualistic, pentru a fi integrat în marea comunitate a celor „de-aici" și „de-dincolo". Febra pregătirilor de drum stă sub semnul acestui imperativ.

Când Vitoria Lipan a coborât în prăpastie, după fecior și la semnalele câinelui, știa că avea să-l vadă mort, acolo, jos, pe Nechifor. L-a strigat pe numele de taină, prelung și deplasat ca ton, dar n-a plâns. Se pregătise pentru acest moment; există mai multe forme de a fi „gata" să întâmpini nu numai moartea ta, dar și a ființei celei mai apropiate, cu înțeles determinant în modul de a fi în lume al propriei ființe. ***Strigă moartea la fereastră*** este titlul unui poem din seria cântecelelor funerare prevestitoare. Asta nu duce cu gândul numai la ideea de vestire, dar și la apropiere și însoțire. Vitoria a deslușit întâlnirea cu moartea lui Lipan în semne („prevestitoare"), multe și repetate, iar cine apucă să ia calea înțelegerii acestui limbaj misterios și incitant nu mai are întoarcere și oprire până la capătul capătului.

La începutul angajării în seria semnelor prevestitoare, femeia încă se mai simțea cuprinsă de simple bănuieli, așa că s-a decis pentru o cură psihanalitică de tip maniheic, încercând să-l împace pe Dumnezeu, dar și pe Dracul. S-a dus mai întâi cu daruri la părintele Daniil Ilieș, „om mare și plin", care „în pustia asta de munte" era pentru neștiutorii de carte de pe valea Tazlăului „și primar și prefect". Apoi, pe furiș și pe înnoptate, a deschis ușa babei Maranda. Aceasta locuia într-o casă înmiresmată de ierburi și de flori uscate și-și aștepta în taină clienții de ocazie. Nici unul nici altul n-au dat dezlegare visului care o stăpânea de-o bucată de vreme: „Se făcea că vede pe Nechifor Lipan călare, cu spatele întors către ea, trecând spre asfințit o revărsare de ape". Calul psihopomp din simbolistica arhetipală, apele învolburate și despărțitoare de tărâmuri, omul arătându-se în chip de „faclă întoarsă" (reprezentare a morții în imaginarul mitologic al vechilor greci). Se vede că munteanca îi punea la grea încercare de depozitarii de cultură din satul său. Un suport psihanalitic i-ar fi fost mai de folos. În orice caz, în zona abisală a eului se pitea un „rest" cu neastâmpărate învolburări, menținând-o pe femeia prea intens afectată în continuă alertă: „Mă gândesc în fel și chip și am un vis, care-mi mănâncă sănătatea și mă îmbătrânește", se mărturisea feciorului chemat în grabă să-i fie de trebuință încă nebănuită. Căci „visul meu e semn mai greu". Abia în drum spre Dorna își dumiri noima impulsului interior, de a porni în necunoscut cu hotărâre. Era însoțită de negustorul David, la care urma să și poposească o noapte. Acesta, cu firea lui înțeleaptă și încercată, avea unele temeri în legătură cu îndrăzneala femeii de-a porni în crucea iernii pe drumuri singuratice de munte. I s-a replicat fără drept de apel: „Să știi dumneata că eu am pornit după semne și porunci. Mai ales dacă-i pierit cată să-l găsesc; căci viu, se poate întoarce și singur".

Fraza indică un reper semnificativ în calculele imaginare și mereu riscante ale Vitoriei. Ea începe să fie indiferentă la sfaturile binevoitoare ale interlocutorilor și să asculte tot mai mult de vocile ei, să-l cheme în gând pe Nechifor-Gheorghiță, improvizând „împreună" câte un crâmpei de dialog. Asta se întâmplă în momentele de singurătate, de criză lăuntrică și de insomnie:

„– Gheorghiță, șopti ea asupra vedeniei, să-mi răspunzi dacă ești cu alta.

Flăcăul se răsuci și deschise ochii.

– Ai spus ceva mămucă?

– N-am spus nimic, răspunse ea, cu ochii ațintiți asupra geamului".

La plecarea din Călugăreni, căpătase convingerea deplină că Lipan – Gheorghiță al ei murise. Primise, se vede treaba, răspunsul la întrebările puse celui dispărut, așa că dialogurile de taină puteau înceta. În mod paradoxal, se simțea mai liniștită, dar și mai absentă față de lumea din jur. Gazdei, jupânului David, îi plăti cuviincios, ba încă și ceva pe deasupra. Începuse să fie mai darnică decât de obicei, însă cu rost de pomenire.

„În dimineața de duminică încălecă trudită și cu ochii cerniți. Ascultă privind în altă parte felurite sfaturi ale negustorului. Răsări atentă numai la socoteli și recomandări de parale.

– Asta-i bine, încuviință ea. Să-ți plătesc pentru găzduire. Să-mi dai bani mărunți de câteva mii, ca să-i am la îndemână. Nu vreau să se simtă ce am la mine, ca să nu ispitesc pe nimeni. Dac-ar fi paralele mele, n-aș zice nimic. Mi le ia și pace bună. Dar îs paralele lui.

– A cui?

Ea răspunse tot din lăuntru, fără vorbe: «A lui Lipan, a mortului», dar răspunse numai pentru sine". Punea întrebări la nevoie, dar cu intenția de-a reconstitui drumul celui „cu căciula brumărie" și pentru a descoperi locul unde s-a săvârșit fapta rea. Altceva nu-i mai făcea trebuință.

Se dovedește (încet, dar sigur) că Vitoria Lipan deținea un meșteșug excelent de prelucrare a informației culese din dreapta și din stânga, din cer și de pe pământ, adusă, în cele din urmă, în discuțiile cu sine. Este un proces în permanentă prelucrare. Imagini difuze la origine, derutante, căpătau chip și lămurire pe parcurs. Interogările obsesive, șoaptele mângâioase, admonestările blânde, iertările, toate în regimul exorcizării, – cum nici pe departe nu se pricepea baba Maranda –, o conduceau pe calea cea bună, așa cum Maica Bătrână din balada de curte feudală își descoperea fiul părăsit pe câmpul de luptă numai smulgând firul din caierul de lână și interogând paserile cerului. Pentru Vitoria, cuvintele se preschimbau în lucruri, îi măsurau pașii: „Vitoria clipi din ochi asupra unui întuneric care-i izbucnise înăuntru. Domnu Iorgu Vasiliu își repetă afirmarea. Ca și cum întunericul care se iscase în ea avea să se deschidă, munteanca stătu așteptând și cugetând. Acum vedea adevărat și bine că vântul a contenit. Căzuse jos în vale, și amuțise și el. Semnul era vădit. Mai înainte nu putea trece. Trebuia să se întoarcă îndărăt. Nu avea în ea nici cea mai mică îndoială că, între cei doi, Nechifor nu se afla.

Pân-aici, nu ajunse, nici nu se mai găsea nimic viu din el".

Este limpede. După acest pasaj, femeia se dovedea pregătită să întâmpine moartea bărbatului ei, cu tristețe și cu împăcare. Moartea învinsese. Nu baltagul răzbunător.

Paralel cu substituirea și rularea semnelor, se produc modificări comportamentale, aproape până la nerecunoașterea femeii. Primele se resimt tot în zilele frisonate ale pregătirilor, sub teroarea visului. Femeia are puseuri de arțag din senin, de pildă, față de Minodora; sau îi suspectează pe cei din apropiere, indiferent de intențiile lor. Gheorghiță încerca s-o supravegheze. Deocamdată, nu-și putea explica toate mișcările. Oricum, mai era vreme până s-o urmeze, fără a o mai bănui de ciudățenie. „Gheorghiță urmărea cu mare luare-aminte toate vorbele și purtările maică-si. Îi plăcea, dar se mira". Femeia ghicea, chiar comanda gândurile feciorului: „«Mama asta trebuie să fie fărmăcătoare; cunoaște gândul omului…», cugetă cu mirare Gheorghiță". Uneori este incomodă, dacă nu răutăcioasă cu cei din jur. După o scurtă și utilă discuție cu un slujbaș de primărie de la Dorna, munteanca pare din nou stăpânită de un sindrom psihic, aș zice, sau de o iluminare interioară, aș rezice, astfel că replica ei, redusă la gesturi fără cuvinte, îi contrariază evident pe cei doi martori: *Gheorghiță*: „…pricepea ce vrea să spuie slujbașul. I se părea că maică-sa nu pricepe. Nu îndrăznea să se amestece și să lămurească. Dar deodată, privind pieziș la ochii ei, avu înțelegerea că ea de mult bănuiește toate. Nu numai bănuiește, ci știe tot"; *slujbașul*: „Cu mirare, bătrânul o văzu zâmbind. Nu înțelegea ce gând are".

Peisaj cu case

Sau: „– Da, mă rog, hm! făcu bătrânelul rămânând singur, ca să se minuneze și mai mult de asemenea muiere ciudată".

Retragerea în sine o singularizează pe Vitoria Lipan, pentru că a preferat să-și construiască existența, deci și voluntar, numai pe o singură linie directoare, cea dictată de îndeplinirea poruncii, venită din adâncurile subconștientului și ale tradiției culturale. Vom vedea că se suprapun și altele, dar în chip voalat și cu accente ludice. Rămânând la aspectul unic și de bază, întemeiat pe porunca testamentară, Vitoria Lipan își însușește vestmintele sufletești ale Maicii bătrâne. Și ea își caută de zor ființa mult iubită, și ea aleargă zbuciumată pe căi necunoscute și uneori pustii, și ea rostește în stânga și-n dreapta numai cuvinte întrebătoare… „dacă mi-ați văzut, / De mi-ați cunoscut" trecând prin sate, un oier falnic și ortoman, „cu căciulă brumărie". Vitoria tinde spre starea de arhetip, de divinitate chtoniană. Numai aceasta, în chip de Mutter Erde, nu ostenește să-și apere cu strășnicie inventarul bărbătesc, drept proprietate absolută, intangibilă. Și posedă resurse nesecate de energie ca s-o apere, s-o recupereze, dacă este pierdută, s-o aducă la viață. Bătrâna din baladă cunoaște virtuțile plantelor, se metamorfozează

într-o clipă, își pune oricând masca de vrăjitoare. Și Gheorghiță o bănuia pe maică-sa de virtuți magice; și de ce n-am vedea-o, aș adăuga eu, pe Vitoria în anumite împrejurări stresante, transformată în „corboaică neagră". Firește, în cazurile amintite e vorba de jocuri ficționale mai mult sau mai puțin accentuate, de fiecare dată indicându-se o anume linie de discurs critic, atâta cât permite realitatea textului. Oricând se poate da, din păcate, și peste margini. Dar niciodată personajele din ***Baltagul*** nu-și pierd stăpânirea de sine, ca să fie suspectate de tulburări peste măsură. Vitoria era în fapt o fire puternică și echilibrată, având tăria să se conformeze regulilor morale, disciplinei ritualice și bunului simț.

Una dintre liniile de discurs, prin excelență interior de data aceasta, are ca suport material scene din viața sentimentală, petrecute cu dragul ei de Nechifor– Gheorghiță. Se întâmplă ca femeia, prinsă ea însăși de îndoieli și de patimă, să sară ca o corboaică în apărarea bărbatului, la unele cuvinte spuse în doi peri de unul și de altul în legătură cu călătoriile libere ale prea vestitului proprietar de oi. Într-un fragment de dialog, un interlocutor încearcă o explicație în ce-l privește pe Nechifor Lipan cel dispărut:

„– Poate-i la iernat cu oile.

– De ce nu mi-a trimis răvaș? De ce nu mi-a venit nici un fel de știre? strigă cu năduf munteanca.

– Eu de unde pot ști? Eu nu sunt vinovat cu nimic, zise neamțul, ridicându-și în laturi palmele. Eu cred așa că, dacă nu i s-a întâmplat ceva neplăcut, se întorcea el singur acasă.

Vitoria holbă ochii răi".

Munteanca mai oscila între frica pentru moartea bărbatului și gelozie, între s-o fi „întâmplat ceva neplăcut" și s-o „întoarce el singur acasă". Ultima sintagmă, cu aluzie la crailâcurile lui Nechifor, o făcea să scapere scântei, să se schimbe în corboaică neagră. În fond, chiar simpla aluzie presupunea tot vestirea unei morți.

Sau, în altă parte:

-„Vra să zică ți-i soț?

– Da, mi-i soț.

– Ș-acum umbli după dânsul?

– Ce să fac? Dacă nu umblă el după mine, umblu eu după dânsul.

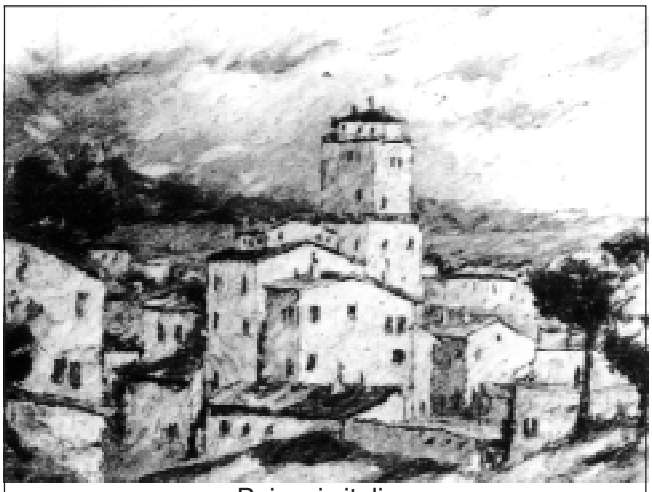

Peisagiu italian

– Caută-l bine unde va fi făcut un popas mai lung, zâmbi crâșmarul. Vitoria dădu din cap, c-o părere de zâmbet. Își înăbuși o înțepătură dușmănoasă. Întoarse fruntea și-și căută în sân naframa, ca s-o dezlege și să plătească vinul.

După ce încălecară, Gheorghiță salută pe crâșmar:

– Rămâi sănătos, domnu Macovei, și noroc bun!

– Mergeți sănătoși. Să găsiți paguba!

– Acum și tu! bombăni femeia către flăcău. De unde știi că-l cheamă Macovei?

Cum să nu știu, dacă așa-i scris pe firmă, deasupra ușii? Dumitru Macovei.

– Văd că toți sunteți cu cap și cu învățătură. Numai eu îs o proastă.

Flăcăul tăcu. Uneori îi era lehamite să se mai uite la obrazul maică-si.

Într-adevăr, femeia lui Nechifor –Gheorghiță se arăta bombănitoare și rea „la vedere". Dar asta doar pe o anumită linie de discurs, destinată să schițeze o parte a personalității sale.

Mai poate fi identificat în masa românească un registru de reprezentări care actualizează scene intime, familiale, la comanda lui Eros. Se vede treaba că partenerii, Vitoria și Nechifor-Gheorghiță, constituiau un cuplu ideal, angajându-se cu toată ființa unul pentru altul, fiecare ținându-l sub adevărata teroare pe celălalt, tipic pentru firi puternice, capabile de maximă dăruire. Memorialul durerilor erotice este alimentat în preludiu de vorbe aprige și acuzatoare. Dar de fiecare dată se simțeau și mai întăriți în unire:

„– Iar se otărăsc în tine cei șapte draci! îi zicea râzând Nechifor și-și mângâia mustața groasă adusă a oală. La mustața aceea neagră și la ochii aceia cu sprâncene aplecate și la toată înfățișarea lui îndesată și spătoasă, Vitoria se uita ascuțit și cu îndârjire, căci era dragostea ei de douăzeci și mai bine de ani. Așa-i fusese drag în tinereță Lipan, așa-i era drag și-acum, când aveau copii mari cât dânșii. Fiind ea așa de aprigă și îndârjită, Lipan socotea numaidecât că a venit vremea să-i scoată unii din demonii care o stăpâneau. Pentru asta întrebuința două măiestrii puțin deosebite una de alta. Cea întâi se chema bătaie, iar a doua o bătaie ca aceea ori o mamă de bătaie. Muierea îndura fără să crâcnească puterea omului ei și rămânea neînduplecată, cu dracii pe care-i avea; iar Nechifor Lipan își pleca fruntea și arăta mare părere de rău și jale. Pe urmă lumea li se părea prea bună și ușoară, după rânduiala lui Dumnezeu din povestea baciului care fusese jidov". Așa era rânduiala, ea să îndure „puterea omului ei", el să se umilească de propria-i slăbiciune. Eros, cealaltă față a morții, găsea calea de împăcare pentru amândoi.

Aceeași scenă se repetă în stări de vis ori de veghe. Vitoria trăia mai mult în sine, cu amintirile, decât la suprafața vieții concrete:

„Se împlinesc nouă ani la Sfântul Gheorghe de când a sărit ca o caie asupra lui, să-i vâre cângile în ochi și sub bărbie. El o dădea încet la o parte cu brațul și râdea. Ea s-a înverșunat mai tare, pomenindu-i de-o rea și de-o slută de la gura Tarcăului. «Acolo-ți faci popasurile și-ți cheltuiești averea», îl împungea ea cu vorbe îndesate, și iar își răschira cângile. Atunci el întâi a lovit-o. Pe urmă

a cuprins-o la piept și-a strâns-o peste brațe. Ea a tăcut deodată, ca și cum ar fi murit. I s-a lipit cu fruntea subsuoară. A așteptat desmierdările ca o ticăloasă. Acu șapte ani a lovit-o pentru alta. Într-un an au fost ochi negri; într-altul niște ochi albaștri de nemțoaică. Înțelegea ea într-o privință că, pentru un bărbat ca dânsul, acelea-s petreceri – cum bei un pahar de vin, ori cum rupi o creangă. Ea era deasupra tuturora; avea într-însa o putere și o taină, pe care Lipan nu era în stare să le dezlege. Venea la dânsa ca la apa cea bună". Iată gândire de Mutter Erde autentică. Dar când se învăluia în aceste cuvinte, Vitoria se afla la capătul puterilor și în pragul descoperirii celei adevărate. Așa că își dorea o ultimă împăcare: „Îl mai chemă o dată cu toată ființa, iertându-l pentru orice, și Nechifor Lipan nu-i răspunse".

Partea cea mai spectaculoasă, însă, este jucată la vedere. Unele laturi ale caracterului voluntar țin de autoritatea gospodărească a Vitoriei, dovedite în relațiile de familie (scenele cu Mitrea și Minodora) și cu sătenii (cârciumarul, preotul, baba vrăjitoare). O putem recunoaște în formule paremiologice de tipul: „Femeia bună e plug de aur la casa omului"; „Femeia vede chiar unde bărbatul abia zărește"; „Femeia cinstită e coroana bărbatului"; „Femeia harnică ține casa cu fusul"; pe altele le dobândește pe parcurs, grație înzestrării naturale. Un test îl constituie afacerea cu negustorul David. Ca să intre în rol, acesta mărturisește că a făcut multe tranzacții cu Nechifor Lipan. Uneori a câștigat, alteori a pierdut. „Atunci nu ești bun negustor", a urmat replica înțepată a femeii. Gândea aici după datină: negustorul să câștige, țăranul agricultor să culeagă recolta, iar păstorul să-și crească turmele. Însă munteanca se lua la întrecere cu un negustor experimentat:

„– Să-ți spun ceva, domnu Iordan, șopti el venind aproape, lângă umărul crâșmarului, și închizând ochiul drept; dacă n-aș fi ovrei și însurat, și munteanca asta n-ar avea soț, într-o săptămână aș face nuntă. M-ar cununa părintele Daniil".

Greul pentru nevasta lui Nechifor Lipan începe din momentul când trebuie să iasă în lume; nu la modul oarecum particular, prilejuit de popasul la un han sau de vreo petiție de înmânat funcționarului de resort. În asemenea situații nu se vedea îngrădită (din contra) să-și arate necazul și durerea. Dar Sadoveanu ne-o înfățișează pe Vitoria Lipan trecând printre grupuri mari de oameni în mișcare, cuprinși de stări sufletești variabile. Admirabil este faptul că are puterea să se împartă. Eul ei se scindează (firește, cu efort dramatic), în așa fel încât o parte o păstrează pentru sine ca pe o comoară ce nu trebuie atinsă; pe cealaltă o arată deschisă, la vedere, răspunzând cu generozitate la toate solicitările din jur. Este un joc greu pe care Vitoria îl execută cu măsură impecabilă, ca și cum s-ar lua la întrecere cu însuși Nechifor Lipan, participant adesea la momente importante din viața semenilor. Tocmai în acest sens Sadoveanu are grijă să-și avertizeze cititorul: „Locuitorii aceștia de sub brad sunt niște făpturi de mirare. Iuți și nestatornici ca apele, ca vremea; răbdători în suferinți ca și-n ierni cumplite, fără griji în bucurii ca și-n arșițile lor de cuptor, plăcându-le dragostea și beția și datinile lor de la începutul lumii…".

Nu era în firea Vitoriei să-și arate altă față decât aceea potrivită cu bucuriile lor. Paradoxal, era și acesta un mod de-a se afla pe urmele lui Nechifor-Gheorghiță. Cele ale lumii „de aici" i se orânduiau după tipic, ușor de înțeles:

„La Borca a căzut într-o cumătrie. Le-au ieșit în cale oameni, au apucat de căpestre caii și i-au abătut într-o ogradă. Erau aprinși la obraz și aveau plăcere să cinstească pe drumeți și să-i ospăteze. Vitoria a trebuit să se supuie, să descalece, să intre la lehuză și să-i puie rodin sub pernă un coștei de bucățele de zahăr și pe fruntea creștinului celui nou o hârtie de douăzeci de lei. S-a închinat cu paharul de băutură către nânași, a sărutat mâna preotului, ș-a arătat tuturor celor care vreau s-o asculte că are năcaz c-o datorie de bani la Dorna". Așadar, a spus vorbă meșteșugită, ca să nu afecteze adunarea.

„La Crucea a dat de nuntă.

Fugeau săniile cu nuntașii pe gheața Bistriței. Mireasa și druștele cu capetele înflorite; nevestele numai în catrinți și bundiți. Bărbații împușcau cu pistoalele asupra brazilor, ca să sperie și s-alunge mai degrabă iarna. Cum au văzut oameni străini pe drumul de sus, vorniceii au pus pinteni și le-au ieșit înainte cu năfrămile de la urechile cailor fâlfâind. Au întins plosca și-au ridicat pistoalele. Ori beau în cinstea feciorului de împărat și a slăvitei doamne mirese, ori îi omoară acolo pe loc." Vitoria nu se dă în lături să participe la veselia generală, ba face față nesperat de bine, cu firea ei mobilă și prezența de spirit de bună calitate. Nu-i scapă nici prilejul de-a schimba partitura, în ton cu maica bătrână: „Mie numai să-mi spuneți, dacă puteți, cine-ați văzut un om de la noi călare pe un cal negru țintat în frunte și-n cap cu căciulă brumărie".

Ce urmează, în serie etnografică, după botez și după nuntă? Moartea. Spre întâlnirea cu ea se îndreaptă Vitoria Lipan. Traseul străbătut, marcat de cele două rituri fundamentale „de trecere", așezate cu socoteală de Sadoveanu de-a curmezișul drumului, ne-o arată pe femeie preocupată până la obsesie de dezlegarea visului premonitor, cu elementele orientative puse la dispoziție numai și numai de tradiție.

Vitoria e decisiv acaparată de legea de fier a poruncii de peste fire și doar ei încredințată. Astfel că nimic nu îndreptățește să se spună că ***Baltagul*** ar fi un roman polițist. Mai curând, un *roman etnografic*, o capodoperă a genului.

Rămâne s-o surprindem pe Vitoria în clipa cea mai grea: întâlnirea cu moartea celuilalt, pe care o întrezărea de la distanță, i se vestea prin semne. Proba decisivă: a plâns sau nu, s-a văitat ca o „ticăloasă", cum ar spune autorul, dând dovadă de frică și de slăbiciune, ca orice om obișnuit. Dacă o urmărim numai pe firul acestui scenariu în momentele inițiatoare și confuze, femeia a plâns cu mare durere și chiar în văzul lumii. Pe măsura înțelegerii dramei și apropierii de capătul drumului, Vitoria se fortifică sufletește, reușind să-și înfrângă frica umilitoare. În clipa finală, femeia n-a plâns. Ea putea să se alăture, fie și ca spectator, purtând sarcină emoțională copleșitoare, celorlalți doi, deja intrați în rol: Nechifor Lipan și Păstorul din oralitate. Mioritismul ca mod de existență, altfel spus, ca întâmpinare a morții cu înțelepciune, înțelegere și eliberare de frică, îi unește pe toți trei.

Constantin Coroiu

FILE DINTR-UN ANTIJURNAL

Cel mai vechi text al lui Nicolae Iorga despre Eminescu datează din 1890 și este prilejuit de ediția *Morțun* apărută în acel an la Iași, în Editura „Șaraga“, iar ultimul din 1940, anul când a fost asasinat. O jumătate de veac, Eminescu a constituit pentru marele cărturar un subiect permanent, o obsesie fertilă, un punct de sprijin, o certitudine. Iată cum evocă Nicolae Iorga impactul generației sale cu forța geniului eminescian:

„Și noi ne-am găsit deodată, când aveam vreo șaisprezece ani, înaintea acestei formidabile poezii. Eram deprinși doar cu recitarea școlară a versurilor lui Alecsandri, ***Sentinela română***, ***Sergentul*** din Vaslui; eram hrăniți cu această bună și surâzătoare poezie, care prinde foarte bine într-un salon cu mobilă îmbrăcată în rips, cu un lampadar frumos la mijloc, subt lumina căruia este masa pe care jucătorii de cărți înseamnă cu creta câștigul și pierderea, și unde apare servitoarea de la țară (era „frumos“ să fie de la țară) purtând tablaua cu dulcețí de chitră și cu păhărelele aburite, care au aerul totdeauna că sunt înghețate. Da, ne-am găsit în fața noastră cu una din acele poezii care nu admit surâsul de salon: sau *neînțelegere absolută* sau *suprimare totală*. Ne-am zbătut puțin, și eu am trecut prin această criză. La început cartea lui părea bătută cu șapte peceți. Pe urmă, deodată, sufletul s-a deschis cu totul și *ne-am mirat mult cum nu ne-am înțeles de la început*. A fost atunci pentru noi un drum al Damascului. Mergeam ca Saul acela care nu înțelegea Cuvântul. Și deodată a venit puternic această inexorabilă lumină și cu toții ne-am lăsat la pământ înaintea zeului care trecea. Și zeul acesta n-a ieșit niciodată din sufletul nostru, și noi și toată generația noastră suntem înainte de toate *ai lui*. Limba lui o vorbim, gândul lui îl avem, și viața lui curată de muncă închinată țării noastre, viața aceasta de jertfă desprețuind satisfacțiile materiale și ignorând preocupările de interese particulare, viața lui o trăim (*puternice aplauze unanime, îndelung repetate*). Aceasta vouă, tineret, v-o înfățișăm. Voiți de dânsa, fericită țara în care trăiți și părinții cari v-au născut! (*aplauze prelungite*)“.

Conferința din care am citat, intitulată ***Eminescu. El, generația lui și generația noastră***, a fost ținută în 1929, la București, când se împlineau patru decenii de la moartea lui Eminescu. Să ne imaginăm ce ecou ar fi avut această conferință dacă ar fi existat atunci Televiziunea. Cert este că au trebuit să se scurgă 35 de ani până când, de la o tribună academică să se rostească o altă conferință ce avea nu doar să o egaleze, dar chiar să o întreacă – în primul rând prin forța analitică – pe cea a lui Iorga. În 1964, la a 75-a comemorare, Călinescu topea așa-zicând gheața Siberiei, vorbind, în aula Academiei Române, despre Eminescu, poet național. Din fericire, Conferința a fost înregistrată integral pe bandă magnetică și se înscrie între „nestematele“ Fonotecii de Aur a Radiodifuziunii Române. Ori de câte ori se ivea vreun prilej, difuzam ample fragmente din conferința rostită de Călinescu, de-a lungul celor aproape 17 ani, cei mai frumoși, ai activității mele de jurnalist la radio. Acutele glasului „divinului“ înfiorau aerul patriei.

* * *

Într-o zi de sfârșit de ianuarie (1994) îl întâlnesc pe o stradă din Iași pe poetul Emil Brumaru. Știam că tatăl său, octogenar, era suferind. Îl întreb: cum se mai simte? Brumaru mă săgetează cu o privire contrariată. Într-o fracțiune de secundă îmi recapitulez, în gând, întrebarea, să mă conving dacă n-am făcut cumva vreo gafă. Nu mi se pare! Poetul, însă, mă chestionează indignat: „Tu nu știi că tata a murit?“ Nu, răspund eu încurcat, exprimându-mi compasiunea. „Păi, cum așa?“, insistă imprevizibilul interlocutor și continuă: „tatăl meu a murit în ziua de 15 ianuarie, ziua în care s-a născut Eminescu“… Cred, regret, condoleanțe – bâlbâi eu cu cuvintele obișnuite în asemenea împrejurări, dar îmi revin repede și îl întreb la rândul meu: „Dar tu știai că tatăl meu a murit pe 15 ianuarie?“ „Nu se poate!“ îmi replică el. „Ba se poate, chiar așa – s-a întâmplat: a murit pe 15 ianuarie, și încă în 1989, după ce tocmai începuse să scrie o scrisoare pe care urma să ne-o trimită (din comuna mea natală, Țifești, Vrancea) la Iași, de unde tata plecase doar cu o zi înainte. N-a mai apucat să scrie decât atât: «Dragii noștri, am ajuns cu bine acasă. I-am povestit mamei cât de bine m-am simțit la voi. Aș vrea…» Aici se oprește odată cu inima sa ultima epistolă din sutele și sutele pe care mi le-a scris tata de-a lungul anilor, de-a lungul deceniilor. Păstrez o mare parte dintre ele, inclusiv foaia de hârtie A4 îndoită pe care tata nu a mai expediat-o niciodată“…

Poetul m-a ascultat; apoi, parcă puțin stânjenit, și-a așezat mai bine pe umăr cureaua de la geantă, mi-a zis „Salut!“ și a plecat. Înainte de a o lua în direcția opusă, l-am mai privit câteva clipe depărtându-se și am simțit că, din acel moment, ceva special mă leagă de ***Detectivul Arthur***…

* * *

Scrie Constantin Noica în ***Jurnalul*** său: „Fiecare cultură are într-un ceas al ei un «om deplin», un arhetip: Homer – Dante – Shakespeare – poate (de ce *poate*? – nota mea) Cervantes – Goethe. La noi, Eminescu.

E ceasul unic în care limba nu e încă pe deplin formată, istoria comunității e deschisă, spiritul culturii e încă nedefinit. Acel ceas e irepetabil. Nu vom mai avea un Eminescu, așa cum nici culturile celelalte nu au mai avut un Dante, un Shakespeare, un Goethe… Doar Franța nu are un arhetip“.

Această însemnare din ***jurnalul*** lui Constantin Noica

mă duce cu gândul la o excelentă carte apărută în Colecția ***Eminesciana*** a Editurii „Junimea“, intitulată ***Eminescu și literatura engleză*** (1982) și semnată de eminentul analist ieșean Ștefan Avădanei, un studiu comparatist care relevă „contaminările“, „corespondențe“ și ceea ce Zoe Dumitrescu-Bușulenga numise, înaintea profesorului Avădanei, „osmoza dintre universurile imaginative“ ale unor giganți ca Eminescu Shakespeare, Dante sau Goethe. Dialogul (liric) al lui Eminescu, cu Shakespeare este și unul direct-confesiv: „Prieten blând al sufletului meu, / Izvorul plin al cânturilor tale / Îmi sare-n gând și le regret mereu“ i se adresează poetul român „marelui Will“, declarându-i „Greșind cu tine, chiar, iubesc greșeala… / S-aduc cu tine îmi este toată fala“.

Și, într-adevăr, a ajuns „să aducă“ cu Shakespeare, adică să-i semene întrutotul – ca „om deplin“, ca arhetip al unei culturi, cum notează Noica în jurnalul său de idei.

* * *

„Nici o laudă n-ar fi pe măsura acestui nume…“ Aceste cuvinte sunt înscrise pe mormântul „părintelui patriei“ Niccolo Machiavelli din incinta basilicii Santa Croce de la Florența, aflat alături de cel al lui Michelangelo. Când am citit epitaful, copleșit de emoția de a fi păsit în Pantheonul marilor spirite ale Renașterii, m-am gândit la paradoxurile posterității unor personalități ilustre ale istoriei și culturii universale. Abia pe urmă am aflat dintr-o carte apărută la Editura Institutului European din Iași, intitulată ***Măștile Puterii***, ediție îngrijită și prefațată de prof. Elvira Sorohan, textul unei conferințe despre Machiavelli a lui Benito Mussolini. Întrebându-se, în 1924, dacă faimoasa carte a florentinului – ***Principele*** – mai este actuală, după mai bine de patru secole de la scrierea ei, Mussolini răspunde fără echivoc: „Afirm că doctrina lui Machiavelli este mai vie astăzi decât acum patru sute de ani, deoarece, dacă formele exterioare ale existenței noastre s-au schimbat foarte mult, nu s-au produs modificări profunde în spiritul oamenilor și al popoarelor“. Cât privește pe oameni, conferențiarul citează din ***Principele***: „Căci se poate spune că oamenii sunt în general ingrați, schimbători, ascunși, lași, interesați, când le faci un bine, dar nu ai nevoie de ei, sunt cu tine, îți oferă totul: sângele, averea, viața, copiii; dar când le ceri ceva, se revoltă…“ Apoi, referindu-se la egoismul celor care trebuie guvernați, Musollini îl citează din nou pe Machiavelli: „Oamenii plâng un lucru pierdut mai mult decât moartea unui frate sau a unui tată, deoarece moartea poate fi uneori uitată, dar averea niciodată. Motivul este simplu: fiecare știe că o schimbare în stat nu-i poate învia fratele, dar îi poate restitui bunurile pierdute.“ Și încă o frază care denotă actualitatea perpetuă „a celei mai vechi, mai sistematice și mai durabile cărți de antropologie politică“ (cum scrie în ***Prefață*** Elvira Sorohan): „Oamenii nu fac niciodată binele decât din necesitate, dar când este prea multă libertate, dintr-o dată totul cade în dezordine și confuzie“. Se poate reproduce mult, în cele din urmă totul, dintr-o operă neîntrecută până azi în materie de teorie a puterii, scrisă nu de un deținător (sau măcar aspirant) al puterii, ci de un gânditor genial al istoriei care în ultimele clipe, înainte de a muri, a spus: „iubesc patria mea mai mult decât sufletul meu“. Începea, atunci

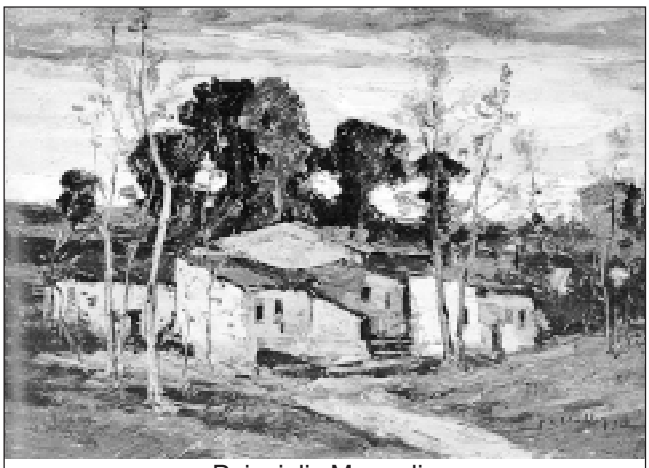

Peisaj din Mangalia

cum scrie un biograf al lui Machiavelli, istoria machiavelismului care continuă și va continua până la „sfârșitul istoriei“. Istoria unei cărți și a unei gândiri de o modernitate netăgăduită, aparținând – s-a remarcat pe drept cuvânt – „celui mai puțin machiavelic dintre oameni“. Parafrazându-l pe Marx – avant la lettre – care a declarat: „Tot ce știu este că eu nu sunt marxist“, Machiavelli ar fi putut spune: „Eu nu sunt machiavelic“ sau „Sunt un antimachiavelic“.

Mesajul cel mai profund al celei mai mari și mai actuale cărți despre teoria și practica puterii – ***Principele*** – este însă că adevărata putere în stat, în republică – cum zice Machiavelli – tinde, trebuie să tindă să devină o sferă perfectă. Ea tinde, de fapt, să aibă perfecțiunea sferică de neegalat în fond, a Morții. Nimic nu este mai apropiat de Moarte ca Puterea…

* * *

O scrisoare trimisă de Ion Creangă din Țicăul Iașilor lui Ioan Slavici:

„Stimabile domnule și frate Slaviciu,

Îți mulțumesc din suflet pentru broșura ce mi-ai trimis. Ca fiu din popor, admit în totul părerile dumneavoastră; nu m-am putut opri a vărsa lacrămi, văzând nenorocirea ce ne amenință în viitorul țării și al copiilor ei! Și cu atâta mai mult am simțit, cu cât de mic copil am văzut vicleșugul acestui neam… îndărătnic și risipitoriu la ce tinteste…

Dar oamenii noștri de stat! Ochi au și nu văd, urechi au și nu aud, căci totdeauna au luat cărbunele cu mâna sărmanului țăran, care, la urma urmelor, tot el a plătit gloata… De-ar ști boii din cireadă ce mână bicisnică îi duce la tăietoare! Dar nu știe sărmanul dobitoc și de aceea tace și rabdă! Duce în spate toate sarcinile și hrănește pe netrebnicii care își râd de dânsul! Păstori nu-s și câinii lipsesc… Ș-apoi știi că într-un sat fără câini se primblă mișeii fără băț!…

Noi care am gustat amarul, să disprețuim pe oamenii cei ce lucrează fără de lege și să nu ne însoțim cu alesii lor pentru a lua pâinea din gura fiilor și a o arunca cânilor.

Cred că-i destul o măciucă la un car de oale“.

Pare că această epistolă de mult, de aproape 125 de ani, în care fiecare cuvânt se încarcă de revoltă și amărăciune, a fost scrisă aseară. „Păstori nu-s și cânii lipsesc…“ Mai avem multe de învățat nu numai de la iluștrii fiorentini, ca Machiavelli, ci și de la marii noștri clasici. Măcar noi, cei din popor!…

Florinel Agafiței

ALTFEL DESPRE INDO-ARIENI ȘI SUNETELE LIMBII SANSKRITE

Spațiul situat între Indus și Gange era unul propice vieții și nu putea rămâne indiferent populațiilor migratoare care se pendulau în vechime, în voie, nestingherite de granițele specifice lumii moderne. În general, urmăreau, atunci când doreau să se stabilească într-un anumit spațiu, fie vecinătatea unui lac, fie a unui râu, care să devină suportul vieții zilnice, al animalelor pe care le creșteau. Astfel au început toate marile civilizații ale lumii, din orient și până în occident; civilizația Egiptului s-a ridicat cu sprijinul Nilului, așa cum Herodot însuși avea să certifice acest adevăr, încă de acum peste 2 500 de ani în urmă. Tigrul și Eufratul au găzduit între ele străvechea civilizație sumeriană, scrierea cuneiformă și primele orașe ale omenirii cunoscute ca atare nouă azi, Ur și Uruk, precum și una din cele mai de timpurii biblioteci, aceea de la Ninive, acolo de unde s-a ivit ***Epopeea lui Ghilgameș***, creație literară de valoare universală.

Indusul și mai târziu Gangele au respirat și ele aerul înaltei culturi și civilizații cu mult înainte de sosirea arienilor în aceste regiuni. Este suficient să amintim așezările urbane de la „Dealul morții" – Mohenjo – Daro și de la Harappa, pentru a înțelege că imaginea culturală a lumii antice se întregea cu creațiile atât de îndepărtate ale Orientului.

Triburile cu arieni sosite pe valea Indusului, se pare că-și au centrul de pornire, undeva, în spațiul din nordul Mării Negre. Ele aparțin unei mari familii lingvistice care are mai multe ramificații, originea fiind clar indo-europeană.

Spunem „cu arieni" și nu „de arieni" așa cum se vorbește adesea în literatura occidentală, dar nu numai, deoarece subscriem ideii conform căreia „arienii" nu reprezintă un etnonim, ci o calitate nobiliară, ceva în genul termenului „tarabostes", la daci, de pildă, neam înrudit cu indienii. În perioada veche a Vedelor se întrebuința adesea acest termen „arian" în contrapondere cu cel de „dasya", care însemna „inamic", „dușman". Ulterior, după ce „arienii" au cucerit India, „dușmanii" au devenit „servitori", căci un alt sens al acestui termen este și cel de „slujitor", ori în alt context, de „slujbă" sau de „supunere față de stăpân".

Este totalmente eronat să se înțeleagă și să se vadă în termenul de „arian" altceva decât o calitate ierarhică, socială, așa cum din păcate se discută de secole în Occident! În fapt, nici una dintre marile descoperiri arheologice făcute în decursul ultimelor două secole în spațiul dintre Indus și Gange n-au scos la suprafață artefacte care să poată fi încadrate unui anumit tip de civilizație și cultură, care să suporte etnonimul în discuție. Așa cum în Grecia arheologii vorbesc despre o perioadă preminoică sau minoică, tot așa de bine, până în prezent, s-ar fi putut vorbi despre o „perioadă ariană", care să fie definită prin un anumit fel de scriere sau prin obiecte specifice „arienilor", or, se știe, până azi, cel puțin, n-a fost scos la iveală nici măcar un ciob ceramic sau un vârf de cuțit care să poată fi „definit" ca fiind „arian"!

Germanii, în speță, au vorbit foarte mult despre un popor „arian" cu anumite însușiri fizice și psihice, dar acest lucru nu l-au făcut decât din perspectiva ideologiei lor naziste, rasiste, propovăduite înainte și în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. A merge mai departe pe aceeași direcție, a susținerii existenței unui popor „arian", este mai mult ridicol, decât riscant, în prezent, atât timp cât riscul nu este doar unul științific.

Triburile care au pătruns pe valea Indusului își spuneau „ariene", adică „nobile", termenul regăsindu-se și în vechea limbă persană – Airyia – dar și în sanskrită – Arya. Aceste triburi aveau ca ocupație de bază păstoritul, dar și agricultura, în măsura în care reușeau să devină, la un moment dat, sedentari. Altfel, practicau o agricultură itinerantă, în funcție de spațiul unde obișnuiau să stea mai mult timp, înainte de a se hotărî să pornească din nou la drum. Cunoșteau roata, prelucrarea metalelor și foloseau carul, având o stratificare a societății care nu era străină întregii lumi indo-europene, așa cum demonstrează G. Dumezil atunci când face un studiu al societăților răspândite în întreaga Europă, Asie centrală și Orientală.

Răspândirea arienilor pe valea Indusului s-a realizat după ce aceștia au pătruns venind dinspre Afganistan, desfășurarea lor în arealul subcontinentului indian coincizând în planul spiritual cu apariția, probabil, a celei mai vechi literaturi, aceleia aparținând Vedelor, caracterul ei fiind unul pur mnemotehnic. Așa cum se cunoaște, datarea evenimentelor petrecute în subcontinentul indian reprezintă o piatră de încercare pentru cercetători, astfel încât și data invaziei ariene rămâne una de conjunctură, deși unele surse o plasează în jurul anilor 1200 î.H. Limba utilizată de aceștia este cea mai veche formă de sanskrită care se cunoaște în prezent, conservată în imnurile timpurii rig-vedice. Această limbă este apropiată celor vorbite de perși, greci, latini, ceea ce demonstrează originea comună a lor. Spre exemplu, cuvântul de origine latină în limba română, „mamă", care pornește de la „mater", se află și în sanskrită: „matar". Se poate vorbi despre o sanskrită vedică, tot astfel cum se poate discuta despre sanskrita clasică, epică sau a sutrelor, aceasta din urmă necesitând cunoașterea „cheilor" de descifrare a mesajelor cuprinse în cuvinte, adeseori utilizate în forme și formule concentrate, amintind de exprimarea vechilor greci din Laconia.

Limba sanskrită vedică are calitatea cuprinderii sintetice, chintesențiale, a gândirii filosofice dezvoltate în acele timpuri, care se vede reprodusă utilizându-se imagini, simboluri ale unor realități înconjurătoare ori aflate în lumea interioară a insului care a încercat să exploreze cu mintea însăși realitatea ultimă din lucruri.

Nașterea indologiei ca știință aparte în arealul rezervat cunoașterii, acum mai bine de două sute de ani, în Occident, a prilejuit savanților întocmirea de studii aprofundate, concomitent cu apariția unor noi „branșe" în domeniul cercetării, privind filologia comparată, mitologia comparată, religia comparată, literatura comparată, în cadrul cărora spiritualitatea indiană arhaică a devenit atât țintă a explicațiilor cerute de

domeniile respective, cât și punct de reper indubitabil în rezolvarea multor necunoscute. Desprinderea ideii că limba sanskrită este rudă apropiată a limbilor greacă, latină, persană etc. a rezultat în urma comparației făcute la nivelul fonetico-morfologic al acestora, cercetarea savanților scoțând la iveală suficiente concordanțe pentru a concluziona că se poate vorbi de familia limbilor indo-europene. Startul în această direcție l-a dat savantul german Fr. Bopp prin cartea sa scrisă în limba germană: ***Despre sistemul de conjugare a limbii sanskrite, în comparație cu greaca, latina, persana și germanica***, în a doua decadă a deceniului al XIX-lea.

Limba vorbită de arienii care cuceream spațiul vechii Indii s-a confruntat cu limba străveche vorbită aici, una care nu a supraviețuit decât în sudul Indiei, acolo unde se vorbește tamila și sub forma unor enclave etno-lingvistice în nordul himalayan ori în regiunea Bengalului, unde a supraviețuit prin intermediul dialectelor. Așa cum în plan militar confruntarea nu a dat câștig de cauză dravidienilor, tot așa în plan lingvistic arica a dominat și s-a impus ca fiind superioară dravidienei. O dată impusă, ea a devenit elementul principal de comunicare în perioada Vedelor, fiind și limba veche în care s-au scris imnurile ***Rig-Veda***. De comun acord cu toți exegeții acelor perioade îndepărtate, afirmăm că bazele, fundamentele modalității de cugetare indiene, se află în ***Rig-Veda***. Structurarea clasică a Vedelor (unde „Veda“ înseamnă „cunoaștere supremă“ – și în limba română a supraviețuit cuvântul „a vedea“!) este următoarea: Rig-Veda, Sama-Veda, Yajur-Veda cu cele două ramuri „Neagră“ și „Albă“, precum și Atharva-Veda.

Pe scurt, Rig-Veda înseamnă „cunoașterea imnurilor“, Sama-Veda, „cunoașterea libretelor muzicale“, a modului interpretării melodiilor prilejuite de sacrificiul închinat diverselor zeități din pantheonul vedic, Yajur-Veda, știința, „cunoașterea formulelor sacrificiale“ și, în fine, Atharva-Veda, care cuprinde formulele magice, cunoștințele medicale destul de primare, bazate pe incantații menite a alunga diferitele boli: tusea, lepra etc. Că limba sanskrită este o limbă menită filosofării nu încape îndoială, dovada peremptorie a acestui fapt fiind numeroșii termeni care stau la baza închegării unor concepte, idei, adevăruri axiomatice etc. Este suficient să amintim aici cuvintele: „satya“, „sat“, „avidya“, „samsara“ sau chiar „nirvana“, pentru a sesiza cum doar prin această enumerare simplă am parcurs un traseu al progresului cugetării indiene, din etapa primară până la inclusiv apariția budhismului. Textele vedice, compuse din strofe conținând adeseori patru versuri, comportă reguli metrice și ritmice speciale, care dau măsura întregului mesaj filosofico-religios ce-a stat în mintea înțeleptului creator, în acele timpuri străvechi (după Lok Manya Tilak, undeva în jurul anilor 5 000 î.H., iar după Max Muller, cam pe la 1200 î.H.). Cert este faptul că sanskrita vedică nu reprezintă decât rădăcina din care a crescut și s-a dezvoltat sanskrita clasică, cei care o cunosc pe aceasta din urmă întâmpinând reale dificultăți atunci când doresc descifrarea imnurilor vedice din cauza, mai ales, a interpretării poetice și a unui dialect extrem de izolat în care au fost scrise imnurile, lucru ce denotă o lume aparte în care acestea au fost compuse, o lume mai puțin cunoscută savanților obișnuiți cu sanskrita clasică, puternic consonantică, unde sintaxa este una simplă, iar lexicul este destul de bogat și variat. Opinăm că exprimarea concentrată din perioada vedică timpurie este una infinit mai dificilă decât aceea utilizată, de pildă, în sanskrita epică, unde cititorul întâlnește o stilizare abundentă, dar știe că va întâlni destul de des întrebuințarea cauzativului, factor determinant în recunoașterea textelor manuscrise. Așadar, în această direcție suntem de acord cu Dumezil, care afirma că Vedele concentrează în ele întreaga înțelepciune a omenirii dintotdeauna: „ceea ce nu e în Vede nu e nicăieri“. Structura imnului vedic este una simplă, menită a servi și a se încadra scopului pentru care a fost conceput: ritualul sacrificial. Astfel, există un preludiu și un refren final care au menirea de a pregăti actul ritualic propriu-zis, ce închipuia niște gesturi și fapte făcute cândva, la începuturile omenirii, de forțele trenscendente care conduceau și conduc desfășurarea ciclică a nașterilor și morților ciclice universale. Trebuie reamintit că Vedele reprezintă sâmburele din care s-au născut principiile cugetării indiene; limbajul este unul simbolic, iar metafora are darul de a pune în legătură mundanul cu supramundanul, fiind liantul dintre real și mitic. Dacă imnurile sunt scurte în ceea ce privește numărul de versuri utilizate, explicația este una care ține mai mult de o situație, să zicem astronomică, dar și ritualică, deoarece ele se rosteau cu puțin înainte de răsăritul soarelui sau apusul acestuia. Deși preponderent cu caracter religios, imnurile vedice dezvoltă termeni și concepte care vor servi la întocmirea principiilor filosofice de mai târziu. Amintim, în continuare, că imnurile necesită nu doar o memorie excepțională, ci și o întreagă cunoaștere lingvistică, structurată în „etaje“ ierarhice, nu obligatoriu valorice, cât mai ales tehnice: pe unul din etaje s-ar situa Sikșa, respectiv fonetica, pe altul Nirukta, anume etimologia. Regulile gramaticale sunt cuprinse în Vyakarana, metrica în C'andas. Kalpa și Iyutișa conțin informații legate de astronomie și ritualuri. Cel mai important lucru privind imnurile vedice îl reprezintă sunetul imnurilor care se recitau în anumite momente astronomice ale zilei. Sunetul este de o importanță fundamentală în receptarea și înțelegerea corectă a imnului, oricare ar fi el. O singură distorsiune fonetică și totul este ratat, producând efecte total nedorite de recitator, atât asupra auditoriului cât și a înțelesurilor imnului respectiv. De ce se acorda o atenție sporită pronunțării și respectării intonației atunci când se recitau imnurile? Se pare că oamenii vedici credeau cu tărie în forța sunetului, în vibrația acestuia, cunoașterea corectă a Vedelor și recitarea lor în deplină cunoștință de cauză producând un efect pozitiv asupra lumii înconjurătoare, vibrațiile corect dezvoltate putând pune în relație omul cu zeitatea căreia i se adresa. Este cunoscut faptul, în lumea științifică de azi, ce importanță au vibrațiile sonore în dezvoltarea unor plante, dar și asupra lumii animalelor. Tot așa și în vechime, oamenii vedici credeau în relația care se putea naște între cel care recita corect adevărul vedic acompaniat de un sunet adecvat și zeitate.

Ulcele, flori și o carte

Adrian Botez

ÎN CAZEMATA CĂRȚILOR. ÎNTRE CRIZĂ, PROVOCARE ȘI ILUZIE*

Am urmărit scrisul eseistei Ana-Maria Cornilă, din ultimii 7-8 ani, mai ales prin revistele literare vrâncene. Am apreciat (fără să anticipăm exact consecințele) imensa ei voință și sete de a invada, cu mintea și sufletul, cultura lumii. Teribilă, aproape vicioasă sete. Ne-a bucurat fiecare semn al evoluției ei spirituale – poate la fel de mult ca pe mentorul ei spiritual și prefațatorul atât de entuziast și rafinat al acestei cărți de debut editorial (profesorul și criticul Mircea Dinutz) – ***Reverii critice***. Simțeam, în fiecare articol al ei, citit de noi în reviste, mocnind superba ambiție intelectuală, se auzeau scrâșnind resorturile spirituale ale efortului de autodepășire. Dar, în același timp, ni se impunea, în minte, imaginea unei cazemate, betonată din cărțile Bibliotecii – o cazemată pe care Don Quijote ar fi ignorat-o suveran, însă – căci, ca orice cazemată, se umple, în scurt timp de la scufundarea/îngroparea în ea, cu greaua răsuflare a celor care zac în abisurile ei (combinația faustică Om-Idei-Iluzii-Orgolii) – și, din pricina imposibilității dinamismului **real,** chiar dacă rizibil, al Rocinantei-cea-din-aer-liber, se statornicește, teribil, atmosfera de crâncenă, ireversibilă fumătorie de opiu. Și, din **cazemată**, acest **refugiu** devine un **refuz** interior de a combate lumea – scriitorul bătându-se, de fapt, cu propriile-i imagini, din multiplele oglinzi, care au devenit mai despărțitoare de Sine decât betoanele oricărei cazemate.

Și totuși, ca orice idei bine apropriate, ideile celei asfixiate în Cazemata Cărților – Ana-Maria Cornilă – provoacă, promit (amenințător!) dispute crunte și interminabile. Poate chiar sterile sau ucigașe – dar, în definitiv, și războiul poate deveni un mod de viață… (Ar fi de dorit să fie și traduse citatele din scriitori ne-români – să știe, mai exact, oamenii, pentru ce se bat și cu cine/ce...).

De la început, între ce scrie pe copertă și ce scrie între coperte (cele 80 de pagini scrise, dacă nu socotim și cele 8 pagini de reproduceri alb-negru ale unora dintre cele mai stranii tablouri din pictura europeană – aparținând lui René Magritte, Hieronymus Bosch, Gabriel Metsu, Cornelius Norbertus Gijbrechts, M. Duchamp, Pieter Claesz, Nicolas Maes, Peter Breugel cel Bătrân, Gustave Caillebotte, Gustave Daumier, Rembrandt, Johannes Gumpp), pare a se stabili o dichotomie: noțiunii de **reverie** par a i se opune noțiunile de **meditație**, **provocare** intelectuală. Dar, când sfârșești de citit cartea, simți că, da, ai asistat la un **spectacol interior,** la o **visare** printre cărți și cu cărțile dimpreună. Și cititorul constată că, de fapt, a asistat la un paradox atitudinal: cineva care visează din plin și profund – strigă, prin somn, că e treaz.

Dar să intrăm între esențele tari ale cărții – încercând să nu cădem secerați de fascinația jocului ideilor și imaginilor (căci, în ultima parte, cartea se ocupă nu de texte, ci de imagini picturale – ca imagini, remanente pe retină, ale unor texte ce n-au fost scrise, ci visate, plutite în potențialitate eternă – și, deci, dovedind o consecință logică a intoxicării faustice).

Din cele patru secțiuni (***Terapeuticul și patologicul imaginarului, Canonul revizitat, Ficțiunile necesare, Dincolo de limitele vizibilului***) – primele două (adică, ***Terapeuticul și patologicul imaginarului*** și ***Canonul revizuit*** – cu excepția ultimelor două subcapitole: ***Canonul Sadoveanu. O sociologie a lecturii*** – și ***Canonul revizitat – postmodernismul și clasicii***) – vorbesc despre nebuniile singurătății și însingurării: **utopiile**. Ale lui Morus, Campanella, Swift, Butler, Orwell… Utopiile și **distopiile** – cum, foarte exact, definește Ana-Maria Cornilă (p. 18): „În scrierile utopice, punctul de vedere al străinului (ca ambasador al ordinii omenești existente) este congruent cu punctul de vedere al nativilor, fericirea utopică este considerată dezirabilă. Scrierile distopice se constituie din incongruența dintre punctul de vedere al străinului (în același sens de ambasador al lumii reale în ordinea alternativă) și cel al nativului; ceea ce în perspectiva străinului se definește prin fericire și prin cea mai bună lume – în perspectiva nativului devine nefericire“. Excelenta eseistă îl omite (voit sau nu), din această definire, pe „străinul“-cititor. Căci, spre exemplu, Cetatea Soarelui, plăsmuită de mintea și ranchiunile întemnițatului Tommaso Campanella, nu iscă, în interiorul scrierii, controverse și condamnări – dar și atunci, în veacul XVI (probabil…), și, mai cu seamă, astăzi, după sinistrele și perversele experiențe polzico-spirituale ale veacului XX – cititorul se oripilează (sau ar trebui…) în fața celor expuse de Campanella, CA SOLUȚII PENTRU FERICIREA UMANĂ!!!

În Cetatea Solară campanelliană, ierarhia este foarte severă, climatul moral foarte sever, dar, în același timp, ipocrit – ca-ntr-o sectă. Justiția, deși se vrea dreaptă și îngăduitoare, în același timp – este perversă și sălbatică, veterotestamentară: „Condamnatul nu moare însă decât fie sfâșiat, fie ucis cu pietre de popor, începutul făcându-l acuzatorul și martorii; căci călăi și lictori nu au, ca să nu pângărească republica“[1]. Și nu se observă decât de foarte puțini cititori ai lui ***Civitas Soli***, că, tocmai prin sălbăticie și lipsă de răspundere individuală, conceptul abstract de

* Ana-Maria Cornilă, ***Reverii critice***, Editura „Pallas“, Focșani, iunie 2006

[1] Tommaso Campanella, ***Cetatea Soarelui***, Editura „Incitatus“, București, 2000, p. 148-149

republică este compromis total. Soluția nu este să fie toți cruzi, pentru a nu se spune că **unul** este crud – ci să nu fie **nimeni** crud, sau să fie redus la maxim gradul de cruzime și mărit acela de **responsabilitate iubitoare de oameni**. Sectarismul ipocrit al cetății lui Campanella ne creează repulsie; parcă ar fi URSS-ul lui Stalin, sau România lui Dej, cu procese dominate de delațiune și de „culpabilizarea loturilor": (p.149) „Condamnatul la moarte este silit să spună în fața poporului, cu scrupulozitate, cauzele pentru care crede că nu trebuie să moară, și păcatele celorlalți, care ar trebui și ei să moară, precum și greșelile magistraților, afirmând, dacă așa crede el în conștiința sa, că aceștia merită un supliciu mai mare. Dacă reușește să învingă prin argumentele sale, este trimis în exil, după care întreaga Cetate se purifică prin rugăciuni, sacrificii și emendații". (Dacă tot sunt porniți pe omorât și schingiuit, de ce nu-și lichidează magistrații, în cazul când aceștia sunt dovediți, de către pârât, ca fiind culpabili?: „Celor învinuiți de către pârât, **nu le aduc nici o atingere, ci îi admonestează numai**". Nu miroase prea grozav în Cetatea Soarelui!…). Aceasta nu este educație juridică – ci anti-juridică – pentru că Legea umană este (sau trebuie să fie) oglindirea (fie și aproximativă, vagă etc.), în conștiința noastră, a Legii Divine. Căci legile fundamentale, ale omului-individ și ale omului social – au fost date de divinitate – dimpreună cu comandamentele morale (de aceea, se observă că nu **există deosebiri calitative de ruptură**, între sistemele juridice ale diverselor societăți umane terestre). Iar distorsionarea legii, până la a îndemna la ceea ce e potrivnic naturii legii – înseamnă Anti-lege (tot așa cum cel ce e potrivnic naturii lui Hristos, divino-umane, se numește Anti-Hrist).

Nu e de mirare că, în cetățile-stat ale Italiei (unde scrie Campanella), domneau anarhia, legea junglei, sfâșierile fratricide, în neîncetate războaie civile și ale clanurilor aristocratice.

Cu alte cuvinte, am dori să se observe că utopiile, ca și oricare cărți de așa-zisă „ficțiune artistică" – oglindesc, cu știința ori fără știința autorului, sufletul acestuia, cu toate negurile și frustrările și compensațiile imaginare, dar foarte clare, pe care subconștientul (neputând să scape de „genele" epocii istorice!) le cere, vindicativ și revanșard, de la realitatea cosmică, divină ori socială – și nu se nasc doar (p. 19) „la confluența realului cu imaginarul și a elementului rațional cu cel irațional, a concretului cu virtualul", ci, cum foarte exact și rafinat observă, în plan teoretic (neacoperit suficient de demonstrația practică) autoarea, mai jos: „geneza (n.n.: utopiei) își găsește explicațiile în structurile de profunzime ale psihicului uman, acolo unde, sub protecția inconștientului, visele și dorințele tentează materializarea". Iar aceasta, ȘI în sensul cel mai rău!!! Iar mai jos, la p. 17, afirmase, cu tot atât de adâncă subtilitate intelectuală: „Valorile utopiei nu sunt cele ale diferenței, ale personalizării, ci dimpotrivă, cele ale uniformizării și aneantizării individualului, culminând în distopii cu terifiantul gest represiv de reconversie a individului rebel prin propriile-i spaime, descris în romanul lui Orwell (***1984***)".

[3] Idem, p. 149

Da, utopii care stăteau bine și frumos în pagini de carte (chiar la Marx sau Nietzsche) – abia când s-au întrupat, și-au arătat noianul de venin și catastrofă. Represiunea visată, în pagină, ca un **alt soi de ordine** – devine temniță, crimă și tortură, când coboară în societatea reală.

Între **nazism**, **comunism** și **creștinismul fără Hristos** nu este, în genere, nici o diferență. Căci oamenii uită de ce le-a spus Hegel: nu sunt suficiente **teza** și **antiteza** – fără **sinteză**! – adică, tradus: fără Reperul Absolut, Divin-Transcendent, Revelația Originarului Neprihănit – toate sunt elemente ale beznei rațiunii, ale plutonismului și luciferismului rațional. De aceea, nu putem fi de acord cu confuzia Anei-Maria Cornilă – confuzie pe care o trăiește și o seamănă și în cititor – precum că (p. 21) „utopia se naște în aceeași matrice a inconștientului în care s-au modelat mitul paradisiac și cel al vârstei de aur, ca reformulări ale destinului omenesc": **nu** – mitul paradisiac-vârsta de aur aparțin SINTEZEI-REVELAȚIEI DIVINE – pe când nenorocirile aduse de utopii nu sunt decât fenomene jalnic-umane – expresii ale rezidualului (chiar dacă amăgitor-strălucitor), care bălțește în mintea-rațiunea umană.

Evenimențialul istoric nu naște, în societatea umană, decât monștri – pentru că nu este obsedat de divin, ci de patimi strâmte și scurte. Iar o scriere, dacă rumegă, fie și întru ficțiune-utopie, realul doar ca istorie profană – și nu ca „urmele pașilor lui Dumnezeu" – nu face decât să recombine crimele, în altă ordine.

Insularitatea, despre care face vorbire Ana-Maria Cornilă – nu face decât să trădeze orgoliul luciferic al utopiștilor, de a-și proteja utopiile, în ciuda faptului că subconștientul lor le spune că ele nu sunt decât măști ale aceluiași real nebun. Cu cât ești sau te dorești mai singur, cu atât devii mai periculos, mai vulnerabil pentru penetrațiile satanice. Nu degeaba Hristos spune apostolilor săi: „Unde veți fi doi și trei, adunați întru mine (Iubire…), acolo voi fi și eu". Iar cine scoate utopia, odată clocită – din **insularitate** – nu face decât să mai sporească crimele lumii, cu tot atâtea, câte utopii „**continentalizează**". Poate că de aceea Mohamed al II-lea avea dreptate când ordonase arderea tuturor cărților din Bizanțul abia cucerit – dacă ele nu erau ***Coranul*** (Unicul Reper Sacru): ceea ce este mai mult decât **da** sau decât **nu** – este de la Cel Rău – afirmase și Hristos. Toate ficțiunile umane, mai devreme sau mai târziu – îți dezvăluie veninurile dospite – și, dacă sunt scrise și cu talent și forță de convingere – ei bine, atunci chiar că ucid fără greș – și nu oricum, ci popoare întregi, pe segmente mari de timp, suferă iadul terestru… De aceea, afirmația următoare a eseistei este cu două tăișuri: (p. 32) „în consecință, viața intimă este invadată de vocea publică, în scopul erodării și anihilării individualității". Individualitate fără comunitate/comuniune (măcar implicită), individualitate fără împărtășire cu Eul Divin – de fapt, aceasta este crima propusă de cele mai multe utopii moderne – care utopii, după cum se vede, devin curată demagogie socială. Căci ele duc la crearea altor axe de comunitate decât cele constructive (așa-zisele „mafii") , la crearea altor centri de forță și decizie socială, decât cei curați – idealiști – și

Masă și vas cu flori

lasă de izbeliște, în stare de restricție vitală maximă (împinsă până la pretinsele sinucideri, de fapt, instigări sociale la crimă/sinucidere) pe cei atrași de glasul de sirenă al „individualismului".

Există, în cartea Anei-Maria Cornilă, un exemplu de „străin" insularizat de societate (de cea chineză, care respinge ORICE străin) – dar care, prin demnitate, și intrând în conflict și cu „hanul" chinez, dar și cu propria sa misiune, dată de țarul Rusiei – se menține **continental,** adică NORMAL: **Nicolae Milescu** (cf. ***Străinul politizat – straneitatea și conceptul de „political body", în „Jurnalul" lui Nicolae Milescu***). Eșecul său diplomatic este, în realitate, o izbândă majoră a ființei umane. A te lăsa copleșit, înghițit de utopia chineză – de „political body" – doar pentru a izbândi, temporar, în misiunea tranzitiv-istorică – ar fi fost un dezastru jalnic. Există dezastre pilduitoare, epopeice – dar aceasta numai când cei supuși dezastrului își asumă, cu demnitate, pierderea/pierzania. Numai cei ce știu să piardă magnific pot evada din utopie – în eternitate. În mit. Căci Milescu a devenit, prin viața sa atât de intens personalizată, un mit. Și miturile, singure, sunt întemeietoare – de Lume și de Ființă. Adică, la ele ne raportăm, pentru **a fi**. În afara lor nu există decât pulberea.

Ana-Maria Cornilă amintește în treacăt, doar, de antichitatea utopică – dar ***Republica*** lui Platon are și elemente revoltătoare, coexistând cu visele magnifico-strălucitoare (ex.: în **Cetatea platoniciană**, femeile aparțin tuturor bărbaților, iar copiii rezultați din acuplări devin un soi de „ieniceri", crescuți-educați exclusiv de Stat!!!). Aici abia s-ar fi aflat celălalt pol al discuției despre utopism/utopie: comunitatea care, instituindu-se, abuziv, în instanță divină, depersonalizează ființa.

Un intermezzo, cu ***Canonul Sadoveanu – o sociologie a lecturii***. În linii mari, suntem de acord cu concluzia eseului: (p. 50) „M. Sadoveanu, ca autor canonic (adică, obligatoriu și chinuitor) trebuie înlocuit cu Sadoveanu ca autor dezirabil; anacronismul operei sale trebuie pus în mod empatic sub semnul uimirii, al excepționalului, pentru a-l determina pe lectorul-elev să descopere noi «minuni» textuale". Sadoveanu – „chinuitor" – o fi… – dar, dacă ar fi așa, ar fi tocmai pentru că aduce mult spirit, deci ajută la evoluția umană! De ce, însă, ar fi opera lui Sadoveanu „anacronică"? De ce să nu punem altfel problema: de ce atât de mulți elevi de liceu, din generațiile trecute, îl iubeau pe Sadoveanu, așa „canonic" cum era? **Nu cumva pentru că așa-zisul „anacronism" al lui Sadoveanu nu înseamnă altceva decât necunoașterea limbii românești, în esențele ei adânci, de către generațiile Internetului și ale lui „cool"??!!** Asistând la „ancronizarea" lui Sadoveanu, asistăm, de fapt, la înstrăinarea profundă a românilor de propriul lor spirit. Nimeni nu mai știe azi să răspundă prin ce este, în definitiv, specific, spiritul românesc. Acesta este cel mai groaznic preț pe care neamurile Pământului îl plătesc pentru globalizarea economică: de-spiritualizarea – al cărei simbol tinde să devină, azi, opera lui Sadoveanu. Nu-i nimic, fiți liniștiți, vor deveni „anacronici", pe rând, sau deodată – toți scriitorii români!!! – tot ce ne menținea viu și treaz sufletul! La toate posturile TV se vor citi, cât de curând, în loc de Sadoveanu, Eminescu ori de versetele Sfintei Liturghii Ortodoxe (ori Catolice) – Hotărârile Congresului al XIV-lea al Uniunii Europene sau Euroatlantice… În nici un caz nu recomandăm profesorilor de română să stea în cap, pe catedră, când predau Sadoveanu – doar l-or face mai „excepțional" – adică spectaculos/spectacular. Tot așa cum nu recomandăm preoților să joace teatru și să aducă rockeri, în biserică, doar le-o veni mai mult „nat" la slujbă… Mulți chemați, puțini aleși! Mântuirea nu s-a făcut / nu se face ca spectacol de trupă. Filmul Jesus Crist Superstar nu e doar o blasfemie – e o stupizenie absolută. La fel și Codul lui Da Vinci. Numai cei care știu taina de a respira aerul tare al Duhului (inclusiv al lui Sadoveanu…) – vor rămâne, ca persoane reale, ale Finalului. Au și pulberile rostul lor…Iar postmodernismul, care deja, printr-un Cărtărescu, își permite să nu mai aibă nimic sfânt, nimic profund spiritual, parodiind ***Glossa*** eminesciană și înlocuind, în ***Scrisoarea I***, adjectivul „gârbovit" – cu „cocârjat" – **pulbere** și lecție despre **semnificația pulberii** este… (***Canonul revizitat – postmodernismul și clasicii).*** Căci demiurgia nu încetează la comanda nici unui om, fie el etichetat cu orice „-ism" pe spate.

În mod absolut firesc, urmează capitolele despre ficțiune-iluzie. Și, tot atât de firesc pentru fascinația Anei-Maria Cornilă pentru tot ce-i al prezentului și al modei scorțoșite – îl întâlnim, la tot pasul, citat și adulat, pe „maestrul" iluzionist Lucian Boia – atoaterelativizatorul… Ana-Maria Cornilă înșiră, cu o obiectivitate exagerată, cam mecanică, informații despre mentalitatea Evului Mediu – cf. ***Păcatul în mentalitatea medievală – Culpabilizarea umanității***. Apoi, îl slăvește pe „laicizantul" Chaucer – cu ale sale ***Povestiri din Canterburry*** (cf. ***Între predica sacră și povestirea lubrică. Deculpabilizarea umanității***). Mă rog – așa ca Ana-Maria Cornilă și

Chaucer au gândit și catolicii – când au instituit carnavalul – ca supapă „psihică“… Dar, mai departe, în subcapitolul ***Istoria aperta*** – și începe cultul pentru Boia – cu citate din a sa otravă spirituală, numită ***Istorie și mit în conștiința românească***. Ne miră mult faptul că o ființă atât de subtil-inteligentă, cu personalitate puternică, precum eseista Ana-Maria Cornilă – se lasă influențată decisiv de pastișele d-lui Boia, pe post de „găselnițe“ și „rezolvări de crize mondiale“: „Istoria este și ea o construcție intelectuală, nu un dat obiectiv“ (!!!). O, Doamne, dar cine dă sens și semnificație evenimențialului istoric? Omul? Păi, omul nici nu știe cine e și ce-i cu el, dacă nu iar spune acestea Dumnezeu! Chiar atât de greu de văzut este că, pe deasupra a tot ce voim noi **să facem** și **să zicem despre ceea ce s-a făcut** – există o logică și o continuitate transcendente – și că teleologia nu este un basm? Există, într-un anume sens, o predestinare – care se îmbină cu liberul arbitru: altfel, cum de Bethlehemul-Casa Pâinii (Vieții) preexistă nașterii lui Iisus – și cum de Dumnezeu lucrează prin „aleși“? Nu-și zic evreii, pe bună dreptate, întrucâtva, „poporul ales“ – și nu acționează ei după „minciunile“ (ar zice, dacă n-a și zis-o Lucian Boia) ***Vechiului Testament***? Boia e trimis, în Europa cea frivolă, să propovăduiască istoria ca înșiruire de minciuni, de vise dorite etc. – dar cei ce l-au instruit și trimis își urmează, cu încăpățânare și înverșunare sublime – destinul, urmând instrucțiunile „mitice“…

De ce să ne extaziem în fața celei mai proaste cărți a lui Mark Twain (pentru care, de altfel, avem toată stima, ca scriitor al altor cărți, cu adevărat memorabile) – ***Un yankeu la curtea regelui Arthur***? Numai pentru că atacă, în cel mai grosolan și jalnic mod, monarhia? Evident, are și monarhia, în declinul ei istoric, revoltătorul și caraghiosul ei – dar societatea de consum a „yankeului“ din secolul al XIX-lea este de-a dreptul grețoasă. Că „stânga“ americană, și, după modelul ei, sovieticii (sic! – în această ordine cronologică!!!) – au ridicat în slăvi acest

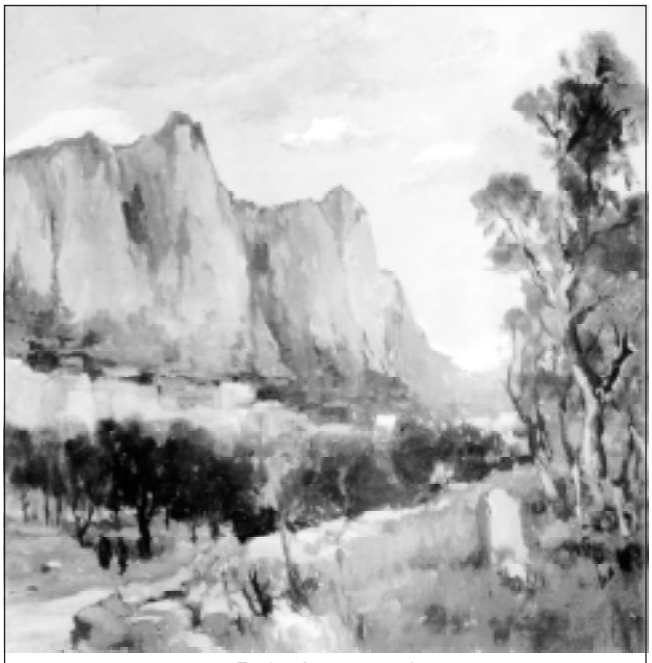

Peisaj cu munți

rebut romanesc al lui Samuel Lenghorn Clemens – treacă-meargă – dar să facă același lucru un liberal ca Lucian Boia – devine grozav de suspect… Iar Ana-Maria Cornilă să nu observe acest lucru?!

Și să accepte să repete, fără discernământ, cuvintele lui Umberto Eco, din Baudolino („mai curând sau mai târziu, unul mai mincinos și decât Baudolino are s-o povestească“ – toată istoria este numai un fals, deci și Dumnezeu, care ne-a dat istoriei, este un fals! – amestecând teleologia sacră – „printre talașurile unde Boidi, poticnindu-se, găsea un cui din Cruce“…) – uitând că același U. Eco e și autorul ***Pendulului lui Foucault*** (hai să ne facem că ignorăm rozicrucianismul afișat al ***Numelui Trandafirului***!…) – nu ne-am fi putut închipui… În sfârșit… Că ar vrea unii să se amestece în planurile divine, și să fabrice și croiască o istorie cum le-ar conveni lor, că, totdeauna, învingătorii denaturează/falsifică istoria după folosul lor… – dar nu se simt, peste și pe sub guițăturile impostorilor, zguduirile mărețe și terifiante ale divinității?…Și nu se simte nici că orice sens major de viață umană stă/se întemeiază pe un alt sens, mult superior lui și, încă, tainic pentru toți pământenii vii? Și chiar amănuntele, aparent nesemnificative, ale evenimențialului – deodată, parcă sub o suflare teribilă – capătă tâlc și rost – făcându-ne să întrezărim că facem parte dintr-un amețitor plan cosmic – noi, „muști de-o zi, pe-o lume de se măsură cu cotul“…?

Niciodată cărți precum cele ale lui Saramango n-o să ne ușureze misiunea de a întrezări acest amețitor plan. Evident, cu atât mai puțin pastișele lui Boia.

În final, credem, ne place să credem că atât de subtila eseistă Ana-Maria Cornilă se va lăsa, pe viitor, mai curând înduplecată de opiniile suave și subtile ale unui Borges, despre ***cartea babilonică*** – ori, la noi, Andrei Pleșu – care știe ce vorbește, ***despre îngeri*** – și, mai ales, exact despre inversul a ceea ce susține (sau nu susține) Lucian Boia – **realitatea divină**, și posibil de revelat (pentru cei ce așteaptă și sunt pregătiți de revelație) a lumii: (p. 75) „imaginația divină, liberă de amprenta corporalității, orientată nu spre eludare și substituire arbitrară a realului, ci spre instaurarea de realitate“ (cf. ***Ficțiunile necesare – lectura: între reverie și reflexivitate***). Și doar având în minte rândurile de mai sus ale lui Pleșu, despre realitatea divină, putem subscrie la concluzia eseistei: „Între ficțiune și realitate nu există hiatus, cele două completându-se, armonizându-se, interogându-se.“

În rest, tot ce spune despre ciudatele picturi (ale ciudaților pictori) pe care le analizează, în capitolul final ***Dincolo de limitele vizibilului*** – sunt lucruri bine spuse și bine chibzuite, de o autentică finețe hermeneutică.

Nu putem decât să-i urăm Anei-Maria Cornilă, după acest debut atât de frumos – o carieră spirituală măreață și deosebit de convingătoare – neuitând, însă, spusa lui Costin-cel-Bătrân: „Eu voi da samă de ale mele, câte scriu“ – și că Șira Spinării Spiritului Uman este nu în **cartea de bibliotecă** („mobilă“ care, dacă nu e privită ca un ***element tranzitoriu*** către Cuvântul Transcendent – devine o „cazemată“ asfixiantă, și cu gurile armelor îndreptate spre cel ce-o „locuiește“) – ci în ***Marea Carte Divină***..

Ana-Maria Cornilă

INTELECTUALUL ORIENTAL – UN MODEL CULTURAL AL CĂRTURARULUI CHINEZ –

Canonul riguros și static subîntinde organizarea lumii chineze care dezvoltă o cultură de tip „cleat" (Anton Dumitriu) cu ierarhii valorice bine definite după criterii prestabilite și imuabile. Romanul* de secol al XVIII-lea scris de Wu Jingzi oferă imaginea unei societăți puternic impregnate de spiritul normei, al *prescripției* menite să orienteze gesturile, atitudinile și deciziile individului. Această normă îmbracă fie forma actualizată și rafinată a *etichetei*, fie forma *cutumei* moștenite de la generațiile anterioare, scopul acestor seturi de reguli fiind acela de a predetermina comportamentul individului în societate, în calitatea sa de dregător, prieten, fiu, cărturar.

Lumea creată în romanul lui Wu Jingzi aparține zonei elevate a spiritului; acțiunea se construiește în jurul unor personaje care nutresc dorința de a cunoaște și dovedesc veleități de cărturar autentic; există și personaje care nu văd în cunoaștere (de fapt în promovarea examenelor) decât o cale sigură de a accede la funcțiile înalte și la privilegiile materiale (atât de opuse exigențelor spiritului) oferite de acestea. Cărturarii își dovedesc obediența față de canonul cultural impus (adoptă un stil, tematică, mod de gândire recomandate de o instanță culturală impersonală) sau dimpotrivă dezertează de la norma general instituită! Domnul Wei, examinator, afirmă fără drept de apel: „Eseurile exprimă învățături ale înțelepților și ele trebuie să fie scrise respectând reguli bine definite, spre deosebire de celelalte forme frivole de literatură pe care le poți scrie cum îți place. Astfel, dintr-un eseu, ar trebui să fii în stare să vezi nu numai rangul și destinul autorului, dar însuși faptul dacă împărăția trece printr-o perioadă de prosperitate ori declin" (volumul II, p. 210-211). Un alt personaj confirmă datoria, obligația de a apela la autorități: „Studiul atent este cheia de aur a succesului, a întărit Gao. În cele trei lucrări de la concursul județean, n-am scris o singură frază la întâmplare: totul era cules din clasici. Așa se explică succesul. În lipsa studiului minuțios, nici un înțelept nu poate trece examenele" (vol. II, p. 236).

Grila lumii occidentale ar clasifica o astfel de realitate culturală drept cenzură a individualității, a gândirii libere, o stare de fapt care nu poate duce decât la sterilitate culturală. Cărturarul chinez nu adoptă forme de revoltă radicale întrucât nu resimte această cutumă culturală ca pe o suprimare a libertății. Gestul său de *protest* constă în refuzul vreunei dregătorii, în disprețuirea examenelor oficiale sau în cultivarea poeziei ca specie dezvoltată oficial în favoarea eseului.

Cărturarul chinez își *construiește „intelectualitatea"* prin asumarea *conștientă și conștiincioasă* a tradiției; pentru a compune versuri alături de prietenii săi, Kuang Chaoreu citește de câteva ori un ***Îndrumar de versificație***. „Știința", harul personal sunt înlocuite de o *pre-știință grefată artificial* personalității creatorului. Examenele care deschid drumul către înaltele funcții cer cunoașterea tradiției și elaborarea unor lucrări normate de aceasta; manifestarea intelectuală a individului ar consta în permanenta perpetuare a tradiției și astfel, în permanenta *uniformizare* cu gândirea contemporană informată de aceeași tradiție. Abaterea de la această etică a tradiționalului (înțeleasă nu ca morală a faptei, ci ca morală a gândirii și a creației) poate fi condamnată (Qu Xianfu este izolat social datorită opțiunii sale pentru poezie) sau poate fi privită ca o formă a excelenței spirituale.

Calitatea de intelectual nu se perpetuează doar în mediul claselor privilegiate material; cărturarul se poate la fel de bine naște într-o colibă, ca și într-un palat. Majoritatea personajelor lui Wu Jingzi cunosc ascensiunea socială prin meritele lor intelectuale. Totuși, acest sistem al *meritocrației*, al promovării pe baza valorilor nu este lipsit de fisuri; în romanul lui Wu Jingzi se comit o serie de *fraude intelectuale* mai mult sau mai puțin pedepsite de justiție.

Lumea cărturarilor descrisă aici este în marea sa majoritate alcătuită din bărbați; idealul cărturarului este în acest caz unul masculin; câteva *figuri feminine* se disting: Ramuri de Jad (fiica unui cărturar, la rândul ei instruită), fiica redactorului Lu și prostituata Pim.

Romanul nu urmărește să construiască o poveste unitară; din punctul de vedere al dramei narative cel dintâi capitol nu își găsește continuitate și finalitate prin ultimul. Romanul este rotunjit, închegat prin unitatea de semnificație a capitolelor destinate să prezinte ipostaze ale cărturarului în idealitatea sau îngustimea sa. Prima contrariere a expectantelor de lectură ale unui cititor de roman clasic se produce la sfârșitul primului capitol, care epuizează biografia unui „cărturar". Înaintând în interiorul romanului, cititorul se întâlnește cu aceleași povestiri disparate, coagulate nu atât în jurul unui nucleu narativ, cât mai ales în jurul unor personaje care nu se schimbă de-a lungul câtorva capitole, ca mai apoi să se schimbe scenariu, decor și actori, pentru a alcătui o nouă poveste. Legătura dintre episoade este asigurată prin intermediul unui personaj comun sau pur și simplu, prin aceeași realitate socială pe care o înfățișează.

Calitatea de intelectual este asociată în cazul unor personaje cu o anumită *finețe și ciudățenie* a spiritului, de generozitate și judecată dreaptă. Du Shaoqing este

* ***Întâmplări din lumea cărturarilor***

cea mai nobilă figură de cărturar, chiar dacă valoarea sa se constituie în afara canoanelor oficiale; Shaoqing ajută pe oricine îl solicită, indiferent de statutul acelei persoane; prietenii îl învinuiesc de *romantism* deoarece disprețuiește concubinajul și renunță la o funcție de dregător, preferând să admire florile alături de soția sa. *Codul bunelor maniere* cărturărești impune aprecierea omului învățat și cultivarea unei relații de mentorat în care exprimarea admirației și respectului sunt esențiale. Marile prietenii intelectuale se leagă totuși *dincolo de convențiile* care implică acel întreg set de gesturi menite să sublinieze poziția superioară a celuilalt (*plecăciunea, alegerea locului la masă, vizitele*). *Codul cărturăresc oficial prevede* folosirea *însemnelor* care marchează statutul de intelectual al unei persoane numai de către cei care au promovat examenele; impostorii intelectuali descoperiți (și fără protecție) sunt pedepsiți.

Lumea cărturarilor este determinată de un *cod oficial*, dar și de un set *de atitudini neoficiale* menite nu atât să promoveze (căci ierarhia socio-profesională nu interesează), cât să descopere și să cultive valoarea. Fără să aplice tehnici de contrastare a binelui și răului, Wu Jingzi înfățișează o societate a cărturarilor *neomogenă* în care valorile intelectuale pot deveni coruptibile.

Ultimul capitol oferă un rezultat al filosofiei de a trăi a unor oameni aparent obișnuiți care sunt totuși stranii supraviețuitori și purtători ai memoriei unor vremuri în care adevărații cărturari au existat. Poemul final face sistem cu poemul care deschide cel dintâi capitol, reluând esența existenței cărturarului: „Și om, mi-am pierdut timpul oricât a fost de lung“ (vol. II, p. 317).

Înalți funcționari (*cărturari canonici*), impostori (*cărturari frauduloși*) ori boemi (cărturari sau mai curând dregători ratați), personajele lui Wu Jingzi sunt supuse trecerii timpului, profesându-și totuși învățătura în atmosfera acelui straniu mit al *nemuritorilor*, în care nemurirea nu este însă de natură fizică. Ma Chunshang cunoaște un bărbat care se pretinde nemuritor, dar totul se dovedește un truc atunci când nemuritorul încetează din viață; însă mărturia cărturarului Wang despre nemuritorii care i-au desăvârșit opera poate avea un sâmbure de adevăr: un cărturar poate supraviețui biografiei sale prin calitatea spirituală.

Ion Roșioru

PERENITATEA MITULUI ORFIC

Într-un eseu intitulat ***Orfeu și mesajul poetic***, I. Negoițescu invoca o idee emisă de Paul Valéry într-o prefață la ***Bucolicele*** lui Vergiliu, traduse de el din latină și anume aceea de a defini poezia drept „arta de a constrânge fără întrerupere limbajul să se supună nemijlocit cerințelor auzului“, această estetică reiterată apăsat de simbolism apărându-i părintelui ***Cimitirului marin*** la fel de veche ca poezia însăși, în mitul orfic ea asociindu-se indisolubil cu nevoia de mesaj artistic. Pentru antici, Orfeu e nu doar poetul, ci însuși sensul poeziei. Motivul orfic e unul dintre cele mai fecunde și el e uzitat atât în discursul filosofico-exegetic al gânditorilor cât și-n cel poetic propriu-zis. Sunt trecute de Negoițescu în revistă patru din dialogurile platonice (***Ion***, ***Protagoras***, ***Symposion*** și ***Legile***), a patra odă ***Pythică*** a lui Pindar, ***Georgicele*** lui Vergiliu, ***Metamorfozele*** X și XI ale lui Ovidiu, epopeea argonautică a lui Apollonius din Rhodos, unde întâlnim „cea mai reprezentativă întrupare a lui Orfeu ca poet purtător de mesaj“, drama euharistică a lui Calderon de la Barca, ***El Divino Orfeu***, poemul ***Orpheus*** al lui Shelley, ***Memento mori*** al lui Eminescu, „unde tenebrosul peregrin al civilizațiilor în ruinare“ poartă cununa cosmică a durerii, poemele lui Rainer Maria Rilke, în care Euridice, care se desparte fără părere de rău de soțul ce venise s-o scoată din lumea tenebrelor, „simbolizează împlinirea poeziei însăși“, poemul ***Passion*** al lui Georg Trakl, respectiv poezia lui Blaga, întreaga lirică orfică fiind un mesaj al omenirii ce-și supraviețuiește prin cântec, „din noaptea ființei în lumina plină a neființei“.

Amplul poem ***Ochiul lui Orfeu***, publicat de Nicolae Motoc la Editura „Ex Ponto“ (Constanța, 2006) se înscrie firesc și nu mai puțin ambițios în această paradigmă pe cât de ilustră pe atât de fecundă și își propune, printre altele, o reabilitare poetică a derizoriului, a banalului, miasmaticului, periphericului și urâțeniei unui topos personalizat obsesiv, faleza marină: „Dar glasurile locului continuă să nu lase să se piardă / Un strop din cerul furat de pietre rostogolite de valuri / Iar faleza obiectelor ieșite din uz și capturate de rădăcini / Anonime pare decisă să-și trâmbițeze gloria de doi bani / Că o dată cu ea începe lumea unei concreteți infinite“ (***Chihlimbărind cu salcâmi a toamnă***). Poetul e frapat de relativitatea justificărilor de a acționa într-o lume tot mai subminată de contradicții și de confuzie a valorilor morale până într-atât încât opozițiile dintre plus și minus să nu mai prezinte nici o relevanță: „Cauți privind nostalgic prin lentila neagră a mării o lume / A credinței și a loialității / Dar speranța fericirii zornăie / Ca bănuții din pălăria cerșetorului / Iar nebunia înavuțirii / Pin răpit nu-i departe de lăcomia slujbașilor milei“ (***Un drum al multiplului divagant***). „Ochi al sunetelor orfice“, cum se autointitulează poetul tomitan, el face o radiografie tăioasă a vremii pe care o trăim și al cărei uni zeu tutelar e câștigul imediat: „Totul se vinde totul se cumpără și nimic nu are sens / Dincolo de magia profitului – de la obținerea de locuri / Pe marte la licitarea de locuri de cerșit în marile piețe – / Esențială e prosperitatea la limita visătoriei și în pas / Cu divinizarea agresiunii și a succesului obligatoriu / Nu se sustrag acestei legi nici sentimentele mai delicate / Cum ar fi cel al grijii față de mormântul părinților Când / Ți se oferă un preț bun nu

este o rușine să vinzi o parte / din el fiindcă (nu-i așa?) dacă vor să le fie urmașii fericiți / în viață și părinții pot sta ceva mai înghesuiți“ (idem, p. 29). Există mereu în discursul orfic al poetului o problemă a opțiunii, o dilemă dureroasă chiar și atunci când e vorba de compartimentele timpului, fie personal, în sensul cel mai strict al cuvântului, fie ca istorie a omenirii: „Iar eu scafandru de serviciu îmi lățesc zâmbetul retinei / Și învăț să mă arcuiesc ca valul și vreau nu-vreau înțeleg / Că-i zadarnic să prețuiesc mai mult viitorul decât trecutul /…/ Dar rămân cum se întâmplă să fiu și să nu fiu / de partea celui care e terorizat de gândul unei vieți veșnice // Rămân devotat unor tabieturi astrale străin de orice țel / Compensator ce ar da aripi sclavilor succesului cu vorbe / Ce se vânzolesc pe buzele cruzimii gata să se schimbe în / Viermii unor lucruri avortate înainte de a fi visate și iubite“ (***Ezitând între a nu dori și a avea***). Într-un spațiu orfic, sincopele sunt de neconceput. Poetul nu se poate concepe pe sine în afara rostogolirii magice a sunetelor pe corzile lirei care încetinește moartea iubirii și asigură perpetuarea frumuseții mărețe prin însăși gratuitatea ei: „Cum să accepți că într-o secundă aluneci / Pierdut în bezna unei singurătăți ostile unde / Nici tandrețea iluziei umile nu pătrunde iar / Tăcerea e ca un zid fără început și fără sfârșit / De care – reconsiderându-și magia și mimând / Agerimea dorinței – nu trece nici frumusețea“ (***În pavăza unei nevinovății agresive***).

Muzicalizarea universului e echivalentă cu însăși materializarea iluziei și a visului. Prin cântec i se inoculează consistență umbrei platoniene proiectate pe pereții peșterii pe care cu spaimă și neliniște o ocrotim și o purtăm în noi, răspunzând nevoii de convenție a realului. Pe scenariul orfic se palimpsestează secvențe din cel iisusic, precum în această perspectivă oraculară dând seama de forța coagulantă organic în corpul cultural al mentalului colectiv: „Sângele lui ar avea gustul unui vin străvechi iar carnea / Lui ar plânge între dinții lor c-o mireasmă pură de ghiocei // Sunete de scripcă ar însoți și ultima pedeapsă a zeității / din mine: cine n-are harul iubirii să aibă destinul celui pustiit / De intimitate ca fântâna scundă din care oricine – când / Întinde o mână – poate scoate piatra rămasă la vedere“ (***Când n-ai un chip inconfundabil***).

Atitudinea civică ascultă de vocea fricii. Cei mulți trec automat de partea puterii chiar și când aceasta persistă în eroare. Egoismul e cu mult mai puternic decât dragostea față de semeni și solidarizarea cu cei în suferință și aflați veșnic la limita de jos a subzistenței (v. ***Sărutul eșecului e doar începutul***).

Există mereu în acest discurs orfic prin excelență o tentație de evadare din banalul meschin, din mizeria existențială cronicizată, spre zări paradisiace artificiale, din păcate niciodată realizată ori permanentizată, ceasul scadenței stând să bată neiertător și amintind răspicat că bucuria de azi e de fapt tristețea de mâine, fericirea constând în amânarea dorinței și nu în atingerea ei: „… singurătatea / Își scoate capul de sub nămeți de cristale cleioase / Și dejecții sentimentale decisă să refuze orice fel de behăit / De a slăvi o iubire abstractă iar adolescentele își arată / Buricul dezgolit ca un rât rozaliu îmbelciugat

Case vechi pe un dâmb

c-un inel / În semn că-n acord cu palpitul matinal de-o zăpăcitoare / Prospețime al străzii și c-un har divin vestesc începutul / Unei religii a dorinței“ (***Înfrunziri sub săruturi telepatice***). Îi repugnă ipostaza „la nord de orice dorință“ când se vrea orb și surd la strigătele agresive ale bacantelor de ocazie, pentru că astfel luciditatea i-ar fi perturbată, ori, pe traseul său orfic, această depersonalizare i-ar fi fatală: „Dar ca orice visător n-aș refuza o cale prin care aș trece / Ușor dintr-o formă în altă formă și uneori punându-mi / Vorbele pe strune aș dori să iau ca-n poveste printr-un / Salt de trei ori peste cap forma mărului mușcat Să țopăi / Fericit printr-o ninsoare de fulgi de păpădie și să laud / Cu glasul semințelor și al cămărilor lui translucide Strălucirea din infern / A dinților euridicei cu același refren al pasiunii care ucide“ (***Despărțirea de câteva antamorfoze***).

Trecutul irupe în și prin imaginație și-l fascinează pe poet mult mai puternic decât prezentul. Cel mai adesea anost. Micile detalii ale falezei, îndeosebi foșnetele și miresmele ei, declanșează, hiperproustiene, o memorie imaginară asimilabilă mentalului cultural colectiv neîncetat palimpsestar prin forța lucrurilor și implicit integrabil eternei, dureroasei și simultan înseninatei meditații pe tema curgerii timpului (v. ***Anteriu însângerat sărutat în zori***). Într-un poem ca ***Uneori alerg pe trasee în spirală***, e vizat cinismul lumii în care trăim cu toate tarele tranziției: setea de înavuțire rapidă, deteriorarea comunicării afective, atrofierea iubirii, înțelegerea totalmente deformată a democrației ori a valorilor culturale, desfrâul, escamotarea adevărului, derivele sociale, alienarea, robotizarea individului, ticăloșirea netrebnicilor făgăduitori electorali de profesie, frica de libertate a celor mulți, pierderea speranței în orice mântuire, neîncrederea în sensul jertfei iisusice, întoarcerea și închistarea la și în starea de larvaritate. E o lume în care se desacralizează și se demitizează galopant: „printre umbre de liane șerpuitoare de viță / Se rostogolește craniul nefericitului mânuitor de plectru“ (***La dreapta unei epilepsii de fanioane***). Poetul își trăiește metafizic sfâșierea între speranța renașterii o dată cu natura și zădărnicia celor înconjurătoare, respectiv între un pol al imaginației și un altul al realului vlăguit de orice reper existențial: „Trec printr-un lanț de goluri abia desprinse din tremurături / De imagini virtuale / Însoțite de harnașamente din umbre Zalele războinicului / Achile mă apără și zdrențele din desuurile fantasmelor / Iubitelor

neiubite strălucind de cristale din sudoarea zeiței / Cruzimii se rostogolesc într-o rețea de stele căzătoare“ (Idem, p. 55).

Ochiul orfic se întoarce mereu spre dinapoia lui spiritualizată și salvează lumea prin învesnicirea în utopia frumuseții, purității, echilibrului, iubirii imaculate, dreptății, armoniei universale, a tinereții fără bătrânețe și a vieții nicicând torturate de spectrul inevitabilei finitudini cel mai adesea angoasante: „Frumusețea nu se teme de dorință fiindcă are destinul / Unei veri veșnice cum nu se teme nici de cine nu are trup / De a renaște alergând în extaz înaintea lui însuși dând / Curs legii jucăușe a însoțirilor și despărțirilor secrete / Ce știu să-și păstreze puritatea departe de credința divină /… / Ochi fără umbră înflecă umbre de mângâieri și atingeri / Dincolo de aura țepoasă a ciulinului vânăt rătăcit pe plajă“ (***Non-formele și vrăbiile cântătoare***).

Faleza e toposul întrelui: de ordin spațial: mare și uscat, dar și kinestezic: văz și auz. Moartea e aici umilită de viață, aceasta renăscând mereu din propria-i putreziciune și din dejecții, ca și obiectele casnice ieșite din uz, trecând abia perceptibil, precum poetul în propria-i operă, sau a lui Orfeu în deznădăjduita-i cântare, din realul util în imaginarul gratuit. Faleza e o bibliotecă a urâtului care gestionează nebănuite frumuseți viitoare, printr-un straniu și inefabil proces epifanic, așa cum orice cimitir, y compris cel marin al lui Valéry, este antologia mereu revăzută și adăugită a poveștilor celor ce din când în când se gândesc să se odihnească puțin: „Încep să înțeleg și aproape mă înveselește / Gândul că până și moartea își simte puterea / Strivită în marginea falezei și a verii“ (***Zbor sub nori al unui șoim de raze***). Ochiul orfic prezentifică absența, comută capricios contrariile, transpersează timpul, reface oglinda din cioburi, vizualizează nefiindul, potențează nesomnul creator al firii, hipnotizează punitiv fără-de-legile lumii întru mântuirea căreia nu se dă la o parte nici când e vorba de jertfirea de sine, personalizează ecourile și le inoculează sensuri nebănuite. În și din cavalcada torturantă a timpului neiertător-egalizator-aneantizator se pot detașa oaze de respiro și statornicie al căror efect terapeutic este pierderea contemplativă în poemul orfic universalizat și care învinge nu o dată însăși cruzimea divinității ce nu va fi ezitat o clipă să-și crucifice proprii fii: „Într-un spațiu intermediar e de ajuns să auzi fântânile /Îngânând pe strune de izvoare vaiete și suspine orfice / Schimbate-n coliere și inele purtate-ntre sâni și pe degete / De noile menade Țipetele lor care-s ale trădării le aud / Și când simt prin preajmă umbrele însoțite de sticliri / De podoabe ale infernului nepurtate vreodată de euridice // Se înalță deasupra lor și hologramа sexului bărbătesc / Sărutat într-o forfotă de mâini și unghii pictate cu stele / Pură și generoasă rămâne întotdeauna iubirea în muta / Rea din departe în aproape a datelor jubilației pe scara / Lui escher (și a Ta) cu fușteii vopsiți în culorile curcubeului“ (***Deciziile dorinței prin tragere la sorți***). Iubirea de (sau a lui) Dumnezeu e pentru poet mai presus de ritualul apolinic oficiat ipocrit de la amvon, ca și de dezmățul orgiastic al carnalității, de nu-i cumva o sinteză a ascezei și a păcatului care se întâlnesc întru purificare: „Speranța mea-n puterea iubirii divine e dincolo de piosenia / Slujbașilor ruginiți din lăcașurile de cult sau de aparențele / Artificiale ale tinereții și frumuseții afișate de noile menade“ (***În urma sfinteniei o dâră de gelatină***). Aventura orfică e, inevitabil, una pasageră, și poetul o știe mai bine decât oricine și nu ține câtuși de puțin să uzurpeze, cu ingratitudinea de rigoare, prerogativele divinității pe care, față de psalmistul Arghezi, nici măcar n-o imploră să i se arate, așa cum nu vrea neapărat s-o cunoască nici pe răzbunătoarea fiică a zeiței Nyx. O teribilă confraternitate cu flora și cu fauna heteroclită a falezei, care-l ajută de fiecare dată să se copilărească eidetic și, mai mult decât atât, să coboare trepte filogenetice până la originile primordiale comune, pe care nu obosește nici o clipită să le imnifice voluptuos, e una din constantele cărții lui Nicolae Motoc care ne prilejuiește un spectacol de zile mari al contopirii magice a regnurilor la „mijloc de Rău și Bun“, cum ar spune Ion Barbu.

Meditația se extinde de la drama orfică la una asupra istoriei în care bunele intenții ale aleșilor omenirii sunt mereu pedepsite de întrupările pizmuitoare ale răului neadormit. Zborul spre cerul libertății e curmat de gelozia neputinței, tot așa cum gândirea zveltă și avântată spre bucuria misterului e sufocată de chingile inchizitoriale ale dogmelor de tot felul. Harpiile ce rup din trupul lui Ofreu intră într-o paradigmă multiplicată odios pe toate treptele devenirii umane. Eșecul e veșnic reiterat cu cruzime, ca într-un blestem perpetuat la infinit, surd la muzica pe acre fiul lui Oiagros i-a inoculat-o firii, fără a reuși însă vreodată să-i anihileze total pornirile ucigașe și să se mulțumească, prin urmare, doar cu amânările ei, rimând, cu, totuși, niște sărbători inerente. Cu toate acestea, viitorul e unul sumbru, atâta vreme cât, din comoditate sau frică, asistăm impasibili la ben-ladenizarea lumii, de nu cumva indiferența e și ea o formă de complicitate la lucrarea neostenită a răului. Ochiul orfic e mai cuprinzător decât moartea, norocul salvator al celui ce vede prin / cu el fiind că acesta poate fi întors și spre trecut, deși fericirea absolută nu vine de niciunde, această revelație frustrând de sens chiar și statornici în iubire.

După acest poem maraton, concluzia poetului, epurat de dorința oricărei cruzimi inerente, e că melodia orfică îl va însoți și dincolo, în „extazul unei împărății a dorinței ce-ncepe după moarte“ (***Răpit de voioasa intimitate a lucrurilor***).

Jertfirea lui Orfeu o prefigurează pe cea christică, echivalând și una, ca și cealaltă, cu consfințirea respingerii fatalității eșecului, dar și cu pedepsirea trufiei fericirii și a lipsei de măsură în actele existențiale, optând pentru dispersarea în memoria mării, unde se poate declanșa, mai bună și mai ordonată, viața de după moarte, nu altfel, bunăoară, decât în filosofia mioritică, una prin definiție a eternei reîntoarceri.

Cu multe versuri aforistice și excelând printr-o mare încărcătură gnomică, ***Ochiul lui Orfeu*** e însăși povestea aventurii poeziei universale care simte din când în când nevoia să-și lumineze rosturile și să se oglindească în sine însăși. Eliberat de corvezile redacționale de etern adjunct la revista „Tomis“, Nicolae Motoc semnează, în compartiment poetic, cartea capitală a vieții lui, în fond, un poem unic și uriaș, la propriu, cât și sub aspect valoric.

Leo Butnaru

„VIAŢA ŞI CREAŢIA SUNT FENOMENE MEREU DESCHISE, ÎN DEVENIRE“

Convorbire realizată de **Silviu Băcăuanu-Neamţ**

– Domnule Leo Butnaru, în derularea discuţiei noastre v-aş propune să acceptăm o metodă nepretenţioasă, oarecum „clasică“: s-o pornim cât mai de la începutul subiectului biobibliografic şi, metodic, într-o coerenţă cronologică, pe cât va fi ea posibilă, să înaintăm. Care vă sunt primele amintiri legate de scris?

– Unele detalii le-am mărturisit cu alte ocazii, în alte interviuri, eseuri sau chiar poeme. Da, chiar poeme, unul din ele intrând în prima mea carte, ***Aripă în lumină***, şi în care rememoram cum, copil, pe fila cărţii, „cu firul de mirişte al unui creion galben“, urmăream solemn, ca şi cum, primele cuvinte pe care le buchiseam, mişcându-mi buzele cu mare atenţie, concentrat până la oarecare crispare, de parcă literele, silabele *Abecedarului* le-aş fi mestecat ca pe nişte fărâmituri de pâine neagră. Aceasta se întâmpla prin anul 1955, dar cred că întâlnirea mea cu scrisul, în strădania de a-i pătrunde tainele, se întâmplase cu un an şi ceva mai înainte, când, de sine stătător, încercam momentele cu totul speciale – o adevărată minune! – în care, sub îndrumarea unui verişor, parcă aş fi fost pe cale să depăşesc infantila şi fireasca alezie, ca incapacitate de a citi literele şi cifrele. Reuşeam sau doar mi se părea că reuşesc, însă mă rupeam năvalnic să merg la şcoală. Fugeam de la grădiniţă, eram „vânat“ de educatoare/supraveghetoare, în grija cărora părinţii plecaţi la muncile acelor vremi îşi lăsaseră unica odraslă. O primă tentativă de a mă statornici în vreo bancă de clasă a eşuat, deoarece domnişoara Maria, vecina noastră, care era învăţătoare la primare, cedase rugăminţilor părinţilor (care nu mai puteau rezista implorăţiilor mele!) de „a-mi face proba“ de elev precoce, luându-mă în... clasa a treia. Dar, după prima pauză, am dat într-un bocet disperat: cineva îmi şterpelise stiloul. Era un stilou-„trofeu“, pe care tatăl îl adusese din Germania, după sfârşitul războiului. Ţineam foarte mult la el, mirându-mă de concordanţa funcţională dintre rezervorul cu cerneală şi peniţa-i strălucitoare, cu care trasasem pe hârtie dintâiele semne grafice. (Pe atunci încă nu ştiam că, la 1827, conaţionalul nostru Petrache Poenaru brevetase la Paris invenţia tocului rezervor). Iar acele semne grafice ale mele erau, probabil, nişte linii întortocheate. Astfel că, suspinând, m-am reîntors acasă, unde urma să mai învăţ a rosti explicit litera ***R***. De obicei, pentru exerciţii de dicţiune ieşeam la poartă şi, când vedeam trecând pe drum vreo trăsură, strigam surd, ineficace: „Ptl-l-l!“ în loc de „Ptr-r-r!“. Ce mai, eram hazliu şi copil-copil!

– Au trecut mulţi ani de la primele silabe citite până la primele versuri pe care le-aţi scris?

– Pot spune cu oarecare certitudine că versurile de început le-am scris în toamna anului 1964 sau în iarna-primăvara anului următor. Le-am încondeiat la Chişinău, undeva mai sus de actuala clădire a circului, pe strada Abrupta (aşa traduc eu *Krutaia* de pe atunci), numărul 28, pare-se. Locuiam în gazdă la familia Timotei şi Ecaterina Duca. Sau, nu exclud ca dintâiele versuri să-mi fi venit în minte şi să-mi declanşeze prima intenţie „scriitoricească“ în incinta şcolii medii nr. 11 „Ion Creangă“ de pe chiar strada Şcolilor (Şkolynaia), mai apoi devenită Karmanov. Cert e că eram la Chişinău, anume în acea perioadă. Asta e. Asta a fost. Pe la 15 ani. Adică, eram la vârsta unui... veteran al copilăriei şi, concomitent, a unui efeb prematur al adolescenţei şi, probabil, al literaturii.

– Iar până la debutul în presă, cât timp a trecut?

– Ei bine, ca „om al scrisului“ am debutat, prin 1965-1966, cu nişte texte „jurnalistice“ inspirate din realitatea „tumultuoasă“ a Negurenilor mei de baştină. Le-am publicat în ziarul raional din Sângerei (Lazo, pe atunci), încurajat de un colaborator al redacţiei (îmi trimitea scrisori instructive), pe nume Nagacevschi. Iar primele poeme mi-au fost tipărite în ziarul „Tinerimea Moldovei“, în mai 1967. După un an de întrerupere a studiilor (însă nu şi a celor de autodidact), eram elev în ultima clasă a şcolii medii din Ciocâlteni, Orhei.

– Cum aţi ajuns elev la Chişinău, apoi la Ciocâlteni?

– Împreună cu câţiva colegi din Căzăneşti şi Vadul lui Leca venisem în satul Chiţcani, de peste râul Răut, să ne prelungim studiile. La un moment dat ni s-a părut, şi cu regret nu ne înşelam, că, în raport cu băştinaşii, suntem subevaluaţi la anumite materii şi ne-am zis să abandonăm locurile vitrege. Teodor Rabei din Căzăneşti a mers la şcoala nr. 1 din Chişinău, iar eu, precum am spus, la nr. 11. În capitala basarabeană, acestea erau cam unicele instituţii de învăţământ mediu în care se mai preda în limba locului, „moldovenească“. Cele ruseşti erau cu zecile... Aici, am mai întâlnit adolescenţi ca şi mine, veniţi de la ţară.

– Îi mai ţineţi minte?

– Pe unii din ei, da. Sunt doctori în ştiinţe, actori, ingineri... Bineînţeles, îi ţin minte. Pentru că, îmi spun astăzi, dar în baza observaţiilor mele de atunci, cu anumite excepţii, şi în comportamentul şi în ambiţia şi în ţinuta, în egală măsură exterioare şi interioare (acestea, pe cât le poţi bănui), unui adolescent de ţară, venit la oraş pentru... propăşire, pentru avansare în destin, se poate intui, prefigura fizionomia maturului, intelectualului şi profesionistului care este predestinat să devină. Am impresia că, în acele vremuri, în privirile adolescenţilor ce eram nu se reflecta atât prezentul, cât o sete de viitor, de împlinire. Poate fi aici şi o ispită de a mă retro-auto-romantiza, dar sper să nu fie un păcat prea mare.

– Dar cum aţi ajuns din nou în sat, la Ciocâlteni?

– Trist am ajuns... Cu o lună înainte de a-mi fi încheiat anul

şcolar chişinăuian, tatăl a suportat două intervenţii chirurgicale grave şi mă văzui nevoit să abandonez studiile, revenind cu 80 de kilometri mai spre nord, în Negureni, ca să ajut familia să iasă din impas. Am muncit electrician, constructor, pontator în brigăzile de câmp, pentru ca, în 1966-1967, să-mi încheie studiile medii în comuna Ciocâlteni. Aici, gazdele s-au arătat mult mai obiective şi generoase, făcând demersurile necesare ca, la absolvire, să mi se acorde medalia de merit. Le sunt în continuare recunoscător. Nu pentru medalie. Pentru omenie, tact, înţelegere, delicateţe, competenţă pedagogică. Erau nişte profesori... stimulatori, atenţi modelatori de suflete şi conştiinţe. Intuitiv, până a-l citi pe Sfântul Augustin, unii din noi le credeam şi le încredinţam mai mult celor care încercau să ne înveţe ceva, decât celor care ne ordonau. Iar pe atunci, ca nivel de instruire, şcoala din Ciocâlteni era renumită. Am mai avut norocul că în această localitate, ce se află la 17 kilometri de Negureni (sâmbăta, mergeam acasă cu bicicleta), se afla o bibliotecă publică bogată. Aici am citit ***Doamna Bovary*** – din care, ţin minte, copiasem în caietul meu de încercări poetice fraza: „Toată clasa să copieze cinci sute de versuri! strigă profesorul furios“. Nouă nu ni se cerea aşa ceva, însă eu aveam caiete cu extrase din textele care îmi plăceau, mai înainte ţinând şi caiete de „amintiri“, cum se numeau acele compuneri cvasifolclorice înduioşătoare de tipul: „Într-un coş cu rămurele, cântă două păsărele“. De amor cântau, firește... Aveam zeci de texte folclorice autentice şi de muzică uşoară, transcrise din emisiunile radioului Iaşi şi Bucureşti (doar astea puteau trece Prutul!...). Iar la Ciocâlteni am cutezat să-mi încerc „forţele literare“ în traducerea lui – cui credeţi? – Esenin! La Chişinău învăţasem ceva rusește şi – dăi cu marii poeţi ruşi! Am tălmăcit poemul ***Mesteacănul***, ce mi se păruse accesibil, şi după puterile mele. (Apropo de limba rusă, să fac o paranteză: când am ajuns la Chişinău, eram „bum-bum“, cum se spune, în această limbă. De regulă, în pauză elevii vorbeau rusește, iar noilor mei colegi li se făcea oarecare milă de mine, în cazuri speciale trecând la română, să-mi fie şi mie clar ce şi cum. Iar când, la încheiere de trimestru, mă ameninţa un „trei“ (un 7 de astăzi) la limba rusă, celelalte note fiindu-mi bune şi foarte bune, mi s-a întâmplat să fiu supus unui veritabil act de democraţie autentică în plin comunism dictorial: colegii de clasă l-au rugat pe profesorul de limba rusă – era, de altfel, un evreu distins cu titlul de erou al Uniunii Sovietice –, deci l-au rugat „să nu-mi strice tabelul“ şi să-mi dea un „patru“. Şi mi l-a dat!)

Dar să revenim la Ciocâlteni: aici, cel mai important a fost că, anume pe atunci, elev în ultima clasă de şcoală medie, intoxicat cu „modele“ din crestomaţie de tipul: „O fată frumoasă, cu ochii ca mura,/ Cu părul legat în casâncă,/ Lucrează la noi, în kolhozul «Miciurin»,/ Cu diplomă de la Lâsenko“!; deci, a fost important că anume atunci, nu că deliberat, ci conştient, am renunţat la cerinţele-reflex de rimă şi săltăreaţă prozodie, ceea ce atestă chiar dintâiele mele poeme publicate. Mai târziu, aveam să înţeleg că unele şicane îmi vin şi din această cauză – atunci când, deja student fiind, pe la redacţii nu mi se aprobau versurile „prea volnice“, cum mi se spusese odată la „Moldova socialistă“. Aveam impresia că sunt discriminat, iar un tânăr de 17 ani, încercat de atare gânduri, se simte ca şi... cvasiîmpuşcat! Împuşcat în conştiinţă. Nu peste mult timp, la facultate şi la şedinţe de cenaclu literar, dimpreună cu colegii mei, aveam să pricepem că în acele vremuri de dezmăţ ideologic comunist-imperialist (exact în anul intrării noastre la facultate, şeful KGB-ului din URSS fusese numit rău-famatul bolşevic Andropov; deja se încheia cu „dezgheţul hruşciovist“...) scriitorii şi intelectualii nonconformişti erau cvasidecăzuţi din drepturile civice.

Pe scurt, eram debutantul care, cu toată timiditatea ce-l încerca, se încăpăţâna să creadă că unele texte de-ale sale au o anumită valoare, dar – paradoxal? – cu aceeaşi îndărătnicie neadmiţând că alte – destule! – texte nu au nici o valoare. Abia mult mai târziu aveam să înţeleg că este benefic pentru starea ta de artist şi om, este fructuos pentru manifestarea harului tău să nu ai o conştiinţă exacerbată de propriile virtuţi. Dar eu nu eram încă om în toată firea şi nici artist sadea.

– Dar totuşi, intrând în mediul studenţesc universitar, vă plasaţi şi pe alte niveluri de conştiinţă, nu?

– Sigur, de la sine înţeles. Aveam posibilitate să descopăr literatura lumii, estetica, filosofia. Pot spune că biblioteca universitară şi cea republicană aveau multă literatură română şi tradusă în românește; aveau revistele „România literară“, „Luceafărul“, „Contemporanul“, „Secolul XX“ etc., etc. Această situaţie mă ajuta – cum ar fi zis Nichita Stănescu – să mă obişnuiesc cu interiorul poeziei, fiind benefică începuturilor mele literare ce simpatizau cu formulele artei moderne, astfel că, în continuare, cu anii, cu experienţa, cu maturizarea, nu a trebuit să fac schimbări radicale de direcţie (preferinţă), ci doar, mereu, „necesare“ corecţii de curs, ceea ce mă plasează, astăzi, cred, în „apele neutre“, dar nu obligatoriu şi liniştite, dintre modernism şi postmodernism. Însă pot naviga în orice direcţie doresc, dacă aceasta mi se pare a nu fi una greşită.

– Unde scriaţi versuri, la bibliotecă, la cămin, în sălile de curs?

– Depindea. Dar mai des – la bibliotecă. Însă cel mai „acut“ resimt şi pot rememora şi acum plăcerea, euforia, starea romantică a firii mele din anumite momente, dintr-un anumit spaţiu – cele pe care le-am trăit în camera mea, în iatacul meu din casa părintească de la Negureni (judeţul Orhei), unde deja aveam încropită o bibliotecă şi, când reveneam, puteam să stau zi şi noapte, preocupat de toate ale mele şi, mai mult ca de altele, de scris şi citit. Acea stare o resimt vie, palpabilă, dincolo de orice teleologie şi preocupări utilitare, de atunci, de astăzi... Şi mai era ceva: odată cu noile mele orizonturi (şi tărâmuri) de lectură, odată cu diversificarea şi... complicarea acestora (drept grad de complexitate), constatam pe zi ce trece o masivă năvală de cuvinte (noţiuni) noi (cel puţin, necunoscute mie până atunci) care, trebuie să recunosc, pentru început mă descumpăneşeră, pentru ca abia mai apoi să-mi cultiv, încetul cu încetul, necesara răbdare, gustul şi abilitatea „de le demander leur identité“, cum ar zice francezul, pe unele memorizându-le, ca semnificaţie, la prima deschidere a Dicţionarului Limbii Române Moderne, pe altele trecându-le într-un carnet de *neo(leo)logisme*, pe care, iarăşi recunosc, nu-l redeschideam cu prea mare entuziasm. Dar vorba aia: nevoia te învaţă (te obişnuieşte, îţi impune etc.). Pentru a memoriza mai eficient cuvintele noi, le includeam, programatic, în textele pe care le publicam în ziarul universitar la rubrica... „Tabletă“. Eram arghezian şi ambiţios, în publicistică! Anumitor colegi unele din acele încercări nu li se păreau decât exagerări neologistice. Ei bine, peste vreo 35 de ani, am publicat poemul ***Voluptatea explicativului***, din care citez: „După al treilea an de facultate/ improvizasem sărbătorirea scoaterii la capăt a/ primului DEX din viaţa mea/ ferfeniţat imposibil de re-adunat în/ ordinea firească A-Z a alfabetului/ dăruindu-l prietenilor fascicolă cu fascicolă/ coliţă

cu coliță/ întru amintire și bună dispoziție...“ Probabil, și acelor dintâi DLRM-uri și DEX-uri le datorez acceptarea efortului și capacității de aplicare de sine, întreținute de o predispoziție și o voință de a munci în câmpul literaturii.

– După primele poeme, să trecem la prima carte, *Aripă în lumină*, pe care ați editat-o în anul 1976, în colecția „Debut“.

– Să aducem și un mic detaliu anecdotic: i se mai spunea – colecția „De băut“... Căci cam se bea pe atunci.

– Bine, aceasta ca o completare hazlie...

– Ba nu, una destul de tristă. Și astăzi, pentru unii. Pentru mai mulți...

– Ce credeți, astăzi, despre prima dvs. carte?

– Țin totuși la câteva poeme din ***Aripă***... Ele conțin versuri, metafore care mă anunțau pe cel de azi. Este extrem de curios – mi se pare –, că evoluția mea a fost intuită de un coleg de generație, dar nu de la Chișinău (aici, ierarhiile erau deja... beton!), ci de la Cernăuți, actualmente stabilit la București, Ștefan Hostiuc, care, în recenzia publicată atunci în revista „Nistru“, scria despre (cu considerația de rigoare, aș vrea să-i fac colegial-atenți pe unii... postmoderniști) „creatorul unor structuri poetice originale“, scrise „într-un limbaj îndrăzneț, împrumutat de la uzul cotidian“; despre „explorarea poetică a limbajului de toate zilele“ și despre acea „soluție care este derutantă pentru acela care se apropie de poezie cu certitudinea că aceasta trebuie să fie «clară» de pe pozițiile logicii noționale“.

– Deja intrați ușor în polemică...

– Nu acum. Poate ceva mai încolo. Iar referitor la prima mea carte, aș vrea să mai spun că, dacă acceptăm că temele predilecte ale simbolismului ar ține de provincie (precum remarca George Călinescu despre Tristan Tzara, spre exemplu), cu duminici și spitaluri, în primele mele cărți acestea se regăsesc și, probabil, sunt „simbolist sadea“ în mai multe poeme din volumul ***Aripă în lumină*** și în alte două care i-au urmat – ***Sâmbătă spre duminică*** și ***Duminici lucrătoare***.

– După publicare acestor cărți, adică după trecerea cu succes a primelor teste „la rezistență“ și perseverență în și întru literatură, v-ați spus cumva că sunteți un predestinat atavic scrisului?

– E de presupus că obțineam deja oarecare încredere în justețea opțiunilor mele. Pentru că, în copilărie, eu mă dedasem și altor genuri artistice – pictam, sculptam, confecționam măști *papier mâhcé*, „dominam“, ca interpret și moderator, scena școlii și a satului, astfel că mă gândeam și la o eventuală carieră actoricească, dar, fiind prea complicate toate astea – sub aspect de „realizare profesională“ într-un mediu rustic, patriarhal de-a binelea, – aptitudinile mele artistice, în general, s-au esențializat în opțiunea pentru coala de hârtie, creion și cuvânt scris. Abia mai târziu aveam să înțeleg că fiecăruia îi este dat un spațiu de interes și manifestare mai propice decât alte spații, sau el însuși, tânărul, și-l alege, modelându-și-l și automodelându-se. Spațiul meu (spre norocul meu! zic astăzi) a fost să fie cel al scrisului și mediului (și de solitudine) pe care îl creează literatura.

Și încă ceva, la aceeași temă, dar dintr-un alt unghi: vreau să spun că trece timp mult, frământ în dubii și nemulțumiri, rătăciri și dezamăgiri între prima poezie sau carte publicată și momentul în care, parcă pe neobservate, ca și cum de la sine, îndrăznești să-ți atribui și ție mai mult epitetul decât substantivul de scriitor. Însă iar și iar revii asupra acestei întâmplări cu

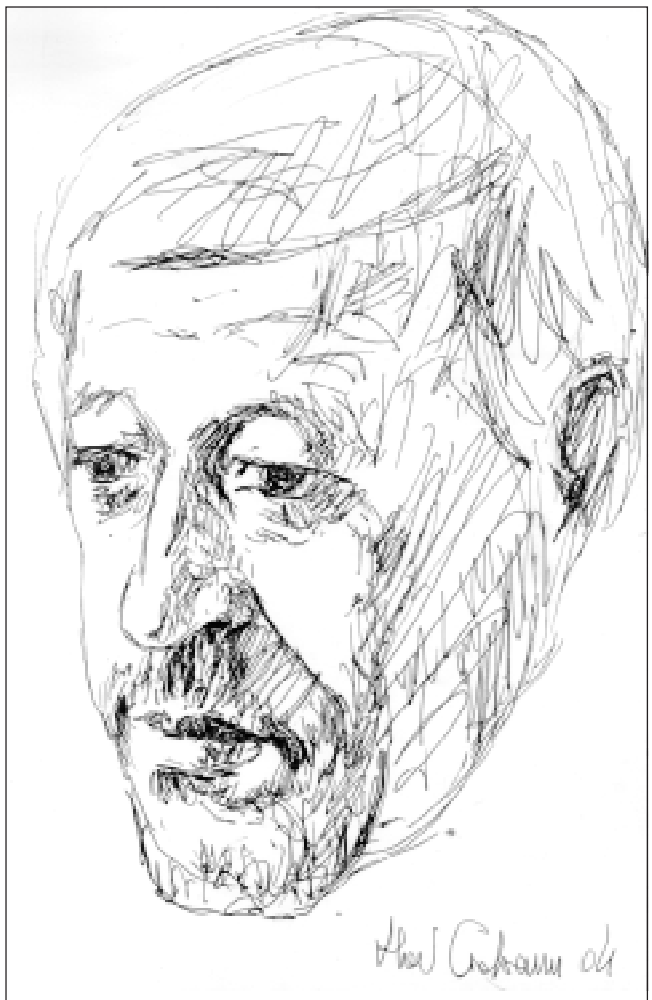

Leo Butnaru. Portret de Vlad Ciobanu

tine însuți, întrebându-te dacă meriți totuși cu adevărat acest nou calificativ al condiției de om care face ceva, care... creează, adică! Oare – te întrebi – nu ești cumva cam impertinent și orgolios, crezându-te afinul lui... Balzac? Astfel că, peste ani, fie și după douăzeci de cărți editate, după tot atâtea titluri (cine le are...) și premii ce ți s-au atribuit, când e cazul să îndeplinești o anchetă oarecare, la capitolul „profesia“ nu cutezi să scrii răs-pi-cat: scriitor, ci, de regulă, apelezi la mai puțin pretențiosul și mai puțin „împovărătorul“: jurnalist. În caz contrar, ar putea adia a „cult personal“ (nu al personalității, totuși, ci în sensul de *culte de moi*, cum zice fratele de latinie, francezul).

– Chiar și astăzi vă declarați numai jurnalist?

– Nu, deja m-am obișnuit să spun ceea ce sunt: scriitor.

– Una din temele obsesive ale filosofilor și scriitorilor este inutilitatea multor lucruri care-l înconjoară pe un om sau altul. Uneori și în proza, dar și în poezia dvs. (să amintesc barem de volumul *Strictul necesar*) apar referințe la insignifianța și inutilitatea agresivă a fleacurilor la care nu putem renunța. În ce vă privește, reușiți să renunțați? Cum? La ce?

– Bineînțeles că „atacul“ surplusului de obiecte, solicitări și preocupări mașinal-cotidiene constituie un pericol imanent pentru integritatea, profunzimea și singularitatea/originalitatea omului de artă. Și voi încerca să iau anume aspectul intim, sufletesc al problemei, decât pe cel legat de raportul dintre om și oarecarele sau tot mai marele pericol de reificare, robotizare propriu-zise, și mai frecvent abordate, oarecum frontal. Mă

refer la omul angajat în procesul de creaţie şi care trăieşte o imperioasă – parcă de la sine! – stare de deconectare de la fleacurile şi flecăreala cotidianului şi, oricine ai fi tu, debutantul, scriitorul de rând sau deja maestrul (nu obligatoriu „în literatură“, prin decret semnat de preşedintele ţărişoarei...), tu, ca om al scrisului, te simţi, după expresia lui Paul Claudel, ocrotit de lăuntrica ta izolare. Inspiraţia, intuiţia au ceva şi din instinctul de apărare. Dar, în genere (şi lucid; chiar programatic) una din grijile existenţiale capitale ale omului inteligent ar trebui să fie ca el să nu devină mai mic, mai neimportant decât a ajuns cu vârsta, cu experienţa, cu învăţătura, cu munca şi vocaţia sa. Dacă vrei să contezi cu adevărat ca scriitor, trebuie să te împotriveşti „metodic“, perseverent, de a-ţi lăsa atenţia, dar şi memoria (*in actus*) în stare de fixare curentă, prezentă, adică de a ţi le lăsa socializate, ceea ce e cam acelaşi lucru cu imixiunea vulgarizatoare în destinul tău. Însă astăzi, în Basarabia, dar şi la Bucureşti, se pare, nu sunt prea mulţi artiştii care să aibă curajul de-a abandona turbulenta agoră, această mişcare browniană (uneori, fără consoana *r*...) a subnutriţilor, sub aspect intelectual, şi să-şi spună, aceşti creatori de artă, că, pentru devenire/ împlinire de destin le-ar fi necesară o mai discretă retragere în propria intimitate şi predestinaţie. De asemenea, adevărat e că, de regulă, scriitorul, oricare, nu prea are vocaţie de ascet, de eremit care să renunţe la scopuri personale, să arate dezinteres feroce ispitelor, dorinţelor, să le devină străin, să nu intre în diverse concurenţe (ar fi de dorit oneste) pentru un loc sub soarele literaturii, al gloriei, al... Dar, tot în baza propriei experienţe, unii dintre ei (puţini, de altfel) la un moment dat conştientizează din alt unghi de apreciere motivele, confuziile, incoerenţele, erorile, anume acestea „cerându-le“ să-şi impună o limită a îngăduinţei faţă de ei înşişi. Să conştientizeze că retragerea din tumultul vanităţilor cotidiene le permite să-şi împuţineze considerabil sau să-şi treacă pe plan secund idiosincrasiile, umorile funciare ce sunt ca şi iminente în cazul artiştilor. Aceasta îi scuteşte de automatismul pornirilor imediate (crâşmă, taclale interminabile, lipsa poftei de a munci...), afective până la iraţionalitate.

În abordarea problemei, trebuie să ţinem cont, firesc, că scriitorul de la noi, care nu are averi, moşii etc., stă sub determinările supraindividuale ale condiţiilor sociale. Nu e deloc uşor să scrii literatură sub povara obsedantei preocupări constante (mai adevărat zis, agasante), sub aspect material, faţă de ziua ce vine (dacă mai vine...). Astfel că marea tristeţe a veselului oportunism frivol întâlnit printre „ai noştri“ vine şi din înfricoşata lor preocupare – nu doar constatare, nu – că demnitatea se află în raport esenţial cu *demâncarea.* De unde şi proverbul: „Să văd ce mai papi tu, dacă dai în stăpân!“ Nu, nu pot fi de acord în mod categoric cu Felix Aderca ce afirma că faptul că scriitorul nu poate scăpa de influenţa mediului n-are a face cu esenţa operei de artă. Nu, nu avea deplină dreptate. Însă afirmaţia conţine totuşi o parte de adevăr. Dacă ea se referă la scriitorul autentic, de caracter, demn.

În ce mă priveşte, am fost şi sunt printre cei care au avut mereu grijă – programatic, spuneam – de a reuşi să-şi creeze condiţiile unei stări de experienţă intelectuală şi de creaţie cât mai puţin „deranjate“ de degringolada cotidianului, a politicului vulgarizant din Republica Moldova, de starea deplorabilă a mentalităţii mulţimilor ca opţiuni de tot soiul, deformate şi mai mult de sărăcia ce duce la un retro-pro-comunism anacronic. Nu am aderat la disciplina de grup, nefiind nici membru de gaşcă, nici de partid. Am învăţat de la alţii că oamenii de caracter – îndrăznesc să cred că fac parte din rândurile lor – sunt mereu opozanţi în minoritate, deoarece cei mai mulţi semeni sunt lipsiţi de fermitate în atitudini. Şi din acest motiv, omul, scriitorul, intelectualul de caracter este respins, exclus din atenţia „funcţională“ a societăţii, a guvernării. Însă tot din considerentul că dânsul are caracter exclude, la rându-i, respinge din orizontul consideraţiei şi axiologiei sale pe cei ce îl exclud, limitându-l în afirmare şi refuzându-i justa apreciere. Cred că mi-am spus şi am înţeles la timp că nu e recomandabil să sar la gardul mahalalelor gazetăreşti, pentru a răspunde la cine ştie ce insinuări imunde, să încerc să combat pentru adevărata culoare a laptelui. (Cu părere de rău, uneori am mai căzut şi în curse întinse de unii calomniatori *cu săptămâna*...) Unde mai pui că nu mă interesează dacă sunt un fotogenic, dorind să fiu un *scrisogenic*. Dacă e să mă evidenţiez cumva, prefer să o fac prin scris şi nu prin surâs. Pur şi simplu, am ţinut să fiu capabil, să zic aşa, de a domina şi de a-mi trăi la modul creator circumstanţele, în istovul voinţei de a renunţa la o mie şi una de invitaţii flecărete, căzând de acord – în urma propriei mele experienţe – cu grecul Odysseas Elytis care susţinea că „poezia ne dezvaţă de lume“. Şi de aici pornesc sensibile potoliri de apetit pentru diverse manifestări ale persoanei tale în plan socio-monden. Pentru că există şi nişte rigori ale vârstei, ale experienţei de viaţă (şi de creaţie) sau ale predispoziţiei de a te lua cu adevărat în serios în munca, în vocaţia ta. Şi-ţi dai seama că, la adâncă... maturitate, literatura pe care o scrii parcă ar fi, implicit, uşor codificat, nu atât jurnalul unui om de prisos, ci al unuia al prisosinţei. Iar din prisosinţă alegi *strictul necesar*, conformându-te unui statut benevol asumat de Robinson al scrisului, cititului, reflecţiei. Adică, faci robinsonadă într-un cadru est-etic. Şi zău avea dreptate Byron care spunea că, uneori, în singurătate te simţi mai puţin singur.

– A renunţa la multe ispite extraliterare şi a se lua în serios, precum spuneţi, în activitatea sa de bază, cea literară, îl caracterizează sui generis pe profesionist. Şi dvs. sunteţi considerat a fi un scriitor profesionist. Ce implică această stare sau situaţie?

– Nu ştiu dacă sunt chiar sută la sută profesionist, adică totalmente dedat numai şi numai literaturii. Mai am şi unele activităţi „colaterale“. Uneori, „metodologia personală“ a profesionistului care tind să fiu mi-o mai disturbă solicitările cotidianului şi inerenta necesitate de a-mi fi propriul... birocrat, propriul administrator bibliografic, propriul... impresar, propriul realizator de carte etc. Dar, după cum visez sau văd la modul superior această condiţie de creator, consider că ea îl caracterizează pe cel care simte necesitatea de a se „suspenda“ din cursul obişnuit, „zebrat“ al vieţii, şi chiar reuşind să facă acest lucru, pentru a intra în cursul mai special al vieţii de creaţie şi chiar luând o decizie irevocabilă, pe care o poate respecta – de atunci încolo începe profesionalizarea. Iar a fi liber profesionist înseamnă să te autoimpui unei discipline ce se împacă de minune cu o ordine de preferinţă ce „ţi-o propui“ şi o respecţi ca şi cum fără a mai depune eforturi. Ea îţi intră în fire, în caracter, în conştiinţă. Ca sistemul de orientare, de navigaţie al păsărilor călătoare sau porumbeilor de poştă. Profesionalizarea înseamnă o mai largă şi liberă tratare a statutului scriitorului conform propriilor sale sugestii şi nu în baza unor clişee constituţionalizate. Însă, oricare şi oricum ar fi acest statut, re-văzut sau rău-văzut, în consecinţă contează opera literară a fiecăruia ca argument,

contraargument sau, pur şi simplu, ca împlinire netrâmbiţată în fel şi fel de animozităţi, orgolii şi bătălii sterile între cei care ar face bine cel puţin să mai citească ceva, dacă, totuşi, uneori nu se simt în forma bună a scrisului. Apoi, o dată cu opera, contează şi calitatea acesteia, de dorit – cât mai convingătoare; contează, primează dincolo de oricare deliberări teoretice, consideraţii de ordin socio-artistic, economic, de raportul casă-exil-diaspora-România-Republica Moldova şi oricare altele care pot fi invocate în ocurenţă.

– Ce ar însemna „metodologia personală“ de care aminteaţi?

– În egală măsură, oarecum ludic vorbind, dar nu neserios, ea poate fi atât metodologie, cât şi... mitologie personală. Este dorinţa ta de a-ţi spune povestea propriei dorinţe de cât mai multă libertate de dispunere de sine în numele geloasei vocaţii literare. Pentru că literatura nu iartă, nu uită, nu aşteaptă că, iată, chipurile, mă mai duc patru-opt ani pe urlaţii deputăţiei, prin parlament, prin muzica uşoară, ca textier, sau prin cine ştie ce business etc., după care, învingător în politică, în afaceri, revin la tine, dragă literatură, şi o să demonstrez virtuozităţi profesionale nemaiîntâlnite! Aiurea! Literatura e foarte geloasă şi de neînduplecat. Pentru că ea e o artă liberală, dar nu şi libertină.

– Când liberalismul nu ţine de politic, nu are a face cu acesta?

– Exact. Fiindcă pentru scriitor nu „gândeşte“ sau decide oarecare regulament de funcţionare, obişnuit în profesii militare sau anumite profesii civile; regulamente care încercau să impună diverse condiţionări statutului uniunilor scriitorilor din perioada comunismului dictatorial. Democraţia socială îţi permite să dispui de tine însuţi, să fii în stare să-ţi impui şi să urmezi un raport riguros dintre libertate şi activitatea ta profesională. De obicei, unii din cei care îşi doresc independenţa, odată ce o obţin, se lasă în voia libertăţii, dulcei nimicfaceri, nimiccetirii, multealcoolului etc. Îi priveşte, nu? Însă aceasta nu i se poate întâmpla autorului care îşi ia în serios vocaţia, scrisul, atât partea lui „emotivă“, cât şi pe cea teoretică, tinzând (foarte!) conştient spre profesionalizare şi continuitate, cu anumită doză de... planificare, în efort, cu un pragmatism „maleabil“, ceea ce dovedeşte că e peste nivelul de existenţă estetică şi travaliul artistic postcomuniste. El e mult mai preocupat de viziune, stil, decât era pe timpul când se afla „cu slujba la împăratu“. Adică, este dincolo de hazard – mai mult în conştientizat, asumat.

– În măsura în care reuşiţi să fiţi liber ca profesionist, puteţi trăi din munca scrisului?

– Dacă se poate, în Moldova de Est şi România, trăi din munca scrisului?... Nu satisfăcător. Mai ales între Prut şi Nistru, unde mai nimeni nu mai procură cărţi. Onorarii mici sau ne-onorate. Cred că, prin activitatea pe care o prestez sau aş putea-o augmenta – deci, şi argumenta... – prin fapta literară şi jurnalistică, m-aş înscrie mulţumitor în semnificaţia sintagmei „că vrednic este lucrătorul de hrana sa“, ce apare în Evanghelia după Matei, dar situaţia de facto, ca raport intrinsec dintre profesie, prestaţie şi remuneraţie în domeniul socio-literar, e una a dezechilibrului şi lăsatului de dorit.

– Adică, de la lăsatul de dorit la... lăsata secului?

– Cam când nu e cazul. Din acest motiv, principialitatea şi demnitatea mai multor scriitori, artişti în general, sunt în sensibilă scădere de rigoare, dat fiind că pentru ei este aproape inevitabilă acceptarea, prin diverse compromisuri şi angajamente, a unui subterfugiu al supravieţuirii. Nu totdeauna, pentru unii, dezonorante, însă în disjuncţie infructuoasă cu menirea, cu vocaţia lor de oameni de creaţie.

– Aţi avut şi „fracturi“ de destin, unele destul de sensibile, nu?

– Cam da... După „cicatrizări“, am avut a trage concluzia că fac parte dintre cei care, în eşecuri sau înfrângeri dureroase, află imbold dramatic de a-şi intensifica, de a-şi fortifica harul şi predestinata conştiinţă a vocaţiei. Astfel că nu am făcut parte din corul plângăcioşilor, încercând a-mi înnobila suferinţa în discreţie şi demnitate. De felul meu, sunt ceva mai solar. Mai revoltat-solar, să zic aşa. Dar nici pe departe nu sunt un adept al algomaniei, adică al căutării plăcerilor în durere, suferinţă. În această privinţă, până şi colegul şi prietenul meu bucovinean/bucureştean Adi Cusin şovăie, când afirmă, referindu-se la umila-mi persoană: „Trăieşte totul cu intensitate, încât ai crede (aici e dubiul, în acest: *ai crede* – n.m.) că până şi supărarea îi face plăcere“. Nu, necazurile nu-mi fac plăcere. Însă aş vrea să cred că sunt dintre oamenii care nu aderă la deznădejdea totală, acest dezacord fiind fructul esenţial al unei meditaţii de – nu rare ori – om însingurat, care îşi pune problema de a nu se lăsa (nu se lăsa, nu se lăsa!) dus în nefericita cohortă a emarginaţilor acestei societăţi. Îmi dau seama că pot fi sau chiar sunt niţel patetic. Dar acest patetism cred că poate fi privit şi sub unghiul de apreciere pe care-l propune dna Sanda Stolojan, când observă că Mozart, spre exemplu, a demonstrat cu virtuozitate că *eleganţa formală*, „stilul“ pot exprima implicit şi valorile profunde ale existenţei umane care este de esenţă patetică. „Altfel spus, chiar şi tragicul se poate tăinui sub o strălucire aparentă. Idee la care ţin în mod deosebit“, mai sublinia distinsa colegă.

În fine, iată concluzia de care mă conduc: viaţa nu se compune numai din victorii consecutive, non-stop. Important însă e că, dacă e să cazi de o mie de ori, să ai grija şi şansa să te ridici de o mie şi una de ori. Ca Cervantes, să zicem, sau ca celebrisimul său personaj Don Quijote.

Bine, dar sunt fracturi şi fracturi. Unele din ele apar de-a dreptul banale, insignifiante. În cazuri mai grave însă, spăsiţi, cu codiţa între vine, cu scăfârlia plecată a culpă sau neputinţă de prea mult faţă de sine, faţă de cei dragi, încercăm să ne supunem unui tratament prin transcendentalitate, care ne purifică oarecum de sensuri şi reziduuri mundane, triviale. Deloc puţin lucru şi foarte lăudabilă intenţie, pentru că, menţiona filosoful Edmund Husserl, omul ca, de altfel, întreaga omenire, a trăit şi trăieşte exclusiv în pozitivitate, şi astfel reducţia transcendentală este un fel de schimbare a întregului mod de viaţă, care depăşeşte experienţele de viaţă de până la momentul impasului.

– Care ar fi mobilul ce ajută omul, artistul să depăşească momentele grele ale destinului?

– Demnitatea care conţine, ca nobil element constitutiv, şi mândria consecvenţei de sine, iar aceasta, la rându-i, neafişată, dar fermă, fiind subtextuală caracterului, încrederii în propriile forţe, în pofida provizoriilor „fracturi de personalitate“ sau eşecului ordinar, când nu mai eşti luat în seamă de către ceilalţi, care omit din axiologia momentului nu doar faptele tale literare, ci şi valoarea ta umană.

– Ce atitudine aveţi astăzi faţă de cei care, cândva, v-au căşunat necazuri?

– N-aș ști cu siguranță ce atitudine anume... Pur și simplu, unii din ei nu mai sunt în viață, iar alții și astăzi mai încearcă, din când în când, să mă provoace la dueluri verbalistice de mahala, cam țigănești, pe potriva ranchiunei lor de inși prost alfabetizați și neîmpliniți ca scriitori. Deci, am ajuns să-mi spun că omul de rând probabil chiar uită răul ce i s-a făcut, pe când omul de caracter și diplomație – învață... a nu ține minte.

– Încă de la debut, ați fost un verlibrist sui generis. Mai apoi, uneori, ați abordat și formele fixe, clasice, ale poeziei. Însă în volumele mai recente, *Pe lângă șteang, steag și înger* de la Editura „Dacia" și *Sfinxul itinerant* (Ed. „Vinea"), aproape că nu mai apar rigorile formelor tradiționale ale poeziei. Aveți vreo explicație specială?

– Cred că se poate observa fără efort că, chiar și atunci când scriu poeme în matricea tradiției și a formelor fixe, și ele emană un spirit al modernității. Însă și astăzi, din motive imprevizibile, dar explicabile totuși, formula verlibrismului preponderent metaforic care mă caracterizează, presupun, e diversificată din când în când de anumite poeme ușor... neo-conservatoare, însă nestrăine – spuneam – de spiritul estetic contemporan.

Se crede că *poezia proporțiilor* – așa i-aș zice prozodiei clasicizante ca formă (ritm riguros, simetrie etc.) – exprimă intenționalitatea artistică într-un mod mai limpede, adică mai accesibil. Însă ea va fi clară, accesibilă – cu toată normativitatea-i strictă – doar în dependență de gradul de pregătire și intelecțiune estetică – în sens mai larg – al diverselor categorii de cititori.

Astăzi a devenit deja arbitrară, destul de relativă distincția clasică, aproape dogmatică, între conținutul și forma poetică. Mai ales în cazurile când limbajul în sine pretinde dreptul de operă de artă! În ce mă privește, aș putea spune – potrivind un registru sinestezic – că unele din poemele mele, puse în severe forme clasiciste, încheiate la toate rimele, țin totuși de ceea ce pictorii numesc *avangarda figurativă*. Asta în măsura (cred că relativ mică) în care poezia suportă/acceptă definiții prin analogie cu alte limbaje artistice. Și suportă totuși, dacă e să ne amintim barem de anticul *Ut pictura poesis* – dicton destul de uzitat și uzat, dar încă... funcțional.

Anumite motivații ale „tentațiilor clasicizante" le-am expus cu alte ocazii, unele ținând chiar de prima mea carte, ***Aripă în lumină***, după care un cunoscut exeget exclamase: „Ce poet ambițios: pe parcursul întregii cărți nu a admis nici o rimă!" Deci, am dat câteva sonete, ca să învederez că aș fi familiarizat cu „modelele academice". Alte dăți – și-o mărturisec acum, *ad hoc* – pur și simplu ești tentat să-ți propui tu însuți niște reprize

Cătun la marginea pădurii

de virtuozitate poetică, de *paganinism* (dar poate și... păgânism, pentru că poezia a apărut până la creștinism, nu?) prozodic oarecum peste mersul general al creației tale și, deci, deosebitoare în întregul ei context. Astfel că nici eu nu rezist, uneori, ispitei de a proba-declanșa dexteritatea de care sunt în stare în texte de o rigoare calsicistă, însă de o cât mai mare descătușare semantică, ideatică în cuprinsul acestor forme, unde rima interioară, asonanța, omonimia, antinomia, inventivitatea verbo-creatorie, sintagmatică ș.a. conlucrează la a oferi ceva de neatins în cele mai democratice prozodii ale poeziei eterne-meta-moderne. Asta în linia „discretei idei" că, în timpurile noastre, precum și în cele ce vor urma avangardismului, modernismului, există și va exista un proces permanentizat întru înnoirea artei, indiferent de forma/matricea în care este „turnată" aceasta. Da, modernismul, zic, pentru a accentua că nu sunt un *filopostmodernist*, văzând în această noțiune un prefix în plus, de felul meu rămânând a fi un *filomodernist* convins. Cu consecințele de rigoare. Pentru că spunea Eugenio Montale: „Te costă mult să ai suflet modern. Dovadă aș putea fi eu". Ideea și-o poate asuma/aplica oricare alt scriitor ce consideră că modernitatea este starea de contemporaneitate perpetuă a literaturii și nu cea de artificialitate sau frondă cu tot înadinsul.

– Aici, mi se pare că ne-am apropiat mult de „tema vecină": raportul dintre tradiție și modernitate...

– Eu aș zice: și raportul cu cei cu care ești contemporan nu doar în sens cronologic, *biobiblioistoricește* – ca să propun acest termen cam greoi, dar cu o conotație aparte, cred, – ci în sensul literar, artistic al ecuației „tradiție-inovație". Chiar dacă între tradiționalism și opțiunile unei contemporaneități active, să-i zic așa, și nu lenește, conciliante cu lipsa de interes și efort, există o distanță – adică și o distanțare conștientizată – psihică și, firește, estetică. Numai că, dacă în căutarea noilor esențe artistice este imposibil de încorporat „întreaga" creație a trecutului (ca experiență, tezaurizare; la o mare parte din ea pur și simplu „se renunță", cu temei), pe o bună parte a acesteia se poate totuși conta și chiar trebuie făcut acest lucru. Pentru că modernitatea nu trebuie opusă „tradiționalismului" din alte epoci, ci doar elementelor sale ce s-au dovedit irelevante în timp, lipsite de valoare, caduce. Pe de altă parte, ceea ce înțelegem prin tradiție/tradiționalism cândva a fost contemporaneitate și modernitate, precum observă și Marc Chambost: „Modernismul este denumirea unei perioade din istoria artei, dar modernitatea este expresia unei stări de spirit, unei tendințe, unei inovații...., modernul de ieri nemaifiind modern astăzi, iar contemporanii de acum un secol nemaiaparținând contemporaneității, deși încă mai numim artă contemporană opere de acum mai bine de o jumătate de secol. Căci istoria artei nu s-a scris printr-o succesiune de perioade autonome, fără ecou între ele, ci ca o soluție la o vastă emoție universală, ale cărei componente sunt epocile sale, civilizații uneori foarte îndepărtate unele de altele". În lumina celei mai „june tradiții" (ca ***Parca*** lui Mallarmé!) (sau ceea ce deja a devenit tradiție, canon și paradigmă acum un secol) este inadmisibil ca seriosul – dacă se vrea astfel – tânăr scriitor al timpurilor noastre (ca eroul lui Lermontov...) să nu se familiarizeze cu experiența pluriformă și multidimensională a avangardismului și cu diversitatea posibilităților de creație ce le-a deschis și le mai poate deschide el. De la sine înțeles, făcând abstracție și de elucubrațiile fals-avangardiștilor, precum se întâmplase cu stupida propu-

nere a lui Marine Hi, la 1913, ca să se concentreze întreaga operă a lui Shakespeare sau tragedia greacă într-un singur act teatral, iar o anume simfonie a lui Beethoven să fie înregistrată invers, coadă-cap. Altfel spus, în artă, deci şi în literatură, anarhia sau experimentul radical, ca să nu mai vorbim de aberaţia începoşată de stupoare, pot „exista“, însă nu ajung a fi perpetuate întru a fi cunoscute şi ca sistem legislativ axiologic. Şi nici „tradiţie“ nu devin.

– Să înţeleg că vă situaţi în opoziţie cu postmodernismul?

– Nicidecum. Nu o singură dată, eu însumi am fost calificat de exegeţi drept postmodernist. Ba chiar cei ce se consideră postmodernişti, mai tineri, mai în vârstă, mă cred unul dintre ei. Numai că eu nu pot să nu mă revolt... ironizând în adresa celor care, acum un timp (dar, poate, chiar şi astăzi), se lansau parcă într-o laudă de sine, cuprinşi de superbie, uneori cu aplombul proastei creşteri, aş zice, afişându-şi o superioritate fantomatică, atunci când se declarau get-beget postmodernişti, ca şi cum această etichetă ar fi ţinut imanent de talentul incontestabil, de valoarea artistică certă, pe când – ştiut lucru – nici apartenenţa la vreo şcoală sau curent estetic, nici chiar particularităţile stilistice nu pot substitui nivelul superior al artei, întrucât cele amintite nu sunt decât particularităţi de a privi lumea, dar nu oferă şi garanţia că vezi acut, select, convingător etc. Deci, ar fi bine să renunţăm de a mai face paradă din presupunerea că am fi modernişti sau postmodernişti, pentru că supremul criteriu valoric nu poate face abstracţie şi de corelaţia (obligatorie!) cu întrega literatură de valoare care s-a creat în toate epocile. Nu este exclus ca poeţii contemporaneităţii noastre să mai păstreze ceva din ereditatea homerică şi cea biblică. Astfel că, de la Homer şi regele David înspre noi, mereu diferă „modelul“ de vocaţie (şi... aplicaţie a acesteia!), de talent, „dozajul, intensitatea“ acestora. Diferă metodele şi mijloacele de funcţionare/utilizare practică a lor, precum şi ideile, subiectele pe care le tratează. Diferă preferinţa de stil şi şcoală, modalitatea şi opţiunea de a evidenţia, esenţializa.... Însă, înainte de toate, rămâne stabil cadrul aplicării lor şi rezultatul la care ajung cu toatele: literatura universală, care-şi perpetuează constantele. Pentru că, neabătut, în baza esteticii ca filosofie, evaluarea axiologică „extrage“ din făptuirile artistice ale timpurilor doar ceea ce este durabil, actual prin capacitatea de a suscita interesul contemporaneităţii din secolele viitoare.

– Parcă i-ar am fi revenit la ceea ce discutasem în pasajul precedent „întrebare-răspuns“: raportul dintre tradiţie şi modernitate, sau – şi postmodernitate.

– Astea toate sunt legate, conceptual alcătuind sistemul relaţional a ceea ce înţelegea, încă la 1827, Goethe prin *weltliterature*. Şi, ca să mă refer la un celebru conaţional al autorului ***Tânărului Werther***, aş vrea să spun că sunt de părerea că avea deplină dreptate Brecht, afirmând că eficacitatea şi capacitatea productivă a poetului se cunoaşte, pintre altele, în relaţiile sale cu vechile teme. Pe de altă parte, dar în acelaşi context, oricât ar încerca cineva (dar au încercat totuşi destui!) să facă abstracţie de tradiţie, dânsul nu va reuşi să fie un creator *ex nono* (original) la modul absolut. Din unghiul acestei specificări, e clar că numai în relaţie cu tradiţia (sau tradiţiile) poezia lumii îşi poate continua efortul renovator al formelor şi conţinutului, stilisticii şi esteticii. Ba chiar consider că lumea de azi, pentru a reuşi să se smulgă de sub puterea obsesională, dar cam irelevantă a postmodernismului, trebuie să revină temeinic la istoria întregii literaturi şi la literatură ca proprie istorie, fondată, axiologic, estetic, pe constante imposibil de trecut cu vederea şi deplin valabile în deschiderea unor noi perspective de creaţie.

– În continuare aş vrea să vă adresez câteva întrebări laconice, ce se referă la relaţiile cu colegii, criticii literari, dar şi cu... duşmanii (dacă îi aveţi). Cu care aţi prefera să începem?

– Nu găseşti că ar fi bine s-o pornim cu colegii? Pentru că printre ei sunt, bineînţeles, şi criticii, dar, posibil, şi unii – cum le-ai zis – duşmani. Prea tare spus, probabil, dar voi reveni la momentul oportun. Pentru început, să clarificăm, prin accentuare, că am fost întrebat despre relaţiile cu colegii, nu cu prietenii. Ei bine, şi unii şi alţii mi-au fost hărăziţi încă din tinereţea noastră ce a pendulat între o cvasiboemă şi un entuziasm goliardesc în răspăr cu constrângerile ideologice. Nu ne amestecam cu cei care-şi gestionau fără discernământ dividentele scriitorului-membru-de-partid, cu poeme kilometrice despre Lenin. Dar sunt nevoit să conştientizez că mai mulţi din cei afini odinioară, astăzi nu-mi sunt decât pur şi simplu colegi, dar nu şi camarazi. Cu atât mai mult prieteni nu-mi sunt, pe care m-aş putea bizui, cărora să le simt susţinerea, înţelegerea. Firesc, în acest aparent sistem relaţional e o mutualitate (foarte parţială!) ce mă pune pe mine însumi în acelaşi raporturi cu ceilalţi: nu-i îmbrăţişez pe toţi, nu-i agreez pe toţi. Pot spune că pot conta mai mult pe unii din mai tinerii mei colegi, cei de la „Contrafort“, „Sud-Est“ şi „Semn“.

– La momentul potrivit, o să vă întreb şi despre tineri.

– De acord. Dar să revin la colegii de USM sau USR. Ca scriitor, mă reprezint pe mine însumi şi nu am grandomania de a crede că reprezint aceste organizaţii. În cadrul lor, a instituţiilor respective, unii faţă de ceilalţi scriitori nu au decât un comportament specios, o delicateţe jucată-trucată. Adică, lumea, cu tot cu condeieri, merge aşa cum merge, instalată în obişnuinţele, incertitudinile, principiile, lipsa de principii, speranţele, supărările, disperările şi tot felul de alte uzanţe... Iar noi, muritorii şi scriitorii (unii – nemuritori?), trebuie să conştientizăm, fără să dramatizăm, că ne deosebim unii de ceilalţi ca formaţie spirituală, ca mod şi amploare de percepere a lumii, literaturii şi – unii – chiar a filosofiei, metafizicii... Între tine şi alţii stau munţi de cărţi, biblioteci întregi. Se întâmplă că tu citeşti de la o margine, alţii – de la alte margini ale acestui inestimabil tezaur, în care se află şi celebrul avertisment biblic cu „Deşertăciunea deşertăciunilor“, şi chiar din carte în carte înaintând, să vă întâlniţi undeva la mijloc de raft. Citiţi, bine informaţi, instruiţi, însă – de ce nu? – cu lecturi şi învăţăminte diferite, ceea ce nu vă va facilita comunicarea, argumentarea, apropierea de poziţii şi opţiuni. Dar n-aş putea să nu spun despre cei pe care, indiferent pe ce poziţii estetice se situează, îi respect cu adevărat. Pentru ei am o simpatie confraternă fără rezerve. Deoarece, de regulă, pentru cel care scrie cărţi cel mai fascinant lucru din lume rămâne a fi cărţile; pentru poet, cei mai importanţi oameni sunt poeţii. Unora dintre ei le-am dedicat poezii sau eseuri, drept semn al preţuirii mele mai speciale. Ei sunt şi cei care, permanent, jinduiesc o cât mai înaltă împlinire şi cizelare intelectuală, proprie elitelor contemporane de pretutindeni. Nu înseamnă deloc puţin acest lucru, dacă îl punem în raport cu faptul că societatea prutonistreană are totuşi puţini intelectuali maturizaţi, împliniţi din punct de vedere socio-cultural, filosofic, politic, artistic, capabili să înţeleagă diversitatea fenomenologică ce caracterizează lumea zilelor noastre. Cei întârziaţi şi neîmpliniţi sub aspect intelectual, chiar

s-au cantonat într-un sordid bivuac antimodern, anticontemporan...

– După colegi, în general, mergem spre... duşmani?

– Mai întâi, să poposim la critici. Cu anii, m-am convins şi eu, „pe pielea proprie“, dar şi din aprecierile care s-au făcut la adresa creaţiei altora, că, de fapt, judecăţile axiologice referitoare la scrisul tău trebuie „să le ţii la distanţă“, indiferent dacă sunt superlative sau minimalizatoare, sau doar – neînţelegătoare. La capitolul teorie, axiologie, estetica lumii totdeauna a dus lipsa mijloacelor *efective* de determinare, de probare a valabilităţii, elevaţiei, autenticităţii, valorii lucrărilor artistice. Nici azi, precum oricând altădată, nu poate fi vorba de sisteme satisfăcător determinate de proceduri relativ standardizate axiologiceşte pentru depistarea valorii. Pentru că, în genere, în imensitatea acestui domeniu persistă inevitabila doză de ambiguitate infiltrată în noţiuni ca: artă, creaţie, lietaratură, tradiţionalism, modernism, postmodernism etc. De unde, nu de puţine ori, acele variaţii de opinii despre unii şi aceiaşi autori (azi, Sadoveanu, Preda, Stănescu, Breban, optzeciştii etc.), uneori de-a dreptul polarizate, diametral opuse. Şi e firesc să fie aşa acolo, unde nu că, atavic, sunt excluse exactitatea, rigoarea, ci pur şi simplu acestea sunt imposibile, ceea ce se probează – spuneam – în special în prezent, inclusiv în contemporaneitatea literaturii române. Destinul operelor literare este incert. Iar în timp, în viitor (ne învaţă trecutul!) unele din „capodoperele“ de azi se poate chiar să nu aibă nici un fel de destin, fiind de-a dreptul uitate, radiate din memoria axiologică a confreriei literare, a cititorilor.

– Presupuneam că vă veţi referi la relaţia cu critica bazându-vă pe aprecierile de care s-a învrednicit creaţia dvs. din partea ei, însă, am impresia, prea aţi generalizat răspunsul...

– Axioma e una: odată ce te oferi pentru publicare, nu doar te expui, ci chiar te propui aprecierilor publice. Şi bineînţeles că nimeni nu-ţi garantează că vei fi numai elogiat, ci ţi se va întâmpla să fii şi criticat fără menajamente.

Eu unul, mai în tinereţe, reacţionam bolnăvicios, probabil, la orice fel de observaţii, pe care le consideram nefondate. Astăzi însă, îmi zic: la o adică, de ce ne-am supăra noi, bieţii creatori pământeni, pe cei care ne critică faptele în artă? Să ne amintim de ***Cartea lui Iov***, unde se povesteşte de Iov care a fost pedepsit de Dumnezeu pentru că a cutezat să critice Creaţia Divină. Însă când Iov roagă să fie iertat, primeşte iertarea. Ba chiar îmi dau perfect seama de motivul acestei schimbări de atitudine. Ea nu vine, cum s-ar putea presupune, numai din înaintarea în vârstă şi „înţelepţirea“ noastră, a scriitorilor de astăzi. Vorba e că, pe vremurile partidului-unic-şi-buldog, ce era propriul său... bodyguard, dacă un scriitor era criticat pentru cine ştie ce abateri de la cursul ideologic, realist socialist, consecinţele puteau fi destul de grave. Se cam ştie care erau, pentru că mi-ar fi silă să le mai repet... Astăzi, mă rog, spună criticul orice ar spune, tu îţi poţi căuta liniştit de ale tale.

– De către unii exegeţi ai literaturii, se întâmplă că însuşi dvs. să fiţi trecut (şi) în categoria criticilor, precum făcea dl Eugen Lungu în revista „Sud-Est“. Iar dl Barbu Cioculescu scria eminamente următoarele: „Leo Butnaru, poetul, criticul, istoricul literar“ etc. Nu cumva şi de aici această atitudine conciliatoare faţă de critică din răspunsul ce l-aţi dat mai sus? Alte dăţi, eraţi oarecum mai tranşant, mai în răspăr, să zic aşa.

– Ba nu, una cu alta nu au legătură. Domnii Cioculescu şi Lungu sunt personalităţi pe care le respect mult. Chiar şi acum, după ce au exagerat puţin în evaluarea mea ca istoric literar şi critic, fapt ce mă onorează, ba chiar – de ce n-aş recunoaşte-o? – mă flatează, însă care ar cere şi unele lămuriri întru readucere „la scară“ reală a subiectului. Da, probabil fac parte dintre scriitorii care manifestă un interes mai special şi pentru problemele estetice ale artei şi, sper, chiar am oarecare înclinaţii pentru abordarea şi analiza lor. Însă niciodată nu mi-am propus ca scop să mă fac exeget „pur“ al literaturii, nestudiind tratate în intenţia de a le însuşi şi aplica practic vectorialităţile. Nu m-am dedat procesului de fixare în memorie, în obişnuinţe, a formulelor de expresie teoretică, a terminologiei uzuale în domeniul criticii literare. Am mers, liber, neconstrâns, în linia eseisticii, astfel că şi atunci când conturez anumite judecăţi *literaturologice*, textele le scriu exact cum se scrie, pur şi simplu, literatura şi nu exegezele despre ea. Apoi, astăzi nu mai are priză îndemnul tradiţional de cam până la sfârşitul secolului XIX, prin care artistul era sfătuit să rămână creator, fără a ceda tentaţiilor de a fi şi critic şi interpret al propriei opere şi al operei celorlalţi. Ba mai mult: un artist de valoare din zilele noastre nu poate fi cel ce doreşte să fie, fără să cunoască estetica pluriformă, fecundă şi ea ca inventivitate, a marilor mişcări de avangardă. Şi aşa se face că mărturiile, reflecţiile, fie doar presupoziţiile sau dubiile unui om „de meserie“, expuse *dinăuntru* creaţiei ca fenomenologie, pot fi mult mai pertinente şi interesante, decât divagaţiile criticului propriu-zis despre acelaşi obiect/subiect. Prin implicări de apreciere teoretico-axiologică arta ţi se relevă mai pregnant ca modalitate de extindere a conştiinţei de sine(şi). Dar, firește, oricât te-ai aplica şi acestor preocupări literaturologice, simţi că rămâne totuşi ceva deosebitor între comunităţile de critici şi singurătăţile de poeţi...

– Am impresia că, aici, deja „ne ridicăm la fileu“ problema interferenţei genurilor literare, dar şi a pluralităţii acestora în preocupările unuia şi aceluiaşi autor. Poetul Leo Butnaru scrie proză, eseu, critică literară, dramaturgie pentru copii, traduce mult.

– Reluând o idee din repriza precedentă, să ne reamintim că încă din prima jumătate a secolului trecut vocaţia pentru literatură a încetat de a mai fi presupusă drept una fatală şi exclusivistă sub aspectul delimitărilor şi branşamentelor profesionale (spre exemplu, că poetul nu poate fi şi critic, iar criticul – poet), dar şi a rigorilor de gen, a dispariţiei acestora – cel ce scrie poezie nu poate fi şi un bun prozator etc., şi e bine ca fiece „predestinat“ să se ţină în albia genului său „de bază“, fără a răspunde sirenelor chemătoare spre imensul, liberul şi... liberal-democraticul spaţiu al literaturii ca supremă, emblematică definiţie a scrisului artistic, critic, eseistic de valoare. Aceasta, în fericitul caz când, după expresia lui G. Călinescu, toate activităţile „se armonizează sub o capacitate dominantă, într-un gen unic al personalităţii scriitorilor... Baudelaire nu e nici poet, nici critic, el este Baudelaire. Marele creator se sustrage genurilor şi creează propriile sale forme, pe deasupra oricăror clasificaţii didactice“. Între ele, genurile literare asimilează unele de la altele elemente afine, modalităţi de operare, componente ale sistemelor de elaborare şi expresie artistică, drept rezultat ajungându-se la conexiuni şi semnificaţii ce ţin de ceea ce se numeşte, constant, originalitate, diversitate, înnoire etc. În toate e simbioza unor particularităţi stilistice caracteristice mai multor

genuri literare, lucru pe care le intuiesc, apoi le conştientizează cu claritatea aplicaţiei practice tot mai mulţi autori moderni. Dar, ca să mă refer la propriul exemplu, mi-am zis că, evident, nu mai suntem pe timpurile homeriene, când poezia părea să trăiască din propria sa plenitudine. Astăzi, ea intră „irezistibil" în „coaliţii" cu toate genurile literare şi chiar cu genurile de informaţie. (Dar asta, nu obligatoriu „în obligatoriu responsabila faptă a scrisului literar şi jurnalistic", cum s-ar fi spus, bombastic, ieri-alaltăieri.) O proză se apropie de poezie pe calea ocolită a parabolei pe parcursul căreia se mai întâmplă câte o aventură metaforică mai originală, precum îndrăznesc să cred că mi s-a întâmplat mie în ***Ultima călătorie a lui Ulysse***, care fusese inclusă în antologia celor mai bune nuvele publicate, în întreg spaţiul românesc, în anul 1998. Iar astăzi par „a face carieră" poemele nuvelistice, precum le-a numit Ana Ahmatova, afine tipologiei prozodiei lui Konstantinos P. Kavafis. Iar eu cred că sunt din rândul autorilor cărora, cu vârsta, cu experienţa „dură", nu li se atrofiază capacităţile sufletului de a capta poetic realitatea şi, concomitent, irealitatea sau supra(i)realitatea, concretul şi imaginarul. (De ce n-ar fi avut dreptate Thierry Maulnier când afirmase că poezia constituie chintesenţa literaturii?) Probabil, trec *sub specie poeseos* şi proza şi eseurile care mi se întâmplă să le scriu. În orice caz, metafora e prezentă şi în ele. Şi, mai îndrăznesc să cred, – şi stilul ca o eleganţă mereu jinduită.

– Consultând parcursul chestionarului meu, constat că avem o „restanţă": cea din triada relaţională cu colegii, critica şi duşmanii. Aveţi duşmani?

– Poate că duşmani – duşmani nu prea am. Dar duşmăniile, prin calomniere brutală, mi s-au întâmplat. Trecătoare sau relativ constante. Numai că – ce altceva am a face? – mă mângâi cu gândul că sunt mult mai bun decât calomniatorii, replicarii, oportuniştii. Însă, bineînţeles, mă întristez la gândul că totuşi reavoinţa lor mi-a împiedicat şi îmi va mai împiedica în dorinţa de a avea un discrurs al existenţei mai coerent şi mai fără de griji. Iar astăzi vreau să cred că, de când mi s-a potolit până aproape de zero interesul pentru familiarităţile de cârciumă sau mahala literară a cvasiboemilor de pretutindeni, am mai puţini „duşmani", dar mai mulţi invidioşi. Mă rog, de la un moment încolo, unii din noi simt necesitatea de a se retrage într-o relativă solitudine care să-i scutească (nu ştiu dacă să şi-i protejeze) de unele lovituri din exterior. Vorba aia: cel care înţelege cât de cât oamenii, nu prea are motive să conteze pe deplină înţelegere şi acceptare din partea lor. Mai ales în Basarabia... literară...

– Şi cine vă sunt adversarii?

– Când şi cum... Însă, de regulă, cei cam prost alfabetizaţi în ale literaturii, cei rămaşi la un grad rudimentar sau mediocru de conştiinţă artistică, cei ce nu au făcut casă bună cu studiul şi experienţele inteligenţei creatoare. Din când în când, dintre ei îşi ia curaj câte vreun bard măiestreţ, care mă acostează prin replici deocheate, insinuări şi calomnii incalificabile. Aceştia nu au o articulată şi bine temperată înclinaţie polemică firească scriitorului, care trebuie salutată şi, deci, susţinută. Dânşii operează în jargonul „băligos" al mahalalelor de odinioară, de pe mal de Prut sau mal de Nistru. De regulă, barzii măiestreţi întrupează într-un chip foarte marcat lipsa de suflet creştinesc al ideologului „literar" de ieri, ce jurase cu pixul (sau mâna *îm-pixată*) pe statutul realismului socialist, din vreme în vreme confirmându-şi ataşamentul faţă de putere prin poemaşe sau poemoaie despre Lenin, scriind tot felul de maculatură apologetică. Dar mai mult, şi totdeauna, ticluind denunţuri şi replici. Cred că pe unii „i-am învins" prin indiferenţă, prin a nu le acorda nici o atenţie.

Ei bine, însă cea mai dulce victorie este totuşi cea pe care o repurtezi asupra propriei tale persoane, pentru că ar fi o gogomănie să te crezi un ins ideal. De unde şi atitudinea înţelegătoare faţă de unii din cei ce, la un moment dat, te-au jignit prin ceva anume. Pentru că şi un om bun, inteligent, pe care l-ai preţuit mult, se întâmplă să se rătăcească, pe moment, de sine. Adică, mai greşeşte şi el. Inclusiv în relaţiile cu tine. Însă nu fatal, revenindu-şi, recunoscându-şi gafa. Şi dacă romanţa spune: „Mă vei uita, căci şi uitarea/ E scrisă-n legile-omeneşti", eu uneori cânt: „Căci şi iertarea e scrisă-n legile-omeneşti". Astfel că poate ieşi un răspuns... cu cântec!

– Ceva mai înainte am reţinut că, precum spuneaţi, de multe ori vă înţelegeţi mai bine cu tinerii, decât cu colegii din alte generaţii. Ba, din câte se ştie, mai mulţi dintre ei au scris cu simpatie şi înţelegere despre cărţile dvs., printre ei fiind Vasile Gârneţ, Emil Galaicu-Păun, Vitalie Ciobanu, Aura Christi, Iulian Ciocan ş.a. Putem relua subiectul?

– Da, e cunoscut şi remarcat faptul că mă înţeleg şi mă întâlnesc în scris şi în opinii despre scris şi societate cu unii din mai junii mei colegi, dimpreună considerând că registrul generaţiilor nu e unul al concurenţelor şi concurenţilor, ci al conlucrării şi selecţiilor simpatetice ce trebuie să excludă, vorba lui Tudor Arghezi, imboldul otrăvit al rivalităţilor. Şi nu o dată, în memorie „îmi bâzâie" armonios un superb distih al Ioanei Crăciunescu: „Şi nu ştiu de ce, poeţilor tineri,/ Mereu mi se pare că printre voi am rămas". Şi această compatibilitate, dar şi... nostalgie, „mi se trag" încă din propria mea tinereţe când, la ziarul „Tinerimea Moldovei", aveam în grijă secţia arte-literatură şi cenaclul literar „Luceafărul", unde am conclucrat, întru susţinere şi promovare, cu destui colegi mai tineri decât mine, la acei ani. Sper că faţă de debutanţii interesanţi ai acelor odinioare am avut o simpatie dezinteresată şi, pe cât am fost în stare, – obiectivitate în aprecierea dintâielor lor texte. Peste un timp, unii din ei, precum e firesc-românește şi, poate, creştinește, aveau să-mi devină adversari „galanţi". Alţii însă, cu părere de rău, s-au dat cu neocomunismul. Asta e... Şi nu sunt de acord cu savantul şi publicistul Sorin Comoroşan ce susţine că astăzi ar apărea o generaţie zgomotoasă, haotică, dezorientată, „târgoveaţă". De ce, adică? Pentru că o generaţie nu trebuie judecată cum este atunci când apare, ci după o etapă de afirmare, oarecare maturizare şi... „dispersare" a ei; dispersare în viitoare personalităţi. Să ne amintim ce se spunea despre tânăra generaţie franceză de la 1968 – în capitalism, şi despre cea cehoslovacă, exact din aceeaşi perioadă, însă – în comunism. Toate anatemele (dar la Praga şi gloanţele) au fost adresate studenţilor ieşiţi în stradă – e drept, din motive diferite – zgomotoşi, protestatari, haotici, dezorientaţi, revoltaţi la culme. Peste ani, din acea generaţie, care este şi a noastră, noi înşine fiind pe atunci studenţi, au apărut personalităţi de mare calibru ale ştiinţei, culturii, literaturii şi *etcetera*-ului. Da, şi astăzi unii mai tineri colegi au un – firesc pentru vârsta şi etapa de formare a caracterului lor „la zi" – oarecare spirit anarhist, de cele mai multe ori – în limitele bunului simţ, şi un acut simţ de afirmare care, în unele cazuri, poate fi doar unul publicitar. Şi nici nu mai e o noutate că, în vasta materie a literaturii, de obicei tinerii sunt nişte anarhişti (şi... teroriştipaşnici!). Acest

lucru îl pot confirma şapte din zece debutanţi, dacă sunt oneşti sau doar cât de cât curajoşi, neoportunişti, din fragedea-le „copilărie“ scriitoricească. Din alt unghi de cercetare/completare „a problemei“, pentru că am fost şi noi tineri – n-o poate contesta nimeni! – şi avem (unii – lucid conştientizată) experienţa acestei vârste formative de caracter şi personalitate incipiente, mai ştim că juneţea nu e prea generoasă cu alte vârste. E cam egocentristă, „acaparatoare“, suspicioasă că e „strâmtorată“, că nu i se acordă cât ar merita, nici bunuri, nici laude, astfel că, din acest punct de vedere, uneori şi eu am fost tratat de unii mai tineri confraţi oarecum... neamical, ei fiind geloşi că cele pe care ar fi vrut să declare că le aparţineau, ca pionierat, în literatura română din estul Prutului, mie mi se întâmplaseră cu ani înainte – şi versul liber, şi cel alb, şi fragmentarismul (observa M. Cimpoi), şi oralitatea cotidiană a limbajului (remarca lui Şt. Hostiuc, încă din 1976). Uşor, am polemizat între noi, unele reflecţii la temă găsindu-se şi în anumite texte din volumul meu de eseuri şi articole ***Lampa şi oglinda***. Apoi, disjuncţiile s-au topit ca de la sine, noi regăsindu-ne pe aceeaşi platformă estetică în aprecierea fenomenologiei procesului literar modern. Şi aflarea-mi într-un *dimpreună-a-fi* cu aceşti colegi, care se edifică pe sine în vibraţia şi elogiul voinţei de creaţie şi afirmaţie, îmi dau un tonus existenţial mai special, convingându-mă iar şi iar că, prin natura firii mele, sunt un *philebosian*, admirator al acelui vibrant *Iuvenes dum sumus*.

– Cele mărturisite la capitolul „talentului de-a fi tânăr“, precum spuneaţi undeva, s-ar încadra, implicit, şi în discuţiile despre generaţii, promoţii, care preocupă, nu de azi şi nu de ieri, lumea literară, nu numai de la noi?

– Păi, pistele generaţioniste sunt imediat în preajmă, să zic aşa. La urma urmelor, problema generaţiilor e mai mult una de complezenţă-aderenţă sau de aricire-deosebire, în ambele ei ipostaze. Acum un timp, se credea a fi o temă predilectă, ca şi cum răsfăţată. Astăzi, pare răsuflată de-a binelea. Şi se mai întâmplă a fi hărtănită în foarte subiectivul perimetru al confruntărilor aţâţătoare de animozităţi, puerile sau senile, în egală măsură.

– Şi totuşi, de ce se tot re-abordează acest subiect generaţionist? Dvs. din ce generaţie consideraţi că faceţi parte?

– Pentru că e mai dificil şi mai ingrat să evidenţiezi particularităţile unei sau altei personalităţi literare, decât să generalizezi fără obligaţiuni de elucidare în baza unui sistem arbitrar generaţionist.

– De ce ar fi ingrat?

– Deoarece, când sunt nemulţumiţi de cum au fost plasaţi „în context“, mai că te acuză de „atac la persoană“. Asta mai târziu, când vine individualizarea, ambiţia de personalizare, detaşare, „ieşire din front“ etc. Şi din considerentul că, în juneţe, suntem mai uniţi, mai aderenţi la ceea ce se numeşte generaţie sau promoţie. Atunci, când suntem pirpirii şi fără de putere de decizie sau doar de oarecare influenţă minimă în mediul literar, ne lăsăm bântuiţi de o fascinantă iluzie colectivă de măreţie: noi, generaţia ’70, ’80, ’90 sau 2000... Dar amăgitoare iluzie, când este vorba de artă şi mai ales de literatură. Fiindcă, precum se ştie, arta mizează pe personalităţi şi nu pe colectivităţi aliniate. Anume aceasta o înţeleg unii „generaţionişti“ fervenţi odată cu maturizarea-le. De la un moment încolo, este tot mai evident că autorii ce erau consideraţi a face parte din aceeaşi generaţie nu prea au în scrisul şi viziunile lor note estetice pregnant-unificatoare. Pentru că, inerent, diferenţierile în pledoarii şi manifestări stilistice, estetice vin şi ca afirmare a disponibilităţilor sufleteşti, spirituale, raţionale individuale care reacţionează diferit la contexte culturale, socio-politice. Apoi, să nu uităm de predilecţiile, disponibilităţile pentru studiu şi „înmagazinare“ de experienţă profesională, diferite de la un autor la altul, chiar dacă ei au aceeaşi vârstă biologică de 30 sau 40 de ani. Şi atunci apare vreun curajos, cum fusese la timpul său Danilo Ki , care spune că-i detestă „pe cei care merg în haită cu generaţia lor“. Însă astăzi, la noi, se cam temperează, am eu impresia, tentativele de reabordare polemică a „drasticelor“ rupturi sau doar diferenţe dintre ’70-’80-’90-işti. Ba din contră, se încearcă a trasa acolade între generaţii ce păreau ca ieri extrem de diferite. Astfel, revista „Paradigma“ de la începutul anului 2004 titrează ca generic „programatic“ al dezbaterilor: „Nichita Stănescu şi generaţia nouă“, Marin Mincu, spre exemplu, opinând că atitudinea negatoare a generaţiei ’80 faţă de autorul celor ***11 elegii*** s-ar explica prin dorinţa manifestă de a fi considerată unica generaţie postbelică de creaţie cu un statut estetic şi axiologic autonom.

– Şi, în ce vă priveşte, în contextul generaţiilor, unde vă situaţi?

– Nu ştiu dacă mă situez eu, cât, mai ales, sunt situat de alţii. În ultima vreme, de mai mulţi exegeţi, printre care Gheorghe Grigurcu sau Liviu Grăsoiu, am fost trecut sub sigla optzecismului. Alţii însă, mai ataşaţi factorului generaţionist după criterii crono-biologice, mă pot trece cu acelaşi (in)succes în catastiful ’70-iştilor. Iar eu, între ei aflându-mă, găsii o explicaţie de-a gata, la Victor Ivanovici, când scria despre prietenul meu timişorean Lucian Alexiu: „Ca atare, se mai zice, literaţii anilor ’70 nu ajung să se aglutineze în vreun fel, ci apar în chip *sandwich* sau tampon între celelalte două grupări generaţionale. În ce mă priveşte, prefer altă imagine: aceea a unor tineri intelectuali şi artişti pe care faptul de a fi contemporani, de a avea o formaţie şi unele interese comune, îi predispune nu la gregarism, ci la individuaţie; a unor «solitari solidari», căutându-şi fiecare drumul propriu şi privind totodată cu simpatie la căutările celor de alături; şi, mai presus de toate, a unei «generaţii» a cărei afirmare, nu mai puţin briantă ca a altora, a stat tot timpul sub semnul discreţiei“. Exact asta o cred eu şi despre unii – e drept, puţini – ’70-işti din Basarabia cu care, sincer vorbind, odată cu trecerea timpului şi fixarea opţiunilor individuale, nu mai formăm o generaţie omogenă, ci rămâne doar dovada „generaţiei biologice“ şi relativ psiho-culturale. Zic relativ psiho-culturale, deoarece şi la acest capitol au survenit şi, poate, mai au a surveni modelări şi remodelări diferenţiatoare de caracter, formaţiune intelectuală şi profesională. Prin urmare, cu unii colegi am o solidaritate de destin civic, însă nu şi una literară, opţiunile noastre estetice fiind prea diferite. Putem fi amici şi buni camarazi în viaţă, dar nu fără a conştientiza că, în câmpul literaturii, între noi există ponoare adânci şi abrupte.

– Şi totuşi, în istoria literaturii a lui Mihai Cimpoi sunteţi trecut la „generaţia ochiului al treilea“.

– În orice istorie există inexactităţi, subiectivisme... În ce mă priveşte, eu cred – şi nu numai că am declarat-o, ci consider că am confirmat-o de mai multe ori – că fac parte din generaţia iluziei necesare. La urma urmelor, fiece generaţie e cea a unei iluzii necesare, din care se compune visul, neliniştit şi frumos, al literaturii, al lumii.

– Din câte am reuşit să observ, în poezie, dar şi în diverse eseuri, folosiţi mai totdeauna noţiunea de iluzie şi mai

niciodată sau extrem de rar pe cea de speranţă. Aveţi o explicaţie?

– Nu, nu e o discriminare a uneia din cele două noţiuni... motrice ale destinului uman. Ba aş crede că am fost atent la propriile mele speranţe, ca şi iluzii şi pot spune că – spre bine sau spre mai puţin bine, ca să nu zic spre rău, – cu anii, se schimbă până şi stilul, şi stilistica speranţelor. Speri altcumva decât în juneţe. Apoi, probabil există şi un fel de speranţe... platonice – în van, adică, şi altele – ca plan de acţiune, ca proiect şi impuls de start. Însă nu poţi ajunge un maestru al speranţelor, ele fiind mereu evanescente, imprevizibile ca mesaj şi obligatoriu incerte. Din speranţe nu poţi face ceremonii şi, deci, nu poţi fi maestrul lor. Astfel că eu prefer să operez mai mult cu iluziile care sunt „mai oneste“: nu promit prea multe. Sunt mai austere, „mai bărbăteşti“ decât speranţele „feminine“. Dar una din concluziile mai multor Stani Păţiţi ar fi să nu te laşi furat de himere, de aparenţe şi să nu te livrezi speranţelor-stereotip care, de regulă, sunt înşelătoare. În special, cei care ajung în a treia parte a vieţii, ca şantier al deziluziilor, ca spaţiu al rutinei şi... ruinei de sine... Să fim lucizi şi să ne îmbărbătăm, nu?

– Acum cam un deceniu, Vasile Gârneţ opina că, în pofida vremurilor grele pe care le traversăm, vă încumetaţi să scrieţi într-un ritm de individiat, fiind, poate, cel mai fecund autor basarabean. Între timp, aţi editat mai multe cărţi de poezie, eseistică, interviuri, traduceri, antologii de autor, semn că nu vă dezmînţiţi. Şi aş îndrăzni să vă întreb de proiecte, de aşa-zisele planuri de viitor.

– Rar cine poate lua viaţa aşa cum se nimereşte, fără a o „arma“ cu diverse planuri, speranţe, iluzii ş.a. Pornind de aici, cineva spunea subtil-ironic – dar poate şi dramatic –, că dacă vrei să-l faci pe Dumnezeu să izbucnească în râs, povesteşte despre planurile tale. Nici eu nu voi dezvălui planuri „concrete“, putând doar presupune că, după probele pe care le am în sertare şi computer, aş fi omul părţii secunde a vieţii, în prima parte a ei existând mai multe impedimente de tot soiul care mă ţineau la distanţă de căile pe care aş fi vrut să le încerc, să le tatonez. Iar această parte a doua a destinului poate că e în consens cu animatul „joc secund, mai pur“ barbilian. Mai pur şi mai fecund, îndrăznesc să sper. Apoi, mai curând instinctiv decât conştientizat/asumat, simt că scriu cu un sentiment al urgenţei, parcă pentru a-mi răzbuna sincopele şi neaşezările debutantului şi tânărului scriitor care am fost, supus privaţiunilor, amânărilor, suspiciunii cenzurii, neîncrederii mahărilor cu ideologia şi propaganda. Este, cred, îndreptăţitul sentiment al recuperărilor necesare. Dar poate că în genere viaţa multor artişti, în consecutivitatea şi eficacitatea ei, e o *apodoză*, adică o logică parte a doua a unei perioade condiţionale – zice filosofia –, care conţine consecinţele primei părţi. Prima parte fiind deja *trăitul, trecutul, muncitul, gânditul, scrisul.* Iar în partea a doua toate acestea sunt abordate la un nivel mai complex, mai... profesionist-existenţial-artisticeşte. Şi dacă în tinereţe scriitorul are un temperament de creaţie mai năvalnic, cu înaintarea în vârstă, spre adâncă... maturitate, acest temperament trece în densitate de caracter, în stare de cumpănire, de negrabă şi, poate, ceva mai multă temeinicie.

– După perseverenţa de care daţi dovadă în urmărirea scopurilor dvs. de profesionist al scrisului ar fi de presupus că sunteţi un scriitor volitiv.

– Voinţa creatoare a omului grecii vechimilor nu o numeau altfel decât *voinţă poetică*. Deci, poezia face casă bună cu voinţa. Prin perseverenţă, voinţă de a nu abandona, de a nu renunţa; prin voinţa de creaţie, aş zice, ţi se pot întâmpla provocările şi revelaţiile intuitive ale unor linii ideatice, ale unor „stări stilistice“ chiar, drept componente ale predestinaţiei, dar şi predispoziţiei întru creaţie. Să ne amintim că George Călinescu era de părerea că în artă voinţa e o varietate a spontaneităţii. Sau, poate, zic eu, nu o dată, voinţa apare şi se manifestă (solicitată fiind!) în urma unor prime imbolduri de spontaneitate artistică, de unde şi presupunerea că numai cu inspiraţia nu faci totul: mai e nevoie de voinţă, perseverenţă. Voinţa – totdeauna benefică, probabil – ca o raţiune aservită sieşi. Voinţa de a-ţi folosi... voinţa, pentru a te supune, prin ea, însăşi ei, ţie însuţi.

– Acum când ne apropiem de finalul dialogului, găsesc potrivit să amintesc că dvs. sunteţi un reputat autor de interviuri cu zeci şi zeci de personalităţi...

– Chiar foarte conştient şi programatic am ţinut să discut cu cât mai multe personalităţi care, după întemeiata opinie a lui Goethe, sunt bunul cel mai de preţ al acestui pământ.

– Aţi publicat deja câteva volume de dialoguri – *Răspus şi răspundere; Spunerea de sine; Prezenţa celuilalt; Micşorarea distanţei.* În ce context al propriei creaţii le plasaţi?

– Da, mi s-a întâmplat să public patru asemenea cărţi, iar a cincea, poate cea mai interesantă, – ***Răspund, deci exist***, am numit-o – aşteaptă în sertar momentul propice care, firească, ar însemna disponibilitatea vreunui editor s-o pună în circuit. În ce priveşte contextul... Ei bine, nu-mi trebuie prea mult curaj pentru a conştientiza că volumele de interviuri sunt lucrări de planul doi în ceea ce am realizat în aria scrisului. Dar aceasta nu înseamnă că nu ţin la ele. Şi le rămân recunoscător celor care au suportat tirurile interogaţiilor mele, pentru că le-am pus în faţă chestionare deloc distractive. Ei sunt coautori cu drepturi depline. Ceea ce reiese şi din opinia lui Geo Bogza: atunci când a fost întrebat ce duce lumea înainte, interogaţia sau răspunsul, maestrul spuse: „Şi una şi alta, ca pedalele bicicletei“.

– O dată ce aţi vorbit de un plan doi al creaţiei, unde aţi plasat interviurile, v-aş ruga să precizaţi care credeţi că ar fi totuşi valoarea lor.

– Un interviu e un document de conştiinţă a celui care l-a acordat. Dar şi un document al memoriei culturii unui neam. Nu cred că ar fi totuşi prea puţin, ca valoare.

– Care ar fi gândurile de final al acestui dialog, pentru care ţin să vă mulţumesc?

– Probabil, tangenţial, aş fi un cehovian care refuză subterfugiul oricăror concluzii. Viaţa şi creaţia sunt fenomene şi stări mereu deschise, în devenire. Sau aşa ar trebui să fie, în înţelegerea noastră. Şi, pentru a nu mă plânge cumva de cutare şi cutare neaşezare în destin sau societate, îndrăznesc să cred că, până la această etapă, am fost cât de cât coerent în opţiuni şi evoluţie, încât nu am avut motive să o dau în discursuri palinodice, spre a retracta ceva ce mi s-ar fi părut cândva esenţial, spre a-mi anunţa modificări radicale de opinii literare, de viziune. Cu toate că, chiar în momentele în care te simţi deja bine aşezat în profesie, nesiguranţa, imprevizibilul te încearcă aproape ca la vremea debutului tău, pentru că nu ştii ce şi cum vei scrie – dacă vei mai scrie! – mâine. Ba se întâmplă că, nu o singură dată, la vârsta maturităţii devii faţă de tine un adevărat *samoed*, nemulţumit de ceea ce faci.

Liviu Ioan Stoiciu

„CONŞTIINŢA ACTULUI DE CREAŢIE S-A TRANSFORMAT ÎNTR-O CONŞTIINŢĂ A ZĂDĂRNICIEI” (III)*

Convorbire realizată de **Alexandru Deşliu**

– Scrieţi poezii, proză, teatru, faceţi publicistică. Nu aveţi, se vede, prejudecata specializării, deşi rămâneţi poet, un campion al experienţelor în poezie, după cum remarca Horia Gârbea. E o ispită sau o condiţie?

– N-am de ales, trebuie să mă repet, să-mi lămuresc şi mie însumi cum stau lucrurile, de fapt, la masa de scris – de ce nu m-am... specializat ca poet, cum spuneţi Dvs.? Am publicat nu numai cărţi de versuri (e adevărat, ele domină bibliografia mea), ci şi romane, piese de teatru şi „jurnale“ (volume ce cuprind memorialistică, eseu, publicistică). Am chiar sertarele pline de jurnal (inedit în totalitate) şi publicistică apărută în ziare, de neexploatat în volume care să conteze, sau am texte de frontieră (de exemplu, amestec de eseu şi proză, sau proză-basm), publicate la rubricile ţinute la reviste literare, care se pot oricând aduna într-o carte, plus versuri, în fel şi chip (şi proză sau teatru). Sertarul la mine are rol purificator, dacă le vine vremea celor scrise să fie publicate la un moment dat, bine, dacă nu, nu, le las uitate. Eu nu controlez nici cărţile care-mi apar, sunt convins că şi cărţile au destinul lor, că ele se scriu şi se publică singure, independente de voinţa autorului... Să mă înţelegeţi mai bine – apropo, mie mi-e ruşine să mi se spună „poet“, asta nu fiindcă nu reflectă în totalitate realitatea la masa mea de scris, ci fiindcă eu cred că nu am ajuns să am acces direct la Dumnezeu (ştiţi deja, eu cred sincer că poezia are legătură directă cu Dumnezeu, cu acel maximum de sensibilitate al „spiritualităţii cosmice, nemuritoare“ şi cu transcendenţa acestei lumi trecătoare), ci doar mediat. Sunt onorat să mi se spună „scriitor“, acest termen relativizează „profesiunea de a scrie“, acoperind toate genurile literare, şi poezia şi proza şi teatrul, eseistica sau publicistica. Dacă până la Revoluţie n-a existat decât meseria de „scriitor de vagoane“, azi e legiferată în nomenclatorul muncii şi meseria de „scriitor de cărţi“ – e drept, nu pot supravieţui din această meserie decât scriitorii de succes. Poţi însă să te prezinţi în societate ca scriitor, „sună bine, impresionant pentru muritorii de rând“, nu ca „angajat“, profesor sau redactor la ziar / revistă, care-ţi asigură un salariu şi, la sfârşit, o pensie. Amuzant e că azi au ajuns să se prezinte cu mândrie ca scriitori toţi cei ce au publicat o carte din banii proprii, chiar dacă n-au fost citiţi şi comentaţi critic de nimeni şi breasla şi instituţia ei, Uniunea Scriitorilor, nu-i bagă în seamă...

Scriu liber, nu am nici un fel de prejudecăţi la masa de scris. Poezia, proza, teatrul, eseul, publicistica, jurnalul (eu consider jurnalul un gen literar independent), au culoare separate la mine, nu le amestec, fiecare mă exprimă „altfel“ şi prin fiecare mă raportez la celălalt din alt punct de vedere, dintr-o poziţie diferită. Iubesc diversitatea de percepere nu numai a realităţilor din afară, ci îndeosebi a realităţilor dinlăuntrul nostru, exploatez multitudinea de provocări naturale, spontane, ale „ideilor literare“ apărute din senin şi ale simţămintelor viscerale, ale cuvântului regândit şi scris şi ale sentimentului „care mă inspiră“. Încerc aşa să mă „îmbunătăţesc“ spiritual la masa de scris (e deja la mijloc o conştiinţă a actului de creaţie, care mă pune pe baricade), prin literatură, să depăşesc stadiul determinist al fiziologiilor trupului (cu arderile lui chimice ciudate, instabile) şi să mă regăsesc în universul „inefabil“ al sufletului, meditativ... Preponderentă rămâne poezia la masa de scris, dar alung pericolul saţietăţii de poezie cu scrierea de proză sau teatru, eseu sau publicistică, fiecare gen se completează reciproc la mine, mă împrospătează. Instinctiv, „simt nevoia“ să mă „dezintoxic“ de poezie, ajuns la saturaţie, aşa că scriu proză sau teatru şi mă desprind de răul dominant din mine care scrie poezie. Fiindcă e vorba de o eliberare continuă de un rău indescriptibil, interior, la masa de scris. Scrisul original, „artistic“, în orice gen, îmi lasă senzaţia că-mi consumă surplusul de „energie negativă vitală“, care mă dezechilibrează. Indiscutabil, scrisul e binefăcător, mă echilibrează, are rol terapeutic personal (o terapie descoperită an de an, cu sacrificii lumeşti asumate). În plus, el mă amăgeşte – că merită orice efort, că, în ziua în care scriu, nu trăiesc degeaba, totuşi... În timp, mi-am mai pierdut din entuziasmul acestui gen de supravieţuire, al terapiei prin scris, totul având un sfârşit, azi nu mă mai pot motiva să continui, crezând că nu fac decât să-mi lungesc o boală. Că scrisul creator poate fi şi o boală incurabilă.

Vă rog să reţineţi că nu scriu cronică literară sau recenzie (deşi mi-am demonstrat în timp că am supradezvoltat simţul detectării valorii la alţii, de la a fi „cititor profesionist, în propria mea slujbă“, sau la locul de muncă, într-o redacţie literară, dezinteresat, şi până la a descoperi şi promova noi veniţi în literatura română; las la o parte faptul că am scris prefeţe, postfeţe, prezentări la cărţi ale colegilor scriitori). Am considerat că e o profesiune separată în cadrul literaturii române aceea de a fi „critic“, profesiune specializată prin studii superioare (nu e de ajuns să fii autodidact în acest domeniu, chiar dacă e vorba de evaluare literară), cu asimilări din lecturi specifice. Că de pe băncile facultăţilor de filologie / litere şi filosofie pot fi scoşi pe bandă critici (de toată mâna, în majoritate diletanţi, dar aşa e normal, inclusiv în rândul istoricilor literari), nu şi poeţi, prozatori sau dramaturgi. Critica literară ar trebui să fie obligatoriu o „ştiinţă“ (estetică, eventual). Am hotărât să stau în banca mea, să-mi văd lungul nasului şi să nu improvizez cronici, deşi mă tentează să îndrept subiectiv erorile exasperante de percepere critică postcomunistă, azi evaziunea critică „obiectivă“ luând

* Fragment dintr-un volum de interviuri în lucru

Frânghia de rufe

proporţii insuportabile. De altfel, nu întâmplător literatura română separă profesiunea de critic de profesiunea de scriitor...

– Domnule Liviu Ioan Stoiciu, Venus s-a născut din spuma mării, Athena din capul lui Jupiter, Făt-Frumos dintr-o lacrimă. Dar un poet cum se naşte?

– Am tentaţia să spun că poezia se naşte din ea însăşi. „Poezia se naşte din Cuvânt“ – punct şi de la capăt. Din Cuvântul-Creator, nu? „Poiesis“ (latină, greacă) egal creaţie. Cuvântul-Creator e fundamentul acestei lumi mereu renăscute, el asigură progresul şi regresul, moartea şi învierea. Cuvântul Atoatefăcător şi Atoateţiitor, Creator, e cuprins în codul nostru genetic, în ADN, în suflet, în minte şi în inimă... Trebuie doar un declanşator special care să-l pună în evidenţă „artistic“ (să rămân numai la cazul poetului). La poet, Cuvântul-Creator înnăscut are o structură cu totul aparte. Întrebare: din ce se naşte poetul? Răspuns: „din capul lui“. Din ce potrivire astrală? Din progresii şi tranzite ale planetelor complicate, nefericite, mistice, sinucigaşe, frustrante, care îţi aruncă în aer gradul de sensibilitate. Ce „iaşte“ poetul, în definitiv? „Iaşte un lucru foarte mare, dar foarte puţini sunt conştienţi de asta“. În tinereţea mea, toate lucrurile erau parcă purtătoare de poezie. La bătrâneţe s-a schimbat perspectiva, toate lucrurile sunt parcă purtătoare de esenţe neatrăgătoare, esenţe pe care eu le reţin extrem de selectiv... E o diferenţă miraculoasă, legată de înţelepciunea căpătată cu vârsta (nu mai funcţionează „automatismul“ la masa de scris; acum sentimentele se transformă în idei) sau de tocirea „simţului poetic“? La mine în poezie mă feresc de luciditate, continui să scriu spontan, dominat de un reflex al revoltei înnăscut (datorită acestui reflex am îndoieli că sunt pe drumul cel bun, în orice întreprindere mă aventurez). Poetul are în sânge o onorabilitate primordială, e o identitate accentuată, „lăsată aşa de Dumnezeu“ (poetul e „întrupat“, pe când Dumnezeu e mereu absent), diferită de restul semenilor: el iese din rând, nu contează că e considerat şi un intrus dacă sfidează „identitatea universală eterogenă“, comună, el umple, după propriile puteri, această lume golită de sens, ţinând în tensiune spiritul cu care ne-am născut (tensiune care duce lumea mai departe). Dacă lumea noastră s-ar lua prea în serios, ar constata că o lectură de poezie i-ar aduce liniştea şi iluminarea sufletească pe care o găseşte după ce citeşte o rugăciune către Dumnezeu, Cuvântul-Creator are această influenţă. Nu întâmplător, după secole de civilizaţie a scrisului, poetul se refugiază azi în inconştient – acolo unde se aude mai clar Cuvântul lui Dumnezeu (care se ascunde în subtext, să nu sperie lumea cu Adevărul său), din când în când, fragmentat, cu o coerenţă a lui subterană, „izbăvitoare“...

– Poezia este o stare sau o conştiinţă?

– Să vă răspund că poezia e o conştientizare a stărilor care provoacă actul de creaţie, în sine? Ar însemna să întăresc poziţia textualismului în poezia românească, a urmăririi reţetei poeziei „care se scrie singură“ (poezie care inventează poetul, culmea, nu invers). Poezia e o stare de graţie, care are subînţeleasă în ea o conştiinţă a Cuvântului-Creator, e o agitare a stării spiritului universal (care prin poet dă de gol sensibilitatea şi subtilităţile unei conştiinţe atoatefăcătoare, dominante, dar „mântuitoare“, mângâietoare; sigur, există şi o rutină a sensibilităţii). Dacă intrăm pe terenul metafizicii la masa de scris, ne putem pierde graniţele concrete, identitatea trupească, determinarea destinului, dar putem câştiga în frenezie, în revelare, în clarviziune, cu un risc asumat, al dezechilibrului (împins la paroxism) şi al pierderii controlului... Şi poetul asta face. Poezia înseamnă tensiune, nemulţumire, agresivitate la masa de scris, „esenţele“ nu stau la îndemână, din contră, sunt de negăsit, iar „inspiraţia“ nu e tocmai aerul pe care îl respiri, să ai încredere că nu pierzi timpul degeaba. Pe de altă parte, experimentele poeţilor au scos la suprafaţă poezii cu nuanţe flagrant originale, care dau de gol stări şi caractere (conştiinţe) de o diversitate incredibilă. Ajunsă la o limită, poezia devine şi o pedeapsă eliberatoare pentru poet (prin ea se rafinează caznele). Las la o parte faptul că poezia e şi o artă de a gândi (a medita, a întări o conştiinţă artistică; asta nu înseamnă că trebuie să ai conştiinţa încărcată), „a născoci noi suferinţe“ care să te apropie de starea de creaţie – şi prin care să ne regăsim la masa de scris (regăsirea e visul tuturor creatorilor). Nu mai spun că sfera conştiinţei se îngustează în timp, depinde de firea fiecărui poet, de puterea lui de eliberare spirituală (stările, senzaţiile lor ne ţin prizonieri nouă înşine sau Cuvântului-Creator din noi; plăcerea-durerea, bucuria-tristeţea ne înrobesc, dar prin transpunerea lor spirituală, fie şi prin poezie, putem deveni liberi). Gândirea leneşă a postmodernismului a relativizat valoarea estetică a poeziei, din păcate, şi a aruncat la coş transcendenţa, după ce a pervertit-o intelectualiceşte. Ce-i rezervă poeziei viitorul? Nu m-ar mira să fie reabilitată decadenţa. Vedeţi, m-aţi pus în situaţia să vă răspund printr-un eseu, să ne ierte cititorul...

– Ce înseamnă pentru Liviu Ioan Stoiciu a fi poet azi?

– Vă referiţi la condiţia socială a poetului de azi? „Depinde“ de poet. Dintre cei cunoscuţi mie, să rămân la exemplul Moldovei, „poeţii cu funcţii de conducere“ au maşini de zeci de mii de euro şi case de lux (unii, vile cu etaj „pe pământ“), de la Cassian Maria Spiridon (redactor-şef al revistelor „Convorbiri literare“ şi „Poezia“ şi al Editurii „Timpul“) la Valeriu Stancu (redactor-şef şi director al revistei şi editurii „Cronica“, preşedinte al Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi). Sau Adrian Alui Gheorghe (director al Direcţiei de Cultură Neamţ, redactor-şef al revistei „Antiteze“ şi patronul Editurii „Conta“). E meritul lor, trebuie lăudaţi pentru abilităţile economico-financiare. Dar avem şi poeţi miliardari (în lei vechi), „oameni de afaceri“ prosperi, de la Radu Florescu din Piatra Neamţ la Adi Cristi, Aurel Ştefanachi şi Nicolae Panaite la Iaşi, sau Constantin Ştefănescu din Focşani, nu? Sunt „pe cai mari“ şi Liviu Antonesei (şef de gazete şi de editură, plus angajamente în audio-vizual) sau Nichita Danilov (venit de la ambasadă, şef şi el azi de instituţie). E valabil şi în celelalte provincii româneşti (inclusiv în Basarabia), poeţii „mari

descurcăreți“ ai României postcomuniste au cariere de succes, cu acțiuni și conturi de invidiat la bancă (de la Călin Vlasie, directorul Editurii „Paralela 45“, la Pitești și Ion Vădan, directorul Editurii „Dacia“, cu afaceri înfloritoare, la Al. Mușina, directorul Editurii „Aula“, la Brașov, Ioan Moldovan, redactor-șef al revistei „Familia“ și director al Direcției de Cultură Bihor, sau Ion Bogdan Lefter, poet cândva, directorul revistei „Alternativa“, la București, sau Gabriel Chifu, redactor-șef al revistei „Ramuri“, secretar la USR și „om de afaceri“, sau Eugen Suciu, patron de restaurante, la fel Ioana Crăciunescu, sau Elena Ștefoi, Grette Tartler, Daniela Crăsnaru, toate ambasadoare, sau Doina Uricariu, directoare în SUA - România a Editurii „DU Styl“ și „Universalia“). Nu-i mai pun la socoteală pe răsfățații sorții Mircea Cărtărescu, H.R. Patapievici (cu pretenții de poet), sau mai nou „cațavencul din fruntea Cotidianului“, Ioan T. Morar, de o rară agresivitate mediatică... Plus Florin Iaru. Sau Corneliu Antoniu la Galați („scăpătat, azi“). Lista poeților care n-au de ce să se plângă „din punct de vedere material“ e lungită de cei ce fac parte din consilii de administrație ale unor instituții naționale bogate (de genul lui Bogdan Ghiu) sau al celor care primesc „indemnizația de merit“ și au și salarii de invidiat la catedre universitare sau funcții de conducere sau sunt patroni, sau sunt moștenitorii unor averi frumoase (de la Cezar Ivănescu, directorul Editurii „Junimea“, la Petre Stoica). Sau poeții Dorin Tudoran și Dinu Flămând sau Matei Vișniec, în SUA și Franța, Gabriela Melinescu în Suedia (nici nu știu dacă mai au cetățenie română) – sunt personalități oficiale aristocrate în țările de adopție. Sau cei întorși bogați din Franța, de la Petru Romoșan la Ilie Constantin sau Emil Hurezeanu. „Posibilități“ materiale (cu mașini mici și rezervări de vacanță) au și Marin Mincu (director al Editurii „Pontica“ și redactor-șef al revistei „Paradigma“) sau Ioan Vieru, redactor-șef al revistei „Contrapunct“... N-are rost să mai insist pe aceste exemple fericite de poeți „înstăriți“, care nu se tem de ziua de mâine. E o falsă percepție a realității, arătându-i pe ei cu degetul, așa cum fac politicienii care susțin că în România postcomunistă se trăiește pe picior mare, „uitați-vă la vilele apărute cu zecile de mii la marginea orașelor și în stațiuni și ce mașini bengoase pe toate drumurile, că au speriat Occidentul“... Nu mai spun că dintre acești poeți „cu bani“ se recrutează noile familii postcomuniste cu pretenții, cu soții mai mici decât ei cu 15-20-25-30 de ani, cu urmași de vis... Scăzându-i pe acești poeți cu un destin mai fast (mai norocos, mai ieșit din comun), ce rămâne? Rămâne o „masă de poeți umiliți de soartă“, a celor ce trăiesc de azi pe mâine, dintr-un salariu amărât, dacă îl au și pe acela, sau din expediente (din veniturile părinților sau ale soției, în cel mai bun caz, din economii mai vechi, colaborări, închirieri, câștiguri întâmplătoare sau din moșteniri revalorificate, mici servicii), sau dintr-o pensie. E adevărat, între aceștia s-a căscat o prăpastie după Revoluție: de o parte, a poeților săraci, dar care „au casă“ (mai exact, apartament la bloc, în care au stat cu chirie până la Revoluție și pe care l-au cumpărat în condiții avantajoase, chiar și în buricul târgului, profitând de o legislație care să compenseze pierderile particulare din regimul comunist) și de alta, a poeților săraci care n-au casă, apăruți după Revoluție, chiriași azi (nouăzeciștii și douămiiștii din poezia românească sunt născuți pentru aceste vremuri de economie de piață, sunt „orientați“, au câștiguri mari acolo unde au un „job“, chiar atât de mari că-și pot permite să meargă și în concedii în străinătate în fiecare an, nu mai pun la socoteală bursele în Occident de care au parte – vezi cazul unor poeți care mai mult stau la burse în străinătate decât în țară, pe lângă Nora Iuga și Mircea Cărtărescu: Daniel Bănulescu și Vasile Baghiu)... Sigur, fiecare are condiția lui, norocul lui, așa a vrut Dumnezeu, „să le meargă mai bine, care e problema?“.

Pe de altă parte, a fi poet de vârsta mea, azi, nu e chiar cea mai oportună postură publică. „Ca bărbat adevărat“, e chiar stânjenitor să stai la masa de scris poezie și de citit, „că doar nu trăiești în alt secol“ (ești considerat „depășit de vremuri“), nepragmatic. Un bărbat adevărat din acest mileniu, la 56 de ani (câți am eu) își arată mușchii, se bucură de viață, se îmbogățește, își asigură bătrânețile cu o pensie privată (care-i va depăși salariul), are o afacere sau o funcție plătită după model occidental (sau și una și alta), își construiește case de vacanță la munte și la mare și cumpără mașini ultimul răcnet și fiului și soției, are cont la bancă în străinătate și nu-și petrece timpul liber decât în „lumea bună“, subțire, „selectă“, aristocrată sau nou-burgheză, se distrează făcându-și cumpărăturile numai la firme transnaționale... Să fiu sincer, am momente când mă simt penibil în pielea proprie – că unde nu am eu 10.000 de euro, nimica toată, în condițiile în care numai un costum de haine al „celebrului“ miliardar Gigi Becali costă 10.000 de euro (știți, costum „stricat“ de șampania aruncată pe el de portar într-o seară glorioasă a echipei de fotbal Steaua București, pe care o păstorește)! Eu n-am nici măcar o economie pentru zile negre, cu care să acopăr cheltuielile cu înmormântarea mea... N-am cu ce să mă mândresc „din punct de vedere material, lumesc“, recunosc spășit. Dacă ar fi să vând apartamentul pe care-l am la București (singura avere; apartament luat la schimb cu cel lăsat în Focșani, situat pe o scară de bloc aflată în șantier, de care a făcut rost, pentru scriitori, revoluționarul Mircea Dinescu, președintele USR din 1990), ar trebui să împart banii luați la trei, cu Doina Popa și cu fiul nostru (și nu s-ar alege niciunul cu nimic), așa că... Rămân unul dintre „nedescurcăreții“ și „amărâții“ poeziei române, în acest sens. Am trăit de pe o zi pe alta, de pe urma unui salariu. Îmi pare rău că n-am reușit să-i ofer familiei mele ceea ce le-au oferit familiilor lor poeții „cu bani“, poate așa aș fi crescut mai mult în ochii soției și fiului. Altfel, în particular, sunt împăcat, în lipsa „distracției“ și binefacerilor vieții, am scris, am strâns din dinți și mi-am definitivat volume. E adevărat, volume au definitivat și cei ce au avut și au bani...

– Detectați vreo direcție în lirica românească de azi?

– O direcție, nu. Se tot chinuie criticul Marin Mincu (și după el o seamă de critici tineri „milenariști“, din solidaritate cu colegii lor poeți sau prozatori, să demonstreze continuitatea literaturii române originale, la zi) să aducă argumente că a apărut o nouă generație literară, a douămiiștilor (debutați în jurul anului 2000), după aceea a optzeciștilor – dar nu se poate vorbi de o paradigmă nouă (cu atât mai puțin o direcție) sau un canon recognoscibil. Douămiiștii nici măcar n-au confirmat cu a doua carte a lor (ei nu dau încă semne de creștere, de maturizare a discursului liric), darmite să aibă conștiința unei paradigme. Sigur, nu trebuie generalizat, sunt poeți douămiiști „premianți“ singuratici de la care eu aștept cărți revelatorii. Mai degrabă putem afirma că douămiiștii încheie plutonul generației începute în anii ’80. Nu întâmplător se susține că generațiile durează 30 de ani în poezie și cuprind trei promoții, schimbându-se sensibilitățile și gusturile critice (autocritice) cam la zece ani... Optzeciștii au impus în poezia română biografismul și cotidianul, autoreferențialitatea, „antropocentrismul“ (studiu literar asupra

fiinţei umane contemporane), realitatea simţurilor şi ideilor, emoţiilor, senzaţiilor, sentimentelor, inclusiv a celor introvertite, existenţialiste, acoperind tot palierul fiziologic (fie şi la nivel textualist). Urmaşii lor, nouăzeciştii şi douămiiştii (două promoţii literare asemănătoare, care au profitat de libertatea de expresie postcomunistă să se exhibe sexual, în primul şi în ultimul rând, abuzând de cuvinte licenţioase), au continuat mărturisirile sensibilităţilor lor, cu prospeţimea gustului lor radicalizat. Din nefericire, mă tem că douămiiştii termină prost această generaţie începută în anii '80. Eticheta de „poeţi pornografi" sau „obsedaţi sexual", pusă de critica noastră sceptică, nu poate decât să închidă drumul evoluţiei poeziei româneşti, după ei nu mai poate urma decât „finalul ratat, dar subînţeles". E regretabil să vezi că douămiiştii se agaţă de „underground", de o mişcare experimentală fumată de mult în literatura română, să-şi justifice lipsa de originalitate, diletantismul. Se constată că douămiiştii sunt „urechişti", n-au asimilat poezia românească excepţională de până la ei şi că scriu în stiluri de mult epuizate. Obraznici, se trezesc vorbind, aruncând anatema asupra poeziei româneşti „scrise sub comunism, care trebuie îngropată o dată cu comunismul". Principalii duşmani ai douămiiştilor (asmuţiţi de Marin Mincu, critic neiubit de optzecişti) sunt optzeciştii, care au fost surprinşi de Revoluţie în plină maturitate creatoare şi pe care îi desconsideră ca victime ale comunismului (adică din motive politice, nu estetice). O prostie lamentabilă. Previzibili deja în tot ce scriu, douămiiştii (cei ce poartă steagul lor) merg pe un drum greşit, refuzând critica estetică şi, deci, valorizarea la adevărata cotă. Tinereţea nu e un avantaj în cazul lor. Habar nu au de manifeste literare. Lupta lor cu cenzura e legată de nepublicarea cuvintelor obscene, nu de cenzura transcendentală. Conştiinţa libertăţii nu le deschide „al treilea ochi". Douămiiştilor „li se rupe" de rezervele critice, le ajunge succesul de gaşcă. Măcar dacă ar încerca să revoluţioneze postmodernismul (apărut natural în România după neomodernism)... Vreau să cred că poeţii care vor debuta în jurul anului 2010 o vor lua de la început: abia ei, teoretic, ar putea să vină cu o direcţie în poezia română, postmodernismul postcomunist (al „gândirii slabe", care a relativizat condamnabil principiile estetice) în sine anunţând sfârşitul şi un nou început...

– Cât din existenţa Dvs. trece în poezie?

– Maximum posibil e biografie – dar nu e totul, adeseori vorbesc în numele altora, voci străine mie (prieteni, cunoscuţi, gen masculin) sau în numele unor femei. Ficţiunea primează şi în poezie, doar că e spontan-inconştientă (nu e lucid-raţională, ca atunci când scriu proză sau teatru), lecturile din cărţi enciclopedice, nebeletristice (din care extrag nu numai vocabular inedit, ci şi întâmplări fulgurante, dar semnificative pentru mine) îmi dezvoltă imaginaţia. Aş putea să intitulez toate poemele mele scrise, publicate sau nu, că sunt pagini de jurnal. Subliniez încă o dată că am publicat volume în care apar nu numai ziua, luna, anul, ci şi ora când am scris poemul (de la ***Poeme aristocrate*** la ***Post-ospicii***, sau poeme publicate în cele două volume ale mele de jurnal / memorii, ***Jurnalul unui martor*** şi ***Jurnal stoic din anul Revoluţiei...***). De altfel, dacă ar fi să se găsească vreun închipuit care să-mi publice vreo carte după ce mor, cu ce am publicat şi cu ce mai găseşte în sertare, l-aş invita să-i pună titlul ***Jurnal de război şi de pace cu mine însumi*** (***Jurnal de luptător*** sau ***Jurnal „sedus de farmecul renunţării"***). Asta nu înseamnă că sunt prizonierul unei formule, că scriu la nesfârşit poeme-jurnal (autobiografice, autoreferenţiale). Pur şi simplu mă exprim pe mine însumi cu sinceritate la masa de scris, în toate ipostazele posibile (accesibile mie, conştientizate): consider cea mai credibilă formă de literatură asta, a mărturisirii estetice (cu date concrete, cu adevărurile, eşecurile mele, îndoielile şi neliniştile, amestecate cu ficţiunea), a devoalării creaţiei lui Dumnezeu printr-un exemplu ca al meu, mai fericit sau mai nefericit, mai talentat sau mai netalentat. Îmi pun singur întrebări, preventiv, dar sceptic, şi când nu găsesc răspunsuri, nici măcar în plan metafizic, îl las pe cititorul avizat, cu capul pe umeri, să găsească el certitudini pe lumea asta – eu rămân la nivelul poeziei, al reveriei. Prin poezie eu am fost liber şi sub dictatură, prin poezie am fost eu însumi. Parcă aud: e poet, săracul, cu capul în nouri, n-are cum să înţeleagă realitatea pragmatică. Cât sunt la masa de scris poezie, accept să fiu călcat în picioare, înfrânt, umilit, să abdic în viaţa socială, cu orice preţ, să n-am viitor şi să visez în derivă. Dacă eu aşa simt, că tot ce e mai rău pe lume (pentru un om normal) mie-mi face bine la masa de scris poezie, mă resemnez. Îndur mizeriile lumeşti la masa de scris poezie, în particular, nu însă şi în viaţa cotidiană obişnuită. În relaţiile cu cei din jur, sunt un om de acţiune, care iau atitudine publică, îi amendez dur pe cei abuzivi la adresa mea, de rea-credinţă, care nu mă lasă în pace, sau pe cei ce mă calcă pe coadă, cum se spune, doar de dragul de a-mi vedea reacţia. Chiar dacă, de regulă, mă las în voia sorţii, exasperat că nu găsesc sens nici poeziei, nici acestei lumi, nici lui Dumnezeu. Mă supun inevitabilului, fatalist, am doar „certitudinea inutilităţii", oftez că n-am noroc şi că sunt lăsat să sufăr fără motiv...

– De ce poeţi vă simţiţi mai legat?

– Citesc poezie „lipsit de măsură", sunt bucuros să descopăr şi doar câteva versuri care să-mi placă (de o logică supranaturală) într-o carte, nu contează dacă sunt versuri cu rimă sau versuri libere, dacă sunt scrise de autori la 18 sau 78 de ani, bărbat sau femeie, membri sau nu ai USR, premiaţi sau anonimi. Mă enervez în faţa mediocrităţii cu ştaif (a cărţilor impuse din motive extraliterare), în faţa poetului care se crede buricul pământului (susţinut de găşti interesate, care-l ridică pe soclu să câştige şi ele ceva) şi nu e cu adevărat decât o nulitate morală (economia de piaţă ne dezvăluie asemenea elemente, publicitatea plătită cu bani grei, în ascuns, pentru promovarea unei cărţi sau a unui autor naşte monştri, criticii literari fiind şi ei de vânzare, complici). Am o anume încrâncenare şi faţă de poeţii în viaţă pe care i-am cunoscut în particular „ca oameni fără caracter" sau care şi-au dat în stambă, regretabil, în viaţa publică. Faţă de poeţii contemporani morţi care au făcut compromisuri publice, relativizez totul... În privinţa poeţilor originali din istoriile vechi ale istoriei literare (de până în 1944), vă daţi seama, clasici şi neoclasici, moderni sau neomoderni, îi citesc fără nici o prejudecată, îi consider miracole ale limbii române... De care dintre poeţi mă simt legat? E imposibili să fac o listă – fie şi numai cu cei în viaţă, sau numai cu cei din generaţia mea (că veni vorba, un caz excepţional e Aurel Dumitraşcu, dispărut la 35 de ani atât de nedrept, în 1990: după publicarea jurnalului lui de către Adrian Alui Gheorghe, am constatat că eu am avut în persoana lui un mare prieten de suflet de departe, dezinteresat, atât cât a trăit; totodată, poemele apărute postum l-au trecut pe Aurel Dumitraşcu în rândul poeţilor noştri importanţi, de care mă simt profund legat). E un tipar de poezie la care eu rezonez în

subconștient: cu poezia vechii și noii avangarde românești, ținute în subteran până în 1989 (dar conștient rezonez cu toți poeții cuprinși de exemplu de Marin Mincu în trei volume mari intitulate ***Poezia română actuală***, ei sunt reprezentativi, de ei mă simt legat), cu interferențe experimental-existențialiste postmoderne, de la Gellu Naum, Ion Caraion la Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, Emil Brumaru (personal, pun bază numai pe primele lui cărți, uitate), Petre Stoica sau Vasile Vlad, Ion Gheorghe, Marin Sorescu, Mihai Ursachi, Virgil Mazilescu și Ion Mircea sau Angela Marinescu, ei refuză conformismul mental și nu încetează să stimuleze crize, neuitându-și propriul sine.

– Aveți vreun vers preferat?

– Un vers al altuia sau al meu? Eu n-am nici un vers al meu preferat („pe locul întâi"), sunt fericit atunci când alții aleg din poemele mele un vers preferat, eu mă țin departe de mine însumi „ca poet public" și în nici un caz nu-mi ierarhizez versurile... Un vers al altui poet? Aș putea cita din Mihai Eminescu, numai el îmi bântuie sufletul cu adevărat, fără să înțeleg rațional de ce. Dar și cei trei mari „B" (Ion Barbu-Blaga-Bacovia) mă fac să tresar, de câte ori cad pe gânduri și nu mă gândesc la nimic (atunci când stau cu ochii pe pereți, prea des, chiar și înainte de a mă apuca să scriu versuri, când meditez fără să-mi dau seama, fără alt rezultat decât că-mi exersez în gol memoria, din care face parte și poezia românească asimilată), sunt frânturi de versuri care mă țin în priză. Plus Arghezi, cu spiritul lui agresiv (retoric, l-aș intitula „limbaj al dezgustului metafizic, aducător de neant și împăcare")... Versurile lor mă țin la suprafață. Eu ard mereu etape, nu mă cantonez într-o formă sau alta, într-un conținut sau altul. Că am slăbiciunile mele mentale, atins cum sunt de decadență, an de an consumându-mi energia voluntar, pe altarul alienării? Cu atât mai mult cu cât am conștiința unei permanente nereușite, în toate planurile, a unui impas fără sfârșit... Filosoful Emil Cioran spunea că omul de litere scade cu fiecare cuvânt pe care-l scrie. Să mă fi adus poezia, de fapt, azi, în pragul sinuciderii, terminându-mi-se preaplinul (pe când eu judec invers, că am supraviețuit datorită poeziei; scriind poezie am uitat de mine, de condiția mea de ultim om)? Să-mi reproșez faptul că nu mi-am semnat singur la masa de scris poezie actul de deces literar? Sau că voința de renunțare nu are legătură cu frica de mine însumi (și de Dumnezeu, inclus în mine), ci cu curajul de a continua? Ce e moartea, decât o probă de spiritualitate „avansată"? Omenirea de azi duce în spate omenirea de ieri, moartă, universul de azi duce în spate universul de ieri, mort: „Icoana stelei ce-a murit / Încet pe cer se suie: / Era pe când nu s-a zărit, / Azi o vedem și nu e" (Mihai Eminescu). La aceste versuri se rezumă și moartea noastră. Icoana poeților (icoana rudelor noastre) care au murit, azi o vedem, dar ea de fapt nu e... Totul e deșertăciune.

Să reținem totuși, că poemul meu de debut (apărut în 1967, când aveam 17 ani, în pagina literară a ziarului județean „Steagul Roșu" din Bacău) era influențat de steaua lui George Bacovia. Și că mă recunosc, personal, în 2006, la 40 de ani de la acest debut „la ziar", în postura postmodernă din 1927 a lui George Bacovia („poet al decadenței simboliste", cum se autodefinise inițial, altfel), care declara (pe când avea George Bacovia conștiința „puterii ucigătoare a poeziei", la 46 de ani): „Nu mai am nici un crez poetic. Scriu precum vorbesc cu cineva, pentru că-mi place această îndeletnicire. Trăind izolat, neputând comunica prea mult cu oamenii, stau de vorbă adesea cu mine însumi, fac muzică și, când găsesc ceva interesant, iau note pentru a mi le reciti mai târziu. Nu-i vina mea dacă aceste simple notițe sunt în formă de versuri și câteodată par vaiete"... Subscriu, la 56 de ani, că nu mai am nici un crez poetic...

– Poetul Liviu Ioan Stoiciu datorează ceva prozatorului Liviu Ioan Stoiciu? Care ar fi preferințele Dvs. din proza actuală? Cine vă bucură atunci când îl citiți?

– Epicul din poezia mea n-are legătură cu proza mea. Așa cum liricul din proza mea n-are legătură cu poezia mea. Poate în teatrul meu e recunoscută povestea epică. V-am mai subliniat, lucrez cu două unități de măsură: poezia se consumă în registrul inconștientului / iraționalului, pe când proza (și teatrul) se consumă în registrul lucidității / raționalului. Faptul că am scris în paralel poezie, proză și teatru m-a ferit să am parte de interferențele de gen – sigur, la nivel de „operă", de sinteză și analiză integrală, se pot observa obsesii de autor. Las la o parte faptul că azi, în epoca reabilitării postmodernismului și postundergroundului, sunt corupte genurile literare, își depășesc limitele și se atrag, se unesc, se amestecă între ele... Nu e vorba de non-literatură, ci de act de creație lăsat liber, care nu ține cont de genuri fixe, ci de „iluziile estetice". Dacă textul rezultat e original, nu are importanță de ce gen literar aparține. Din întrebare sugerați că am impus epicul în poezie, dar e doar o aparență – nici Mircea Ivănescu sau Cristian Popescu, cu versurile lor epice, n-au scris proză, ci poeme. O confuzie e legată și de dispariția metaforei, care a făcut legea în poezie până la optzeciști. Vă trimit imediat, de altfel, la același Homer, dacă nu vă conving optzeciștii. Nu e exclus să se fi încheiat un ciclu. Răspundeam deunăzi la o anchetă, în care era trecut versul liber pe lista infamă a decăderii poeziei și confundării ei cu proza – o bazaconie. Am răspuns: din punctul meu de vedere, prin „versul liber" poezia în limba română a câștigat în libertate, ca manifestare, scăpând din chingile „meseriei și artei" poeziei cu rimă (a găsi o rimă e o meserie deja, un meșteșug). Vrem, nu vrem, poezia lumii se îndreaptă către poezia liberă a lui... Homer, e un ciclu în natură care e pe cale să se încheie (o dată cu lumea; Apocalipsa are și sens literar). Nici măcar lexical (dacă tot vine de la Dumnezeu Cuvântul, el trebuie lăsat să se manifeste liber): a suna frumos „în coada cuvintelor" nu înseamnă neapărat profunzime sau „esență". Pe de altă parte, trebuie să ținem cont că poeții contemporani au început prin a scrie versuri cu rime (în copilărie, mimetici, învățând de la clasici, la îndemână); faptul că la un moment dat mulți, cei mai mulți dintre ei le-au părăsit, conștientizând actul artistic, și au trecut la versul

Gară în atmosferă de iarnă

liber, e o dovadă că „așa au simțit“ că trebuie să o facă la masa de scris. Sigur, sunt de admirat poeții care scriu toată viața „cu rimă“, dacă n-au prejudecăți – au și ei steaua lor. Dar dacă azi se confundă versul liber cu... proza, e decepționant. Proza e... proză, nu vers liber. Care sunt preferințele mele din proză? În România, mă abțin, prozatorii de azi nu pot sări peste umbra lor. N-am preferințe decât dintre prozatorii în viață sud-americani (inclusiv cei care scriu la Paris, de la Màrquez la Llosa), cu atât mai mult cu cât ei țin cont de lumea lor carcerală, care nu e departe de a noastră, cu dictaturi crude de zeci de ani și realități magice salvatoare... N-am să înțeleg niciodată de ce prozatorii români nu exploatează filonul tiraniilor autohtone și se pierd în fleacuri textualisto-psihologice europene, neprofetice, sau erotico-licențioase cinice.

– Cum definiți proza scrisă de un poet?

– Să rămân la „contemporanii în viață“ – de la prozatorii D.R. Popescu (e și excelent dramaturg) la Vasile Andru și Gheorghe Crăciun, care au scris și versuri (e adevărat, fără să fi atras atenția criticii ca poeți), sau de la poeții Nora Iuga și Ana Blandiana la Mircea Cărtărescu, care publică și azi proză de succes (proză scrisă de poeți, atenție, premiată de Uniunea Scriitorilor, de exemplu). Avem scriitori contemporani dispăruți recunoscuți în egală măsură și ca poeți și ca prozatori, de la Marin Sorescu (a fost și dramaturg de succes) la Mircea Ciobanu. De altfel, poeții în majoritate au scris proză (și invers, prozatorii au scris versuri inițial, chiar dacă a rămas un secret), de la pașoptiști sau junimiști la optzeciști sau nouăzeciști. De altfel, o caracteristică a postmodernismului e scoasă în evidență și de relativizarea genurilor literare, scriitorul de azi putându-și exersa mâna și în proză și în poezie (sau teatru), după cum poate amesteca toate genurile literare într-o singură lucrare, fără să poți să o denumești ca proză sau poezie (sau teatru). Uimitor e că după Revoluție poeții s-au îndreptat nu numai spre proză, ci și spre dramaturgie, fiind laureați ai unor premii / concursuri de invidiat (de la Ion Mircea la Matei Vișniec, dramaturg europenizat, la Dumitru Crudu și Paul Vinicius, Saviana Stănescu sau Mihai Ignat). Am avut și eu norocul să fiu evidențiat (premiat, nominalizat) ca dramaturg și prozator, dar n-am reușit să-mi sar umbra de „poet“. Prozatorii au aceeași aplecare, publicând și cărți de dramaturgie (de la N. Breban la Ștefan Agopian). Las la o parte faptul că au dispărut determinările, fiecare creator scriind după cum îl taie capul, fără reguli sau prejudecăți tehnice... O problemă a literaturii române e că în 150 de ani de existență „cultă“ (sincronizată la literaturile lumii, întrecându-i nu o dată „performanțele“) n-a reușit să intre „ca reper“ în literatura universală și că nici un scriitor care scrie în limba română n-a primit până azi Premiul Nobel pentru Literatură. Personal, m-am iluzionat că proza poeților optzeciști va împrospăta „pe ultima sută de metri“ proza românească – poeții Mircea Cărtărescu (între timp, poetul a fost detronat de prozatorul Mircea Cărtărescu în percepția publică) sau Nichita Danilov au cu cărțile lor de proză și succes de critică. Deocamdată n-au făcut gaură în cer, dar nu se știe dacă până la urmă nu va sări iepurele recunoașterii internaționale dintre optzeciști... E o listă întreagă de poeți contemporani „în viață“ de toate calibrele, care au publicat cărți de proză netrecute neobservate, de la Ovidiu Genaru la N. Prelipceanu, Marin Mincu și Octavian Soviany (amândoi, și critici remarcabili), Gabriel Chifu, Liviu Antonesei, Adrian Alui Gheorghe, Aura Christi, Dora Pavel, Ruxandra Cesereanu și Lucian Vasiliu, Gellu Dorian, Valeriu Stancu, Radu Sergiu Ruba, Horia Gârbea sau Simona Popescu (intrată în manuale), Rodica Draghincescu și Andrei Bodiu, să mă refer numai la cei citiți de mine. Sau sunt poeți „în viață“ cu operă critică, precum Gh. Grigurcu și Ion Pop sau Ion Bogdan Lefter, care evită proza sau dramaturgia (sau sunt prozatori precum Mircea Ghițulescu, specializați în critica de teatru)...

Relieful literar românesc e în mișcare. Cum definesc eu proza scrisă de un poet? Câți dintre poeți (a căror dominantă e poezia în propria operă) „au dat lovitura“ cu cărți de proză care să conteze? Sunt prea puțini să poți să le definești proza. Dacă au și frisoane clarvăzătoare epice, nu numai lirice, poeții își vor impune cărțile de proză cu sensibilitatea lor cu totul aparte, fiind crezuți pe cuvânt că au „ceva în plus“ față de prozatorul-prozator. Dacă „poetizează“ în proză, poeții vor trece neobservați cu cărțile lor de proză. Cum azi omul „nu mai trăiește numai în existență, ci și în teoria existenței“, scriitorul (poet și prozator sau dramaturg în același timp) are conștiința alienării literare – cu cât conștientizează (cu cât citește și asimilează) mai multă literatură, cu atât riscă să câștige sau să piardă pariul cu el însuși la masa de scris, depinde de „fibra sensibilă“ cu care s-a născut... O dată cu consumarea textualismului în proza românească, la sfârșitul secolului trecut, s-a făcut un pas înainte în gol (gol metafizic) – pe care eu am impresia că numai un poet îl poate recupera în proză. Tema realității magice de tip sud-american, de ficțiune (repet, salvatoare la nivel personal și colectiv și în spațiul românesc bântuit de dictaturi și excese viscerale) a fost exploatată „altfel“ la noi, confundată cu spiritul balcanic derizoriu, „al luatului în ușor“, cu parabole netragice (de la prozatorii Ștefan Bănulescu, Constantin Țoiu, George Bălăiță la Gabriela Adameșteanu și Eugen Uricaru, din primele lui cărți, la Ștefan Agopian și Mircea Nedelciu cu „fabulatoriul“ lui – cu siguranță au scris și ei poezie în secret). Am sperat că prozatorii ultimelor generații vor reabilita radical proza românească și că intrarea, în frontul lor de lucru, a poeților va da un avânt nesperat „marii proze“. Dacă e să citești, însă, cărțile de proză dezinhibate inutil, obsedate de sex, mizerabiliste, fără miză, apărute pe bandă după anul 2000, te apucă sila (e adevărat iar, nu se poate să generalizezi, sunt exemple de cărți de proză ale noilor veniți, premiate de Uniunea Scriitorilor, care merg pe rețeta marilor prozatori ai lumii și te fac să crezi că va veni ziua când va apărea și marea proză românească, bună de integrat în literaturile lumii, fie și scrisă de poeți). Sigur, am atras atenția aici numai asupra prozei realității magice, de ficțiune, cu trimitere sud-americană (asemănătoare nouă, românilor, structural, în general), care i se potrivește poetului-prozator, în special, dar pentru ieșirea în lume sunt atâtea alte tipare de proză de succes (proza rusă, sau germană, sau franceză, sau anglo-americană, sau spaniolă-europeană și portugheză), nu are rost să mă mai lungesc. Poeții au tentația să experimenteze și în proză, revoluționari, totodată, să fie subtili și rafinați, să-și epuizeze cu eleganță resursele de suprafață necuprinse în poezia lor, resurse lucide (în poezia lor sunt exploatate resursele de profunzime, irațională, și cele legate de atitudinea defetistă, ați reținut; mitul înfrângerii e atotprezent în poezie). Prin proză, poetul vrea să se răzbune pe neputințele lui, să fie un învingător, să manipuleze personaje și universuri simple „normale“, care să-l readucă în fire, „să-i readucă mintea la cap“. E adevărat, eu nu intru în rândul prozatorilor experimentali (îmi ajunge cât experimentez în poezie, proza trebuie să aibă un cititor-țintă riguros mediocru și mai ales să aibă

instinct de conservare; când scriu poezie, sinucigaş în faţa propriilor ochi, nu mă interesează cititorul, el e oricum de vârf şi e pentru mine rar de găsit), prefer cumînţenia... postmodernă (a relativizării), intuitivă. La poezie e la mijloc un dinamism al dezagregării, în proză e exact invers, e la mijloc un dinamism al agregării falimentare, la mine. În poezie merg pe mâna „gândirii mele infidele“, în proză merg pe mâna „gândirii străzii“...

– Despre literatura „ultimului val“ ce părere aveţi?

– Într-un fel sau altul, ea e produsul optzeciştilor (care au „educat“ şi promovat ultimul val, optzeciştii ocupând poziţii cheie în universităţi, în cenacluri şi reviste studenţeşti) şi al postmodernismului, dus la ultimele lui consecinţe (ultimele consecinţe sunt legate şi de literatura obscenă şi de dispariţia criteriului estetic). Din teribilism, literatura originală română (publicată până la intrarea în scenă a reprezentanţilor „ultimului val“) a fost aruncată peste bord şi până şi cronica literară se exercită de către noii veniţi pe seama cărţilor... traduse, ceea ce deja e ridicol (sunt pline revistele şi paginile de cultură ale ziarelor de recenzii la cărţile străine, nu româneşti; rar se promovează o carte a colegului de generaţie, prieten lui). Profesorii universitari optzecişti au încurajat această atitudine faţă de literatura originală românească – în numele reevaluării post-comuniste, neştiind care va fi până la urmă efectul. Noii veniţi au aruncat la coş şi ce este valoros din literatura scrisă sub comunism, strâmbând din nas, că e o literatură a compromisului, cenzurată. O prostie arogantă. Ne-am trezit astfel cu o liotă de poeţi necultivaţi (deşi au terminat facultăţi „umaniste“), care scriu după ureche şi care cred că începe poezia română cu ei, habar neavând că au fost fumate demult „experimentele“ lor intime-„autenticiste“. Apariţia manualelor alternative a contribuit şi ea la bulversarea gustului estetic, din liceu, la noul venit. Totodată, apariţia site-urilor literare (unul din ele, www.poezie.ro cu o audienţă stupefiantă, de mii de cititori zilnic) a încurajat amatorismul până la paroxism, toţi dându-şi cu părerea că „îmi place ce scrii“, deşi textul „postat“ pe Internet e egal cu zero... E ignorată „poşta redacţiei“ de pe lângă revistele literare profesioniste, care nu mai sunt citite. E mult mai convenabil să deschidă Internetul, să „posteze“ poezia scrisă peste zi pe site şi să aştepte reacţiile cititorilor întâmplători (niciodată critici literari sau poeţi adevăraţi), tot debutanţi ca el. Nu spun că s-au găsit şi „mentori“ de autoritate (ei au polițe de plătit optzeciştilor, ştiţi, în principal, critici şaptezeciști, de la imperativul Marin Mincu la jalnicul Alex Ştefănescu, în cenacluri sau în reviste literare), care au contrapus noii veniţi optzeciştilor, încurajând mediocritatea obraznică, cu versuri de suprafaţă, „emoţionând“ prin visceralitate cinică şi vocabular crud-licenţios... Deocamdată Internetul e un haos nebăgat în seamă de literatura română originală (şi istoria ei) – pentru care tot „cartea de hârtie“ contează. Dar viitorul e imprevizibil. După ce vor dispărea şi optzeciştii şi nouăzeciştii (care cred în valoarea estetică), e posibil să se tragă porţile literaturii române originale. „Douămiiştii“ nu vor să audă de literatura scrisă până la ei – îşi ajung lor înşile, se citesc între ei şi se promovează cu agresivitate, cu orice preţ. Cu paşi mici, reprezentanţii „ultimului val“ au ocupat fotoliile din faţă şi au închis uşa din faţă a teatrului literaturii române – intră numai pe uşa din spate colegii lor, care se produc pe scenă în amuzamentul general. La cărţulii mediocre „douămiiste“ se scriu cronici de pagini întregi extrem de laudative, fără ruşine! Şi mai trist e că şi criticii douămiişti fac tot posibilul să îngroape literatura română. E deja o grilă unică de receptare necritică...

Sigur, am şi eu pe conştiinţă nume de poeţi, din postură de preşedinte de juriu (la care am renunţat între timp definitiv, dezamăgit de involuţia noilor veniţi la masa de scris), pe care i-am debutat cu carte, care azi sunt lideri ai generaţiei lor: la concursul „Aurel Dumitraşcu“ – de la Vasile Baghiu la Sorin Gherguţ (sau Cristian Galeriu, Florin Oancea şi Daniel Moşoiu) şi de la Mihai Ignat la Elena Vlădăreanu, Constantin Virgil Bănescu şi Dan Coman; sau cărora le-am dat marele premiu la concursul „Dimitrie Bolintineanu“ – de la Teodor Dună la Oana Cătălina Ninu. E o listă lungă, să mă ierte cei pe care i-am uitat... Nu mai spun că am dedicat „noului val“ un număr dublu din revista „Viaţa Românească“, sub un titlu semnificativ ***Poezia underground de azi*** pe când nu auzise nimeni de poeţii lui, mulţi nu aveau cărţi publicate şi nu se punea problema apariţiei unei noi generaţii „douămiiste“ (las la o parte faptul că azi toţi au preluat ideea de „underground“, care li s-ar potrivi ca o mănuşă; numai că a fost consumat acest „underground“ de fiecare nouă generaţie de poeţi), număr care mi-a adus mari prejudicii, cititorii tradiţionali ai revistei fiind revoltaţi de vocabularul acestor nou-veniţi... La început i-am luat ca pe o nouă curiozitate a sensibilităţii poetice româneşti, de care trebuia să ţin seama şi să o aduc pe tapet, să vadă lumea avizată ce înseamnă continuitatea în poezia românească la români, azi însă m-am despărţit (motiv să fiu înjurat pe toate drumurile; doar Mihai Ignat îşi aminteşte că i-am stat aproape) de cei care s-au cramponat în această formulă a poeziei minore, imorală public, discutabilă estetic. Asta nu înseamnă că nu mai public tineri scriitori sau debutanţi în revista „Viaţa Românească“, din contră, îi public mereu pe cei cu simţul valorii, care au conştiinţa literaturii adevărate – cu tot genul lor de excese, mai puţin pornografice.

„Noul val“ pentru mine nu mai e interesant, s-a consumat ca o flacără care a ars casa de nebuni, îmi sunt indiferenţi, a dispărut nu numai entuziasmul de a-i primi cu braţele deschise (după ce te-ai trezit scuipat în ochi de ei, în loc de mulţumire), ci şi curiozitatea de care vă pomeneam – a apărut, natural, lehamitea şi disperarea că am putut să pariez pe potcoave de cai morţi. M-am săturat de tineri care nu sunt în stare să se concentreze la propria operă, dovediţi în viaţa de zi cu zi nişte „lepre“ (din diletanţi, unii au devenit fanatici). Dacă nu citesc şi nu apreciază poezia română scrisă până la ei în limba română, eu de ce să-i citesc la următoarele lor cărţi, când ştiu că au ratat-o pe a doua, care ar fi trebuit să le fie emblematică? Îi mai citesc numai pe cei care se dovedesc şi caractere – dar îi număr pe degetele de la o mână... Am tot aşteptat maturizarea lor, însă au trecut anii şi ei au devenit un clan mafiot, care spurcă tot – te arată cu degetul că „ai trăit în comunism, ai scris cum ai scris“! Vor scoate şi pistolul? La început m-am consumat din cauza lor, învinovăţindu-mă „că nu am făcut totul“ pentru a-i susţine şi la a doua, a treia carte, dar am luat seama că sunt considerat de ei un fraier naiv. Acum suntem chit: nici pe ei nu-i interesează ce scriu eu (în majoritate nu m-au citit), nici pe mine nu mă interesează ce scriu ei. Mergem pe drumuri paralele, fiecare cu viaţa lui literară. Trăim cum putem împreună, ne suportăm sau nu, dar murim singuri – n-are rost să mă mai omor cu firea. „Douămiiştii“ sunt mari de acum, vremea lor a trecut, îi aştept pe urmaşii lor să readucă încrederea în destinul literaturii române. Precocitatea liceenilor de azi în poezie e de bun-augur: ei citesc pe Internet biblioteci de poezie română şi scriu cu decenţă, superiori, responsabilizându-se intuitiv la masa de scris. Asta nu înseamnă că ei vor reabilita decadenţa.

Lucian Bagiu

SALATĂ BOEUF CU UNIVERSITARI ÎNCHIPUIȚI*

I. Ingredientele

– Domnule asistent. Trebuie într-adevăr să facem ceva pentru a reduce cheltuielile instituției.

În principiu nu puteam fi decât de acord cu dilema șefului de Catedră. Prevăzător, am replicat prompt:

– Sper că nu luați în considerare să îmi micșorați salariul. Este deja la minimum. Nu cred că se mai poate.

Șeful încremeni cu furculița la jumătatea distanței dintre farfurie și buzele tremurânde. Probabil calcula febril diferența dintre veniturile noastre. Sau poate doar își formula următoarea considerație. Rosti decis:

– Am intrat odată în closet.

După care înfulecă sănătos din friptura soté. Eu am avut un moment de ezitare. Prezumtiv niciunul dintre colegi nu auzise remarca. Sau preferau, cu deosebită delicatețe gastronomică, să o ignore. În definitiv, friptura cu soté era, într-adevăr, delicioasă. Dar șeful nu era omul jumătății de măsură. Înghițind, continuă:

– Și în closet curgea apa, domnule! Am revenit după câteva săptămâni. (Nu se putea ști dacă în intervalul respectiv nu mai frecventase exclusiv respectivul perimetru sau întreaga instituție). Apa curgea în continuare, domnule asistent! Păi cum să nu avem deficit bugetar!

Era, într-adevăr, o soluție inedită. Cu siguranță că rectorul nu o luase în considerare la ședința festivă (sau de bilanț, încă nu mă lămurisem) care tocmai avusese loc în amfiteatrul cel mai încăpător al Universității. E drept că la numitul eveniment s-a precizat expres că întregul sistem de canalizare al clădirii fusese recondiționat. Se pare, fără un rezultat satisfăcător. În acel moment, fatal, rectorul trecu prin spatele nostru, grăbit, pentru a împărți amabilități întregului personal reunit la cantină. Șeful văzu oportunitatea supremă.

– Domnule rector! Este inadmisibil! Am intrat odată în closet. Curgea apa! Nu se poate! Și așa personalul de întreținere și cel administrativ îl depășește numeric pe cel al cadrelor didactice. Și nu intră niciunul toată ziua în closet să vadă cum curge apa!

Am încercat, inutil, să acord o atenție cu totul neobișnuită conținutului farfuriei. În acel moment va fi devenit imposibil tuturor colegilor să nu fi asociat soté-ul cu anumite reminiscențe dintr-un perimetru specific – și specificat – al instituției. Însă niciunul nu cuteză să arunce priviri în afara meniului de sub figură. Nu știu de ce, am avut acuta senzație a unei intensități a efluviilor psihosomatice care se manifesta într-un acord altfel greu de regăsit între membrii Catedrei. Nu am remarcat ce va fi răspuns rectorul. Cel mai probabil, nimic.

În timp ce părăseam cantina, mă obseda, în subconștient, o idee statornică. Când am ajuns în locul de adâncă reculegere și totală intimitate al Universității – nu, nu e vorba despre sala de lectură a Bibliotecii – am conștientizat, instantaneu cu o deplină ușurare, natura ideii recurente. Să fi fost încăpățânatul izvor diluvic la care se referea șeful firicerul care curgea binevenit peste câteva pastile chimice pentru a îndepărta mirosul specific? Cu un gest de încheiere a unei operații stringente, am înlăturat, concesiv, ipoteza. Dar ziua era departe de a se fi încheiat.

În Catedră mă aștepta Profesorul titular. Vârsta îl oprise de la a lua parte la festin. Înlăturându-și ochelarii cu ramă groasă, prin care analiza cu o deosebită atenție unele însemnări ilizibile, își întoarse capul cărunt către mine, plescăi de câteva ori cu aplomb, după care mă abordă frontal:

– Domnule asistent, ai mâncat bine?

O secundă soté-ul îmi străbătu, insinuant, considerațiile nerostite. Precaut, mă hotărâi asupra variantei ambigue:

– Ați pierdut un adevărat regal, domnule profesor. Șeful a fost la înălțime. Meniul s-a asortat de minune conversației.

Suspicios, Profesorul mă scrută cu atenție. Bănuitor, nu insistă. Îi eram, o dată în plus, recunoscător. Tactul său era desăvârșit.

– Mă bucur. Aș avea o rugăminte la dumneata.

Era rândul meu să îl scrutez cu suspiciune. În mod obișnuit nu avea nici o rugăminte pentru mine, fiind perfect conștient de interesul – limitat – pe care îl acordam disciplinei al cărei titular dânsul se afla prin vocație, iar eu, din întâmplare. Relațiile noastre profesionale nu purtau urmă de echivoc și puteau fi considerate, prin urmare, perfecte. O vagă intuiție a perfectibilității lor îmi creă un moment de nesiguranță. Conciliant, Profesorul se grăbi să mă liniștească:

– Nu e nimic serios. Doar te-aș ruga să îmi redactezi pe computer tematica și bibliografia examenului dumitale de titularizare ca asistent. Doamna Decan mi le-a cerut acum două săptămâni.

Cum să îi fi spus Profesorului că este ziua în care împlinesc douăzeci și patru de ani și că sunt așteptat, de bună seamă, acasă? Resemnat, am întins mâna către însemnările ilizibile.

– Desigur, domnule Profesor. Cu cea mai mare plăcere.

Așezat în fața computerului, mă trezii confruntat cu un sever examen de conștiință: să fi fost de vină doar scrisul tremurat, minuscul, stenografic, al septuagenarului Profesor, sau, într-adevăr, după doi ani în care jucasem rolul ridicol și fals de coordonator al seminariilor unei discipline anoste, eu tot nu eram în stare să recunosc numele autorilor și al operelor din bibliografia fundamentală? În acel moment îmi sună telefonul mobil. Uimit, citeam numele doamnei Decan. Hotărât, părea a fi o zi fără de sfârșit.

– Alo, doamna Decan? mă trezii întrebând cu stângăcie, sperând, absurd, că, poate....

– Da. Mi-am amintit că astăzi este ziua ta și doream să îți spun „la mulți ani“. Te rog să mă scuzi că te sun atât de târziu, dar vroiam neapărat să îți transmit gândurile mele bune.

* Fragment dintr-un roman aflat în lucru

Ei, la asta nu mă așteptam. Era, practic, prima dată când doamna Decan mă suna dânsa pe mine. Nu știam exact cum să reacționez.

– Vă mulțumesc, am articulat laconic.

Tot dânsa află o continuare firească:

– Ești acasă, mă gândesc.

Întrezărind o șansă nesperată spre a-mi manifesta preocuparea – altfel total inexistentă – pentru obiectul activității mele profesionale, intervenii hotărât, cu o voce autoritară:

– Nu, doamna Decan. Sunt la Catedră, cu domnul Profesor, hotărâm tematica și bibliografia pentru examenul de titularizare.

La celălalt capăt al undelor electronice, tăcere. De abia acum trăii o oarecare neliniște existențială. E drept că, formal, era puțin deplasat să îi comunic eu doamnei Decan că tocmai îmi configurez posibilele subiecte pentru un concurs imparțial. Pe de altă parte mă simțeam vag disculpat întrucât oricum majoritatea autorilor îmi rămâneau complet necunoscuți. Prin urmare, imparțialitatea subzista. Însă argumentul nu îl puteam admite public. Aveam o dilemă. Doamna Decan rezolvă laconic situația.

– Am întocmit-o eu. Spune-i, te rog, domnului Profesor că termenul la care aceasta trebuia predată la rectorat a trecut demult. Nu am avut încotro.

Nu știu de ce, dar parcă mă simții ușurat a doua oară în acea zi. Mai rămânea o problemă: domnul Profesor. Cu gândul la universul familiar al căminului, îmi luai inima în dinți.

– Domnule Profesor, știți, nu mai este necesar să introducem pe computer această listă. O alta a fost deja înaintată.

Cu gesturi largi Profesorul își îndepărtă ochelarii, plescăi de câteva ori – ticul ajunsese să facă parte din personalitatea domniei sale – cântări atent schimbarea de situație, după care se decise.

– Foarte bine. Domnule coleg, aș mai avea o rugăminte.

Perspectiva revenirii acasă se îndepărta într-un ritm alert. Hotărât, nu era o zi liniștită.

– Te rog să mă însoțești mâine la Tribunal.

În acel moment, instantaneu, îmi reveni în minte – și nu numai – soté-ul de la prânz. Cu o vagă senzație de disconfort în zona palatului fonator – cum s-ar fi exprimat Profesorul – reușii să articulez sfârșit:

– Desigur, domnule Profesor. Cu cea mai mare plăcere.

În drum către ieșire, venerabilul meu coleg mai adăugă:

– Și la mulți ani, domnule asistent. Împlinești o vârstă frumoasă.

Indiscutabil, era făcut dintr-o altă plămadă. Eu nici acum nu știam în ce zi a anului se născuse Profesorul meu titular de disciplină, al cărui asistent fusesem, printr-o întâmplare, în ultimii doi ani. Brusc, mi-am dorit – a câta oară? – ca etapa studenției să fi durat ilimitat. Era, oricum, mai lipsită de echivocuri.

Întâia mea experiență juridică s-a dovedit a fi, indubitabil, kafkiană. În câteva momente m-au străbătut, ce-i drept, și reminiscențe ale teatrului absurdului, pe care îl abordasem, tangențial, la un curs opțional.

– Rog reclamantul să își expună cauza.

Profesorul titular se apropie, lent, dar inexorabil, de instanță.

– Domnule judecător, onorat auditoriu.

Ei, cel puțin stilul protocolar îmi amintea de prelegerile universitare. Trebuie să admit că, în ceea ce mă privește, era pentru prima dată că nu mimam interesul. Poate că tocmai de aceea Profesorul făcu o pauză, mă fixă în mod evident, după care, indecis asupra atitudinii mele – să fi conștientizat în acel moment că îmi captase, nesperat, atenția? – dar perfect imperturbabil în discursul său, continuă. Pe de altă parte, poate doar își luase un punct de reper familiar în sală, mă străduiam să mă conving eu însumi, fără prea mare succes.

– Pledez astăzi, aici, pentru onoare și dreptate.

Judecătorul însuși părea contrariat. Înainte de a intra pe rol cazul domnului Profesor, magistratul tocmai evacuase un delincvent de drept comun, care, odată cu pronunțarea sentinței, amintise onoratei instanțe, într-un *alegro ma non tropo* fulminant, câte ceva despre, cum ar zice, impropriu în context, Pseudo-Dionisie Areopagitul, frumosul arhetipal, în combinație echidistantă cu acea *Urhmutter* a filosofiei germane, personalizată după situație și moment. Rafinamentul domnului Profesor părea a fi o premieră în acea instituție judiciară, și poate prezidentul însuși va fi avut unele remisniscențe din perioada studenției...

– Cu un an în urmă, doamnelor și domnilor (privii disperat în sală. Ei, da, erau și câteva doamne.), distinsul meu coleg și-a însușit, într-un mod care îl discreditează, un bun care îmi aparține.

„Distinsul coleg“, pe care Profesorul îl cunoștea de aproximativ jumătate de secol, răstimp în care semnaseră împreună câteva volume de referință în domeniu, nu schiță nici un gest în banca acuzaților. Judecătorul încerca, disperat, să își mascheze nedumerirea.

– După cum cunoașteți, cu siguranță, Academia a editat, anul trecut, primul volum al unei opere excepționale.

Judecătorul făcea eforturi vizibile de a-și aminti, cu siguranță, nu opera excepțională editată de Academie, ci ultimul roman polițist pe care îl citise cu câțiva ani în urmă. O secundă o lumină de satisfacție îi străbătu privirea. După care reveni, contrariat, la pledoaria Profesorului.

– Întrucât vârsta nu îmi permite să mă deplasez pe distanțe atât de lungi, am apelat la bunăvoința mai tânărului meu coleg pentru a-mi procura și mie un exemplar, odată cu prezența domniei sale la Academie.

Judecătorul scrută, în culmea perplexității, dosarele reclamantului și ale pârâtului. Având mustrări de conștiință pentru seara precedentă, dimineața cercetasem eu însumi, cu maximă acribie, dosarele tuturor colegilor, la serviciul personal. Profesorul titular și distinsul coleg al domniei sale erau despărțiți, în etate, de o zi. O singură zi.

– Spre onoarea domniei sale, distinsul meu coleg a răspuns favorabil solicitării mele îndreptățite și și-a asumat plăcuta responsabilitate de a achiziționa, de la editura Academiei, un exemplar la preț redus, spre a mi-l înainta de îndată ce se va reîntoarce în Universitate.

Hotărât, era cea mai reușită prelegere a Profesorului. Eram mândru de faptul că îi fusesem student și parcă și fișa disciplinei mi se păru mai puțin respingătoare. Mi-am îndreptat umerii și, într-un exces necugetat de naivitate, mi-am rotit privirile prin sală. Cruntă dezamăgire. Următorul pârât, cu cătușe la mâini, martor întâmplător la procesul „nostru“ (deja foloseam adjectivul pronominal posesiv), rămăsese cu gura căscată urmărindu-l pe Profesor. Lovitura de grație avea să vină însă mai apoi, când, perseverent, am încercat o a doua variantă a feed-back-ului. Jandarmul uitase de sine și își sprijinea, pierdut,

Peisaj urban

mâna de umărul deținutului și tocul revolverului de șoldul acestuia. Șapca îi alunecase mult pe ceafă și nu știu cum se face că, în acea postură, omul legii și delincventul îmi părură uniți de aceeași neputință a înțelegerii. Mi-am întors subit privirile către Profesor, încercând, disperat, să mă autoconving de justețea pledoariei sale.

– Onorată instanță, stimat auditoriu.

Profesorul îi fixă, prin lentilele groase ale ochelarilor, pe cei doi indivizi înfrățiți în stupefacție din sală. Aceștia, intimidați, se uitară unul la altul, acum mai apropiați ca niciodată. Profesorul păru satisfăcut de rezultat, dar am senzația că nu văzuse, de fapt, pe nimeni și nimic. Era complet furat de înalta acuzație pe care avea să o formuleze.

– Distinsul meu coleg nu recunoaște să îl fi însărcinat cu o asemenea răspundere. Susține că respectiva înțelegere nu a avut niciodată loc. Solicit să fiu pus în posesia volumului de către forurile îndreptățite.

Profesorul își ocupă locul în sală. Acum trebuie să aduc anumite precizări. Cazul era celebru în întreaga Universitate. Probabil nu exista portar sau femeie de serviciu care să nu fi cunoscut, în mare, disputa dintre cei doi colegi. Între timp Biblioteca Universității achiziționase respectivul volum, Academia reușise să editeze un al doilea tom, dar întreaga lume universitară rămăsese paralizată fatal în jurul insolubilei probleme a acelui misterios exemplar pierdut undeva între Academie și Catedră. Înfruntarea de astăzi părea a fi punctul culminant al unui roman al campusului universitar, ireal și totuși de netăgăduit. Sala era arhiplină. Dacă ai fi încercat să soliciți ceva, orice, din partea Universității în acea zi, cu siguranță că ai fi trăit convingerea fermă că întreg personalul intrase, subit și într-un acord mutual, în grevă.

Judecătorul, sufocat de situație, rosti ezitant și neconvingător:

– Rog pârâtul să își apere cauza.

Zeci de priviri se focalizară, instantaneu, asupra colegului reclamat. Acesta, imperial, purtându-și cu deferență bastonul în mâna dreaptă (deși „mai tânăr“, vârsta îl încercase mai greu...), își roti larg sprâncenele stufoase asupra întregii audiențe, pentru a obține efectul maxim, și rosti scurt, decis, și cu un glas surprinzător de ferm:

– Rog reclamantul, venerabilul meu coleg și prieten, să aducă probe.

În acel moment mi-aș fi dorit să fiu oriunde altundeva în univers, mai puțin în al treilea rând al sălii de judecată. Până și perspectiva examenului de titularizare îmi părea ca o Mekka binecuvântată, iar seminariile aferente disciplinei anoste drept cea mai dezirabilă opțiune a planetei. Priveam, descurajat, către ieșire, sperând, irațional, că va interveni o minune, se va declanșa un cutremur, se va produce o revoluție, va avea loc o grevă a judecătorilor – am impresia că și reprezentantul de față al breslei invoca ceva similar – sau, măcar, că va izbucni un incendiu. O secundă regretai amarnic faptul că nu pusesem în aplicare planul cu anunțul anonim al unei bombe în incinta Tribunalului. Hotărât lucru, momentele de glorie nu ți le alegi singur în viață. Ele te aleg pe tine, fără consimțământ.

Implacabil, Profesorul titular se roti către mine, mă țintui prin lentilele cu dioptrii imense – moment în care mă trezii în mijlocul unor speculații referitoare la cum s-ar fi desfășurat crucificarea biblică a celor doi tâlhari într-un mediu academic – și rosti imperturbabil:

– Rog asistentul să depună mărturie.

Cu ultimele eforturi ale disimulării îmi amintii de cutia Pandorei și încercai să mă autoamăgesc: poate, în definitiv, nu era decât un coșmar? O mână plină de înțelegere mi se așeză pe umăr. Înainte de a mă întoarce pentru a constata o privire plină de compasiune, știam deja cine încerca să mă consoleze: alături de mână simții metalul rece al cătușei. Ei, da, era, incontestabil, momentul meu de glorie. Puteam să îmi alcătuiesc o platformă program și să candidez pentru o demnitate publică. Atenția și înțelegerea unei largi pături a societății îmi erau asigurate. Am uitat să precizez un amănunt esențial: pentru completarea normei de asistent îmi era necesar și acordul profesorului „mai tânăr“... Interogatoriul urma a beneficia de întreaga mea imparțialitate.

– Domnule asistent, începu marțial magistrul, apelând, pentru a-și asigura întreaga atenție a auditorului, la baston – nu era nevoie; audiența încremenise într-o veritabilă fotografie de grup. Deținutul avea mâinile practic lipite de tocul sergentului. Cu o iluzorie zvâcnire a imaginației, sperai într-o scenă tipică dintr-un film american, în care bietul om încătușat urma a ne lua ostateci pe toți, pledând pentru o cursă aeriană internațională către o țară latino-americană. Ar fi fost finalul perfect al unei zile unice, inegalabile. În același timp, însă, ceva mai cerebral, îmi dădui seama că ceream, totuși, prea mult de la soartă. Resemnat, revenii la postura ceva mai derizorie: martor cheie al procesului universitar.

– Ați fost prezent, în data de..., anul trecut, în cadrul Catedrei?

Fatidică zi. O regretam, de dimineața până seara – ba, uneori, chiar și noaptea, trezindu-mă din somn, lac de sudoare – cu perseverență și statornicie, în fiecare secundă a ultimului an. Pentru mine devenise un caz perfect de fidelitate și ură reunite indisolubil. Un coleg, divorțat și celibatar convins din acel moment, mă asigură că mă înțelege perfect. Cu o rară afinitate electivă, îi murmurasem drept răspuns că sunt alături de el în experiența traumatizantă pe care o trăise, dar că nu pot nutri speranța ca, asemeni lui, travaliul meu să beneficieze de un

epilog epifanic și mântuitor. Colegul mă povățui, plin de gravitate, să nu minimalizez calitățile tămăduitoare ale unui verdict al justiției. Vorbea din experiență și era bine intenționat, dar, la acel moment, sfatul său îmi provocă doar o criză acută a efluviilor de adrenalină în sânge. Acum senzația revenise, revigorată. Să se fi apropiat momentul mântuirii? Uitasem să îl întreb pe colegul meu celibatar care fuseseră simptomele care au precedat pronunțarea sentinței în cazul său. Cu un glas estompat, care mie totuși mi se păru strident și discordant, articulai un răspuns concis.

– Păi... da.

Profesorul, satisfăcut de rezultat, roti bastonul într-un cerc amplu asupra audienței. Privii, deznădăjduit, către Profesorul titular. Acesta nu schiță nici un gest. Părea să fie sigur de deznodământ. Certitudinea sa nu mă ajută cu nimic. Ba dimpotrivă. Sprâncenele stufoase continuară, implacabil, interogatoriul.

– Ai asistat dumneata la o tranzacție financiară între cel care îți vorbește și distinsul meu coleg mai în etate? și, cu acestea, își îndreptă justițiar bastonul către distinsul coleg. Acesta îl măsură condescendent, fără a schița nici o replică.

– Păi... da.

Ei, la urma urmei postura de martor nu părea a fi chiar atât de complicată. Risca să devină chiar monotonă. Eram eu însumi puțin dezamăgit. Mă așteptam la ceva mai spectaculos.

– Ai reținut dumneata pentru ce anume se desfășurase respectiva tranzacție financiară?

Brusc, Profesorul titular scutură vizibil descumpănit din cap. Intervenise un factor neprevăzut. Eu însumi contrariat, variai silabele răspunsului.

– Păi... nu.

Rumoare în sală. Judecătorul părea că a ajuns la capătul puterilor. Își șterse fruntea cu o batistă. Deținutul folosi, mai expeditiv, mâneca hainei. Sergentul își dădu șapca și mai către ceafă.

– Domnule judecător, nu mai am întrebări. Am împrumutat de la distinsul meu coleg mai în etate o anumită sumă de bani, pe care i-o returnez acum, cu scuzele de rigoare pentru întârziere. Domnul asistent este martor cu privire la suma respectivă, iar dumneavoastră puteți decide dacă asupra persoanei mele reclamantul mai poate emite vreo pretenție.

Judecătorul răsuflă ușurat. Chipurile tuturor celor din sală se luminară instantaneu și șoaptele începură să circule susținut. Deținutul și sergentul își explicau unul altuia, transfigurați, ce deștept fusese bătrânelul cu baston. De mine uitaseră cu toții. Încercam să par cât mai mic în boxa martorilor și, totodată, fără nici o logică imediată, îmi amintii că toată lumea mă gratula cu apelativul de „domnule asistent“, mai puțin o studentă blondă, cârlionțată și copilăroasă din anul trei de studiu, care mi se adresa, invariabil, zâmbind larg, cu discutabilul „domnișoru preparator“, spre ilaritatea colegelor și deconcertarea mea.

Printre discuțiile tot mai aprinse, mai putu fi distins glasul judecătorului rostind sentința, urmată de un ciocănit plin de intensitate. „Martorul se poate retrage. Cazul este închis.“. Multă vreme m-am gândit dacă zgomotul fusese produs de către reprezentantul justiției sau de către bastonul venerabilului Profesor „mai tânăr“. După un timp, rememorând cadru cu cadru sala de judecată, am regăsit pumnul strâns al Profesorului titular așezat ferm pe masa din fața sa. În definitiv se poate să mă fi înșelat flagrant cu privire la sursa zgomotului. Poate că nu era o expresie a imparțialității justiției sau a satisfacției învingătorului. Perspectiva examenului de titularizare ca asistent devenea din ce în ce mai sumbră.

A doua zi, în Catedră, atmosferă glacială. Colegii păreau a suferi subit de autism. Fiecare era aplecat asupra câte unei reviste sau cărți în care se putea presupune, după atenția pe care o acordau paginilor, că au aflat subiectul câte unei teze de doctorat sau al unui grant ministerial. Ceea ce, în definitiv, ar fi fost chiar binevenit: ar fi sporit veniturile bugetare ale instituției, la un capitol deficitar... La salutul meu îmi răspunseră cu toții, pe diferite voci care mimau firescul, fără însă ca vreunul să ridice privirea dintre rândurile de sub ochelari. Am observat, cu coada ochiului, că o colegă părea încremenită în fața paginii cu mica publicitate. Poate urmărea să achiziționeze vila din fotografie, deși aveam dubii în privința solvabilității oricăruia dintre noi... Spre stupefacția – dar și enorma mea ușurare – conștientizai că, de fapt, nu eu declanșasem epidemia de autism acut. Sprâncenele stufoase erau aplecate asupra... volumului editat de Academie! În următoarele minute am putut să constat că, dintre toți cititorii asidui din încăpere, doar doi întorceau, furați de lectură, paginile. Profesorul titular, care, ca o pată de culoare în peisajul altfel uniform al lecturilor reunite, avea în față codul penal și codul civil, și distinsul său coleg „mai tânăr“, care, perseverent și imperturbabil, se manifesta prin exclamații pline de dinamism. La urma urmei, nu citea ultimul roman senzațional semnat Dan Brown și, cu siguranță, toți așteptam să ni se elucideze misterul unei lecturi într-atât de pasionante. Nu îndrăzneam să presupunem că buna dispoziție era mimată intenționat...

Situația fu detensionată de intrarea intempestivă a șefului de Catedră. Era într-o „zi mare“, puteam deduce după starea sa de surescitare. Marțial, ne comunică noutatea din pragul ușii larg deschise, asemeni soldatului după lupta grecilor cu perșii la Marathon.

– Am învins! Nu mai curge apa!

Deci nu era pișoarul. Îl acuzasem pe nedrept. Făcându-mi *mea culpa* în gând, luai o privire gravă și interesată, în ton cu atitudinea plină de empatie a colegilor. Imprevizibil, șeful de Catedră trebuia menajat, cu toate idiosincraziile sale exotice. Burlacul convins interveni magistral:

– Ei, asta este o veste formidabilă, stimate coleg. Lumea academică a micii noastre instituții este acum, într-adevăr, cum ar fi spus anticii, într-un deplin catharsis.

Afinitățile dintre structurile intelectuale ale membrilor Catedrei erau destul de estompate. În cazul burlacului și al șefului de Catedră lipseau, evident, cu desăvârșire. Cel din urmă îl privi ezitant, după care mormăi cu jumătate de gură un „Mă rog“ neconvingător. Estetica antichității nu era punctul său forte... Continuă imperturbabil:

– Doamnelor, domnilor, convoc o ședință. Trebuie să discutăm problema reducerilor bugetare.

Brusc, întreg personalul se ridică în picioare, cărțile și revistele fură închise în grabă și fiecare începu să comunice celorlalți în general, nimănui în special, oricui s-ar fi nimerit, responsabilitățile care arogau augusta lor persoană oriunde altundeva în univers, dar nu în cadrul Catedrei.

– Am întârziat la curs...

– Colega, nu dorești să te asist, am o idee formidabilă, poate discutăm colocvial cu studenții...

– Sunt solicitat la Bibliotecă, este vorba de o încurcătură cu cei doi scriitori omonimi din perioada târzie a evului mediu timpuriu...

– Mi-au stabilit eronat salariul la serviciul salarizare, îmi e teamă să nu îmi rețină din venituri luna viitoare...

– Știați că există un marș al Ligii studenților contra molestării femeii în familie?

În acest moment cu toții ne întoarserăm uimiți către autorul bizarei înștiințări. Era burlacul convins. Nu conta. Ideea era, indubitabil, oportunitatea supremă. Un cor de glasuri aprobă instantaneu cu o solidaritate altfel greu de regăsit pentru orice altă inițiativă comună:

– Colega, ai dreptate, trebuie să întărim relațiile cu Liga studenților, să simtă apropierea și interesul nostru pentru activitățile lor.

Grav, burlacul rosti sentențios:

– Iar femeia maltratată în familie trebuie să simtă faptul că întregul colectiv al Catedrei noastre îi este alături. Ar însemna mult pentru ea.

Lovitura de grație fu însă aplicată de o tânără colegă, despre a cărei viață particulară nimeni nu știa nimic – pentru că ea nu există? îndrăzni, odată, să emită ipoteza, între patru ochi, poetul boem al Catedrei, care, din motive bineîntemeiate, îi aflase și o denumire neoficială, însă care, cu siguranță, putea fi oricând însușită ca licență poetică: „pitulice perversă". Pitulicea... pardon, colega, se transfigură inexplicabil și aprobă fervent, contrariindu-ne pe toți:

– Vă mulțumesc! Gestul dumneavoastră ne va onora nespus!

Aveam să aflăm, citind afișul până atunci ignorat la avizier, că acest marș fusese organizat în colaborare cu un grup al mișcării feministe, condusă, desigur, de colega noastră. A fost cel mai pestriț marș din analele urbei cu pretenții universitare. Succesul a întrecut orice așteptări. Studenților – ce-i drept, în majoritate covârșitoare, studente – nu le veni să creadă când ne văzură pe toți apărând în grup compact și împrăștiindu-ne, cu pancarte și sloganuri însușite ad-hoc, printre rândurile lor debusolate, dar brusc întărite apreciabil. Ne aflam în campus o mână de indivizi, conduși eroic de șeful Ligii braț la braț cu șeful de Catedră – manifestația era, prin insolitul ei, genul său preferat, se simțea ca peștele în apă. Când să părăsim perimetrul instituției, se produse o busculadă: ne ciocnisem frontal de mașina rectoratului, care tocmai transporta, în cadrul unui program finanțat de Uniunea Europeană, oaspeți de la Bruxelles – primii ai Universității noastre minuscule. Cert este că, în fața tăvălugului surescitat al manifestanților, cei din interior luară decizia de a ni se alătura – am convingerea de nezdruncinat că sugestia nu aparținuse rectorului. Studenții erau în culmea entuziasmului. Ajunși în fața consiliului local, primarul, înștiințat degrabă din surse neelucidate, se grăbi să își arate deplina solidaritate cu ceea ce credea a fi inițiativa rectoratului – relațiile dintre cele două instituții erau perfecte.

În cele din urmă totul se încheie în fața prefecturii, unde, reprezentantul guvernului în teritoriu, între două telefoane în capitală, pentru a afla dacă se pusese la cale o criză guvernamentală între partenerii de coaliție, orchestrată în provincie, fără știrea sa, provocă o derută și o panică rar întâlnită pe culoarele ministerului de resort, când comunică faptul că printre manifestanți se afla un reprezentant al Uniunii Europene – care se dovedi a fi, de fapt, o reprezentantă extrem de atrăgătoare, motiv în plus de a beneficia de atenția tuturor forurilor implicate în eveniment. A doua zi ziarele centrale amintiră, confuz, despre protestele de stradă din micul centru universitar aflat departe, în provincie, iar televiziunile intrară în ședință de strategii mass-media, totul orbitând în jurul aceleiași obsesive întrebări: oportunitatea de a dezvolta rețeaua filialelor din provincie și întărirea numărului de reporteri locali. Ca urmare a confuziei totale, și pentru a liniști lucrurile, Universitatea beneficie de ajustări bugetare din partea guvernului, iar Catedra, datorită prezenței în primele rânduri ale șefului ei extrem de vociferant, de o finanțare din partea Uniunii Europene pentru un grant internațional cu schimb de experiență. A fost, fără drept de apel, momentul gloriei absolute al șefului de Catedră, care se felicita pretutindeni pentru ideea de a organiza marșul, inițiativă pe care și-o însușise cu dezinvoltură, uitând complet și sincer că fusese obligat să abandoneze o ședință pentru a fi luat pe sus în cadrul manifestației. Una peste alta, întreaga suflare a Universității trăi o zi memorabilă, iar seara, în crama dintre zidurile cetății, arhiplină prin bunăvoința prefecturii care sponsoriză subit un cockteil universitar, aveam să asist, stupefiat, la un moment unic. Cei doi stimabili colegi septuagenari, față în față la o masă de lemn, aplecați asupra volumului Academiei. Se pare că le fusese trecută eronat data de naștere în paginile acestuia. Posesorul bastonului părea a fi mai „în etate" cu o zi decât Profesorul titular. Pe acest criteriu, volumul reveni celui mai tânăr...

– Stimate domnule asistent, am o mare rugăminte la dumneata.

Era, practic, pentru prima oară că Profesorul titular mi se adresa, după episodul mărturiei depuse în fața instanței. În ultimele zile întorsesem situația pe toate fețele, dar, cu toată bunăvoința mea, nu reușisem să imprim nici cele mai vagi nuanțe optimiste tabloului votiv. Problema devenea cu atât mai complexă cu cât Profesorul era acum nedespărțit de prețiosul volum al Academiei, însușit după mai bine de un an de zile de așteptare, și pe care îl gratula, oricui era destul de neinspirat să i se ivească în cale, cu un ostentativ adjectiv pronominal posesiv: „volumul *meu*, colega...". În ceea ce mă privește, mă regăseam într-un *status-quo* precar și plin de tensiune a imprevizibilului. Însă, dacă stau să mă gândesc mai bine, senzația precarității îmi era familiară de doi ani de zile încoace, de când mă trezisem, întâmplător, membru al Catedrei. Precaut, articulai deferent:

– Vă rog, domnule Profesor.

– Aș apela la bunăvoința dumitale. Sincer să fiu, ești singurul în care pot avea încredere. Probitatea morală și cea profesională te recomandă.

Din toate variantele posibile, aceasta era, de departe, cea mai improbabilă. O secundă îl suspectai că mă ia peste picior. Dar nu, Profesorul părea extrem de serios. Chiar grav, aș putea spune. Părea în iminența mărturisirii unei îndelungate frământări interioare. Resemnat, mă pregătii pentru a face față, prin apelul la ample și variate panoplii ale mimicii feței, vreunei descoperiri epocale din cadrul disciplinei al cărei titular Profesorul fusese în ultima jumătate de secol, iar eu, coordonator de seminarii, în ultimii doi ani ai acestui secol. Speram doar că nu voi fi nevoit să particip și oral. Gestica și mimica îmi erau limitele. Invocam un nesfârșit monolog academic. Scrutându-mă intens, Profesorul mă atacă frontal:

– Domnule asistent, te-aș ruga, în măsura în care programul încărcat îți permite (din nou suspiciunea că mă lua peste picior), să mă onorezi cu o vizită la domiciliul meu, în seara aceasta.

Dacă m-aș fi gândit, vreodată, să scriu un roman science-fiction, aceasta ar fi fost ultima prestidigitație a imaginarului la care mi-ar fi fost dat să apelez. Eu și domiciliul Profesorului păream a face parte din universuri paralele. În ciuda tuturor eforturilor depuse, sufeream de un blocaj intelectual. Pur și simplu nu puteam să mă regăsesc, virtual, într-un spațiu într-atât de abscons precum domiciliul maestrului. Îmi trecură fulgerător prin minte, Dumnezeu știe de ce, cabina de comandă din Star Trek, nava spațială a lui Dark Vader și poposii, finalmente, în nesfârșiturile ținuturi deșertice ale planetei Arakis. Profesorul va fi observat ceva, căci se arătă brusc neobișnuit de preocupat de umila mea persoană.

– Dragul meu, dar ai pățit ceva? Îți este puțin rău? Te rog, servește un pahar de apă, e o zăpușeală cumplită, într-adevăr.

Ce-i drept, simțeam că mă sufoc. Mașinal, întinsei mâna și dădui peste gât întregul conținut al paharului. Nu era apă. Poetul boem lăsase, de bună seamă, paharul pe birou, după ce îl aprovizionase din rezerva secretă. Instantaneu senzația morții prin asfixiere deveni implacabilă. Reușeam cu greu să îmi adun gândurile. Bun, acasă la maestru. De ce oare? Aici nu îmi mai trecu nimic prin minte. Decât, o clipită, amintirea lui Hansel și Gretel, în casa din mijlocul pădurii. Apoi, un gol complet. Vedeam stele verzi. Privindu-mă august, continuă:

– Desigur, am toată încrederea în dumneata în ceea ce privește florile. Te vei descurca. Îmi cer scuze, dar eu unul nu îți pot fi de folos. Nu mă pricep deloc.

Florile? Toate cursurile despre teatrul absurdului îmi trecură fulgerător prin minte. Niciunde, însă, nu regăsii vreo scenă florală. Complet năucit, îngăimai jumătate leșinat, asemenea emirului pierdut în deșert, în căutarea Mekkăi:

– Desigur, florile...

– Ei, da florile, nu le putem evita. Există chiar un anumit limbaj al florilor, pe care nu îl cunosc. Trubadurii ăștia, niște impostori. Sper să nu facem o gafă. Semiotica.

Ajuns în acest punct, se încruntă și se opri din expunere, îngândurat. Mai mult ca oricând începeam să fiu convins că Profesorul meu bate câmpii. Pe de altă parte, în general prelegerile domniei sale erau cam dezlânate, iar studenții așteptau cu sufletul la gură și cu pixurile suspendate, vreme de două ore, să afle piatra unghiulară a expunerii. Când expira termenul, Profesorul își privea întotdeauna ceasul de la brâu cu o figură circumspectă, mormăia ceva în barbă despre elvețieni – singurul popor european cu patru limbi naționale, asta reținusem cu toții – după care se întorcea invariabil către mine și concluziona: „Mai multe vă va spune domnul asistent la seminar. Am deplină încredere că vă va risipi eventualele nelămuriri.“. Încrederea Profesorului în ceea ce mă privește părea a fi nețărmurită. Din păcate, și nedumerirea studenților era, asemeni întregului univers, într-o constantă expansiune către ilimitat.

Profesorul reveni la subiect și încheie concis, în vreme ce ieșea din Catedră, cu volumul sub braț:

– La șapte ar fi perfect. Nu uita florile. Va fi încântată. Am deplină încredere în dumneata.

Eram cel mai mare idiot din lume. Profesorul titular nu era, de bună seamă, celibatar. Mai rămânea misterul mobilului convocării. Nu știu de ce aveam senzația că Profesorul presupunea că acesta era de la sine înțeles. Doar mie îmi scăpa și nici nu găseam nici un indiciu, oricât mă străduiam, disperat. Până la urmă aflai o soluție de compromis: probabil Profesorul uitase, pur și simplu, să mi-l comunice. Însă, undeva, în subconștient, știam și eu că ar fi fost prea simplu ca situația să stea astfel.

A ajunge, însă, la domiciliul profesorului, se dovedi a fi o altă piatră de încercare. Locuia, se pare, într-o suburbie cochetă, vag pastorală, cu toate dichisurile și buna rânduială a locatarilor, în general oameni retrași din activitate, care, acum, își puteau permite liniștea, confortul și, evident, luxul, de a duce o viață lipsită de zgomotele discordante ale urbei. În momentul în care taxiul frână în fața reședinței, mai impozantă decât mi-aș fi putut oricând imagina, vechi conac boieresc, avui subit o revelație ce îmi provocă o stare de acută perplexitate. Peluza era plină de chelneri forfotind, costumați impecabil, un cort era întins cu mult bun gust și chiar fantezie undeva, în spate, în apropierea unui helești ce părea natural, iar un zgomot discret al unor celebre frânturi clasice – preclasice, aveam să aflu în curând – alcătuia fundalul sonor. Inutil să adaug, lume multă. Primii pe care îi recunoscui fură rectorul și șeful de Catedră. Speram, din toată inima, că nu reluaseră subiectul risipei de apă în cadrul instituției universitare.

Stimulat, subconștientul răbufni. Îmi trecură prin fața ochilor datele serviciului personal și ale volumului academiei. Eram, cu siguranță, ultimul – dar și cel mai mare – nătâng din Universitate care conștientiza că astăzi Profesorul meu titular de disciplină împlinea venerabilă vârstă de șaptezeci de ani. Tactul său se dovedise desăvârșit. Prea desăvârșit. O clipă încercai să fac un pas înapoi, dar, fatidic, tocmai atunci Profesorul mă zări și îmi făcu semne largi să mă apropii. Nu mai era cale de întoarcere. Cu gândul nostalgic la conținutul paharului golit dimineață în Catedră, inspirai adânc și pornii către ceea ce, în cel mai bun caz, putea fi numit drumul Golgotei. Până să ajung în fața Profesorului reușisem să întorc pe toate fețele alternativa de a-i oferi drept cadou buchetul de flori. În definitiv, nu cunoșteam, niciunul, limbajul acestuia. În ultimul moment înlăturai, totuși, opțiunea, ceea ce nu mă scuti de a părea complet ridicol, sărutându-l pe obraji, sub privirile amuzate ale invitaților, în timp ce mă străduiam, stângaci, să protejez florile. Imperial, tot domnia sa salvă situația, cu aceeași diplomație desăvârșită:

– Văd că nu ai uitat florile. Minunat, sunt splendide. Va fi deosebit de flatată. Știi, te așteaptă.

Curiozitatea și nedumerirea mea crescură exponențial. De ce iscam atâta interes necunoscutei soții a Profesorului? Situația mă depășea, alarmant. În acel moment maestrul se întoarse căutând cu privirea pe cineva anume, păru că e satisfăcut de rezultat și, luându-mă de braț, mă conduse înspre o nouă direcție. Ajunși în fața unui grup compact de doamne, Profesorul rosti protocolar, ținându-mă părintește de după umeri:

– Draga mea, ți-l prezint pe cel mai strălucit asistent al Catedrei. E o mare promisiune. Dragul meu, nepoata mea.

O mână înmănușată, a celei mai tinere dintre amazoane, se întinse către mine. În acel moment leșinai la propriu, cu buchetul semiotic în brațe. Erau lalele.

Primul lucru pe care îl percepui fu un parfum vag floral, care, se pare, nu aparținea buchetului inoportun. Deschisei ochii, cu teamă și curiozitate: doi irișI verzi mă fixau amuzați de la câțiva centimetri, iar un număr impresionant de cârlionți aproape că îmi mângâiau obrajii.

Ion Roșioru

APARTAMENTUL OFICIAL

Peste o oră și ceva, surata ceva mai modernizată a harabalei moșnichiforcoțcăriene ne scuipă în fața liceului din Colarovca unde pe cei mai mulți elevi îi „preiau“ (cred c-am început să fac alergie la acest cuvânt) rudele și prietenii. În ceea ce mă privește, am sperat c-o să scap, că sunt al nimănui, dar m-am înșelat: dolofana fiică a secretarului primăriei mă ia de îndată în primire și-mi amprentează buzele cu sărutul ei al cărui gust sălciu și oarecum mâlos îl uitasem. Câteva fete chicotesc. „Am venit să te pregătesc, îmi șoptește Rodica, după ce a observat sorbindu-mă întrucâtva cu privirea, că-mi stă bine bronzat – nici nu se poate întoarce cineva altfel de pe un șantier al tineretului – și că m-am îngrășat – vai, ce neinspirat am fost că la plecare n-am făcut un contract cu vreun abator: acum m-ar fi livrat pentru tăiere și-aș fi mai încasat, musai, și o primă stimulativă! – Zic să nu ne grăbim, te așteaptă o serie de surprize“!

Îmi trece fulgerător prin scăfârlia bronzată și năpădită de un păr care a început, cu de la el năstrușnică inițiativă, să se onduleze, tot felul de idei, una mai trăsnită decât alta, cum ar fi, de pildă, să găsesc acasă vreuna cu burta la gură și care să pretindă că-mi este nevastă, sau că mi s-a desfăcut, în contumacie, contractul de muncă, sau că Ciombița mi-a pus în cârcă, procurându-și și martori oculari cu greutate, inclusiv cu certificatul medico-legal de rigoare, vreun viol, sau că am fost prădat de hoți, asta chiar că ar cădea ca un trăsnet. În dâldora (ah, iar mă cred la mine în sat, fir'ar ea a focului de obsesie a regionalismelor!) plecării, mi-am depus banii într-una din multiplele găuri ale saltelei. „Oricum nu ne grăbeam, îi răspund. I-am dat cheile unui neisprăvit pe la familia căruia trebuie să trec cu intenția recuperării lor. Ipochimenul e militar în termen pe undeva, pe la dracu-n praznic, cine m-o fi pus să-mi bag în grapă cu toți cretinii. Urma să-mi trimită niște pantofi, nu vezi în ce hal arăt, dovadă că nu mi-a expediat nici încălțări, nici chei de la intrare. Stă pe undeva pe lângă cimitir, într-o cocioabă împuțită. „Cum vrei tu, dar în actualele împrejurări nu cheile de la camera și de la apartamentul care ar fi putut fi al nostru – simt cum mă strânge de mână cu subînțeles și abia atunci realizez că mergem înlănțuiți ca doi îndrăgostiți sadea și care nu s-au mai văzut de luni de zile – îți lipsesc. Poți intra acolo ca-n Pădurea Vlăsiei. Deși tata s-a opus cât i-a stat în putință, cei de la Spațiul Locativ au găsit de cuviință să te evacueze în lipsă. Noul locatar, unul fără nici un Dumnezeu, dar cu doi copii oligofreni, abia întors din pușcărie, se va muta în curând, cei de la IGO spetindu-se la ora actuală cu zugrăvitul. Cred că cel mai cuminte ar fi să nu te arăți: n-or să-ți arunce ei cărțile și lucrurile în stradă, cum s-ar fi exprimat unul, mai ales că acestea din urmă sunt ale internatului, după câte știu. Poți veni la noi până se clarifică situația“.

Nu mi s-a părut de loc o propunere înțeleaptă și am renunțat la a-i mai căuta pe-alde Baroncea. Simțul proprietății lucra puternic în mine și am căutat strada care să mă aducă mintenaș spre fosta mea vizuină. Fata mă însoțea fără să mai scoată o vorbă. Când m-am mai depresurat, am întrebat-o, în timp ce-mi schimbam cureaua genții pe umărul tangent până atunci cu al ei, gest care în împrejurări normale ar fi fost taxat tranșant ca unul de impolitețe în orice ghid al manierelor elegante: „Dar cu iluștrii mei colocatari ce s-a întâmplat? „Păi ce, nu știai?“ „De unde să știu?“ Imediat după plecarea ta, l-au arestat pe Ciombe pentru că l-a băgat în spital, nu se știe dacă mai scapă, e în comă la reanimare, pe fiu-său, o râgoace ce abia a terminat clasa a opta. La- prins în flagrant delict de conversație criminală, vorba lui Eugen Ionescu a propos de Victor Hugo, cu mă-sa vitregă care-i da pe viu lecții de inițiere erotică aplicată, iar ea, profa de sex, a fugit în lume. Unii spun c-ar fi pe la Hanul Morilor, unde, doar în sutien și bichini, spală mașinile turiștilor străini în speranța că-i va cășuna vreunuia s-o vrea la așternut, ceea ce nu-i exclus să se și întâmple, lumea e plină de perverși care să creadă sincer că le-a căzut în brațe însăși vreo strănepoată a vampirului Dracula. Ce e însă cel mai rău e că la plecarea lor din apartament te afectează și pe tine și-ți dovedește că pot exista rele și mai mari decât vecinătatea care te-a adus de atâtea ori la exasperare“!

Pubelele, locul cărora era la doar câțiva metri de geamul meu – al meu, pe dracu! – se încinseseră peste zi și infectau aerul cu izul lor de resturi menajere fermentate. Sau, cine știe, poate că nasul meu se dezobișnuise de astfel de mirosuri fetide. Fereastra era deschisă. Dinăuntru venea, înviorător, un val răcoros de var proaspăt. Am privit și, dacă n-aș fi fost încolțit, aș fi escaladat pervazul, ca-n atâtea și-atâtea nopți ciombiene când zvârluga chilugă își bloca yala de la intrare. Catrafusele mele erau pe patul tras în centru și acoperit cu un celofan albastru puchistrat generos ci stropi de var căzuți din tavan. Am pătruns pe scară, ca oamenii civilizați și am bătut la ușă. Ne-a deschis o femeie a cărei corpolență am evaluat-o, din privire, la cel puțin o sută douăzeci de ocale de-ale lui Cuza. Fața ei, ca o lună plină, emana bunătate prin toți porii. Avea părul șaten adunat la spate într-o cordeluță roșie, sfâșiată, se vedea cât de acolo, dintr-o cravată, uzată, de pionier, ceea ce-i dădea un aer de strengărițǎ șăgalnică. A înțeles cine sunt, poate chiar mă cunoștea din vedere, și ne-a lăsat să intrăm în odaia care mai era și nu mai era a mea. „Am zis să facem și aici curat, dacă tot s-a oferit primăria să ne ajute“, a început, femeia să se dezvinovățească, dar în curând a amuțit, căci în spatele ei a apărut, ca din pământ, o namilă, doar în chiloți și-n maiou, în cazul în care pungile de sub ochi, enorme și parcă violacee, nu puteau fi și ele asimilate ținutei sale vestimentare prin excelență sumare.

Haidamacul ne-a privit fioros și i s-a adresat și i s-a adresat cu glas răgușit, ca de câine ce a urlat toată noaptea în pustiu, muierii: „Ia zi, fă, ăștia cine mai sunt“? „Păi, dumnealui e profesorul care a locuit aici, dar dânsa nu știu: sper că nu s-a însurat

* Fragment din romanul ***Ține-mă de vorbă, să nu mor***, în curs de apariție

Lumină crudă

cu ea p-acolo pe unde-a umblat“!

Gorila ne-a sfredelit din nou, parcă și mai chirâș, mutându-și ochii răi de la unul la altul și, într-un târziu, a catadixit să mă interpeleze, ca și când aș fi fost un gândac de bucătărie: „Bă, cum te-o fi chemând că nu mă interesează, când îți ridici boarfele și terfeloagele, că vreau să rașchetez parchetul și nu prea am chef să-ți văd mutra pe-aici, să-ți intre bine-n cap: apartamentu’ mieu nu-i bordel, m-auzi“?

Am ridicat privirea a ripostă, hotărât să-i înfrunt pornirea agresivă, dar amintindu-mi spusele Rodicăi că urangutanul tocmai ieșise din pârnaie, m-am resemnat. În schimb, el a continuat netulburat: „Cât ți-a dat soldățoiul acela pe care l-am găsit în patul tău împuțit morfolind o țigancă? Să știi că i-am confiscat cheile și i-am scos afară pe amândoi cu picioarele-n fund. De-acum adio cu coțăiala. Casa mea nu-i hogeag de rendez-vous și nici stație de montă țigănească“! „Păi, să vedeți“… „Nici un păi și nici un să vedeți! Și cu mine să nu te dai puriu și bariu că eu am școala vieții și-am fumat de de toatele. Sunt mai baștan ca Al Capone, dacă vrei să știi, și asta pentru că-s la mine acasă. Blocul acesta s-a construit exact pe ogorul de varză al lu’bunică-miu și nu-nțeleg de ce statu’acesta tâmpit asigură-n el hogeaguri la toți veneticii cu sămânță-n proțap și mă lasă pe mine și pe ai mei să ne plouă-n polățile învelite cu carton ale soacră-mi, și se mai și bate cu cărămida-n piept și cu grija față de om, tu-i gura lui de om al dracului, că până n-am intrat cu forța-n cabinetul primarului și n-am lovit cu barosul acesta – și aici își încleștă pumnul cu care despică aerul din jurul neveste-si care parcă se transformase în statuie de calcar ciuruit de picurii ploilor – în cristalul de pe birou, nu s-a uitat nimeni la mine“!

Rodica se făcuse ca varul și parcă tot dădea să leșine dintr-o clipă într-alta, ceea ce bănuiesc că n-ar fi fost deloc rău pentru cauza mea de ins căruia i s-au violat toate drepturile pe care huiduma din cadrul ușii le invoca și poate chiar s-ar fi năpustit asupra mea dacă nevastă-sa nu și-ar fi interpus șuncile între noi.

În baie se hârjoneau cei doi copii, ca și cum nu mai văzuseră apă caldă de când părăsiseră lichidul amniotic din vintrele grăsanei ce gâfâia alături de parcă ar fi ajuns, paroxistic, la apogeul orgasmului fricii.

Nici eu nu mai făcusem o baie fierbinte de mai bine de trei săptămâni. Și nici nu-i vedeam pe năpârstocii encefalopați ai puriului ieșind din cada de fontă emailată înainte de cele două ore de apă caldă pe săptămână, dar urgența era acum de cu totul altă natură și cred că începusem să mă schimb de pe un picior pe altul, reacțiile fiziologice fiind alertate și de starea de nervozitate pe care mi-o inoculau vorbele amenințătoare ale bădăranului cu mutră de ocnaș predestinat.

Din bucătăria în care nu intrasem niciodată pentru că filiforma Ciombăriță și-o arogase integral, cu toate că figura ca dependință în comun, alături de hol și de sala de toaletă, pe contractul meu de închiriere, începură să miorlăie niște pisici mai abitir ca la intrarea în rutul favorizat de așa zisa săptămână a brânzei. Vajnicii proaspăt proprietari schimbară între ei câteva priviri greu de tradus în cuvinte. Probabil că se ciondăniseră pe tema încartiruirii felinelor în noua locuință și acum unul dintre soți îi reproșa celuilalt inițiativa. Și nu era deloc exclus s-auzim cum din alt cotlon încep să măcăie niscai rațe, să mehăie vreo capră ori să guițe de foame vreun godac răpănos, căci țăranul nu se simte bine în cubul de beton dacă nu-și aduce cu el o parte din orătăniile și din dobitoacele care dau sens existenței lui, după cum, prima grijă a țăranului transplantat aici din cortul ciuruit de intemperii, o să scoată parchetul și să-l ardă ca să nu mai audă cum tropăie a dor de ducă nomadă calul instalat în sufragerie unde i s-a improvizat un conovăț din caloriferul căruia nu i s-a găsit altă utilitate atâta vreme cât nu scoate scântei și nu i se vede jăgăraiul (scuze pentru acest barbarism care acum știți bine de unde-mi vine sub condei). Și pe fundul unei ușoare tăceri tensionate, intrigat că nu aud cotcodăcitul găinilor din debara, a început să orăcăie broasca de la intrare: cineva nepriceput la Sesamuri, ori pe care nu-l prea ascultau mâinile parcă abia închiriate de la vreun muribund cirotic, se chinuia să pătrundă în apartamentul cu destin blestemat, menit să fie bântuit cine știe cât de devreme. În cele din urmă a reușit. Un omuleț straniu, cu salopetă și bonetă sinilie, și-a făcut apariția ținând într-o mână câteva pachete de mărășești –țigările noastre naționale, nu? – și în alta o sticlă de coniac cu o etichetă și ea destul de îndoielnică. Ochii mici, nu prea mi-am dat seama dacă verzi sau dor reflectând în ea albastrul frunzelor de pe pereții de curând dezinfectați, îi jucau viezurește sub sprâncenele stufoase și înspicate de troienele nu atât ale timpului cât ale vieții dezorganizate pe care o ducea. Nu era din oraș, altfel l-aș fi văzut eu arzând gazul pe la vreo cârciumă, ca pe toți instalatorii și cosmeticienii de apartamente, celebri prin nepriceperea și mai ales prin neseriozitatea lor proverbială: „Am fost să-mi iau antidotul“! Începu el să dea raportul, fără ca vreunul din cei de față să i-o fi cerut-o sau sugerat-o în vreun fel. Își însoțise vorbele, ardelenești prin accent, cu ridicarea sticlei până deasupra șoldului, gest care m-a făcut să mă gândesc la zbaterea aripii unei păsări tăiate. Apoi și-a pus cumpărăturile și cheile – nealtele decât ale mele, le-am recunoscut după belciugul cum nu cred să mai existe un altul în lume – pe pervazul ferestrei și s-a întors către mine: „Trebuie să fiți domnul profesor“! „Întocmai“! Am replicat eu precipitat. Politețea lui, contrastând frapant cu a mitocanului care exersa niște grimase de lehamite, m-a îndatorat și m-am agățat de ea ca înecatul de paiul adus de valuri în preajma-i. Ghindocul mi-a întins mâna și s-a prezentat, după ce și-a șters-o de salopetă, bănuiți cam în ce regiune mai bombată a trupului său altminteri stafidit și după ce, cu aceeași mână polifuncțională, și-a aranjat mustața de culoarea cernoziomului degradat: „Pictorul George Zinulescu! Artist plastic, nu știu dacă numele

meu vă spune ceva. Ar cam trebui să vă spună, deoarece aceeași tagmă ne înglobează pe amândoi. Știu că scrieți poezii. Eu sunt clujean și o să vă povestesc în seara asta cum am ajuns temporar în Dobrogea să spoiesc apartamentele primăriilor!

Și-a tras scaunul și s-a așezat în fața mea, obligându-mă să iau și eu loc pe marginea patului a cărui bară metalică îmi strangula circulația sângelui la întâlnirea coapselor cu gambele, obligând-o pe Rodica să-mi urmeze exemplul. „Adaptați-vă, domniță, la condițiile de șantier“ i se adresă domnul Zinulescu de parcă el era gazda și noi doar căzusem în intimitatea lui ca mușteleîn lapte. „Doamna Răileanu“? Plusase el și-i sărutase mâna catifelată, lucru ce, nu-ți trebuiau prea multe dioptrii psihologice să-ți dai seama, îi făcu fetei o deosebită plăcere. „Nu încă“! Ripostase ea și promptitudinea îmi gâdilase plăcut auzul donjuanesc, la nici două ceasuri după ce îngerița de la Capidava se lăsase nemilos vămuită de lacrimi albastre pe care n-aveam nici un motiv să le suspectez de vreo prefăcătorie cât de firavă.

Cu mintea la Viorica, doar tot sunt la modă surogatele și succedaneele de tot felul, m-am trezit că-mi trec protector mâna peste gâtul vecinei de șezlong cazon (aș fi putut scrie chaise longue) și ea n-a ezitat să se cuibărească în mine, așa cum, am avut deodată această revelație, și în ea se cuibărise moartea prematură și negociatoare. Simțeam că atmosfera se cere deconflictualizată și umanizată în vreun fel; pictorul – zugrav de meserie – dăduse tonul, antidotul lui de pe rebordul ferestrei își aroga atribuții terapeutice de licurici în noaptea tensională care se căsca în fosta grotă ciombiană. Și mi-am adus aminte de sacoșa cu fructe și m-am grăbit s-o pun la bătaie, mișcare parșivă de șahist viclean care-și recâștigă cu pași imponderabili fostul statut de „apropietar“ al spațiului locativ în care ne aflam înainte de-a fi trâmbițat numele câștigătorului tragerii la sorți a cămășii învinsului. Ex-pușcăriașul s-a retras bombănind, în timp ce consoarta domniei sale, mult mai coperativă, a adus un castron de tablă, știrbit, și l-a umplut pentru râcișorii uitați de cel de sus în apă de parcă i-ar fi conceput cu un hipopotam deshidratat, iar nu cu rinocerul care continua să înjure cu glas tare, în camera în care spiritul ciombist nu fusese distrus de zeama de calcar din vermorelul artistului clujean ce-și încropea un pat din colecțiile mele de reviste literare.

În curând am rămas doar noi, artiștii, și domnița care a catadixit și ea să-i moaie buzele arse într-o ceașcă de coniac oferit de maestrul căruia i s-a dezlegat limba și mai mult. A

Case în Franța (Italia?)

început prin a mă îmbărbăta să nu părăsesc pentru nimic în lume hruba căreia tocmai îi dăduse față comercială. „N-au nici un drept să vă dea afară. Asta o scot ei din capul lor, că ar avea repartiție și pe camera dumneavoastră, că mi-au și zis cei care m-au angajat s-o zugrăvesc: e o cameră de protocol, oficială, care va să zică, în care voi locui și eu cât lucrez în acest oraș și vreau să vă fac ceva stas, țuț adicătelea, că eu n-am bucurie mai mare decât când cosmeticizez apartamentele oamenilor mari.Păi știți dumneavoastră cine mi-a lăsat mie cheile pe mână ultima dată? Nu știți, că n-aveți de unde. Să vă zic tot io: criticul literar Mircea Zaciu. Și aș vrea să vă fac cunoștință cu el. Plătesc io drumul, nu vă faceți griji în privința gologanilor. Mă iertați că v-o spun, dar io când lucrez pe la asemenea personalități, mai trag cu coada ochiului și pe la cotoarele cărților și pe la titlurile manuscriselor și pe la tablourile pe care le dau jos de pe pereți. Așa se face că v-am citit câteva poezii din caietele albastre și vă garantez io, care nu-s fitecine, am avut și expoziții personale, până m-au luat ăștia la ochi că promovez subiecte oculte, mă rog, că aveți har și io știu cum e și-n poezie, dacă n-ai pe cineva din ăștia mari să te ia de urechi și să te ridice-n sus să te vadă lumea, nu poți răgădui de unul singur. Și să știți, domnul Zaciu e mare de tot și pe mine nu mă refuză, indiferent de ora din zi sau din noapte la care-l deranjez. Și nici nu trăncănesc aici ca să se usuce prima mâna mai repede, ca s-o dau și pe-a doua până la miezul nopții, când începe duminica, dar io pe primul plan creația, nu banii mă fac pe mine, ci io pe ei. Din buzunarul meu nu lipsește niciodată carnetul și creionul. Văd undeva o frunză, o umbră mai nu știu cum, mă opresc și-o desenez, vin acasă, mă rog, acolo unde zugrăvesc, îmi fac un șablon și se miră toată lumea de unde-mi iau izvoarele și cum îmi vin ideile, înțelegeți dumneavoastră poate mai bine ca alții, că dacă nu ne-om înțelege noi, creatorii, înde noi, atunci cine“?

Omul perora, sticla se usca și eu o invidiam sincer că se poate debarasa atât de ușor de lichidul scârbos pe care fusese să-l poarte în ea ca-ntr-o vezică urinară. Îl ascultam doar c-o ureche, cealaltă fiind îndreptată spre sala de baie unde cei doi brostaci se simțeau ca-n sânul lui Adam și dacă robinetul n-ar fi început din senin să-i împroașteu cu apă rece precum a izvoarelor de munte în ziua de Pobreajen când, zice-se se urinează cerbii în ele, ar fi hălăduit acolo toată noaptea. Au început să țipe și-atunci mumă-sa i-a recuperat, întregi, sau cât o mai fi rămas din ei după ce le-a năpârlit stratul de jeg ce-i imuniza. N-am ezitat și m-am repezit într-acolo să-mi testez singurătatea aducătoare de fericire. Pictorul și-a rotit privirile pe pereți, vădit nemulțumit de zonele umede. Igrasia de dedesubt își vedea nestingherită de rosturile ei. Sticla răsufla și ea ușurată, așa că principalul consumator mi-a făcut cu ochiul și s-a ridicat c-o sprinteneală suspectă pentru vârsta lui – de n-ai fi știut ai fi jurat că n-a pus strop de băutură pe limbă în viață – și s-a retras spre ușă, de unde, cu vocea coborâtă până la șoaptă, a adăugat: „Merg să-mi oxigenez și io plămânii, o oră, două. Să nu credeți c-am uitat c-odată am fost și io tânăr și țâfreș și-ndrăgostit până-n vârful unghiilor. Și-apoi tinerețea, bat-o vina cu dragostea ei cu tot, nu știe carte prea multă, ea își cere drepturile ei firește. Să n-aud c-ați fost cuminți, că mă supăr“! S-a eclipsat discret. Obrajii Rodicăi ardeau ca focul și, la foarte puțin timp după ce am rămas singuri, a început să plângă în hohote. Examenul ei la Facultatea de chimie se dovedise încă o dată un fiasco și se temuse, mi-a spus printre icnetele ca de copil trezit dintr-un vis urât, de clipa în care avea

să rostească acest adevăr crud în fața mea. I-am șters lacrimile cu podul palmei care mirosea încă a Dunăre, dar când îmi savuram fapta bună de-a o fi liniștit, ea s-a pornit să-mi reproșeze infidelitatea și curtea asiduă pe care i-o făcusem fiicei bucătăresei. N-am negat nimic și asta a înfuriat-o și mai tare. Ar fi dorit și ea o dată să mă iau de guler cu cei care mă calcă în picioare și mă umilesc, ca, de pildă, în seara aceasta când puțin a lipsit să le făgăduiesc grobienilor de alături că sunt dispus să le degajez un spațiu care nu le aparține, deși nici conlocuirea cu ei nu i se pare prea sănătoasă, din perspectivă morală, firește. M-ar vrea mai decis, fără eterna echilibristică pe muchia cuțitului, mereu acuzat de rele pe care nu le-am făptuit, parcă aș atrage ca un magnet asupră-mi năpăstuirile de care nu mă pot apăra, binele pe care-l fac întorcându-se cu o sută optzeci de grade împotriva mea spre a mă lovi când mi-e mai drag pe lume, de mi-o fi fiind vreodată. Era dispusă să mă ajute. Nici de data asta n-am ripostat și ea a luat tăcerea mea ca un posibil accept. Încă nu-și pierduse speranța că am putea, de ne-o fi scris, să îmbătrânim împreună. Mă întrebam, ascultând-o, cine i-o fi băgat în cap fraza asta de efect sentimental și tot eu îmi răspundeam că în nici un caz vreunul din binevoitorii elevi care mai veniseră sâmbăta acasă.

Când, în sfârșit, s-a dus la baie să se aranjeze în oglinda aburită de cât se bălăciseră cei doi zurbagii în devenire, am profitat de moment și am ridicat salteaua care-mi amintea, de fiecare dată, de-o gâscă flenduroasă căreia-i curg penele pe prundul gârlei și am răsuflat ușurat: fișicul de sute albastre era în ascunzătoarea lui, ca oricare alt gheomotoc de vată. Le-am transferat în buzunarul de la spate al pantalonilor și m-am oferit s-o conduc pe Rodica, nu însă înainte de a deschide larg fereastra, ca fumul mărășesc al artistului boem să se piardă sub bolta înstelată a patriei. Și dacă n-aș fi ținut privirea aninată de stele, aș fi observat cum de sub geam se fofilează, cu pasul piticului, cogeamitea pachionul, nealtul decât tatăl fetei, Conu Gogu care nu-mi place deloc să-mi închipui cum ar fi reacționat dacă eu și fiică-sa am fi dat curs sugestiei avansate de zugravul care-și arogase cu de la el putere și misia de sexolog, pe lângă cea de impresar literar al unui ilustru necunoscut trăind într-o cameră în care, vorba poetului, n-ar sta nici o iubită, necum să-și pună la bătaie virginitatea, oricât de aseptic ar fi fost mirosul pe care-l degajau pereții văruiți în chiar aceeași zi. „Ne-am mai plimba, i-am zis văzându-i privirea contrariată pe măsură ce ne îndreptam spre scara ei: în raport cu ulița enormă din Capidava, aleea pe care ne aflam mi se părea ca și inexistentă, dar vin de la drum și n-am nici de unele“! „Vino la noi, la cină. Ai mei te așteaptă cu brațele, în ciuda tuturor celor întâmplate. Nu trebuie să recunoști nimic“! „Stai, că nu-nțeleg despre ce e vorba în propoziție“! „Ei, nu-nțelegi! Înțelegi foarte bine: micul tău flirt care te-a plasat în ipostaza de corupător de minore. Tata s-a supărat foc, dar eu cu mama, mai ales ea, n-am crezut o iotă. Te cunosc prea bine și, în cele din urmă, l-am convins și pe el de toate relele intenții ale zvonacilor și răspândacilor de tot felul“. „Tocmai de-aia zic că e bine să lăsăm timpul să-și săvârșească lucrarea“.

Ambiguitatea mesajului meu a înnegurat-o și sprâncenele stufoase i s-au împreunat. I-am strâns mâna pufoasă, veșnic rece și umedă și m-am răsucit pe călcâie, spre a mă pierde în noapte. Deși n-am întors capul, am știut că m-a privit până ce colțul blocului s-a interpus între noi. La mine ardea lumina, însă meșterul nu se întorsese și nici nu mi-l mai imaginam lucrând în noaptea aia, după o sticlă, poate două, de „antidot“, cum îi plăcea lui să-și alinte cuminecătura cotidiană de artist ce nu făcuse, de era să-i dau întru totul crezare, compromisuri cu credo-ul și cu arta lui de răsfățat al simezelor până într-o zi când căzuse în dizgrația culturnicilor clujeni.

L-am zărit în curând la grădina restaurantului unde stomacul, răsfățat regește până acum de bunătățile servite preferențial de Coana Florica, îmi dădea ghes să-l îndatorez c-o frigăruie și c-o halbă de bere. Am făcut încă o dată stânga-mprejur – limbajul cazon era încă proaspăt în memoria mea, - și am căutat un alt local, deși-l știam, la o asemenea oră și-ntr-o astfel de zi, înțesat de marinarii din port, ca și de prostituatele care fojgăiau în jurul lor. Am pândit până ce s-a eliberat o masă slinoasă și am tăbărât pe ea. Lipsă de companie n-am avut nici aici. De undeva, din fumul tavernei mohorâte, am fost zărit de profesorul de sport, colegul meu care și-a luat paharul și mi s-a alăturat, într-o euforie de zile mari și foarte puțin a lipsit să nu mă pupe. L-a reținut, mai mult ca sigur, teama dospită-n subconștient că s-ar putea prăbuși, eu fiind mult mai scund și mai pirpiriu decât el, proful de „tumbe și înțelepciuni“, cum îi plăcea să se recomande celor pe care-i întâlnea pentru prima oară. „Ia zi, cum a fost“? Mă luă el din scurt, ca și cum eram aviatorul sovietic căruia nemții i-au dat drumul din lagărul de prizonieri pentru că n-au putut scoate de la el nici un secret militar. I-am rezumat, succint, sejurul meu la poalele cetății romane de care brusc mi se făcuse un dor nebun și i-am scandat un vers venit instantaneu pe limbă: „Am plecat la prânz de-acolo și deja mi-e dor de EA“! În cazul în care mi-a repetat, fără pierderi acustice prea mari, stihul, nu-mi făceam iluzii că pronumele personal din final, gândit cu majuscule ar putea trimite la altceva decât la așezarea între zidurile căreia istoria se lăsa devoalată ciob cu ciob, os cu os și monedă cu monedă. „Știi de ce te-a întrebat“? A reluat el după ce a mai comandat un rând de beri și i-a gonit de la masă pe doi golănași care sperau să se chitrofonească pe de-a moaca. „Știu eu ce să zic“? „Ei bine, cum bine știi, află că de luni merg și eu acolo, cu noua serie de elevi, mobilizați, cum bine știi, dinainte de vacanță. Pe de o parte vreau să merg, sunt în șucăr și-n șuturi cu nevastă-mea căreia n-am ce-i reproșa decât c-a pus-o naiba să avorteze fără știrea mea, dar pe de altă parte, dacă plec, s-ar putea să fiu bun plecat și-o să-mi fie imposibil să mă mai întorc la ea. Nu mai stăm la alde socru-miu, am închiriat un apartament în aceeași clădire cu birourile DRIFOT-ului, pe mâna stângă, la ieșirea din Colarovca, cred că știi“.

L-am lăsat să-și verse oful conjugal acumulat în atât de puține luni de mariaj, după un celibat la fel de prelungit ca și al meu, și am încercat să-l încurajez pe cărări împăciuitoriste, dar cred că eram cel mai puțin îndrituit să-i dau sfaturi matrimoniale. „Directorul spune că o despărțire temporară e necesară pentru limpezirea apelor tulburi și tensionate în care înotăm amândoi contra curentului, sau ne lăsăm în resteie ca doi boi cărora doar Dumnezeu le mai poate alunga năravul din trupurile tăbăcite de pleasna biciului“. Dă-mi voie să nu prea fiu de acord cu directorul tău. Nu scrie nicăieri că dacă ești director, sau dereftor, cum îi spui tu, trebuie să le știe pe toate. Separarea de care vorbești s-ar putea să fie chiar pernicioasă. Există riscul întoarcerii ireversibile la tabieturile vieții de burlac. Nu-i de acolo să nu te ia nimeni la rost când vii acasă pe trei cărări. Arată-i codrul unui pui de urs dresat să facă giumbușlucuri la circ și scoate-i juvățul de la gât: imediat l-ai scăpat în desiș. Instinctul

moare ultimul“!

Într-un târziu a părut că-mi dă dreptate, dar eram sigur că atunci când se va trezi, va gândi exact contrariul și va acționa în consecință, cu toate că nu-i un om de acțiune, ci, mai degrabă, încremenit în câteva proiecte păguboase din trecutul care-n-cepe tot mai mult să-i țină loc de viitor. „Și cu Nea Ilie ce fac“? Mă trezește Pavel Corolenco din reverie. Am apucat de i-am promis“! „N-are decât să trimită pe altcineva“! „Pe cine“? Oamenii-s plecați în concedii, și-au planificat, așa cum se-ntâmplă, o mie și una de chestii“! „Pe mine, de exemplu“. „Tu doar ce vii de-acolo. N-o să fie de acord“! „Îl doare pe el în cot de timpul meu liber. De ce n-ar fi, la urma urmelor? Nu văd de ce s-ar omorî confrații să ocupe acest post de bouc émissaire! Te implor eu să facem rocada asta! Într-o bună zi o să înțelegi de ce țin atât de mult să mă întorc acolo“! „Aprindere de calcanee“? „Să zicem“!

Am bătut palma și am parafat înțelegerea printr-un nou rând de halbe pe care am ținut morțiș să le plătesc eu. Și în timp ce le-am descântat, am mai adăugat, pentru orice eventualitate, o clauză la înțelegerea noastră: aceea de a-l dubla, volintir, precum neamțu-n Bulgaria, în cazul în care dereftorul, predispus uneori la ciufuțenii greu de priceput, n-ar fi consimțit la târgul nostru dictat de interese sentimentale pe care era bine să nu le invocăm. L-am condus până acasă, să fiu singur că se întoarce în sânul familiei sale clătinătoare ca niciodată și m-am întors la grota în care pereții se umpluseră de frunze albastre și pe care te așteptai să le auzi foșnind. Artistul se întrecuse pe sine și-mi spulberase orice dubiu cu privire la trecutul lui artistic și ideologic. Până spre ziuă era cât pe ce să devenim prieteni din copilărie, precum bețivii ce s-au întâlnit pentru prima și ultima dată la bufetul unei gări, și a rămas stabilit ca eu să-mi fac o selecție riguroasă din versurile mele, să le mai dau o mână, ca să mă exprim în jargon de zugrav, așa încât pe la începutul lui Răpciune, când îi expira și lui Contractul încheiat cu IGO Colarovca, să luăm amândoi drumul – că lung e drumul Clujului – spre Dealul Feleacului, drum al cărui cost pe care-l va suporta el, a ținut să repete acest lucru de mai multe ori, spore a ne înfățoșa la Judecata de apoi a divinului critic ce apelase la serviciile artistice ale domnului Zinescu atunci când simțise nevoia unui nou look al apartamentului înțesat de cărți tot una și una, nu ca ale mele care se odihneau jerpelite de-a dreptul pe parchetul doar de Dumnezeu ocrotit până acum de-o inundație, că acela aș fi fost, halal intelectual și tip de scriitor în ascensiune, mi se citea asta pe chip și pictorul a amintit și acest adevăr, nu o singură dată, subliniind, neîndoielnic, un om cu destin.

A doua zi, cam pe la vremea când clopotul vestea terminarea slujbei de duminică, pictorul a ținut să-mi de un sfat, de nu urmărea cumva să-și pună în valoare caracterul de om integru: „Să nu mai lași niciodată banii, mulți sau puțini, acolo unde i-ai ținut până acum. Mă mir că golanul acela care-aducea curve aici n-a dat peste ei. Și află de la mine (după o noapte de beție era normal să mă tutuiască) că oricine, cu excepția mea, ți i-ar fi săltat fără nici o remușcare. Dar altceva voiam să te rog: împrumută-mi și mie două-trei sutare până la salariu. Azi e duminică și-aș dori să ies și eu în oraș, ca băieții“! Mi-a făcut șmecherește cu ochiul. Cum puteam să n-am încredere într-un astfel de om? M-am executat pe loc, ca și cum aș fi achitat o recompensă celui ce mi-a adus la domiciliu câinele pierdut sau trusa cu acte uitată în cine știe ce tren internațional. Că n-aveam să-i mai văd niciodată – e vorba de bani, ca, de altfel, și de ciudatul zugrav ce se oferise să-mi deschidă una din puținele uși norocoase ale afirmării literare – asta-i cu totul altă poveste. Puțin i-a lipsit s-mi promită că mă va și cununa, în cazul în care mă hotăram să mă însor cu domnița Rodica sau cu oricine altcineva. Și m-am gândit în sinea mea că tot cam atât m-ar fi costat zugrăvitul camerei în caz că aș fi tocmit eu pe cineva, dar cine zugrăvește o încăpere din care urmează să fie mazilit peste câteva zile? Un motiv în plus să nu renunț chiar așa de ușor la grota mea atâta vreme cât contractul de închiriere era departe de a fi expirat. Luminat de această idee justițiară, ca și de coniacul ingurgitat peste noapte, m-am apucat să frec parchetul, să-l spăl și să-mi aranjez lucrurile, y compris terfeloagele filosofice ale lui Baroncea, ca omul care nici un gând n-are să se cărăbănească, doar nu eram nepotul din flori al lui Ashaverus. Nici n-am realizat când a trecut ziua. Spre finele ei, a venit domnița în vizită. Voia, chipurile, să-mi arate costumul pe care tocmai îl scosese de la croitoreasă, dar dreptul la intimitate – în van îmi camuflasem geamurile cu hârtie albastră și-mi încropisem un fel de perdea din câțiva metri de raicort sabloniu – nu ne-a surâs nici de data asta: vecinei de vis-a-vis tocmai îi dispăruse bicicleta pe care ani de zile o parcase sub scară și voia să ne convingă de faptul că nu eu eram autorul furtului, și nici meșterul meu de la Cluj – Doamne, începeau să mă caute personajele pe-acasă, ca pe dramaturgul acela italian al cărui nume momentan îmi scapă, cred și eu, după atâta nesomn și frecuș – sau dacă nu puteam cumva furniza niște indicii, doar a ars la mine lumina toată noaptea, care s-o pună pe urmele hoțului adevărat. Milițianul care o însoțea, fără să-mi fi arătat, așa cum se proceda prin filme, mandatul de percheziție, își nota zelos datele mele personale într-un carnet cenușiu. Apoi m-a somat să-i spun de-a fir a păr tot ce-am făcut în ultimele treizeci de ore. Am început cu trezitul în dispensarul în care fusesem cazat și cu spălatul meu în Dunăre, pe malul acesteia de la Capidava, am continuat cu întoarcerea în Colarovca, după amiază, în compania tovarășei Danciu care ne preluase, am continuat cu discuțiile interminabile avute cu zugravul din Ardeal, discuții întrerupte de cele câteva ore când am luat masa la restaurant, în compania cețoasă a lui Pavel Corolenco, ginere al tovarășului președinte de c.a.p. și profesor de educație fizică la liceul din localitate, restul din noapte și primele ore ale dimineții fiind investite în a-i ține de urât pictorului insomniac, după amiaza fiind în exclusivitate consacrată activităților casnice, și aici am invocat spălarea parchetului pe care el tocmai îl imacula cu bocancii lui pristandoși și plini de noroiul misiei, convins poate în sinea lui că orice mare detectiv trebuie să frapeze prin stranietăți vestimentare sau ticuri nervoase ori verbale. Și nu știu ce mi-a venit să adaug, în final: „Iar ultima oră mi-am petrecut-o platonic în prezența logodnicei mele, aici de față, fiica, unică la părinți, a tovarășului secretar al Sfatului Popular din localitate“! Care va să zică, mă învârteam, fir’aș al naibii, doar printre oameni grei, de profesie tovarăși! Cu toate astea, prezumția de vinovăție rămânea pe mai departe lipită de mine ca marca de scrisoare. Și adevăru-i că sintagma „hoț de biciclete“ sună bine; cu primul substantiv la plural e, dacă nu mă înșel, titlul unui film neoverist care la vremea lui a făcut senzație nu doar în peninsula cu formă de cizmă a cărei talpă o spală Mediterana, nu și pe ale dobitocului care-mi necinstește munca de-o jumătate de zi, cred că m-a pedepsit cel de sus că am lucrat în ziua ce-i aparține pentru că El însuși

a sorocit-o odihnă. L-am auzit pe tablagiu cum își închide carnetul cartonat și o clipă mi s-a părut că percep un clămpănit de pelican. Apoi a salutat pocnindu-și călcâiele, nu pot să bag mâna-n foc că pentru a face impresie ori doar spre a se mai descotorosi de noroiul de pe pingele și a ieșit urmat de păgubașa ce lăsa impresia că se pregătește pentru o lungă și consistentă carieră de scobitoare ce urmează să fericească toți dinții cariați ai lui Scaraoțchi.

Bucuroasă că am scăpat-o de interogatoriul netotului, Rodica m-a invitat din nou la ei, să văd filmul care începea la orele opt. Pentru cină rămăsese în vigoare îmbierea făcută cu o seară înainte. Am acceptat și mi-am petrecut sfârșitul de zi și de săptămână într-o atmosferă de mic confort burghez, lăsându-mă conversat și driblând, la rândul meu, sporovăiala când aceasta dădea semne c-o să alunece tendențios spre zone periculoase, cum ar fi, de pildă, condiția burlacului care în această urbe e lăsat de izbeliște de cei care ar trebui să-l protejeze și aruncat de acolo-acolo ca un specimen ce atentează la echilibrul social al colectivității, ori când, convivii vicleni încercau să mă tragă de limba pe care o credeau destul de maleabilizată de berea rece scoasă pantagruelic dintr-un frigider inepuizabil și ingurgitată bovin, sperând să afle amănunte picante despre fetele frumoase care-mi dăduseră târcoale, precum viespile postite hârbului de miere zaharisită. Nici când a venit vorba de proiectele mele de concediu n-au putut scoate mare lucru de la mine. Starea asta de pândă s-a soldat cu faptul că n-am reținut o iotă pe ecranul televizorului color – doar patru asemenea scule obținute cu relații și aprobări de la partid existau în tot orașul, aduse direct din Japonia, pe căi oculte, lucru ce m-a făcut să-l suspectez pe fostul ofițer – făcea mare caz de trecutul său militar, mai ales că terminase Academia ca șef fe promoție (ah, încă unul!) – de oarece duplicitate într-un fel vecină cu schizofrenia. Ca funcționar model la primărie dărâma fără scrupule toate coșmelii și curnicurile ridicate fără autorizație în așa zisul intravilan cât și-n afara lui, dar, pe de altă parte, se holba, cu un singur ochi, e drept, căci celălalt îi plesnise în clipa în care descinsese, cu geamantanele umflate de bagaje, pe pământul Dobrogei, la Coralovca, în misiune secretă, cam în perioada postcolectivizării, când în bălțile Dunării și-n pădurile Munților Hercinici rezistența anticomunistă continua să dea bătaie de cap forțelor de securitate și propagandiștilor zeloși ai partidului cățărat fraudulos pe cretele puterii, la un tub catodic de fabricație capitalistă de ultimă oră, în vreme ce mai mulți colarovcani n-aveau poate nici măcar un radio cu galene la care să asculte nechezatul calului cu care intraseră în colhoz, în cazul în care se mai întorseseră cât de cât citovi de la canal sau de prin pușcăriile comuniste.

De câteva ori, spre rușinea mea, m-a furat somnul și capul mi-a căzut în piept, ca al păpușilor de cârpă când ajung în ultimul grad de degradare. În clipa în care tresăream, ca un cal care se apără de muște, nu-mi era deloc greu să surprind cei cinci ochi teferi din apartament îndreptați asupra mea, nu știu dacă precum ai magilor ce-l sorbeau din priviri pe minusculul mântuitor zgribulit în ieslea din Bethleem, dar direcționându-se automat și simultan, ca într-un film cu Chaplin, spre ficțiunea ușor lacrimogenă al cărei fir nu-l mai puteam înnoda. Răzuitul cu un colț de geam spart, al parchetului mă cam sleise de energie, iar mâncărurile ardelenești, preparate destul de picant, mai bine zis papricate, pentru unul care-i făcuse asiduu, nu și stringent, curte fiicei bucătăresei de la Capidava, mă toropiseră,

Iarna în oraș

când ar fi trebuit să mă învioreze, ori cât aș fi încercat eu să sting cu bere germană arsurile și râgâiturile discrete provocate de sosul cu bănuibile valențe afrodisiace. Îmi ceream de fiecare dată iertare, însă mama domniței mă trăgea înapoi pe scaun ori de câte ori simulam timid că ar fi vremea să mă retrag. Ba chiar au insistat să dorm la ei, aveau paturi destule prin cele trei sau patru camere ale cvartalului, n-au specificat și dacă singur, dar eu am refuzat categoric ospitalitatea și am fost cât p-aici să recit cu glas tare, în latinește, celebrul vers despre precauția care e bine s-o ai față de darurile grecilor. Adevăru-i că, mai mult decât complicațiile sentimentale pe care le-ar fi generat rămânerea mea peste noapte în casa celei pe care cu câteva ore înainte, la interogatoriu, o numisem logodnica mea – și Rodica ținuse să povestească, la masă, cu haz, secvența respectivă – mă exaspera mirosul care se îmbibase fetid în tot ceea ce era în jur: o ușoară mireasmă seboreică urca din cearceafuri, din cuverturi, plăpumi și perne, de parcă toate ar fi fost spălate cu săpun făcut din câine mort, sau, nu era exclusă nici ipoteza că vreunul dintre ai casei avea cancer și încă nu conștientizase acest adevăr înspăimântător. Când părinții Rodicăi veniseră în Colarovca, aici nu exista nici un bloc cu locuințe de serviciu, cum am aflat că ar fi a mea, și n-aveam motive să mă îndoiesc de asta atâta vreme cât primăria făcea curățenie pe spezele ei, doar văzusem cu ochii mei, așa că securiștii infiltrați stătuseră în gazdă la niște turci din Dij-Mahala, dar plecaseră prea de mult de acolo încât să cred că mirosul de seu de batal, la mare cinste în bucătăria osmanlâilor, îndeosebi de Ramadan, se impregnase definitiv în boarfele foștilor chiriași ce îngroșaseră rândurile protipendadei colarovene în care, iată mi se oferea și mie o șansă nesperată să pătrund pe ușa din față, dar postura de escroc sentimental începea să-mi repugne, așa că m-am retras, în cele din urmă, spre bârlogul meu umil din celălalt capăt al blocului. Aerul dezinfectat de varul proaspăt al pereților m-a reconfortat și m-a ajutat să-mi pun ordine cât de cât, în gândurile răvășite. Pe peretele dinspre răsărit apăruse o icoană din care Maica Domnului mă privea îngândurată. Iată o surpriză cum nu cred să-mi mai fi făcut cineva vreodată. Venea, indubitabil, din partea pictorului misterios și nu era deloc exclus să fie chiar opera lui. Am simțit brusc nevoia să mă rog în fața ei, așa cum nu mai procedasem din copilărie, când credința nu-mi fusese încă zdruncinată de întâmplările prin care avea să se tăvălească viața. Somnul liniștitor și profund a coborât de îndată asupră-mi…

Florin Paraschiv

UCENICUL INIȚIAT*

Haupt-Kampf-Linie, așa numeau Hitler și Guderian acea linie absolută de rezistență împotriva hoardelor bolșevice, între Carpați și Dunăre, unde puternice forțe germane și române ar fi trebuit să reziste începând din august 1944. Așa auzise Traian în Germania, unde tânăr de 22 de ani se afla pe atunci. Un Absolut românesc ce s-ar fi cuvenit să îndrepte cumplitul an de erori 1940!

În aprilie 1944, frontul părea stabilit pe aliniamentul Straja – nord de Iași – Marea Neagră.Din partea germano-română, apărarea se realiza prin grupul de armate „Ucraina de Sud“, comandat de la 25 iulie de generalul Hans Friessner, compus acest grup din două grupări distincte: gr. Wohler (armata a 8-a germană + Armata a 4-a română a generalului Avramescu+unități de rezervă) și Corpul XVII german independent; gr. Dumitrescu (Armata a 8-a română + Armata a 6-a germană+unități de rezervă), adică un front ce cuprindea 47 de divizii (21 române și 26 germane), totalizând 643000 de oameni. Sectorul delicat dintre Carpați și Prut a fost dotat cu 2-3 fâșii de apărare, iar în spatele lor se pregătea linia ca și inexpugnabilă Cașin-Focșani-Nămoloasa-Galați.Forță îndestulată spre a rezista puhoiului sovietic, reprezentat de două fronturi „ucraineene“, totalizând 929000 de oameni și româno-germanii puteau să nu se sinchisească de superioritatea bolșevică în tehnică, sau de amenințarea că ne vor supune unui Cannae modern, vorbă de la Stalingrad de altfel.

Licean încă, Traian nu cunoștea politica, dar înregistra agitația din București în acel îndepărtat septembrie 1939, groaza generală că după Polonia ținta agresiunii conjugate ar putea fi România, doar nimeni nu putea ști ce clauze ultrasecrete cuprindea pactul *marilor canalii europene*, Germania nazistă și Rusia Sovietică. De unde să bănuiască cineva ce sursă de conflicte începea să devină România pentru cei doi rechini pactizați întru rescrierea hărților europene...

Va afla mai târziu Traian că organisme americane – diplomație și servicii secrete – vor fi chestionat de îndată guvernul român cum va proceda în caz de agresiune ruso-germană asupra țării noastre?

România lui Carol al II-lea s-a *târât*, cât șmecheră – cât iresponsabilă, până-n 1940, dar întrebarea a rămas, blestemată... În mai, un versat diplomat american la București aprecia pericolul unei agresiuni drept „acut“ pentru țară. Iar interesul german stătea la pândă! Bietul Gh. Tătărescu, premierul, socotea tainic cu versatul american că, la o adică, România va riposta cu „o rezistență determinată“ la un atac germano-rus! Iar Gafencu, luminat ministru de externe, pâra spre aceeași ureche yankee despre insistența germană de *a proteja* România de pericole. La

Stradă mică

toate frontierele românești străinii își masează trupele... Apare la Externe un nou ministru, Gigurtu. Se orientează România spre Germania? În preziua Ultimatumului bolșevic care *soma* la părăsirea Basarabiei și a Bucovinei de Nord, diplomatul american aprecia că România ar putea rezista 4 luni unei agresiuni bolșevice, după care s-ar putea solicita asistență germană. Oricum, chiar cedându-se Basarabia, chestiunea românească rămânea mărul discordiei celor doi rechini!

Cum amenințările continuă pentru țară, dinspre Ungaria și Bulgaria, noul guvern Gigurtu se orientează hotărât spre Germania. Interesant, încă înainte de a-și adjudeca funcție înaltă, generalul Antonescu mărturisește diplomatului american că războiul va fi lung și tabăra în care se va afla Marea Britanie va câștiga cu siguranță războiul, dar în cel puțin 2 ani și jumătate. *Conducătorul* se mărturisește astfel pro-britanic, dar țara e disperată și nu se poate agăța decât de Germania. Căsătorie de interes, așadar...

Așa își zice și Traian în sine, se putea rezista în 1940, trebuia rezistat. Armata țării se trezise dezonorată, avea dreptate Antonescu!

Da, dar forțe influente politice, segmente populare chiar, nu doresc o luptă cu sacrificii, cu adevărat pe viață și pe moarte...

Multe nu le știa atunci, dar le-a aflat apoi prin studiu de autodidact. S-a trezit gândind, ca și unii diplomați americani din 1940, că între români și germani a funcționat un soi de *alianță ironică*, atâta cultură și-a însușit și el cât să înțeleagă că Eminescu i-a apropiat din vreme pe români de buclucașa ironie romantică germană, îndestul ca să se digere vicleniile Istoriei. Altceva nu înțelegea Traian din reflecțiile acelorași domni diplomați europeni și americani, adică de ce Germania și nu Rusia (pravoslavnică sau bolșevică, tot aia) ar fi fost inamicul tradi-

*Fragment din romanul în pregătire ***Ce știi de fiii tăi, patrie?***

țional al românilor?! Drept e că și prin participare germană fusese mutilată țara.

Prea multe nu gândise Traian despre frăția româno-germană, era prea tânăr atunci, crezuse că așa e bine pentru țară, în fața amenințării bolșevice de la Răsărit și a altor pericole. Era încă licean când veneau la putere Antonescu și legionarii în țara sfâșiată. Curând intrau în România trupele germane. Un prieten îi punea la dispoziție câteva scrieri stranii ale poetului Ion Barbu.

Într-o astfel de viziune, nu lipsită de patosul legionar al momentului, propice zbuciumatului om, Traian rămâne fascinat de temeiurile alianței românești cu nordica țară... Și bine i-a spus-o mareșalul Antonescu Führerului: Transilvania este leagănul mitologiei românești, ca Valea Rinului pentru germani. Cum ar putea ființa o *armonie româno-germană*, dacă se consideră acceptat Diktatul, mă rog, arbitrajul de la Viena, ca fapt împlinit pentru veșnicie? Asta n-o pricepuse Traian, deși în anii următori „arbitrajului“, Antonescu lăsa să-i scape sibilinic un soi de speranță aspră: sunt ostaș, merg loial până la capăt cu Germania și apoi vom vedea ce e cu Transilvania, ne vom târgui brici, mai multe nu vă pot spune acum!

Se zvonise în toamna 1941 că guvernul român, prin Mihai Antonescu, se află în posesia unei intuiții a primejdiei slave și ruse (Traian nu prea înțelegea această „biologie“ fumegoasă...), iar alianța armată româno-germană are a dura pe baza istorică a unei conlucrări latino-germane (asta mai mergea...).Totuși, pentru Traian rămâneau multe în ceață, degeaba lătra destul la datorie Ministerul Propagandei.

Destin să fi fost, sau ursită belalie, în august 1944 Traian se afla pe frontul de Răsărit, luptând în Wehrmacht el, românul, nu vreun german din Transilvania... Și deodată, într-un ziar care le venea în unitate, îi sar în ochi niște litere groase: „*Der Verträter Konig Michael der Erste*“! Cum așa, dacă regele Mihai e trădător, înseamnă că România și-a schimbat orientarea... Și Traian refuză să mai lupte în acel Wehrmacht, brusc devenit străin. Consecințele puteau fi fatale pentru tânărul român.

În drumul inexorabil pe care-l apuca țara după acel nefericit „23 august“, factorii de putere și vajnicul aparat de trepăduși sanguinari nu aveau niciun chef de nuanțe și meandre! Traian își amintește crispat că după bătăi atroce (cum în Germania nu cunoscuse, măcar pentru faptul că un caz ca al său nu interesase Gestapoul, prea ocupat pesemne...), semnase în 1961 o „declarație“ dezgustătoare: „Recunosc față de organele Securității Statului că eu am urmat școala de specializare în Germania, unde am primit o educație fascistă, pe care mi-o mențin și în prezent“. Plus lupta pentru „distrugerea bolșevismului“, firește.

Ce știi de fiii tăi, patrie? Sau ce și cât dorești să afli? Acum că a avut loc o Revoluție, sau o lovitură de Stat, poate își vor afla loc și alinare chiar și *naturile problematice* ale patriei... Sau cine știe, voci gălăgioase (care au tăcut mereu!) își exprimă bucuria mediocră de a avea „oleacă de mâncare și oleacă de căldură“, altfel nu neapărat visători de libertate și democrație.

Cândva, tânăr de 23 de ani, se trezise la Eliberarea din mai 1945 o picătură într-o mare de refugiați. S-ar zice că din toate neamurile de refugiați – ruși, evrei, ucrainieni, italieni, români, francezi, spanioli ș.c.l. – vocile individuale se uneau într-o voce umană seducătoare, suspect de internațională și cosmopolită, o voce de sirenă care se prelingea, șoptea, răcnea peste conștiințele tulburate: după câte ai avut de suferit tu, ca și noi, ce-ți mai pot spune „patrie și acasă“? Să dai tot peste amărăciuni și peste *nesimțirea sclavului eliberat*? Mai bine, ia-o de la capăt oriunde vezi cu ochii, poate chiar în Germania asta care e atât de vinovată, culpabilitatea ei supremă, de întinderea Răului peste lume!

După hăituiala la care l-a supus patria amar de zeci de ani, Traian s-a întrebat adesea dacă vocea de sirenă nu a avut dreptatea ei, mai cu seamă că o ascultaseră și destui români, atunci. Peste toate, îl iritase la Berlin nu știu ce accent cinic (lehămisit, ar fi fost altceva...), nuanța aceea ușor de definit pentru o ureche de român ager, ceva grețos levantin, iudaic, „latin“ vai. Măcar din acest motiv, bine decantat, Traian și alții ca el respinseseră vocea de sirenă.

Sclavii eliberați... Și Traian trebuia să admită că auzise doar întâmplător mesajul luminos și de bună perspectivă al părintelui Stăniloae care, și după 23 august 1944, căuta, din cotlonul său de benedictin, să îndrume neamul său mereu rătăcit: adică grăia limpede bunul teolog că nu are ce plăsmui creștinismul cu „sclavi“, dar cu oameni care-și iubesc libertatea. I-ajungă-i Răsăritului avertismentul Marelui Inchizitor, prin care Dostoievski spusese totul. Sau aproape totul, Traian nu era atât de versat în idei, ca să știe că un occidental ager, André Malraux, va închide cu o acoladă cutremurată această *arcană răsăriteană*: pur și simplu răspopitul Stalin se substituie criminal, tactic și dogmatic Sfântului Apostol Pavel! Iar în această viziune, mesajul bunului părinte Stăniloae se dovedea insuficient față cu perversitățile veacului: nu dorise voalat părintele, chiar sub nasul cenzurii de război, ca locul „organizatorilor“ ce tot declanșează *utopii* să fie luat de propovăduitori? Or, Sfântul Pavel era un „propovăduitor“, nu-i așa?! Traian nu putuse adânci acestea, dar parcă auzise niște șoapte inițiatice cândva în Germania: începând cu căderea Franței, se pare că menirea izbânzii în veac aparține misteriosului „Lucrător“ (*Der Arbeiter*) al lui Ernst Jünger. Dar nu-i un soi de organizator și acest „Lucrător“? Iar fatala necesitate, care după bunul dicton german, nu cunoaște legi, va apropia la un moment dat pe „Lucrător“ de „Propovăduitorul“ din Răsărit.

Vara în oraș

Lucia Dărămuş

FELIA DE PÂINE CU MIERE DE ALBINE*

Primele zile în lagăr fuseseră extrem de ambigue. Situațiile absurde își arătau colții la fiecare pas. O experiență reprezenta o mică piesă dintr-un joc mai mare al suferinței. În lagărul femeilor atmosfera nu avea o culoare mai optimistă. Aceleași sunete nemțești seci străbăteau zilele care curgeau unele după altele. în fiecare dimineață se făcea apelul. Chiar dacă nu ai fi știut intimitatea cifrelor, aici ai fi învățat să le iubești, să adormi cu numărul tău în brațe, l-ai fi visat, l-ai fi repetat, l-ai fi spus de mii și mii de ori, pentru că ar fi fost singura identitate, el singur capabil să poarte viața. Auschwitz nu era un lagăr de muncă propriu-zis, ci un leagăn al morții, o mașină uriașă de tocat carnea umană, un cuptor cumplit de ars oasele și pielea evreilor. Se întâmpla ca în urma selecției sute de oameni, femei, bărbați, copii, destinați igienii, să nu se mai întoarcă niciodată. Chipuri necunoscute, anonimi fără voce îmbrățișau grotele necunoscutului, intrau într-un dans fără reguli cu moartea.

Așa ajunse tatăl Hannyei să deschidă fereastra spre întrebări, să se furișeze din baraca lui în toiul nopții pentru a aduna detalii despre această mașină de ucis. Nu li se spusese niciodată pe față că vor fi exterminați, ba dimpotrivă, odată sosite trenurile pe Rampa Morții, discursul oficial era unul elegant, politicos și distant. Politețea ucidea mii de suflete, politețea în numele comodității, ca nu cumva să se stârnească revolte, urlete, gesturi neplăcute și barbare. Naziștii aveau nevoie de crima elegantă, bazată pe o profundă filosofie, sufletele lor fiind atât de pure, suflete de rasă superioară, încât, în virtutea acestei purități, ucideau civilizat. Imediat după ce cuvintele *Alle heraus!* (toți afară!) erau rostite, ei, câinii lui Avraam, Isaac și Iacov, erau puși în rânduială cu lagărul. Fiecare proaspăt transport avea parte de aceleași cuvinte: *Alles dort lassen! (lăsați totul pe loc)*. Urmau promisiunile, că vor trăi în condiții normale, că sunt de parcurs 3 km și din lipsa mijloacelor de transport sunt nevoiți să facă o selecție pentru a ușura drumul femeilor cu copii sub 14 ani, bătrânilor, bolnavilor. în stânga rampei stăteau aceștia, în dreapta toți cei apți de muncă.

Să se revolte? De ce s-ar fi revoltat aceste oițe neprihănite dacă, după un drum chinuitor și dezumanizant, pentru prima dată li se promitea ceva. Speranța se năștea, creștea la sânul inocenților cum se împrăștie planta otrăvitoare cu binecuvântarea pământului, cu bucuria acestuia de a o vedea rodind, fără a ști că protejata lui va otrăvi tot ce întâlnește în cale. Licărul de nădejde, după înghesuiala inumană, în sfârșit, părea că se întrevede. După trezirea speranței nimeni nu spunea nimic, nici o întrebare, nici o revoltă, nici măcar vreo neîncredere. Convoiul lua drumul paralel cu șinele, la capătul cărora stăteau cele două dihănii flămânde. Coșurile înalte priveau cenușii spre materia ce avea să le încălzească intestinele. Hrana proaspătă a crematoriilor mergea pe două picioare. Hrana proaspătă avea ochii îmblânziți de vreme, gura acesteia spusese cândva basme cu ființe străvechi care aleargă pe lângă izvoare, mâinile acesteia purtaseră pruncii într-o legănare sub tânguirea caldă a cântecului de leagăn. Hrana proaspătă nu apucase încă să se rumenească în obraji, nici ca gropițele din bujori să fie sărutate, nu avusese timp să aprindă Menora poate, nici măcar să se nască. Acești selectați sfârșeau direct în crematorii, din fiecare transport în medie 2000 de oameni. Ceilalți erau destinați muncii, doar gemenii trezeau interese ascunse în mintea uriașei mașini de ucis. Domnul Moscovici, ca mai toți din lagăr, devenise specialist în cifre. Număra pe furiș pe cei neajutorați, număra pe furiș pe ceilalți rămași. Cele două clădiri cu turnuri înalte impuneau ceremonialul neîntoarcerii, acolo era drumul spre necuprins, spre nevăzut, nebănuit, spre moarte. Ultima lecție a vieții dată filosofilor acestei lumi acolo se consuma. Multe cărți s-au scris despre moarte, multe cuvinte au fost așezate pe albele pagini, multă cerneală a curs în numele morții, multe minți au ocolit adevăratul ceremonial impus de viață pentru aflarea secretului morții, dar nici o carte nu va fi atins esența acesteia precum trăiau în măruntaiele morții evreii.

Dimineața venea peste inși cu bucuria unei ape călâi, de un maro transparent, căreia i se spunea cafea. Uneori, cei mai religioși își spuneau rugăciunea, încă își mai spuneau rugăciunea. Dizgrația hainelor vărgate și rupte, atârnate pe trupurile fără nume, crea un dureros spectacol pentru cel care ar fi privit. Desigur, pentru ceaiul de cafea se stătea la rând sau, poate, de dimineață o bătaie s-ar fi putut isca pentru o cană de licoare fără gust. Mâinile tremurânde de spaimă trădau dorința de a prinde o porție de apă colorată, de a sorbi din ea cu buzele nesatisfăcute pe deplin, sub abia bănuita privire de fiară flămândă.

Cu timpul se familiarizaseră cu mersul lucrurilor, învățaseră să stea la rândul vieții, învățaseră că viața nu i se cuvine oricui, că trebuie să faci ceva pentru a o primi în fiecare zi, nici măcar fiertura din coji de cartofi numită supă nu le mai provoca tristețe, învățaseră să mestece bine cotunul de pâine, să-l înmoaie în salivă, dacă aveau, și să țină bucata de pâine în gură cât mai mult, să se lupte ca fiarele pentru o lingură de supă, să-și mestece și golul adânc din suflet. Nimic nu era mai amar decât acest gol, un hău negru și necunoscut spre care alunecau fără întoarcere, fără ca cineva să îi plângă, să le sărute ochii înainte de a-i închide pentru totdeauna.

Uneori, cazanul fierturii era prea mic pentru lighioanele din pântecele lor flămânde. Atunci ieșea cu încăierare. Responsabilii de blocuri nu interveneau, ei își asigurau pâinea și supa, ba chiar o porție dublă, porția vreunui amărât, mult prea slab să se lupte sau, poate, prea delicat. Plânsetele surde ale delicaților nu aveau, desigur, nici un ecou. Ierarhia era clară și nu diferea prea mult de cea care se afla dincolo de gardul cu trei rânduri de sârmă ghimpată. *Prominenten* erau cei care răspundeau de diferitele treburi în lagăr; în ordine veneau Lagerältester, Kapos, bucătarii, infirmierii, responsabilii cu curățenia, șefii peste dușuri și latrine, iar la urmă deținuții fără nici o funcție.

* Fragment din romanul ***Arbeit Macht Frei!***

Nemții li se adresau doar Häftling-*ilor* cu funcții. Mutilați de propriile conștiințe și spirite, lupta pentru o poziție cât mai bună în ierarhie asigura individului o strachină de supă în plus și un chip de animal de pradă, gata să-și ucidă fratele, proiectând scenarii în care ar fi curs mult sânge pentru a satisface gustul, foamea de carne vie a SS-iștilor. Așa treceau zilele în lagăr. Așteptarea clipei următoare era apăsătoare. Trenurile veneau în fiecare zi din toate direcțiile Europei. De la cei proaspăt sosiți mai aflau câte ceva despre mersul războiului. Oficial sau nu, lumea plătea tribut Germaniei. Auschwitz-ul ajunsese un furnicar greu de ținut în tăcere. Lupta pentru supraviețuire era feroce, omul cu firea lui își proiecta imaginea ghearelor asupra întregii lumi. El, ghearele lui și lumea.

În întunericul adânc al universului doar stelele mai erau martore la acest sfâșietor calvar, la dureroasa zbatere, la zvâcnetul ultim al inimii, la înspăimântătoarele urlete. I-ar fi putut judeca cineva pentru loviturile date semenilor lor în virtutea dorinței de a trăi?! Ar putea vreun om judeca miile de suflete arse în crematorii azi, aceiași lovind sau primind lovituri pentru o coajă uscată de pâine?

Căzuți în propria mizerie, în latrina ființei lor, și-au trădat tatăl, fratele. Dar cine i-ar putea lovi cu pietre?!

Într-una din zile, și zilele erau toate la fel, rabinul fusese martorul unei scene tulburătoare. își consemna în rugăciunile lui toate bocetele, toate lacrimile, crezând că acestea, ajunse în burduful lui Yahve, vor fi numărate.

Lagărul se pregătea pentru primirea unor ziariști, însărcinați cu scrierea unui articol despre prizonierii de război. Totul trebuia să arate strălucitor, desigur, în limitele impuse de război. Comandantul lagărului primise cu câteva zile înainte o notă de la Fürer însuși. Lumea occidentală trebuia să vadă cât de bine o duc prizonierii, câtă atenție li se dă, cât de umani sunt naziștii. începuseră pregătirile. Fâșii de gazon fuseseră aduse și întinse în curțile interioare ale Auschwitz-ului, bătăile fuseseră interzise, copiii erau învățați să spună în cor *Wieder Butter mit Honig! (Iar unt și miere)*, femeile învățate cântece nemțești. În ziua în care grupul de ziariști sosi, bărbații udau iarba abia plantată, femeile coseau haine și cântau melodiile abia învățate, copiii, așezați câte șapte, opt, se jucau printre plăntuțele abia înfipte în pământ sau desenau. Un kapo trecu printre ei cu platoul încărcat. Feliile de pâine unse cu miere și unt nu văzuseră vreodată fețe de evrei. Ziariștii, însoțiți de SS-iști, fotografiau. Micuții întindeau mânuțele după bucata de pâine cu miere și unt. Nu mai mâncaseră de mult, de acasă, așa ceva. Uitaseră gustul dulce-aromat al mierii, dar ei strigau *Wieder Butter mit Honig!, Wieder Butter mit Honig!* Erau obligați să strige *Wieder Butter mit Honig!* Din grupul micuților se desprinse Steven, un băiețaș de cinci ani. Turma mioarelor nu mai era înlăcrimată ca în restul zilelor din cauza foamei, mieii primiseră pâine și miere. Lui Steven îi plăcuse mierea, mierea avea gustul dulce ca dulceața câmpului pe unde zburaseră albinele, dar micuțul Steven nu știa cum e câmpul, el cunoscuse acum, pentru prima dată, gustul mierii. Mai voia. Pașii copilului se îndreptară spre grupul de ziariști. Platoul cu pâine și miere era oferit oaspeților. Lagărul mânca pâine cu unt și miere. Ziariștii, nemții, deținuții mâncau din același platou. Aparatele de fotografiat surprinseseră momentul, lumea întreagă putea vedea umanitatea omului superior.

Dar Steven, băiețașul de numai cinci ani, mai dorea. În dreptul SS-iștilor, ziariștilor, sub privirile înspăimântate ale evreilor, mogâldeața întinse mânuța. O singură felie stătea lucind în galbenul îmbietor al mierii de albine, o singură felie, o mânuță întinsă, și comandantul lagărului care, în mod voit, rămăsese ultimul. Acesta luă felia de pâine și-o puse în mâna lui Steven. Toți păreau fericiți, zâmbetul uman al bărbatului fusese imortalizat. în pragul unui prânz dogorâtor de început de vară, deja era vară, când în geamuri flăcările iadului rânjesc dezmățate, în curtea lagărului Auschwitz-Birchenau își făcu apariția acest micuț înger, pe nume Steven. Mânuțele lui duceau bucata de pâine unsă cu unt și miere, ochii lui purtau golul mâinilor comandantului care-i întinse pâinea. Steven rupse felia în două. Pe pielea roză i se scurgea lichidul vâscos și îmbietor. Vârful subțire al limbii luă urmele acestor dulci picături. După ce-și linse mâna, Steven întinse o bucată comandantului. Era Mengele. Cum să fi știut acest suflet de înger că face parte dintr-o rasă inferioară? Medicul mușcă din ea cu un zâmbet diavolesc, scuipând-o în gazonul proaspăt întins, în următoarea clipă de neatenție a ziariștilor. Totul ieșise bine. Doar martirii fără glas, doar îngerii, acești mielușei care au udat cu lacrimi neprihănite pământul Auschwitz-ului trezindu-l la viață, la o nouă viață, au dus jugul intrat puternic în carne, au urcat cu picioarele goale țeposul drum al Sionului.

După plecarea oaspeților, cântecele încetaseră, gazonul fusese strâns, copiii nu mai strigau *Wieder Butter mit Honig!*

O nouă selecție! Micuțul Steven se afla printre cei destinați burții hămesite a crematoriului, dar înainte primi o palmă, să ducă în moarte imaginea supraomului. Unui superior să nu-i întinzi niciodată bucata de pâine cu miere.

În preajma morții, în fața lui Mengele, îngerul cenușiu al crematoriului, fețele acestora exclamau nu goliciunea sufletului care arde, ci puterea luminii, strălucirea candorii ascunsă în jumătatea feliei de pâine unsă cu miere și unt. În măruntaiele focului fuseseră trimiși peste 300 de oameni. Li se ordonaseră să se alinieze în fața barăcilor. Stăteau în pielea goală, așteptând. Goliciunea devenise un bun comun. În fața lor, îmbrăcați, nemții priveau pictura nudurilor vii cu superioritatea rasei. Evreii erau câinii care trebuiau uciși. Prea se înmulțiseră, prea se răspândiseră, prea erau ca pietrele peste tot, prea multe afaceri le aparțineau, prea se impuseseră în mersul acestei lumi. Acum era rândul morții, declinul, suișul trebuia retezat, mizerabila treabă fiind făcută de naziști, în contul întregii lumi.

Goliciunea făcea parte din jocul hazardului, din jocul cioburilor aruncate la întâmplare în pătratele șotronului. Primiseră ordine să moară cât mai mulți evrei: femei, copii până la paisprezece ani, bătrâni, bolnavi. Cei selectați făcură un pas în față. Neamțul, un arian bine făcut, cu o statură neclintită, se opri în dreptul Friedei Ben Yehuda. Câteva clipe pentru ca sângele să-i înghețe, câteva secunde, o privire aruncată de Mengele pentru ca inima să-i sară din piept. Nu se întâmpla prea des ca Mengele în persoană să treacă printre rânduri. Tâmplele îi zvâcneau, respirația îi deveni alertă, trupul ei se zbătea mut sub acea privire de ucigaș, fiecare celulă alerga pe culoarele întunecoase ale vieții, prin gura căscată a drumului fără întoarcere. Ghearele naziste se înfipseră în gulerul copilului doamnei Ben Yehuda. Amiaza toridă alunecă pe obrazul palid al femeii. Li se spuseseră că vor merge la duș, dar ei, aceste ființe care nu mai aveau dreptul să simtă revărsarea calmă a adierii de vânt peste frunțile lor, știau adevărul.

Frieda Ben Yehuda făcu un pas înainte. Ultimul drum al copilului cerea împlinirea maternă până la capăt, mângâierile

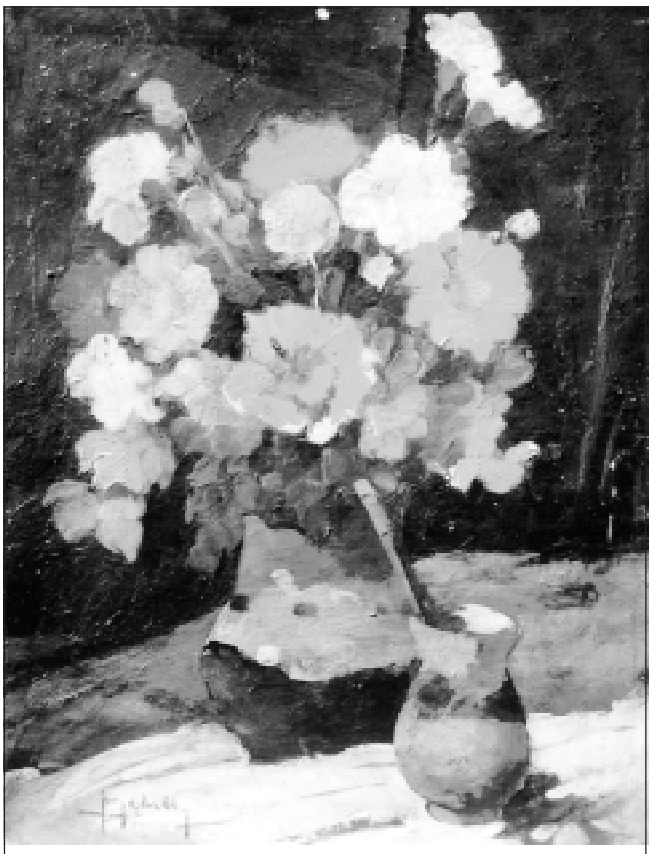

Buchet mare

Astăzi nu voi urî
Doresc fără măsură nemărginirea
Și dragostea o doresc, și dragostea
Să aud cum zace în creștere clorofila
Sub dansul solar al vieții
În hora morții ucisă, în zvâcnetul hohotitor al dimineții
Mi-am decretat doar dreptul la dragoste
Astăzi nu voi urî
De vei voi să-mi furi seninul din ochi
Iubirea-mi te va înfrânge din înaltul
Zbor fără margini cioplite în zidurile din Auschwitz
Astăzi am dreptul doar să iubesc
Astăzi nu voi urî
Fugiți voi păpuși cu capul de sânge
Mușcate și smulse cu dinții de foc
Voi monștri ai minții, hidoșenii cu aripi
Nu vă doresc, nici durerea nopții
Ce-o simt în fiece mădular
Nici plânsul pământului
Scormonit până în măruntaie
De flămândele fălci heruvimi târâtori
Nu vă doresc
Mi-am decretat doar dreptul la dragoste
Astăzi nu voi urî
Văzduhul va mirosi a sărut de îngeri
Nu a șerpi veninoși alăptați la suflet
După ce nu voi mai fi
Astăzi nu voi urî, voi iubi!

ei. Ea nu mai conta. Fusese învinsă ca materie dar, după moarte, balsamul iubirii revărsat peste acest copil va îmblânzi fumul crematoriului. Văzduhul Auschwitz-ului nu va mirosi a săpun din grăsime de evrei, ci a emoție, a bucurie, a strângere de mână, a sărut.

Șirul femeilor cu prunci aluneca spre ultimul drum, spre focurile adânci. Icoana morții era copleșitoare. Vor dormi sub tronul de domnie al lui Yahve? La capătul lagărului, cele două crematorii. Știau că nu sunt destinați dușurilor, zvonurile cu privire la moarte circulau. Spectacolul nălucilor murmura o bucată din Kadiș. Cine i-ar fi garantat Friedei Ben Yehuda că rugăciunea morților îi va reda fiul după ce va fi păsit în lumea umbrelor, ***Talmudul*** le vorbise despre promisiunile făcute de Yahve părintelui lui Israel, Avraam. Auzise de atâtea ori ***Cântarea lui Avraam*** – *„Când a fost Avraam în vârstă de nouăzeci și nouă de ani, Domnul i s-a arătat și i-a zis: Eu Sunt Dumnezeul cel Atotputernic. Umblă înaintea mea și fii fără prihană. Voi face un legământ între Mine și tine și te voi înmulți nespus de mult..."*- o și cântase, dar nu cu vocea așezată în groapa comună. Atunci trăia, acum simțea respirația caldă a morții, dinții acesteia cum mușcă din pântecele încă înfloritor, cum mestecă din fălcile mari carnea fiului ei, cum gâlgâie cu plăcere nebună din gât sângele neprihăniților.

Niște roabe, niște roabe bocitoare și risipă de lacrimi, își spuse în gând. *Ce am făcut pentru acești copii? Nimic! Pruncii nu au fost mângâiați, iubiți, ci bociți și trimiși la moarte.*

În fața realității conturată sub privirile lor, un uriaș cazan în care clocotește supa pentru cina lui Yahve, în apele migdalate în care vor fierbe ei, evreii, resturi ale umanității, femeia îndrăzni să-i cânte acestui Dumnezeu nu melodia preferată pentru cina lui – ***Kadișul*** – ci un imn închinat vieții absolute:

Astfel cântă Frieda, legănându-și copilul, petrecându-l pe ultimul drum. Roabele intrară în spațiul așa-ziselor dușuri. În mijlocul halelor din subsol se puteau vedea stâlpi din beton, pe pereți cuiere. Antecamera era întunecoasă, refuza să ofere ospitalitate acestor ființe, în stânga un gemuleț care dădea spre camera cu dușuri. Totul părea straniu. Într-un colț abia vizibil stătea un grup de naziști, printre ei Mengele, doctorul, aceea gură uriașă care avea dreptul să spargă între dinții lui mari carapacea gândacului. Aerul din încăpere era greu de suportat, deratizarea ființei evreiești trebuia să înceapă.

-Dezbrăcarea, se auzi scurt. Mengele își privea opera. Doctorul morții oferea hrană crematoriului.

Copilul doamnei Frieda Ben Yehuda era atât de tulburat că uitase să se dezbrace sau cuvintele care pluteau prin aer se întipăriseră cu întârziere în mintea lui înghețată. Glaciaritatea nu putea crea sensuri, înțelesurile nu se desprindeau din colosul de gheață. Uitându-se la băiat, Mengele, plecat de mult timp în excursia fără sfârșit a experimentului, îi aruncă micuțului o privire de ar fi răsturnat cu ea de pe calea ferată o garnitură de tren.

De mult nu mai avusese îndoieli cu privire la felul de a fi al acestor indivizi impuri. Se bucura în sinea lui că-și poate continua studiile experimentând pe carne de om, că această carne evreiască impură putea fi un recipient în care să toarne fără probleme diverse substanțe. Îl bucurau reacțiile, îl împlinea observația în sine, trăia apogeul științei medicale. Iubea pielea gemenilor, era fascinat de sângele lor, cât privește un posibil suflet, acesta nu exista, el era impur, o specie în care curajul, inteligența și agresivitatea nu puteau rodi. Doar neamurile înalte erau înzestrate cu atributele supraomului. Ceilalți să moară! Evreii nu erau oameni. Pentru doctor până și acest odihnitor

întru vecie duș era un experiment care merita să fie observat.

Frieda Ben Yehuda își trase copilul lângă pielea ei caldă, acum la vedere, fără să trădeze vreun semn de tulburare, de spaimă neîmblânzită. Își dezbrăcă fătul, urmărindu-i fiecare gest, privind fiecare nasture descheiat. Începu cu cel de jos, din dreptul mâinilor mici, lăsate să spânzure pe lângă trup, parcă într-o ultimă legănare. Trecu la al doilea, la al treilea. Pielea roză a copilului încă mai avea mirosul proaspăt de floare nealterată. Îl strânse în brațe. Maica cu puiul ei! Îl legănă. Al patrulea nasture și ultimul îi descoperi grumazul de mielușel. Din el curând va țâșni un strigăt, un plânset, apoi ultimul fir de viață va curge, se va strecura prin râul aproape cald de sânge. Frieda își reținu singura lacrimă care îndrăznise să iasă în colțul ochiului. Pentru ce să tulbure universul acestui boboc nedeschis?!

–Vom face o baie caldă, vom mânca ceva, apoi îți voi spune o poveste, îi șopti micuțului.

Celelalte femei plângeau. Nicicând nu au curs atâtea lacrimi pe pământ câte se revărsară în Auschwitz, dar ce folos, flăcările lui înghițeau mai departe trupurile nevinovate. Copiii erau sărutați pentru ultima dată. Cenușa acestor heruvi trebuia să poarte urma sărutului de mamă. Așa ar fi rămas în viață. În rest, nu se întâmplase vreodată ca un grup de evrei să se întoarcă de la dușuri. Apa Auschwitz-ului spăla fără urmă soiul evreiesc. Știau că aceasta era o poveste a morții care n-a fost niciodată rostită, pentru că abia acum se trăia. Trăiau în poveste, știau că va veni o zi când aceasta se va scrie și va fi spusă lumii, dar ei abia o trăiau.

Urmă dușul eliberator. Femei, copii, bărbați trecuți de șaizeci de ani priveau înspăimântați spre stâlpii de beton, spre tuburile prin care cădeau granule liliachii. Pielea lor aștepta apa. Pielea trandafirie, ca florile de primăvară când bucuroase primesc razele soarelui, pielea de copil aștepta atingerea prospețimii apei. În tabloul carnal se strecurau petele albe, dunele unduioase ale ridurilor, șanțuri în pielea săpată de timp. Trupurile dezbrăcate, dezbrăcate chiar de propriul sine, sperau că o apă odihnitoare le va cădea pe corpuri, că ei se vor întoarce la absurditatea vieții, la ceaiul de cafea al primei ore, la sirenele răsunătoare, la zeama întinsă din coji de cartofi, la bătaia pentru un colț de pâine, la munca ilogică de a căra pietre, la... viață.

Din micile găuri, aburii liliachii se revărsau ca un nor, finețea lor colorată pătrunzând în nările evreilor. Spectacolul începu. Naziștii priveau experimentul – o artă în sine.

De obicei se spune că primești multe lecții de la viață. Se cuvine, chiar dacă nu se face aceasta, pentru că ciudățeniile se descoperă prin ele însele, să subliniem o bizarerie, ceva neobișnuit pentru un om normal, deși am vrea să credem că cei cu bun simț vor pune întotdeauna un semn de întrebare în dreptul acestui cuvânt – normalitate. În aceea zi toridă de început de vară, la ora prânzului, când iadul își face de cap dezlănțuindu-și toate talentele, la ora prânzului când deținuții ar fi trebuit să soarbă din zeama lungă, SS-iștii să se distreze privindu-i, doctorii lagărului să-și îmblânzească stomacurile cu felurite mâncăruri, în acel ceas satanic lucrurile se petrecură sub incidența unei felii de pâine unsă cu miere de albine. Felia lui Steven, inocentul copil, îl trimise pe el și pe ceilalți la moarte. Mengele, doctorul fermecat de știință, de tot ce-i putea descoperi aceasta, învăța marea lecție a vieții, învăța, cum învățase prin aulele universităților, că omul este doar organ, o grămadă de carne cu funcții fără suflet, învățase să devină un doctor adevărat: să nu vorbească, să nu mângâie, să nu zâmbească. Învățase unica lecție a vieții – moartea. Arta de a ucide, de a prinde în forceps moartea.

Turma de mioare se zbătea pe pajiștea cu gaz liliachiu. Gazul amețitor îi îneca. Ultimele gesturi umane, ultimele gesturi ale ființei scoteau la iveală multiplele fețe necunoscute omului. Instinctul de supraviețuire le goli mintea de orice rațiune, îi convinse să se agațe de orice gest, doar să rămână deasupra gazului. Pielea devenea roșie, ochii, pe măsură ce gazul liliachiu pătrundea în plămâni, li se bulbucau, cu limbile atârnate peste buze căutau oxigen. Nu aveau nici o scăpare, doar acele guri păreau să fie tunelul spre viață. Instinctul era fals, alunecos de înșelător, precum acest liliachiu balsam care îi înfășura până la sugrumare.

Unii căzură. Cu puteri supraomenești se ridicară pe cele două picioare, două picioare bărbătești, puternice, mai puternice decât cele ale mioarelor, decât cele de miei încă beți de laptele proaspăt de mamă, neînțărcați, două picioare bărbătești care se cățărau pe trupurile umane, goale, golite de orice formă de existență, două picioare, trupuri despuiate de bărbați, cu două mâini puternice, cățărătoare, cât mai sus pe trupurile goale, contorsionate, zăvorâte unele în altele, învălmășie diavolească pictată de naziști. Piramida din carne liliachie era terminată. Perfecta sculptură a umanității purta acum semnătura unui medic, o piramidă de trupuri răvășite care ar fi vrut scăpare. În jur râuri de sânge. Cei mai puternici luaseră locul în vârf, crezând că vor da de aer, apoi femeile și la bază copiii, mielușeii alăptați la sânii acestor femei cățărate pe capurile micuților încă neînțărcați. Mâinile Friedei, mama care odinioară mângâiase trupul trandafiriu al copilului ei, acum erau înfipte adânc în carnea pruncului, picioarele ei, prelungiri ale pântecului care îmblânzise pentru câteva clipe strigătul pruncului la venirea lui pe lume, acum stăteau încleștate în carnea cuprinsă de moarte a micuțului. Spaima smulse din ea dorința animalică de a se salva. Se zbătu ca toți ceilalți pentru un dram de aer. Moartea o aruncase în acest joc nemilos. Bulbucații ei ochi erau întorși dinspre ultimul drum al copilului.

Perfecta sculptură de trupuri umane, artă a pământului, îndoliase sămânța de viață. Ce mare sculptor se dovedi a fi în acele zile Mengele. Era mândru de piramida aceasta perfectă, de oasele contorsionate în ea, de bucățile dezgolite de carne roșie cu pete, șanțuri de mov, ochi bulbucați, ieșiți din orbite, veniți în întâmpinarea limbilor atârnate, curgătoare pe linia corpurilor goale a piramidei umane, în jur sânge, mult sânge, ca într-un tablou neînchipuit de nimeni vreodată stătea stana de carne, înghețată în moartea care nu se mai bucurase niciodată ca atunci. Lângă marea sculptură a morții, satisfăcut, doctorul își derula în minte alte și alte asemenea experimente, în numele progresului, în numele superiorității rasiale.

Era dezgustat de atâta impuritate. Sufletul lui delicat dorea o țigară. O răsuci între degete, apoi fluieră printre dinți: *Chemați deținuții responsabili cu morții.* Încă un fum, aruncă țigara și plecă.

Ceilalți evrei participau la nebunia zilnică. Grupați în flancuri de câte șapte, aveau să-și așeze chipiul și să-l scoată ore în șir, fără număr, ca atunci când timpul se sparge și nu-i mai poți ține socoteala. Aceeași mișcare, în aceeași poziție. Hannya, descoperită de un kapo, participa la acest exercițiu absurd pentru ceilalți, ajutător pentru ea, care nu uitase că un Calinorog o așteaptă dincolo de pajiștile întinse ale cerului.

Titi Damian

FIDELITATEA MEMORIEI COLECTIVE

1. Floare de Colți

Destinul nu este întâmplător, noi ni-l alegem.

Gândul acesta, venit instantaneu, mi se învârtea în minte, parcă o dată cu roțile mașinii al cărei motor sfârâia ușurel, împletind parcă, sub ea, kilometru după kilometru, drumul ce șerpuia când domol, când aprig. Volanul se rotea singur, ușor, după cum mașina se ascundea sau se unduia, urmând traseul urcușurilor și coborâșurilor, pe lângă dealurile ce se apropiau unul de altul, dându-și parcă mâna peste firișorul de apă ce se încăpățâna să le despartă.. Ieșisem din șoseaua națională, trecusem podul peste apa Buzăului, la Pătârlagele, îndreptându-mă spre Sibiciu, apoi spre Valea Sibiciului, sat înșirat pe lângă apă și înghesuit între dealurile care păreau că sunt gata oricând să se prăbușească peste gardurile, peste zidurile și peste casele lui ca niște fortărețe de piatră. Acum mașina tocmai făcea ultimele zvâcnituri să iasă din gâtuiala drumului îngust, străjuit de pereți de piatră.

O privire aruncată spre una din casele acoperite cu șindrilă, de dincolo de pârâul ce se apropia, se îndrepta sau se îmbrățișa cu șoseaua, îmi răscolea amintiri. „Cine știe ce s-o mai fi făcut cu ea în atâta amar de ani!“ Aș fi vrut s-o văd pe prispa casei ca atunci, când îmi făcea cu mâna la despărțire… O mână grăbită, tânără, se înălța și acum să culeagă de pe culme niște scutece de copil, apoi dispăru după curba străjuită de mesteceni cocoțați pe muntele abrupt, o dată cu gândul: „Nu poate fi ea, timpul nu s-a oprit în loc, probabil o avea nepoți…“

Iată-mă ajuns în viteză pe podul de peste pârâul ce desparte cele două localități, o construcție ingenioasă ce ocolea săpând mult în munte, apoi, brusc, se arunca pe celălalt mal. O privire strecurată mai mult cu coada ochiului spre coasta muntelui în sus fixă Măslinul – așa-l știam eu și așa-l știa lumea de când e ea, dar nimeni nu reușise să ajungă până acolo să vadă dacă chiar e măslin, sau dacă e alt pom, ce pom e, de stă spânzurat, singur, cu rădăcinile încârligate după pietre, cu trunchiul strâmb de atâtea vremuri, agățat, îndârjit, numai el știe cum, de cutele stâncilor. Încercaseră mulți să ajungă până acolo, dar tot atât de mulți se lăsaseră păgubași, pentru că, nu se știa de ce, o mână nevăzută desprindea câte un bolovan, care, fie că-i descuraja trecându-le pe lângă urechi, fie că se rostogolea odată cu ei, ajungând în pârâul ce trecea nepăsător. Acum era doar un firișor de apă pe care-l săreai cu piciorul, dar cu câteva zile în urmă, se umflase până să treacă peste pod, amenințându-l cu îmbrățișarea și cu rostogolirea. Momentul îmi adusese pe banda memoriei într-o fracțiune de secundă câteva detalii dintr-o întâmplare ce credeam că rămăsese ascunsă, uitată în străfunduri. Copil fiind, coboram iarna, noaptea, împreună cu tata, mai mult bâjbâind, cu geamantanul greu, de scândură, în spate, grăbiți să ajungem la gară, după vacanța de iarnă. „E necaz mare! N-avem pe unde trece. Puntea a luat-o apa, pietre nu sunt, gheața e prea subțire. Înapoi nu ne mai putem întoarce. Să ocolim, nu putem, pe unde am lua-o, tot trebuie să trecem prin vad, mai încolo e prăpastie. Ce facem?“ Întreba mai mult pentru el, căci, între timp, găsise și soluția. Fără alte vorbe, se așeză pe geamantan și începu să-și descalțe bocancii și ciorapii de lână, îi legă după umăr cu șireturile, apoi, cu geamantanul într-o mână, îmi poruncește scurt: „Suie-te în cârca mea și ține-te cu mâinile după gâtul meu. Când ajungem dincolo, mă șterg repede, apoi mărim pasul să se încălzească picioarele. N-avem timp. Scăpăm trenul. Mai avem 10 km până la gară.“ Fiorul picioarelor goale ale tatălui trecând cu mine în spate prin apa cu sloiuri mă îngheață și acum.

Nu s-a derulat bine scena aceasta pe care o vedeam cu ochii minții ori de câte ori treceam cu mașina să mă duc la ai mei, cam o dată pe lună, la Muscel, că, după cotitură, mi se și deschise în față intrarea în comună, mai mult un sat cu casele înghesuite de o parte și de alta celor două pâraie care se întâlneau chiar în centrul lui. Locuitorii sunt ingenioși, asta o vezi la intrare, unde te întâmpină o „stemă“ originală: un postament de piatră, pe care tronează un bolovan mare, rotund, străjuit de trei stânci în miniatură, totul pe un fundal de brad verde. În dreapta, pârâul ce coboară zgomotos printre bolovanii lui șlefuiți de atâta rostogolit, de parcă ar fi târât cu el oștiri întregi înecate, cu soldați cărora nu li se văd decât capetele rotunde, mai mici sau mai mari, de bolovani șlefuiți.

Pe stânga, cocoțat pe un povârniș deasupra școlii, crescut parcă de când îi lumea, din poiana în mijlocul căreia se afla, frate geamăn cu casele dimprejur acoperite cu șindrilă, Muzeul Chihlimbarului îmi făcea cu ochiul de fiecare dată când treceam, dar mereu amânam: „Ce să fie? Niște bucăți de chihlimbar, unele șlefuite, altele bolovan curat.“ Comandasem, cu mult timp în urmă, la un meșter, un șirag de mărgele; auzisem că se încercase chiar o spargere, hoții au fost repede prinși, pietrele aduse înapoi…Acum însă, nu știu din ce motiv, poate că văzusem un Jeep cu număr de corp diplomatic staționând în dreptul clădirii și câțiva inși tocmai coborând treptele de la etaj, am apăsat brusc pe frână, spre mirarea soției. „Mergem la muzeu“ am zis eu sec, în timp ce trăgeam cu putere frâna de mână. Afară din mașină, în plină vară, o boare curgea o dată cu pârâul, coborând dinspre munte, făcând să se unduiască mestecenii agățați pe coastele dimprejur, vestindu-și unul altuia întâmplarea sosirii mele. Vestea trecu din creangă în creangă, dincolo de râu, spre Vârful Goșii, ce-și trimisese până în albie un pinten zdrelit și tocit de apa, de multe ori învolburată, ce povestea muntelui dezgolit despre patimile sale în perpetua rostogolire zgomotoasă spre apa Buzăului, iar împreună spre Istrul cel vechi și să se înece apoi, pentru eternitate, odată cu legendele de aici, în Pontul Euxin cel Mare.

Tocmai pătrundeam pe poarta muzeului, când spre noi străbăteau dinspre treptele de lemn masiv, mascate de câțiva brazi, glasuri într-o română aproximativă, comentând însuflețit ce văzuseră, iar de la balcon răsuna vorbă curată, românească, îmbietoare: „Vă mai așteptăm pe la noi! Dacă ați putea chiar

azi, fiindcă vremea e bună, tot ați venit până aici, să mergeți și la vestigiile rupestre de la Aluniș, sunt doar câțiva km și e asfalt, n-o să regretați!“ „O.K.!“, am mai auzit dinspre mașină, care a început a gâfâi în sus, semn că englezii luaseră drept bună informația. „Poftiți, poftiți la noi, de când vă așteptam, ne-ați uitat de când v-ați stabilit în Bărăgan!“, mi se adresează cu un ușor reproș Doamna care tocmai primise englezii. Am privit-o cu oarecare curiozitate, o știam acolo de când s-a înființat muzeul, nu părea deloc schimbată, la fel de calmă, la fel de plăcută, mereu dispusă să explice cu răbdare. „Cine știe de câte mii de ori a explicat cu aceeași răbdare, și câtor oameni, călători, turiști din toate colțurile lumii, povestea fiecărei pietre!“, mă gândeam, îndreptându-mă spre poartă.

Intrăm în muzeul cochet, o bijuterie arhitectonică ce ascundea alte bijuterii, iar între ele Doamna elegantă și amabilă. Tot ceea ce mi se înfățișa înaintea ochilor întrecea orice închipuire. Mi-a produs un șoc pe care-l mai simțisem în Muzeul de Artă Rusă din Leningrad, în fața tabloului ***Naufragiul*** lui Aivazovski, când, pur și simplu, mi s-a tăiat răsuflarea, crezând că valul acela uriaș de pe peretele din față chiar se rostogolea peste mine, urmând să mă înghită în clipa următoare. Aici am simțit altceva ce mă trimitea cu mii de ani în urmă într-o altă eră, cu copaci din care se scurgea o rășină ce ajungea până la noi, în mai bine de 160 de nuanțe, cu chihlimbar auriu, de culoarea coniacului, până la verde închis spre negru. Privirile se fixau fascinate, când pe o piatră, când pe alta, când pe o schemă sau pe o hartă, în timp ce glasul neobosit al Doamnei curgea domol. Ajungând în dreptul unor obiecte din neolitic, îmi deșira cu același glas liniștit o poveste pe care n-o mai auzisem, dar care mă intriga: „Teritoriul comunei Colți este locul vechii Colhide, unde au venit argonauții greci în frunte cu Iason, cu Ulise, cu Orfeu, după faimoasa lână de aur“. „Ce să caute argonauții aici?“, îmi șopteam eu neîncrezător. Citisem de multe ori legenda, o fixasem, ca toți ceilalți, în Caucaz. Ghicindu-mi parcă gândurile, Doamna îmi aduce o carte groasă, o deschide undeva pe la mijloc, îmi arată un titlu: „Uitați, scrie și aici, Colhida nu e alta decât Colchis, adică Colții noștri. Este un nume dat după stâncile de piatră pe care le știți, de către faimoșii pelasgi, dar grecii nu-l pronunțau pe < ț >, ci îl înmuiau, și așa a apărut Colhis în toate izvoarele grecești, după cum demonstrează Nicolae Densușianu în cartea sa ***Dacia preistorică***, o ***Biblie***, poporului român“. Eram, întrucâtva, pasionat de istorie, știam de acest istoric din care mai citisem câte ceva, dar ce-auzeam acum depășea orice informație.

Prima reacție a mea a fost, desigur, de nedumerire și de neîncredere. Aș fi vrut s-o întreb multe. „Îmi pare rău că nu v-o pot împrumuta, îmi spuse, bănuind că aș fi vrut-o, cred că se mai găsește pe la vreun anticariat, am auzit că a apărut o ediție nouă, merita, după 100 de ani de uitare, dar vă rog să mă scuzați, tocmai a sosit un autocar cu turiști. Dacă puteți, coborâți mâine la festivalul nostru „Floare de Colți“, va fi multă lume în poiană, vă întâlniți și cu soțul meu, profesor de istorie.

N-am să mai povestesc prin ce-am trecut în noaptea aceea. Trupul meu parcă era traversat de milioane de furnici, timpul parcă se lungea cât o veșnicie, iar gândurile călătoreau nestingherite cu câteva mii de ani înapoi, se plimbau prin Grecia, ajungeau pe Acropole, înfruntau furtunile și primejdiile de pe mare, ajungeau aici în Colhida, apoi fugeau cu Lâna de aur, cu Iason, cu Medeea și cu ceilalți pe Istru în sus, spre Adria. Alteori, gândurile se înghesuiau toate a neîncredere, simple fabulații, îmi ziceam, ca multe altele. Dovezile?

Am coborât a doua zi, m-am strecurat printre oamenii aceștia, acum străini mie, pe care-i priveam cu ochiul unui turist la fel de străin, ca pe niște urmași ai pelasgilor, ai grecilor, ai dacilor, ai romanilor și ai mai câtor cine știe câte neamuri ale pământului s-au frământat în trecerea lor pe aici, lăsând cu toții urme pe care noi să le scoatem din adâncuri, să le citim așa cum citesc eu acum pe chipurile lor bălane și vesele, chipuri de munteni nearși de soarele câmpiei. Le priveam trupurile lor drepte ca brazii printre care se strecurau, neînconvoiate de apăsările vremurilor, mersul ușor săltat, urmând mereu meandrele, urcușurile și coborâșurile pământului lor trepădat de cine știe câte generații pierdute…

Mă frământa și gândul că trebuie să ajung cât de repede la această carte, cu teama că nu voi mai găsi-o. Dacă eu n-o găsesc și n-o citesc, care dintre cei de aici, veseli, cu sticla de bere în mână, o va face? S-au pierdut mereu multe, au rămas tare puține… Intelectuali, aici sunt puțini, și preocupați de existența lor aspră, cei care au plecat s-au risipit care încotro în toate colțurile țării sau ale lumii, să-și câștige bruma lor de existență. Mai arde cuiva acum să se gândească la Colchida, la argonauții care au trecut și pe la Colți? Dar dacă legenda are un sâmbure de adevăr care trebuie scos la iveală? Să lăsăm totul să se înece în uitare, vorba cronicarului, îmi șopteam eu cu un sentiment de îndârjire, dar și de amărăciune.

Nu sunt un om de știință în sensul adevărat al cuvântului. Nu sunt istoric, privesc istoria ca o pasiune secundară – preocupările mele, literatura. Nu sunt cunoscător al limbilor moarte, greaca și latina, dar am învățat și știu să citesc și să scriu românește. Nu pot fi răpit de entuziasmul tinereții, dar nici de scepticismul maturității. Încerc să citesc aceste capitole din cartea de căpătâi ***Dacia preistorică*** având un ochi lucid și o minte rece, dar din perspectiva trăitorului acestor locuri. Și mai am o armă: sunt bun cunoscător al toponimiei locurilor. Mereu mi-am pus întrebări de tipul acesta: „De unde vine numele satului nostru? De unde vine numele dealului? De ce se cheamă platoul acesta așa? Am cercetat în stânga, în dreapta, am deschis dicționare, cărți, dar toate informațiile rămâneau stocate în mintea mea, ca într-un calculator. Bâjbâiam. Nu se lega nimic. Până a apărut această ***Biblie***“.

Nu pot da răspunsuri absolute, dar evitând cu grijă unele speculații, multe lucruri se leagă. Poate alții vor veni după noi și vor avea alte și alte informații, până când vom avea certitudini, până când, poate, pe baza dovezilor de netăgăduit, mitul Colhidei Caucazului va fi înlocuit, în conștiința umanității, cu mitul Colhidei Carpaților.

Trebuie cineva să scoată la lumină, pentru publicul larg, și să-i explice punctele de vedere și argumentele teoriei lui Densușianu. Trebuie, mai întâi de toate, să ne lepădăm de acel scepticism specific românesc și să ne redescoperim pe noi și valorile noastre. Am fost cu câțiva ani în urmă într-o călătorie în Grecia. Plecasem înarmat cu atâtea legende și-mi imaginasem că o să găsesc acolo numai zei, dar am găsit morminte și pietre. Speram să mă întâlnesc cu Socrate sau cu Hercule, cu Alexandru Macedon, cu Zeus sau cu Afrodita. Deziluzie: numai ruine și o căldură…,în care nici zeii lor nu puteau rezista. Am descoperit altceva: sub fiecare piatră, ghidul lor descoperea câte un zeu, pentru noi, turiștii. De ce n-am proceda și noi la fel? De ce noi nu ne-am redescoperi strămoșii? De ce nu ne-am rechema zeii cei de demult? „Pietrele dacilor vorbesc“, citeam

un nume inspirat de carte scrisă de un român. De ce n-ar vorbi și locurile noastre? De ce n-am căuta pietrele? Știm să le ascultăm glasul?

Am stat mult în cumpănă gândindu-mă: cum să procedez? Voi aduce la iveală și voi explica pentru cititor teoria savantului nostru care cunoștea la perfecție greaca veche și latina, două limbi indispensabile unui cercetător. Bibliografia folosită de el este imensă, citită și tradusă din original, cuprinzând mai toate numele sonore ale antichității, pe care le citează, le explică, din care traduce în subsolul paginii: Strabo, Hesiod, Homer, Plinius, Apollonius Rhodius, Valerius Flacus, Ovidius, Apollodor, Herodot, Plutarh, Procopius, Pindar, Orpheus, Ptolemeu, Titus Livius, Dio Casius, Stephanos Bizantinos, Jardanes etc., dar și pe cei mai „noi": Cantemir, Saulescu, Vaillant, Iorgulescu, Ionescu, Pauly Wissowa etc. Și mai e ceva, extrem de important, ce conferă greutate și credibilitate opiniilor lui Densușianu: pleacă de la sursele istorice pe care le descifrează cu seriozitatea și meticulozitatea cercetătorului și ajunge la teorie. Nimic nu este preconceput. Sursele sunt citate cu rigoare, pot fi oricând verificate.

Voi fi doar un intermediar între savant și cititor. Nu voi interveni decât pentru a explica, iar punctele mele de vedere și informațiile referitoare la toponime le voi nota cu litere cursive. Legenda, repovestită cât mai fidel de mine, este scrisă cu alte caractere. Trebuie să scoatem din somnolența românității această mentalitate de resemnați, ca să ne privim cu alți ochi, altfel de cum ne privim acum. Nu este cazul să facem umbră pământului stând pe margine și așteptând să se întâmple ceva. Destinul nu caută numai individul, ci și colectivitatea, dar numai pe cea care are conștiință proprie…

2. Pe urmele destinului...

Să începem, urmărindu-l îndeaproape pe Nicolae Densușianu.

O primă legendă grecească spune că Athamas, un rege pelasg din Theba Beoției, ținuse mai întâi în căsătorie pe Ino, fiica lui Cadm. Din ordinul oracolului, regele o repudiază pe Ino, apoi se căsătorește cu Nephele, având cu ea un fiu pe nume Phrixus și o fiică pe nume Helle. Între timp, Nephele moare, iar Ino ajunge din nou soția lui Athamas și începe să persecute pe copiii vitregi. Întâmplându-se în Beoția secetă și foamete mare, Ino își sfătuiește soțul să consulte oracolul din Delphi. Pe ascuns, se înțelege cu oracolul, care să-i sugereze regelui că Beoția nu va scăpa de calamitate până nu va sacrifica pe unul dintre copii. Athamas cheamă de la câmp pe fiul său Phrixus și să ia cu el și berbecul cel mai frumos din turmă. Berbecul începe să vorbească și descoperă celor doi frați planurile mamei lor vitrege și îi îndeamnă să încalece pe dânsul, ca să le scape viața din pericol.

Aici trebuie făcută o paranteză: este posibil ca motivul berbecului năzdrăvan care descoperă planurile complotiștilor să se păstreze ca motiv literar și în celebra ***Mioriță****, cu variante pe tot teritoriul țării? Să fie un motiv literar comun celor două spiritualități, română și greacă? Dacă-i așa, înseamnă că are o origine comună. Pelasgii, migrând spre sud, au luat cu ei și mitul oii care vorbește (mioara năzdrăvană)?*

Altă variantă a legendei spune că regele Athamas, silit de lucrătorii câmpului care sufereau de secetă, îl duce pe Phrixus la altar, spre sacrificare, însă Nephele trimite un berbec cu lâna de aur, pe care-l primise de la Mercur, ca să-i salveze copiii transportându-i prin aer, peste pământ și mare până în ținutul Colchis. Helle, fata, sora lui Phrixus, cade în mare la strâmtoarea dintre Europa și Asia, care va primi numele Hellespont. Phrixus ajunge în ținutul Colchilor. Aici, în semn de mulțumire pentru salvarea sa, sacrifică berbecul lui Joe Phyxios, iar pielea o dăruiește regelui Aiete, din țara numită Aia, care o ține în Colchis pe un stejar din pădurea consacrată zeului Marte, și unde era păzită de un balaur neadormit.

Este cazul să facem o nouă oprire pentru a observa un toponim. Există, într-adevăr, Dealul (Platoul) Martirilor, situat (întâmplător?) între vestigiile rupestre de la Aluniș și Nucu, iar în sud se găsește Pădurea Samarului, cu lacul cu același nume, căruia localnicii îi mai zic Lacul fără Fund. O legendă locală spune că acolo trăia, pe fundul lacului, un balaur și nici o vietuitoare nu se adapă din el de teamă să nu fie trasă în adâncuri. De observat este că localnicii au păstrat în memoria colectivă numele platoului. Numele pare un neologism, dar ce să caute un neologism într-o regiune sălbatică, puțin locuită? De ce martiri? Mai degrabă, toponimul este o reminescență păstrată de Zeul Marte, în numele căruia a fost jertfit berbecul. Trecerea de la nume la toponim este ușor de făcut. Fapt pe care Densușianu nu-l știa și-l semnalăm noi.

Legenda spune mai departe că peste Iolcus (zona din sud-vest a Thesaliei) domnea regele Pelias, care-l înlăturase de la domnie pe fratele său vitreg Eson. Ca să scape de fiul acestuia, Iason, Pelias îl trimite să-i aducă lâna cea sfântă de aur din pădurea cea umbroasă a zeului Marte din Colchis.

Iason se adresează celebrilor eroi ai epocii sale ca să-l însoțească în această călătorie (expediție): Hercule, Castor, Pollux, Theseu, Anceu, Leit, Orpheu, Zete și Calais,fiii lui Boreas, din regiunea geților, în total 54 la număr. Cei mai mulți erau originari din Beoția. Înainte de plecare, eroii argonauți depun jurământul de credință față de Iason, care invocă divinitatea Istrului (Oceanos), adică a Dunării și a Pontului.

O altă observație este de făcut și aici: dacă argonauții s-ar fi îndreptat spre Colchida Caucazului, n-ar fi trebuit ca ei să jure pe apele (Istrului) Dunării. E logic, nu?

Această legendă se referă la o țară miraculoasă, superioară în civilizație ținutului de unde plecau argonauții. Locuitorii regiunii peste care domnea faimosul Aiete se bucurau de o excelentă bunăstare economică, pastorală și agricolă, precum și de avuții enorme, metalice, conform geografului Strabon. Avuțiile de aur ale regelui Aiete ce domnea și peste Colchis au fost fabuloase în toată antichitatea. Și Plinius amintește de carele de aur ale acestui rege, de grinzile, de coloanele și stâlpii de argint ai palatului său. Legenda mai spune că în camerele sale de aur erau închise razele soarelui.

Comentariu: dezbrăcând palatele lui Aiete de aurul legendelor, trebuie să mai evidențiem un fapt concret. La intrarea în Pădurea Samarului, ce dă în platoul Martirilor, pe locul numit Podul Samarului se găsește o fântâniță (unică în zonă) cu apă acră. Asta nu-i ceva deosebit. Ciudat este că deasupra ei se găsește un fel de stâncă formată din pietricele sudate parcă unele de altele, de culoare ruginie, unică, deosebită de culoarea marnei din care sunt alcătuite rocile dealurilor din jur. Eu am presupus c-ar fi minereu de fier. Dar de ce numai pe izvorul acela, pe o lungime numai de 25-30 de metri? Mai mult, un

inginer metalurgist, trecând pe acolo, a exclamat: vezi-ți, domnule, de treabă, nu vezi că-i zgură de minereu topit? Dintr-o dată, gândul m-a dus și la numele dealului din față: Dealul Vătraiului. Ce legătură să aibă numele acestui deal ce străjuiește satul Muscel (despre care vom mai vorbi) cu un vătrai (instrument de scormonit în foc). Are, de două ori: și instrument de scormonit în foc, dar și…vatră de cuptor (primitiv) pentru topit metale, cum îmi sugera același inginer.

Să mergem mai departe cu legenda. Argonauții, sosiți în capitala lui Aiete, rămaseră uimiți când văzură pe acest rege preumblându-se pe malul râului într-un car de aur, iar el strălucea ca un soare, căci hainele sale revărsau lumină.

Comentariu: ar trebui să coroborăm legenda despre fabuloasele bogății ale regelui și ale orașului său, cu una din partea locului. În spatele satului Scăieni (apropiat zonei în discuție) este un deal, cel al Tocitorilor. Legenda spune că aici erau ținute secret, îngropate în munte, tocitorile cu aur, ale unui rege mare, de demult.

Chiar antichitatea grecească evidențiază faptul că expediția Argonauților nu s-a făcut în părțile de răsărit ale Mării Negre, adică în Caucazul asiatic. După vechile legende, mama regelui Aiete era fiica lui Oceanos, zeul Istrului (Dunării). Însuși regele Aiete ia în custodie pe Idyia, fiica lui Oceanos (conform lui Hesiod), iar splendida sa reședință se află tot pe lângă Istru (Oceanos). Tot Hesiod afirmă că Phrixus fuge de persecuțiile mamei sale în Scythia.

Într-un poem epic al lui Valerius Flacus, teatrul evenimentelor din legenda argonautică se află în Scythia europeană. Aiete apare aici ca un rege al Scythiei, iar regatul său se află sub Ursa cea Mare, pe care vechile geografii o atribuie geților. Locuitorii, desigur, se numeau aieni.

Din nou, dacă ne sunt îngăduite, câteva comentarii:

Oare întâmplător dealul situat între Dealul Tocitorilor și Platoul Martirilor se numește Vârful (Dealul) Hoților? Nu cumva este Dealul Goților, mult mai plauzibil, iar etimologia populară face feste? Să mai observăm că spre nord se găsește lacul Gateș, iar la sud, Podul Goșii, Malul Goșii, Vârful Goșii…Această rădăcină comună a toponimelor dă de gândit…De la geți? De la goți?

Încă ceva: regiunea geografică peste care domnește regele Aiete poartă numele, la autorii vechi, de Aia, însemnând în limba pelasgilor „țăran".Nu știu cât de ciudat pare acum faptul că o reminiscență colectivă se găsește în graiul colțenilor. Știți cum își răspund când sunt strigați de departe, peste văi și dealuri? „Aua" sau „Aia", adică om de-al locului, adică băștinaș („eu sunt…"). Să fi fost un semn de recunoaștere, de identificare păstrat în subconștientul colectiv?

Ovidius, poetul exilat la Tomis, amintește că poporul cel marțial al Colchilor locuia în partea de nord a Dunării de Jos: „Apele Istrului de abia mai pot să formeze o barieră între mare și lasigi, Colchi, hoardele Meteree și Geți". Și Ștefan Bizantinul, mai târziu, amintește că zona Colchis era un ținut al țării Aia. Așadar, Colchii poetului Ovidius erau identici cu Colchis din legendele argonauților.

Câteva precizări privind denumirea orografică Colți. Să nu uităm că regiunea fusese locuită de triburi pelasge. În limba lor, Colți însemna „vârfuri de stânci ascuțite și proeminente". Aceste stânci sunt desenate și în cartea lui Densușianu, dar azi, oricine face o călătorie în această splendidă zonă geografică a Buzăului, le poate admira. Același înțeles l-a avut termenul și în timpurile preistorice, denumirea Colchis care apare în legenda Argonauților. Diferența era că pelasgii pronunțau ca acum, aveau sunetul „ț", iar grecii nu-l aveau, de aceea îl înmuiau, pronunțând Colchis. Autorul alexandrin Apollonius Rhodius afirmă că tribul războinic al colchilor se găsea în Caucazul de lângă Istru (Dunăre), în părțile de nord ale Traciei.

Și Ovidiu dă o informație extrem de prețioasă. Lângă triburile Colchilor se mai afla un trib războinic, numit Meterea turba. Numele lor este păstrat în toponimul Mățara, sat mic, izolat, aparținător comunei Colți, ai cărui locuitori își zic mățărani, despre care amintește și Nicolae Densușianu în cartea sa.

Plinius amintește și el de triburile din munți, Mosci (Moșinoși sau Mossinoeci), stabiliți în zona superioară a Buzăului (adică tot zona Colchilor). În epoca modernă, zona Colchilor a fost locuită de cete de moșneni – vechi familii nobile, autohtone, care mai păstrează și azi instituția devălmășiei daco-gete, cu privire la proprietatea rămasă de la strămoși. Ori, pornind pe filiera Moscheni- Moșinoși- Mossinoeci- Moșneni, până la Musceleni, se ajunge la toponimul Muscel, sat aflat la mijloc pe linia imaginară dintre Mățara și Colți. Despre celălalt toponim al satului, Cărămănești, este o altă istorie, la fel de captivantă. Ne putem întreba dacă este o pură întâmplare faptul că mai sunt în zona respectivă, la 10-15 km distanță, încă vreo câteva sate cu nume asemănătoare, Muscelul Țigan și Valea Muscelului.

Această zonă montană a Colchilor (din ținutul Buzăului) a avut o deosebită importanță economică și strategică din toate timpurile; în trecut făcea legătura între Gurile Dunării (orașele comerciale din Sciția Mică-Dobrogea) cu părțile interioare ale Transilvaniei (turme, cereale, vinuri, metale).

Să reluăm, o dată cu Nicolae Densușianu, captivanta legendă a argonauților. Aceștia au urcat pe valea râului Phasis. Phrixus, sosind la Colchis, sacrifică berbecul cel miraculos lui Zeus Phyxios (Phuxios) – adică „Zeului protectorul fugii". (În grecește, „phuxios" înseamnă „fugă"). Pielea o dăruiește regelui Aiete, care o ține în templul său din pădurea consacrată zeului Marte.

Fără să vrem, ajungem din nou la toponimul Martire – platou situat la nord, la câțiva km de Muscel și Mățara, în triunghi cu Colți. Ajungem astfel din nou la acest zeu protector al „fugii" – în limba pelasgilor Phyxios. În grecește, nu putea fi decât Buxios, căci grecii adeseori schimbau pe Ph în B, care, prin

Iarna la periferie

evoluție, a dat Buzios – mai târziu Buzăul (râu și oraș). De fapt, această rădăcină (Buz) o mai păstrează și toponimul Bozioru – comună situată pe versantul dinspre răsărit al ținutului Colților.

Istoricul Procopius afirmă că orașul Phasis se afla la punctul unde râul Phasis (Buzău) ieșea din strâmtorile munților și că avea afluent râul Saranges (Siretul de azi). Unite într-o albie comună, în cursul inferior, se vărsau în Dunăre. Datorită faptului că Siretul cel domol, la confluența cu Buzăul, își schimbă direcția sud-vestică și curge spre răsărit, pe albia naturală a Buzăului, acesta a fost considerat în antichitate afluent.

Capitala regelui Aiete este identificată de același Apollonius Rhodius la gurile râului Phasis (Phixios, Phyxios) – Buzău. Poemele orfice o descriu ca pe o cetate splendidă, cu împrejurimi înalte de nouă stânjeni, înconjurată de șapte ziduri circulare, cu crenele și trei porți de aramă. Deasupra trona zeița Diana (Artemis).

Iason, împreună cu câțiva eroi, pătrunde în orașul lui Aiete (azi localitatea Tirighina – Țiglina) și îi cere lâna de aur. Aiete i-o promite dacă Iason va îndeplini mai multe porunci. Mai întâi, trebuia să are cu un plug de oțel, făurit de Vulcan, tras de doi tauri renumiți pentru sălbăticia lor, căci aveau unghiile de aramă și suflau foc pe nări. Aiete însuși i-a pus la jug și a tras câteva brazde drepte, înalte de un stânjen (o explicație la șanțul uriaș de azi dintre Șerbești și Tulucești, considerată o prelungire a brazdei lui Novac). Iason, cu ajutorul Medeei, reușește să supună taurii la jug și ară patru iugăre din câmpul numit al lui Marte.

O observație interesantă: populația din zona montană a Buzăului practica agricultura, mai precis cultivarea cerealelor, a grâului de primăvară. Dovada? Întrebați pe localnici cât de numeroase sunt toponimele „La Arie" (locul unde se treiera grâul). Chiar pe Podul Goșii, spre muntele Ivoiu, este o astfel de arie. De la înălțime, este vizibilă împărțirea acestui „pod" în loturi orientate spre soare.

Regele Aiete impune lui Iason o nouă lucrare: în brazdă să semene dinți de balaur. Medeea, aprinsă de iubire pentru Iason, îi șoptește că din acei dinți vor răsări oameni uriași înarmați, care-l vor ataca, însă el să arunce pietre între acești uriași care se vor bate între ei. Atacându-i pe fiecare în parte, îi va ucide pe toți. Legenda argonautică îi numește pe acești uriași Terrigenae, adică „oameni născuți din pământ", ceea ce justifică numele cetății ruinate de la gurile Siretului. Așadar, faimoasa capitală și reședință a lui Aiete se afla situată pe malul stâng al Siretului, fiind cheia unei mari mișcări comerciale pe Dunăre, având mai târziu dreptul de suveranitate asupra Pontului Euxin, fapt confirmat și de monumentele numismatice descrise de autor.

Comentariu: Să fie oare o pură coincidență faptul că în sudul satului Scăieni – vecin cu Muscelul, s-au descoperit schelete de oameni uriași? Un astfel de schelet se află expus la Muzeul de Antropologie din București. Are 2,50 m. Localnicii povestesc și azi legenda despre acei uriași – eu însumi am auzit una, copil fiind, de la mama – ba chiar că o livadă din jurul satului a fost plantată pe un cimitir al uriașilor.

Iason, tot cu ajutorul Medeei, învinge și balaurul teribil din pădurea consacrată zeului Marte și răpește lâna de aur. Oracolul mai prevestise că regele Aiete avea să-și piardă domnia când i se va fura lâna de aur. Iason o ia cu el și pe Medeea, fiica lui Aiete, apoi, întorcându-se cu tovarășii săi pe corabia lor, Argos, pleacă spre Elada, navigând (nu spre Răsărit!) spre apus, pe apele lui Oceanos (Istru). Trec de cataractele fluviului (Porțile de Fier) ducând în spate corabia timp de 12 zile, apoi ajung în apele mării interioare (mediteranae). Apollonius Rhodius și Valerius Flacus afirmă și ei că Argonauții se întorc în Elada tot pe apele Istrului în sus. Conform informațiilor lui Jordanes, Istrul, înainte de cataracte, se despărțea în două cursuri de apă: unul spre Pontus Euxinus, pe unde veniseră argonauții, altul se arunca spre Adrian (Adriatica), pe albia de azi a râului Sava, pe unde vor pleca.

Legenda se apropie de sfârșit. Mai spune că argonauții au fost urmăriți (fugăriți) de vechii locuitori din ținutul lui Aiete, de la Colchis, trimiși de rege. Acestora, fiindu-le teamă de mânia lui Aiete pentru că n-au reușit să-i prindă pe argonauți, nu s-au mai întors, ci s-au statornicit în peninsula Istria (să fie o pură întâmplare asemănarea cu toponimul Istrița?), după cum informează Isidor din Sevilla. Istria – Istrița se numesc așa după numele fluviului Istru.

Tot Apollonius Rhodius presupune că aceste evenimente s-au petrecut anterior războiului troian. Nu întâmplător celebrul oracol pelasg din Delphi ordonă aducerea lânii, fapt pentru care se alertează și-și unesc forțele toate grupurile pelasge de pe teritoriul Greciei.

Această lână de aur a avut o importanță religioasă, economică și politică pentru triburile pelasge de pe teritoriul Greciei. Răpirea ei viza întoarcerea și legătura cu originile inițiale ale lor.

Expediția Argonauților în Colchis face parte din seria legendară de misiuni și acțiuni pentru luarea unor obiecte sacre de la triburile de la nordul Istrului (Dunării):

– Eurysteu îl însărcinează pe Hercule să aducă merele de aur de la Hyperboreii de lângă Atlas (să se păstreze acest fapt în basmele noastre populare precum ***Prâslea cel voinic și merele de aur***, în sensul unei călătorii inițiatice ca acelea ale pelasgilor la origini?);

– Tot Hercule a trebuit să aducă din țara Histriană (Istrița) cerboaica cu coarnele de aur pe care nimfa Taygeta i-o dedicase Dianei;

– Tot Hercule a luat de la Hippolyta, regina Amazoanelor, brâul cel prețios din aur ce i-l dăruise zeul Marte, ca simbol al întâietății.

Sunt tulburătoare, dar deloc de neglijat, toate aceste „informații" pe care le scapă legendele până la noi, astfel că se poate ajunge, firesc, la concluzia despre un spațiu cultural comun al popoarelor dintre Marea Egee și Carpați – cu un numitor comun – misteriosul popor al pelasgilor, cu țara lor Aia, cu conducătorul lor Aiete, cu ținutul lor Colchis, care începe să-și dezvăluie misterele, trimițându-ne mesaje prin toponime…

3. Memoria – ca ieșire din deșertul timpului

Legenda tulburătoare a Argonauților în căutarea lânii de aur conține. A trimis informații până la noi, prin istoricii antichității greci și latini, pe care, sârguincios, cu pricepere, cu trudă, Nicolae Densușianu le-a tradus. El a făcut începutul. Nu se mai găsește oare, printre noi, în ziua de azi, vreun ins

care să continue această ***Biblie*** a neamului românesc? Să nu fim sceptici. Mulți dintre noi și dintre cei ce vor veni, vor descoperi „cioburi“, pe care vreun alt Densușianu le va aduna, le va lipi, așa cum procedează arheologul să refacă vasul din câteva fragmente.

Descopăr printre hârtiile mele o pagină din revista „Flacăra“ din data de 7 februarie 1980, în care ziaristul Nicolae Cristache ia un interviu domnului Vasile Rudan de la Casa Corpului Didactic a municipiului București. Acesta, în urma unei expediții efectuate în Munții Buzăului, afirmă că a donat Muzeului Militar Central o serie de documente care dovedesc că a descoperit, cu ajutorul unei metode fotocinematografice (informații de culoare existentă în vegetația solului) contururile unei așezări umane gigant – situate pe un platou imens, mărginit de munți și râpe adânci. Sub stratul arheologic corespunzător epocii pietrei cioplite a fost descoperit un număr mare de tuburi dintr-un material asemănător oxizilor metalici, dispus în sol sub formă de radiator. Zona este necatalogată și se numește Gateș – după indicii pare să fie Platoul Martirilor. Nu mi se pare deloc ciudat dacă se repetă, cu mici modificări, toponimele din zonă: Goșa – platou, Vârful Goșii, Vârful Hoților (Goților), Gateș – adică exact unde se află vestigiile rupestre din Munții Buzăului, cu incizii pe pereții lor, făcute într-un alfabet dintr-o limbă necunoscută.

În nr. 12 (1923) din 20 martie 1980, tot în „Flacăra“, am mai descoperit un interviu, de data aceasta al ziaristului N. Grigore Mărășanu, luat lui Florin Olteanu, pe atunci maior de artilerie la o unitate de vânători de munte, absolvent al Academiei Militare din București. Multe dintre opiniile domniei sale se referă la civilizația geto-dacilor, dar afirmă că, studiind hărți civile și militare foarte vechi care, traduse în românește, din diverse limbi, dau informații despre 300 de toponime (localități, munți, râuri). Eu m-am oprit asupra semnificației denumirii Caraiman, componentă a numelui satului Muscelul-Cărămănești, pe care-l traduce din turcă prin „cult“, „religie“, „magie“. Să fie oare întâmplător faptul că deasupra satului a mai rămas, în locul numit Prunii lui Cristian, de lângă Vârful Vătraiului, urmele unei așezări de cult (schit)?. O altă informație care vizează zona în discuție este aceea că Piatra Romei (azi i se spune Piatra Rotăriei) se află la 10 km est de localitatea Pătârlagele (adică, întâmplător?, chiar în sudul satului amintit mai sus), unde s-a descoperit un altar de sacrificiu: mai multe scări săpate în stâncă, ducând la o platformă unde se presupune că aveau loc sacrificii (iar în apropiere s-au găsit monede de aur). Tot aici se găsește informația că la numai 2 km, spre sud, se află vârful numit Cetățuie. Acest toponim este foarte des întâlnit în această zonă și nu întâmplător…

Toate observațiile mele nu sunt rodul unei imaginații înfierbântate, puse cu tot dinadinsul să inventeze, să fabuleze, să forțeze istoria. O abordare dintr-o perspectivă istorică, lingvistică și arheologică a zonei, făcută cu profesionalism (dar și cu mulți bani) ar scoate și mai mult faptele la lumină, scotocind, din învelișul strălucitor al legendelor, miezul adevărului. Istoricii trebuie să-și dea mâna cu arheologii, iar acestea cu lingviștii. Nu pot fi lăsați colțenii singuri, cu muzeul lor. Ei și-au făcut datoria. Trebuie „scotocit“ Dealul Martirilor, Podul Samarului, Vârful Ceciliei (prea pare a fi loc ideal pentru o cetate dacică sau romană), Vârful lui Băi (unde deja s-au găsit obiecte din neolitic). Mă întreb, între paranteze, desigur, ce-i cu olanul descoperit la baza Vârfului Goșii, în locul numit Pe Baltă? Toponimele amintite de autorii antici, explicate de istoricul nostru și confirmate de mine (numai în zona pe care o cunosc, dar ea poate fi, cu siguranță, extinsă) pot deveni niște dovezi incontestabile.

Cine s-o facă? Desigur, buzoienii – cei de aici și cei răspândiți în alte părți, dar și cei ce vor veni. Este țara lor, Aia. Aiete este regele lor. Buxios este orașul lor, este râul lor. Iar Colchis – centrul legendelor regatului lor. Iar muzeul lor va deveni neîncăpător și strălucitor cu chihlimbarul lor cel cu 160 de nuanțe, asemenea palatului strălucitor din capitala regatului de acum mai bine de cinci mii de ani. Dacă nu buzoienii, cine s-o facă?

Populații care ne-au trimis din adâncurile istoriei cele două statuete, „Gânditorul“ și „Fecunditate“, de la Hamangia, cu certitudine că ne-au mai lăsat și alte mii de semne ale trecerii lor prin deșertul timpului.

Românii înșiși trebuie să se mobilizeze. Au dat o dovadă a solidarității lor spirituale, a patriotismului lor, punând pe picioare diverse fundații și asociații, unind forțe spirituale importante.

Încă o dată, dacă nu ei, cine s-o facă? Colchida este adevărul românilor și în special al buzoienilor, nu al altora. Realitatea începe să se contureze. Avem niște argumente fidele: textele antice, atâtea câte ne-au venit pe potecile abrupte ale istoriei, urmele arheologiei, memoria colectivă, adică numele acestor locuri. Cât de sceptici am fi, prea mari sunt coincidențele. În sprijinul acestei pledoarii, tot o legendă a lui Ulise, cel venit cu Iason după Lâna de aur. Se spune că la întoarcerea spre Itaca, din războiul troian, în peregrinările lui pe mare, timp de zece ani, Ulise ajunge pe o insulă a lotofagilor, ai cărei locuitori se hrăneau cu floare de lotus, fapt ce ducea la pierderea memoriei, adică a identității. Nenorocirea era că marinarii săi au consumat-o și au început să-și piardă memoria, unul câte unul. Ulise poruncește ca cei care o gustaseră să fie duși pe corabie cu de-a sila, dar se aruncau în mare, înapoi după floare. Ca să-i smulgă, i-a legat cu funii groase de catargele vasului care i-a dus spre Itaca lor, unde le-a revenit memoria la loc, trezindu-se din uitare, ca dintr-o beție. În felul acesta, Ulise le-a lăsat cea mai de seamă avere, neuitarea. Uitarea este egală cu moartea. Nu moartea biologică, ci moartea spiritului. Memoria – ca povară colectivă, fidelă, a buzoienilor, care să-i ridice în fața lor și a lumii. Colchisul din Carpați – ar zice peste o mie de ani urmașii lor! Există o memorie a cărților pe care Nicolae Densușianu ne-a făcut-o cadou. Există o memorie a inimii, ca solidaritate a locuitorilor acestor meleaguri. Există și o memorie a locurilor, cea mai trainică.

Ce memorie au munții noștri! Cu așezările lor rupestre săpate de o parte și de alta a masivului Crucea Spătarului, pe versantul vestic aflându-se Fundul Peșterii, Peștera lui Dionisie, Peștera lui Iosif, Agaton, Agatonul Vechi, Fundătura; pe versantul estic, într-o poziție strategică, se află Ghereta și Bucătăria. Peste Dealul Martirilor se află Schitul săpat în piatră de la Aluniș, cu chiliile sale, grotele de la Strâmba și de la Colții de Sus, care trebuie cercetate. În față, satele Scăieni, cu uriașii de sub livezile lui și Muscelul-Cărămănești, cu Goșa, cu Vârful Goșii, cu Piatra Rotăriei, cu Vârful Ceciliei, cu Vârful Vătraiului, cu Vârful Boșoveiului, cu Vârful Ivoiului, cu Podul Goșii…

Există o memorie a locurilor pe care trebuie s-o citim, s-o ascultăm și s-o cercetăm. Destinul nu numai că ne caută să ne vegheze, dar, în curând, își va descoperi, încetul cu încetul, fața ascunsă de văl. Eu l-am ridicat atât cât am putut, cât m-am priceput, făcând doar începutul…

Florentin Popescu

„MĂ CONSIDER UN ROMANTIC, DEȘI VIAȚA MĂ OBLIGĂ, SĂ FIU, ADESEA, PRAGMATIC“* (IV)

Convorbire realizată de **Alexandru Deșliu**

– Ce ați simțit când ați luat în mână primul exemplar din cartea de debut, *Obsesia păsărilor*? Ce au zis părinții, rudele, prietenii când au văzut cartea?

– Observ că tirul întrebărilor dvs. e foarte bine gândit și elaborat. Mă purtați când prin trecutul meu mai îndepărtat, când prin realitatea de ultimă oră, când spre viitor. E bine, fiindcă asta alungă monotonia dialogului și-l face mai direct, mai spontan – ceea ce mi se pare foarte interesant.

Ce să vă spun? M-am simțit extraordinar. Îmi vedeam, după mai mulți ani, un vis împlinit. Mai ales că volumul apărea în colecția „Luceafărul“ la care, cum v-am mai spus, visam de pe vremea când eram elev la Buzău. Concret, dacă țineți neapărat să vă mărturisesc, am luat cartea, am mângâiat-o, i-am pipăit copertele, am frunzărit-o și aproape că-mi venea s-o sărut. Părinții s-au bucurat, firește, și-au privit evenimentul așa cum trebuia: un succes al băiatului lor, care nu făcuse facultatea degeaba și nu-și pierduse vremea prin București timp ce cinci ani de zile. Colegii? Eram atunci ziarist la „Viața Buzăului“, primul buzoian care tipărea o carte și mulți m-au invidiat. Au zis că am avut pile și relații și așa mai departe. Dacă aș fi avut relații în lumea editorială aș fi scos cartea mai demult și n-ar fi trebuit să aștept trei ani de zile până am văzut-o publicată (v-am relatat deja povestea). Adevărul e că n-am prea avut eu timp să mă bucur de volum pentru că după numai trei zile am plecat în armată, la cerere, la Bacău. Poate vreți să știți și de ce am plecat în armată la cerere. Fiindcă țineam să mă transfer de la ziar, să merg în București și prin lumea ziariștilor de atunci (eram în 1970) circula zvonul că, dacă nu vrei să ți se atârne o „tinichea“ politică, de la un ziar județean nu poți pleca decât cu acordul șefilor (acord care nu se dădea cu una cu două de vreme ce ziarele nu prea aveau oameni, iar eu recursesem la un vicleșug de care redactorul meu șef a aflat mai târziu: am mers în audiență la Marele Stat Major al Armatei, unde m-a primit un colonel. Când a aflat de ce am cerut audiență, a izbucnit în râs. „Cum, dom'le, a zis el, oamenii vin la noi să-i scăpăm de armată și dvs. veniți să vă luăm?!“ I-am spus o poveste întreagă, cum că sunt pe cale să mă însor și viitorii socri nu mă acceptă fără armata făcută și-atunci colonelul mi-a promis: „Mergeți liniștit la Buzău și în trei zile veți fi în uniformă!“.

Știam că după armată am dreptul la trei luni de concediu fără plată și speram ca în intervalul ăsta să găsesc un post liber în vreo redacție.

Așadar, după trei zile (colonelul s-a ținut de cuvânt) eram în bocanci și-n haine militare și răspundeam comenzilor de „Drepți!“, „La stânga, împrejur!“, „Culcat!“ și altele asemenea pe Dealul Bacăului, fără ca superiorilor mei de acolo să le pese că în ghiozdanul cu masca de gaze aveam ***Obsesia păsărilor***…

– Există prietenii între scriitori? Cu care dintre congenerii dvs. vă simțiți solidar?

– Există, sigur că există. Și pentru că am rămas cu gândul la perioada armatei din Bacău, dați-mi voie să vă spun că un bun prieten al meu s-a dovedit a fi atunci (și mai târziu, până azi) poetul Radu Cârneci, pe care l-am cunoscut, în vremea aceea, pe cale epistolară. Domnia sa era redactor șef la revista „Ateneu“, în anii de glorie al acesteia și i-am trimis volumul prin poștă. Mi-a răspuns imediat, mi-a făcut o cronică în revista pe care o conducea, mi-a cerut și mi-a publicat poezii și am devenit de atunci apropiați. Ulterior, peste ani, am colaborat în diverse împrejurări, între altele și la monumentala antologie ***Poezia pădurii***, la care i-am scris o postfață și la antologia lui de autor, ***Heraldica iubirii***, unde i-am alcătuit tabelul cronologic, ca să nu mai spun de multele sindrofii literare și deplasări în care ne-am aflat alături.

V-am dat acest exemplu pentru a vă spune că prietenii pot exista nu numai între colegi de generație, ci și între scriitori de vârste diferite.

În sens mai larg vă pot spune că sunt prieten cu mulți scriitori, atât din București, cât și din provincie. Nici nu știți ce bucurie trăiesc, de pildă, când ajung într-un oraș și știu că acolo mă pot întâlni cu poetul X sau cu prozatorul Y și că, practic, n-avem nimic de împărțit unul cu altul, decât să facem schimb de idei, de păreri, de impresii.

Bunăoară, când mă duc la Constanța, știu că mă pot vedea cu Ovidiu Dunăreanu, un prozator de mare forță și originalitate, că mă pot întâlni cu conjudețeanul meu Arthur Porumboiu, stabilit în orașul lui Ovidiu, cu profesorul universitar și editor Ioan Popișteanu, care mi-a tipărit două cărți, și cu alții. La fel, când merg la Cluj-Napoca mă bucur să dau cu ochii cu Virgil Bulat, fost coleg în sistemul editorial, cu Radu Constantinescu, și el fost coleg al meu, la un cotidian bucureștean, sau cu Aurel Sasu, coautor al masivului ***Dicționar al scriitorilor români***. Și cu alții. Mă bucur să știu că la Târgoviște mă întâmpină cu un zâmbet cald George Coandă, Mihai Stan, Victor Petrescu și nu în ultimul rând Mircea Horia Simionescu,

* Fragment dintr-un volum de interviuri în lucru

cel cu care de vreo douăzeci și ceva de ani împart „experiența“ concursului „Moștenirea Văcăreștilor“, de care mă leagă nenumărate amintiri. La Timișoara, la Iași, la Satu Mare sau Brăila am, așijderea, cunoscuți și prieteni scriitori, ca să nu mai vorbesc de Focșani, unde oricând sunt primit cu dragoste de Dumitru Pricop, de Ion și Virgil Panait, de Gheorghe Neagu și, dacă îmi dai voie și nu te superi, de dumneata, d-le Alexandru Deșliu…

Vedeți, așadar, că prietenii există, după cum există și rivalități. De acestea din urmă, pe cât îmi stă în putință, mă feresc. Eu sunt un pacifist și un împăciuitor prin excelență și prin structură. Pentru asta unii mă apreciază, dar alții, mult mai mulți, împătimiți în unele idei ale lor, mă condamnă. Pe linia asta am trăit fel de fel de experiențe – și chiar cu conjudețeni sau concitadini ai dumneavoastră, dar nu e cazul să ne oprim la asta…

– Așadar, aveți cultul prietenilor și al prieteniei, i-ați ajutat pe mulți să supraviețuiască literar, publicistic. Ați fost răsplătit pentru asta?

– Nu știu dacă am ceea ce se cheamă un „cult al prieteniei“, dar vin și întreb: Cine nu se simte bine în compania prietenilor? E adevărat, pe cât mi-a stat în putință, pe când lucram în redacții de ziare, de reviste sau edituri, i-am ajutat pe unii confrați să fie publicați, ori când n-am putut-o face eu direct le-am facilitat tipărirea prin intermediul unor colegi din alte redacții, la care am intervenit pentru a-i sprijini pe cei care mi-au cerut s-o fac. Nu m-am gândit niciodată la o răsplată pentru gestul meu. I-am ajutat pentru că așa mi-a stat în fire și pentru că și pe mine m-au ajutat alții în vremuri în care se spunea că nu poți publica decât dacă ai pile și relații. Eu nu le aveam și a fost mai bine așa. De altfel, mi se pare un lucru cât se poate de firesc să-l ajuți pe cel de aproape, mai ales dacă scrisul lui promite, iar textele pe care ți le aduce să le citești pot prefigura un frumos destin literar sau publicistic. Uneori le-am scris prefețe la cărți altora, le-am dat recomandări pentru primirea în Uniunea Scriitorilor.

Că unii dintre cei pe care i-am ajutat s-au dovedit a fi mai târziu a fi ingrați nu mai contează. Nu știu care

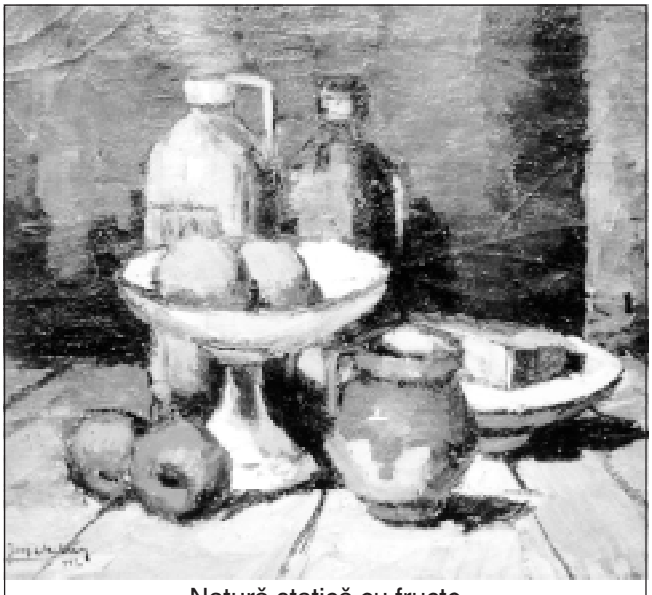

Natură statică cu fructe

american a spus undeva că nici un bine făcut cuiva nu rămâne nepedepsit… N-am purtat și nu port ranchiună nimănui.

Când am publicat ***Obsesia păsărilor***, primul care m-a criticat în scris a fost un coleg de la „Viața Buzăului“. Asta nu m-a împiedicat ca după niște ani, când același coleg mi-a adus un manuscris la Editura Sport-Turism, unde eram redactor, să i-l public și să-i asigur debutul cu o carte care se chema ***Aventurile Tezaurului Cloșca cu puii de aur***. Un altul poate l-ar fi refuzat și i-ar fi amintit de cronica cu pricina. Eu n-am făcut-o. Am considerat că dincolo de o eventuală ranchiună trebuie să stea valoarea textului. Și textul respectiv merita să vadă lumina tiparului. Aceluiași fost coleg buzoian (Fie-i țărâna ușoară!) i-am redactat de curând articolul pentru ***Dicționarul general al literaturii române***, vol. V, care urmează să apară sub egida Academiei…

– Regresul culturii e o realitate în România. Puteți vorbi despre pariurile câștigate și de cele pierdute în ce-i privește pe debutanți?

– Dacă înțeleg eu bine sensul întrebării, vă referiți la autori care au debutat mai demult ori mai de curând și pe care noi, cei mai vârstnici, am „pariat“ într-un fel sau altul. Personal mă feresc de pariuri. Mi-e teamă să risc, mai ales când e vorba de literatură, unde lucrurile sunt pline de neprevăzut și unde valorile se așază mai greu, în timp. Ceea ce astăzi unui critic de la o publicație îi poate părea foarte original, valoros și interesant, e posibil ca mâine, adică peste câțiva ani, să ajungă în plan secundar. Și invers: adică ceea ce astăzi nu este luat în calcul (din motive diverse: autorul nu are susținători ori preferă anonimatul, nu este la modă ori criticii încă nu au grila potrivită pentru a-i evalua creația etc.) poate deveni foarte valoros în viitor. Poate, cu alte cuvinte, infirma toate topurile ce se alcătuiesc în prezent.

Cât privește „regresul culturii“, v-aș contrazice. Nu trebuie să ne luăm după o anumită literatură, practicată cu perseverență de către unii tineri (mă refer aici la poezii și proze în care licențiozitatea, vulgaritatea, scabrosul etc. reprezintă condiția existenței acestora), literatură care este „la modă“, fiindcă moda, ca orice modă, va trece și va fi înlocuită de alta. Aș zice mai degrabă că nu e vorba de un „regres al culturii“, ci de absența unor mari talente, a unor mari „voci“ – în poezie, în proză, în teatru, voci care să se impună, să convingă și în cele din urmă – prin mesajul etern uman și etern valabil al operelor lor – să intre în patrimoniul de valori naționale – și de ce nu? – europene și universale. Nu cred că trebuie să ne îngrijorăm de „regresul culturii“, fiindcă ea, cultura română, și-a aflat și-și va afla și în (sau după) aceste vremuri tulburi forța necesară regenerării.

– Cum ne putem salva spiritual de la situația în care ne aflăm?

– Conștientizând, fiecare în parte, unde ne aflăm și ce putem face pentru a merge mai departe, adică *luptând cu inerția*, cum ar fi zis Labiș acum mai bine de patru decenii. Militând pentru promovarea valorilor, pentru cunoașterea propriilor potențe culturale, declarând război total produselor subculturale, manelelor, surogatelor literare, impostorii în materie de creație artistică. Sigur,

asta n-o poate face unul singur, dar fiecare poate influenţa lucrurile în acest sens. Şi mă refer aici la scriitori, la ziarişti, la redactori de reviste şi de edituri şi la alţii.

– Pot coexista un critic erudit şi un poet adevărat în una şi aceeaşi persoană?

– De ce nu? În principiu (şi cred că şi în fapt) pot coexista. Poetul de azi nu mai seamănă cu cel de ieri, care se putea închide dacă nu în turnul de fildeş, măcar într-o cămăruţă modestă şi acolo să scrie. Poetul de azi, dacă se respectă pe sine şi îşi ia munca în serios, trebuie să fie şi un erudit, un ins care ştie cam tot ce s-a scris în materie de vers înaintea şi chiar în contemporaneitatea lui, deoarece numai aşa conştientizează ce are de făcut şi poate tinde – eventual – la formule poetice noi şi originale. Poetul poate fi şi un bun critic. Bacovia spunea undeva (şi nu glumea) că cei mai buni critici (de poezie cel puţin) sunt tot poeţii. Cred că în mare partea avea dreptate. Aşadar, nimic nu-l împiedică pe un poet să fie şi un critic bun. Reciproca nu ştiu să fi fost vreodată valabilă, cel puţin din câte am citit până acum…

– Ce înseamnă să-ţi formezi un public al tău, care te citeşte?

– Aş zice că publicul tău, care te citeşte, se formează singur, după ce ţi-a cunoscut una-două sau mai multe cărţi. Există şi aici o selecţie, mai ales în ce priveşte proza. Bunăoară, pe vremuri, Ionel Teodoreanu avea un public al lui – adolescenţii – şi miza pe el în fiecare toamnă când lansa un nou roman. Evident, asta s-a întâmplat după ce autorul şi-a „făcut“ gloria cu romanul ***La Medeleni***. La fel Minulescu. Şi alţii. Vreau să spun că publicul se selectează în funcţie de preferinţe, pe care un anumit stil scriitoricesc, o anume tematică le poate influenţa.

Astăzi, din păcate, nu ştiu câţi dintre scriitorii noştri se pot lăuda că au un public al lor, care îi citeşte cu mare fidelitate. Cauzele se pot deduce fără prea mari eforturi…

– Dacă n-aţi fi fost scriitor, ce v-ar fi plăcut să fiţi?

– Explorator, geolog sau marinar (dar fără a nutri ambiţii politice).

– Care sunt omul şi evenimentul care v-au marcat cel mai mult în viaţă?

– În îndepărtata mea copilărie mi-am petrecut multe seri de toamnă şi de iarnă la povarnă (locul acela în care se face rachiul), un fel de Hanul Ancuţei, unde poposeau mulţi oameni şi unde îmi plăcea să le ascult poveştile. A existat şi un consătean, povarnagiul, un anume Victor Păun, cel care îmi stimula imaginaţia să rătăcească pe meleagurile miraculoase ale poveştii. Despre el şi despre serile de atunci am scris şi o carte, ***Povarna şi alte povestiri***, de care v-am mai vorbit şi în care am încercat să strâng imaginile şi emoţiile de atunci.

Cât priveşte un anume eveniment, pot mărturisi că am trăit o mulţime de evenimente interesante, însă nici unul din ele nu poate egala călătoria pe care am făcut-o la Babilon, în vechea Mesopotamie (Irakul de azi) în 1995. Am cunoscut nu numai o cu totul altă lume decât a noastră, europeană, lumea musulmană, dar am şi putut vedea cu ochii mei vestigiile milenare ale unei civilizaţii despre care se mai vorbeşte puţin astăzi şi care ar trebui studiată încă din primii ani de şcoală. A fost călătoria

Ulcele, flori şi o carte

vieţii mele, de neasemănat cu altele (mai înainte văzusem Rusia, Polonia, Cehoslovacia, iar mai târziu am fost şi în Elveţia) şi care m-a marcat pentru totdeauna. Pot să spun că la mijloc a fost şi o predestinare. Gândiţi-vă, în 1988 am publicat un volum de versuri intitulat ***Peregrin la Ninive***, iar peste şapte ani mi-a fost dat să călătoresc prin locurile prin care fusesem înainte doar în imaginaţie! M-am întors de-acolo „bulversat“ şi cu un geamantan întreg de cărţi şi de materiale documentare. Pe baza lor am scris şi tipărit un ***Dicţionar de divinităţi, simboluri şi mistere orientale***, în cinci volume, o carte pentru copii, ***Poveştile Babilonului*** şi o evocare, ***Babilon, oraşul blestemat***…

– Aţi simţit vreodată nevoia să vă izolaţi în turnul de fildeş?

– O, sigur. Turnul meu de fildeş este, la ora actuală, casa de la Chiojdu (Buzău), unde mă retrag din când în când şi unde nu mă mai deranjează decât cel mult un telefon.

– Ce şanse acordaţi scriitorului contemporan să se facă cunoscut de către cititorii de azi?

– Şansele nu i le pot acorda eu. Cred că şi le poate acorda singur prin ceea ce scrie. Dacă scrie bine şi interesant, dacă este original şi pe deasupra mai are şi puţin noroc sau este susţinut de către o revistă ori o editură, sigur se face cunoscut. Dacă, dimpotrivă, paginile lui sunt şterse, inodore, incolore etc. nu se mai face cunoscut. Sau se face cunoscut ca exemplu negativ, care trebuie ocolit. Astăzi, când apar sute şi mii de cărţi, ca să poată ieşi în faţă, să devină popular, un scriitor ori trebuie să aibă o forţă şi un talent ieşit din comun, ori, cum am zis, să fie susţinut cu perseverenţă de cineva, o

instituție cu influență în mass media.

– Ce atitudine aveți față de critica literară?

– Exact atitudinea pe care o are și ea față de mine, cu diferențieri și nuanțări, din partea mea cel puțin. Mă interesează atunci când este făcută cu bună credință, mă enervează când în spatele unei cronici simt un joc de interese și o ignor când se produce „ciupitativ", cum ar fi zis un fost coleg editor, adică după ureche, rupând citatele din context sau, și mai rău, fără ca autorul să se fi obosit măcar să citească volumul despre care a scris (că de multe ori se întâmplă și așa). Din păcate. Și când vă spun asta să nu credeți că mă gândesc doar la cărțile mele. Și eu fac critică literară, e normal să-i citesc și eu pe ceilalți care scriu cronici și-atunci caut să-mi confrunt părerile cu ale altora. Eu citesc cărțile și simt imediat care cronicar a citit și care n-a citit o carte.

– Dați-ne numele unor scriitori români pe care îi citiți cu plăcere!

– Mă puneți într-o situație mai mult decât dificilă. Eu i-am citit și-i citesc cu plăcere pe toți scriitorii români, încă din școală. Mi-e greu să vă vorbesc despre preferințe. De pildă cronicarii, în frunte cu Grigore Ureche și Miron Costin, îmi plac, ca și Sadoveanu, pentru o anume dulceață a limbii, Odobescu, pentru stil și arta literară, Eminescu, Goga, Macedonski, pentru muzicalitate și timbrul grav al „vocii", ca și pentru profunzimea ideilor. Pe Caragiale l-aș lua cu mine chiar dacă aș naufragia pe o insulă. Mai încoace simboliștii, poporaniștii, sămănătoriștii au toți, chiar dacă nu în totalitate, versuri și poeme întregi memorabile. Ce să mai spun de poezia modernă? Cum aș putea să nu citesc cu plăcere poeții pe care Dinu Pillat îi reunea, prin 1974, într-o antologie care se chema ***O constelație a poeziei românești moderne***, adică pe V. Voiculescu (despre care am și scris șapte cărți), pe Bacovia, pe Ion Barbu, pe Ion Pillat și pe toți ceilalți? Dintre autorii mai apropiați de noi îmi plac Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Gheorghe Tomozei, Nicolae Labiș, Ștefan Augustin Doinaș. În materie de proză preferințele mele se îndreaptă către D.R. Popescu, Eugen Barbu, Ștefan Bănulescu, Fănuș Neagu, Mircea Horia Simionescu, într-un cuvânt către scriitorii care au a-mi comunica ceva într-un stil personal care este numai al lor. Dintre cei de mai înainte, ca să nu credeți că citesc și recitesc numai poezie, îi redescopăr altfel, la o nouă lectură, pe Galaction, pe Agârbiceanu, pe G. Călinescu și, firește, pe autorul lui ***Zahei Orbul*** și al ***Lostriței***. Asta ca să mă opresc doar la câteva nume dintr-o listă mult mai largă.

– Dar din literatura universală ce scriitori vă sunt mai aproape de suflet?

– Aici lucrurile sunt ceva mai complicate și mai complexe. Încă de pe când eram elev de liceu i-am descoperit (și apoi i-am aprofundat, simțindu-i aproape) pe marii scriitori ruși: Dostoievski, Tolstoi, Gogol, Cehov (dintre prozatori) și pe Lermontov și Pușkin (dintre poeți), apoi pe cei francezi (îmi amintesc cum odată am luat o notă mică la o teză pentru că, în loc să învăț, cu o seară înainte nu mă mai desprinsesem de ***Mizerabilii*** lui Victor Hugo).

Ca o paranteză vreau să vă spun că de curând un confrate, poetul Aurelian Titu Dumitrescu, mi-a cerut o colaborare pentru o carte (care între timp a și apărut) intitulată ***Baudelaire, Verlaine, Rimbaud, Mallarmé: modele pentru scriitorii români contemporani*** și am fost bucuros să-mi reîmprospătez niște lecturi mai vechi, spunându-mi și eu în scris părerea despre Baudelaire. De altfel, aceeași bucurie am trăit-o și acum câțiva ani când, solicitat de soția lui N. Porsenna, un scriitor și traducător de mare valoare, aproape uitat astăzi pentru că a fost ținut sub obroc în timpul regimului trecut, am îngrijit o antologie de lirică universală a acestuia și m-am reîntâlnit, ca într-un forum poetic, cu marii lirici ai lumii, de la Virgiliu, Ovidiu și Horațiu și până la E.A. Poe și Walt Whitman, de la François Villon și până la J.W. Goethe, de la Lord Byron și până la Ady Endre.

Dintre poeții și prozatorii contemporani îmi plac G. Garcia Márquez, Vergas Llosa, Pirandello, Dino Buzzati, Evgheni Evtușenco,Eugenio Montale (din care în tinerețe am și tradus și publicat câte ceva), Mihail Șolohov, William Faulkner, Ernest Hemingway, William Saroyan, J.D. Salinger, G.T. Lampedusa, Allain Fournier…

Evident, ordinea în care i-am citat este aleatorie. Și mai sunt și alții…

– Care sunt autorii și cărțile pe care le-ați recomanda unui tânăr intelectual?

– I-aș recomanda toți autorii pe care i-am citat, sau pe măcar o parte din ei. Cred că un tânăr intelectual care se respectă trebuie să-i cunoască întâi și-ntâi pe scriitorii importanți din literatura țării lui. Apoi să citească măcar doi-trei autori, mai ales prozatori, din marile literaturi ale lumii: franceză, italiană, rusă, engleză, germană, spaniolă, literatura sud-americană și cea a Statelor Unite. Numai așa îți poți forma un orizont cultural mai larg, cu foloase mari pentru viață. Din fericire astăzi avem destule dicționare după care se poate orienta oricine, fără să fie filolog.

Sigur, un intelectual, fie el tânăr sau vârstnic, nu se poate, nu trebuie să se oprească la dicționare și la antologii. Adevărata cultură, cum bine ne spunea nouă la facultate profesorul Romul Munteanu, nu se face prin lectură de fragmente, nici de la Radio, Televiziune sau din antologii și dicționare, ci lecturând cu atenție și pe cât posibil în integralitate, un autor.

– Cât de important e schimbul de mâine al literaturii române?

– Cât de important este schimbul de mâine și pentru orice domeniu al vieții social-economice și culturale ale unei țări. În ce privește literatura noastră eu nu-mi fac griji și pentru că mi-a venit chiar acum în minte o discuție, am să-l citez pe un alt profesor de la Filologia bucureșteană, pe Ion Rotaru, cel care citește enorm și care a scris ***Istoria literaturii române*** în vreo șase volume.

Fiind cazat cândva în aceeași cameră cu dumnealui la un hotel din Focșani, îmi spunea, mai în glumă, mai în serios: „Domnule Florentin, nouă, celor de azi, numai de la Heliade și de la Alecsandri ni se trage. Primul, cum știi și dumneata, a zis: «Scrieți, băieți, numai scrieți!», iar cel de al doilea: «Românul s-a născut poet». Ei nu bănuiau ce-o să ne aștepte după atâta amar de vreme, că românii or să scrie toți în toate părțile".

Bineînțeles că profesorul glumea, dar gluma lui conținea o mare parte de adevăr: azi se scrie mult și oricine

se crede poet sau prozator scoate din buzunar o sumă de bani (sau dacă nu-i are aleargă după un sponsor) și-și tipărește textele. Nu mai există nici o barieră. Înainte un redactor de editură știa să discearnă, să separe literatura de grafomanie. Nu spun că ar fi necesară o cenzură, de orice fel ar fi ea, dar mă întreb și eu, ca și alții, ce s-ar putea face în situația dată. Nu-i oare păcat de copacii distruși ca să se fabrice o hârtie ce mai devreme sau mai târziu va ajunge la foc ori la topit?

Dar, ca să revin la întrebare, vreau să spun că e foarte important schimbul de mâine al literaturii. Până la urmă el va fi asigurat de „cernerea" autorilor și a cărților de acum. Va fi un fel de selecție naturală. Autorii care vor fi ceruți și apreciați de „piață", adică de cititori și vor avea cu adevărat valoare, recunoscută ca atare de către public și de către critica literară, vor rezista. Care nu, nu. Ce spun eu acum ar putea da naștere, însă, și la alte întrebări: Este, va fi critica imparțială? Cine și cum o face? Dar deja intrăm într-o altă discuție…

– Care credeți că va fi statutul scriitorului în lumea de mâine?

– Cel pe care și-l poate asigura numai singur, prin propria-i operă. Numai ea, opera, poate asigura prestigiu și respectabilitate sau, dimpotrivă, ignoranță ori chiar dispreț din partea cititorului.

– Ce înseamnă compromisul în critica literară actuală?

– Simplu: să scrii la comandă și să lauzi cărți în care nu crezi și care n-au valoare, sau să arunci cu noroi în volume care, chiar dacă nu au mare valoare, atestă anume originalitate și conțin promisiuni de eventuale, virtuale împliniri în viitor. Să te afiliezi unui grup de interese și le faci jocul celor de acolo, la orice oră din zi sau din noapte, iar mai apoi să treci într-o tabără adversă, cu opinii literare contrare celei dintâi. Și așa mai departe. Cu alte cuvinte, să treci dintr-o barcă în alta și să fii duplicitar – ceea ce, se înțelege, îți scade credibilitatea în ochii celui care te citește. Uitați-vă prin revistele noastre literare din ultimii doi-trei ani și-o să găsiți exemple destule.

– Ce poate compromite destinul unui scriitor?

– Multe: lipsa unei coloane vertebrale drepte, atitudinile morale discutabile în anumite împrejurări, apariția unei (unor) cărți de slab nivel literar după altele bune, acuzațiile întemeiate de plagiat etc.

– Ce vă nemulțumește în literatura actuală?

– Subprodusele literare pe care unii se străduiesc din răsputeri să le acrediteze ca valori, abuzul de pornografie, lipsa oricărei decențe în viața și în scrisul unor confrați mai tineri, tonele de maculatură care se publică peste tot, lipsa unor critici de direcție a unor personalități care să practice atât critica de idei, cât și pe cea de întâmpinare (cum erau, de pildă, pe vremuri, Maiorescu și Ibrăileanu sau, mai încoace, Eugen Lovinescu), lipsa de transparență în acțiunile și activitățile conducerii Uniunii Scriitorilor. Apropo de această ultimă nemulțumire: anul trecut Uniunea a anunțat că datorită unor sponsorizări, membrii ei, scriitorii vor primi 200 de euro pentru o conferință, un recital, o întâlnire cu cititorii într-o instituție (școală, societate comercială ș.a.). Câți dintre scriitori beneficiază de asta? Și după ce criterii sunt selectați? Aud?

– Cum definiți boema literară?

– Definiției din dicționar („viață de azi pe mâine, dezordonată" ș.c.l.) i-aș aduce câteva conotații. Boema mai nouă este în primul rând o stare de spirit, un atribut care stă cel mai bine tinereții, deși nici la vârste mai înaintate nu-și pierde șarmul. Boema mai e, pe de altă parte, o reacție la conformism, la închistare, la platitudine, la starea de monotonie, de viață mic-burgheză. Dar boema mi se pare a mai fi, de multe ori, și o condiție *sine qua non* a creației. Văzuți din acest punct de vedere și Eminescu și Macedonski, apoi simboliștii ori scriitori de mai târziu (Artur Enășescu) sau contemporani (Tudor George, Virgil Mazilescu, Daniel Turcea ș.a.) au fost boemi. Ei au făcut o boemă creatoare, dacă pot să-i zic așa. O boemă dusă în suferință și greutăți adesea, dar benefică pentru literatură, pentru că toți au lăsat ceva în urma lor, respectiv o operă literară. Și din perspectiva timpului asta contează.

Prin urmare, boema este un fenomen mult mai complex decât pare la prima vedere și de aceea trebuie studiat și înțeles ca atare. Dar despre toate astea eu am scris în două cărți, ***Cafeneaua literară și boemii ei*** și antologia intitulată ***Cafeneaua literară și boema literară din România de la începuturi până în prezent***, poate cele mai căutate și mai citite volume ale mele. Așa că, după ce mi-am făcut și reclamă, nu-mi mai rămâne decât să-i invit pe cei interesați să le caute la bibliotecă.

– În ce relații vă aflați cu verbul „A dori"?

– În relații pragmatice, pentru că la vârsta și la experiența mea de viață nu-mi mai permit decât dorințe foarte bine gândite, care eventual se și pot împlini.

Ce își poate dori un scriitor? Să fie sănătos, să aibă inspirație, să scrie, să fie publicat, să fie citit și remunerat pentru ceea ce face, ca să-și poată permite și el, amărâtul, să călătorească, să-și permită o vacanță.

– Urâți definitiv pe cineva?

– Nu, deși poate că anume persoane ar merita-o.

– Iubiți necondiționat pe cineva?

– Da. Și dacă vreți să știți și pe cine, vă spun: soția.

– Ce își dorește acum scriitorul Florentin Popescu?

– Toate cele pe care le-am amintit în răspunsul dat la întrebarea anterioară și, în plus, pentru că e miez de iulie și-afară e foarte cald, o bere…

– Ce mărturie ați vrea să lăsați despre timpul în care trăiți?

– Mărturia pe care o lasă un scriitor urmașilor lui este propria operă. Și indiferent în ce domeniu se manifestă un scriitor, opera lui poate (și trebuie!) să vorbească, într-un fel sau altul, despre timpul în care a trăit autorul ei. N-am să fac excepție nici eu de la acest adevăr general și de domeniul evidenței. Cărțile de proză și de poezie, cele de informare științifică sau de reportaj, în fine, sutele dacă nu cumva miile de materiale răspândite prin paginile ziarelor și revistelor de-a lungul celor vreo patruzeci de ani de când scriu și public, ar putea alcătui – așa îmi place și-mi este confortabil să cred – o mărturie despre timpul în care am trăit, trăiesc și sper că voi mai trăi, nu de alta, dar ca să sporesc „mărturia" de care vorbiți…

Mircea Radu Iacoban

GRĂMĂTICII

Există și se fac auzite societăți de protecție a câinilor. Funcționează (zice-se) organizații neguvernamentale de protejare a mediului. Legislația ocrotește balenele, liliecii, delfinii, zebrele. Limba română, cine o protejează? Dar chiar o fi având nevoie de protejare instituționalizată? Potrivit celor mai multe opinii, s-ar părea că nu: pasămite, limba fiind un organism viu, se auto-reglează. Punct de vedere optimist și, tot odată, defetist: doar și omul este un organism viu, își guvernează reglările în temeiul programării genetice ancestrale, dar, din când în când, tot mai simte nevoia barem unei aspirine. S-ar spune că nu-i o pricină de alarmare: asupra destinelor limbii ce-o vorbim veghează cel mai înalt for științific național – Academia. Care Academie, după ce ne-a fericit cu î și â (inițiativă păguboasă și, culmea, cu substrat… politic!) ignoră o cerință fundamentală: normarea lingvistică s-ar cuveni să contribuie la simplificarea gramaticii și la fixarea regulilor validate în timp. Și se-ntâmplă exact pe dos. Vorbim o limbă, din păcate, cu circulație restrânsă, cu un sistem gramatical complicat și dificil de însușit, mai ales pentru ne-latini. Ani în șir, grămăticii noștri s-au străduit să complice exasperant sintaxa, descoperind (de pildă) zeci de alte tipuri de completive, deși-i clar că, în acest etaj al lingvisticii, orizontul investigării este infinit. În loc să se statueze o singură realitate având cuprindere generalizatoare, istețe (vorba vine) lucrări de doctorat taie firu-n șapte, stabilind că, alături de completivele știute din bătrâni (directă, indirectă, de mod, de timp, de cauză, de efect…) mai ființează completiva modală de măsură progresivă, completiva concesivă propriu-zisă, completiva opozițională cu caracter specific și tot așa înainte – până la complicata „reluare corelativă ca posibil raport apozitiv“. Încă puțin și-om ajunge la completiva modală de scărpinare ascendentă bilaterală concupiscentă, fiindcă tot soiul de nuanțe pot fi identificate în continuare până la paștele cailor! Strădania lingviștilor pare canalizată mai ales către a arăta de câtă adâncime și deșteptăciune scormonitoare sunt capabili, adică, taman împotriva a ceea ce s-ar cuveni cu folos pragmatic să facă: simplificarea (rațională) a gramaticii, fixarea și consolidarea regulilor de bază, nu încâlcirea lor! Româna veche se descurca având un singur condițional sintetic (plus construcțiile perifrastice), franceza posedă doar două forme ale condiționalului: la noi, ce despletită și inutilă bogăție de nuanțe! Nici noua reglementare academică nu face excepție de la conduita „de ce simplu, când se poate complicat“? Se re-botează realități lingvistice intrate de mult în reflexul nației: nu mai avem, de pildă, părți de vorbire, ci „clase lexico-gramaticale“. Ei, și ce? (S-a schimbat oare ceva în esență dacă „programa analitică“ se numește acum „arie curriculară?“. Ce? Nimic!) Subiectul și-a încheiat misia logică și legică de secole și nu mai este parte principală a propoziției, ci un soi de complement mai special! Articolul este și el mătrășit și repoziționat. Complementul, ce să mai vorbim! Că vom scrie nicio în loc de nici o, mă rog, n-ar fi nici tristețe, nici veselie națională, dar ce imperioasă nevoie a dus la respectiva modificare? Mai ales că va trebui să cugetăm adânc atunci când avem a ne hotărî între nicio și nici o, pentru a vedea dacă-i vorba de o „negație definitivă“ sau doar de „o disjuncție“! Complicație în plus, adevărat meșteșug de tâmpenie! Puținele reguli rămase, de bine, de rău, înfipte temeinic în relativa știință de carte a românului de rând devin caduce și inoperante. De fapt, constatăm că nu mai știm gramatică – ceea ce știm, nu se mai poartă din pricina necesității „ținerii pasului cu evoluția limbii“. Impune oare, evoluția limbii, repoziționarea teoretică a subiectului? Prin ce? De ce? Ori ciudata grafie „nicio“? Ar fi prea multe de discutat. Din păcate, văd că Pruteanu este în continuare minimalizat și ironizat. Nu pentru că ar bate câmpii, ci pentru că s-a dedulcit, în tinerețe, la zacușile altora. Ce-o fi având una cu alta?

Flori în vas negru

Paul Valéry

NEVOIA DE POEZIE*

Sub genericul de ***Nevoia de poezie***, Paul Valéry ține, la 19 noiembrie 1937, o conferință la Universitatea Analelor. Poetul își încheiase, după tăcerea dintre 1892-1912, activitatea poetică în 1922, o dată cu apariția volumului ***Charmes***, până la moartea sa, survenită în 1945, scriind doar prefețe și eseuri și susținând numeroase conferințe atât în Franța cât și-n străinătate (Anglia, Elveția, Belgia, Italia, Spania, Olanda, Germania, Austria, Suedia etc.), turneele sale având un caracter oficial. *Le héros intellectuel* sau *le poète d'Etat*, ales la Academia Franceză, în 1925, pe locul vacantat de Anatole France, a fost numit în 1937 profesor titular al unei Catedre de Poetică la Colegiul Franței și cursul său s-a bucurat de un succes enorm.

Reproducem mai jos traducerea conferinței și-i lăsăm cititorului latitudinea de a discerne în ce măsură aceste aspecte de istorie literară interbelică îl mai pot frământa pe literatul, ca și pe cititorul de astăzi. Mai adăugăm că la finele expunerii, actorii Suzanne Després și Lugné-Poe au citit câteva din creațiile teoreticianului *poeziei pure* (***La Fileuse***, ***Féerie***, ***Le bois amical***, ***La Jeune Parque***, ***La Dormeuse*** și ***Ebauche d'un serpent***). **(Prezentare şi traducere de Ion Roşioru)**

Doamnelor, Domnișoarelor, Domnilor,

Înainte de a vă vorbi despre poezie, permite-ți-mi să vă spun câteva cuvinte despre un poet care tocmai a murit, mare poet și, de patruzeci de ani, prietenul meu; în fine, poet francez prin voință, întrucât e originar și cetățean al Statelor Unite. E vorba de Francis-Vielé-Griffin, mort în aceste zile la Bergerac și a cărui dispariție este o mare pierdere. Dacă vă vorbesc de el în seara aceasta, înseamnă că trebuie să i se facă o mare dreptate. Acest poet care de ani buni trăia foarte retras, mai întâi în Tourraine, apoi la Périgord, alesese Franța drept patrie adoptivă; el figurează în chipul cel mai onorabil din lume pe lista nu mai puțin onorabilă a poeților străini care au scris în limba noastră și s-au distins prin versurile lor.

Știți bine că poezia franceză, de la Baudelaire încoace, a exersat o influență foarte puternică și foarte glorioasă asupra celei universale și că ea nu s-a limitat doar la lecturi și la admiratori, ci a generat și poeți. Franța s-a îmbogățit cu autori de mare elan, dintre care câțiva au exercitat, la rândul lor, o influență reală asupra artei noastre. Swinburne, mare poet englez care a scris mai multe poeme în franceză, a fost unul din primii pe care-i voi cita aici.

De la Swinburne la Rainer Maria Rilke, poet de origine germană, e o listă strălucită a celor care i-au adus limbii noastre un omagiu supunându-i talentul lor. Amintesc întru a le cinsti memoria bărbați la fel de celebri precum Gabriel d'Annunzio, care a scris numai în franceză și au devenit exclusiv poeți francezi. Îi voi aminti pe flamanzii Van Lerberghe, Maeterlinch, Verhaeren, ca și pe Jean Moréas, Stuart Merrill, vechiul meu prieten și, în sfârșit, pe Francis Vielé-Griffin.

Acesta din urmă venise pe lume în Statele Unite. Tatăl său, general al armatei din Nord, în vremea Războiului de Secesiune, se afla în asediul de la Charlestown în momentul nașterii viitorului poet, care a venit în Franța spre a-și face studiile; a fost prieten bun cu Henri de Régnier și l-am cunoscut printre fidelii lui Mallarmé, în mediul atât de ardent și de interesant al Symbolismului, urmându-și căutarea poetică atât de variată în vremea aceea. Încerca să îmbine anumite calități ale poeziei anglo-saxone, care sunt rare într-a noastră, cu modele acesteia. După ce-a comis, cum se știe, versuri regulate, el a găsit în versul liber accente delicioase.

Îmi permit, înainte de a aborda subiectul propriu-zis al acestei zile, să vă citesc, cu titlul de comemorare și de salut în numele memoriei sale, ***Thrène***, adică poezia funebră pe care el a compus-o cu ocazia morții lui Stephane Mallarmé:

Cântec funebru

De ți-am grăi: „Maestre!
Cerul devine frez;
Se-nviorează tenul nopții pal;
Deja-s deschise câteva ferestre,
Lumina cântă-n prag oriental,
O nouă zi ni se oferă zestre"!
Aș crede că te-aud zicând: „Visez".

De ți-am grăi: „Maestre, noi ne găsim aici
Inexpugnabili ca un fort,
Ca și aseară-n fața ușii tale;
Noi am venit râzând, suntem voinici,
Pândind surâsul, strânsa-mbrățișare."
Ni s-ar răspunde: „Maestrul e mort".

Deci flori de pe terasă,
Flori ca pe fila dintr-o carte,
Flori, de ce oare?
Iată puțin din noi, cântarea joasă
Ce se răsucește căzând
Ca frunzele furate de vâltoare,
Iată rușinea de-a rămâne departe de moarte
Și de-a vorbi, dincoace de mormânt!
(traducerea noastră, I.R.)

Aceste câteva cuvinte și acest poem îmi vor servi foarte firesc de introducere câtorva altor cuvinte pe care o să vi le spun despre poezie și, cu bunăvoința dumneavoastră, despre ceea ce putem numi poezie și, mai ales, nevoia de ea.

Amintirea pe care tocmai am evocat-o ne conduce la a medita un pic asupra acestei *necesități de poezie*. Trebuie să vă spun mai întâi ce sens dau eu acestei sintagme.

Ați auzit adesea – e o expresie care datează din romantism – tratând oamenii drept „burghezi". Acest termen, cândva destul de onorabil, a fost, către 1830, transformat în epitet de

*Din ***Conferencia***, Journal de l'Université des Annales, I-er février 1939, N° IV, Paris

dispreț la adresa oricărei persoane suspectate de a nu înțelege nimic din arte. Apoi politica l-a adoptat și a făcut din el ceea ce știți cu toții. Dar asta nu-i treaba noastră.

Ei bine, eu cred că ideea pe care romanticii și-o făceau despre acest înspăimântător burghez nu era întru totul exactă. Un burghez nu e pentru nimic în lume un om insensibil la arte. El nu e ostil literaturii, muzicii sau oricărei alte valori culturale. Există burghezi foarte cultivați și chiar foarte rafinați; majoritatea iubesc muzica, pictura și unii chiar se străduiesc să se caleze confortabil în ele. Îl recunoașteți ușor (în cazul în care mai există) prin aceea că e un bărbat (sau o femeie) foarte instruit, plin de bun gust, știind să admire operele pe care le are de admirat, neavând, totuși, o nevoie esențială de poezie sau de artă… Ar putea să se lipsească de așa ceva, putând trăi destul de bine și fără. Viața sa e perfect organizată în afara acestei stranii nevoi. Spiritul său gustă arta: el nu trăiește din ea. El n-are drept hrană esențială și imediată acest aliment deosebit care e poezia.

Acesta e burghezul, dar el nu e deloc omul care ne-a fost zugrăvit, fără ochi și fără urechi. El nu-i decât insul pe care nu-l chinuie deloc ceea ce nu există decât în uitarea a ceea ce există, pe care nu-l hărțuiește câtuși de puțin vreo dorință nebunească de a trăi ca și cum luxul spiritului ar fi o necesitate a vieții însăși.

Zicându-vă toate acestea, mă gândesc la tinerețea mea. Am trăit într-un mediu de tineri pentru care arta și poezia erau un fel de hrană esențială de care era imposibil să te lipsești; și încă ceva în plus: un aliment supranatural. În acea epocă, am avut – cei câțiva care trăiesc încă, își aduc aminte – senzația imediată că era vorba de un fel de cult, de o nouă specie de religie născându-se și dând formă unei asemenea stări de spirit, cvasi mistică, domnind peste noi și inspirându-ne sau fiindu-ne comunicată de sentimentul nostru foarte intens și având valoarea universală a emoțiilor Artei. Când ne referim la tineretul acelei epoci, la timpul acela mai încărcat de spirit decât prezentul și la modul în care noi am abordat viața și cunoașterea vieții, observăm că toate condițiile unei formări, ale unei creații aproape religioase, erau atunci absolut reunite. În momentul acela, domnea, într-adevăr, o dezamăgire față de teoriile filosofice, un dispreț față de promisiunile științei, care fuseseră foarte rău interpretate de predecesorii noștri, scriitori realiști și naturaliști. Religiile suferiseră asalturile criticii filologice și filosofice. Metafizica părea exterminată de analizele lui Kant. În fața noastră era un fel de pagină albă și goală pe care noi nu puteam așterne decât o singură afirmație. Aceasta ne părea de nezdruncinat, nefiind fondată nici pe o tradiție pe care o poți oricând contesta, nici pe o știință ale cărei generalizări nu le poți critica, nici pe texte care se interpretează cum te taie capul, nici pe raționamente filosofice care nu trăiesc decât din ipoteze. Certitudinea noastră era emoția, iar senzația noastră era frumusețea, și când ne întâlneam duminica la concertele Lamoureux, elevi și profesori, spre a asculta toată seria simfoniilor lui Beethoven, fragmente uimitoare din dramele lui Wagner, se instituia o atmosferă extraordinară. Ieșeam de la circ fanatici și cucernici, prozeliți ai artei, căci nimic nu se interpunea acolo între noi și lumina noastră. Nici vorbă de subterfugii sau de îndoieli. Noi simțisem și ceea ce noi simțisem ne dădea forța de a rezista la toate ocaziile de dispersare, la toate naivitățile și farmecele vieții… Ne regăseam cu un suflet iluminat și cu o inteligență încărcată de credință, tot ceea ce înțelesesem transformându-se într-un fel de revelație personală și de adevăr care ne aparținea în chip esențial.

Doamnelor și Domnilor, nu știu care e situația astăzi. Cunosc, fără îndoială, tineri; dar nu cunoaștem niciodată fondul ființei la acești tineri, nici măcar la cei pe care-i știm cel mai bine. Nu cunoaștem decât ceea ce cunosc ei înșiși, și ei nu se cunosc decât desăvârșiți.

Care e, astăzi, punctul fierbinte, acul care înțeapă substanța profundă a tinerilor și-i excită să depășească sau să se eschiveze de la ceea ce sunt? Nu știu.

Fără îndoială, preocupările materiale, diviziunile politice joacă din nenorocire un rol principal în spirite, așa încât seriozitatea, valoarea absolută pe care o atașam cândva misterelor și promisiunilor artei, se referă, în chip necesar, vai, la griji de un cu totul alt ordin și, în primul rând, la problemele vieții.

Nu putem însă spune că epoca noastră manifestă o scădere indeniabilă a spiritului, o diminuare a nevoilor de poezie. De ce să slăbească nevoia și puterea frumosului care există până la poporul de jos, popor ce e produs de-a lungul vremurilor opere admirabile. Meseriașii erau creatori în sensul cel mai bun al cuvântului.

Vă sfătuiesc, când vă veți plimba prin Paris, să zăboviți pe vechile străduțe, pe strada Mazarine sau pe strada Dauphine, sau, și mai bine, pe strada Marais; veți remarca acolo micile balcoane din fier forjat ale vechilor case din secolul al XVI-lea și al XVIII-lea. Fiecare fier formează un desen simplu și original care nu se repetă niciodată; lăcătușul care știa să-și execute operele era un creator, și într-un gen destul de dificil.

Artizanii se simțeau maeștri și dovedeau originalitate în domeniul lor. În vremea aceea nici măcar nu se pomenea de Expoziții. Poporul producea ceea ce nu se mai produce de un veac și jumătate, poeme și cântece, o întreagă invenție dispărută astăzi cu totul. Poezia și melodia nu se mai fac. Există o sterilitate totală în această zonă socială. Să adăugăm, în sfârșit, și degradarea creației verbale. În mod cert, poporul creează și acum cuvinte, însă aceste cuvinte sunt în general îndoielnice și cad rău, multe pentru uzul tehnicilor moderne ale epocii. Câteodată sunt destul de pitorești, însă nu mai au savoarea deosebită de care era impregnat limbajul meseriilor de altădată. Vă pot cita fapte precise pe care le-am constatat – și nu sunt singurul – într-un mod aproape oficial: trebuie să notăm, pe lângă nașterile de termeni mai mult sau mai puțin fericiți, moartea unor cuvinte delicioase care existau în limba noastră și care sunt de sorginte populară.

Academia, după cum o știți, este un fel de birou de stare civilă, unde noi înregistrăm, fără grabă, nașterile, și, cu melancolie, decesele de vocabule. Se întâmplă în fiecare clipă atunci când lucrăm la Dicționar, să examinăm cuvinte pe care trebuie să le radiem, oricât de fermecătoare ar fi forma și fizionomia lor poetică populară, căci nimeni dintre noi nu le-a auzit niciodată! Ori, ediția pe care se bazează examenul nostru este doar de patruzeci sau cincizeci de ani. Iată, deci, cuvinte care acum patru-cinci decenii erau foarte vii, cuvinte … vorbitoare, cuvinte făcute pentru poezie, și care au murit cu desăvârșire astăzi!

Cazul este destul de frecvent. Dar nu faptul dispariției sau al substituirii termenilor e grav. Asta e viața unei limbi. E vorba de calitatea cuvintelor dispărute și a celor nou-născute, calități ce nu pot fi comparate decât în chip trudnic. Am admis, anul trecut, în ciuda câtorva opoziții, cuvântul „mentalitate“, care

Buchet mare

nu-i foarte seducător, și cuvântul „mondial“. Dar cum să facem? Sau ce-i de făcut?

Acest exemplu, dintre multe altele, arată că substanța poeziei și a limbii suferă o alterare care nu-i deloc favorabilă artei poetului. Altă remarcă, și mai profundă, poate chiar mai gravă: se constată dispariția crescândă a legendelor; acestea își pierd forța, își pierd farmecul, chiar și la țară unde le găseam odinioară în toată plenitudinea lor. Semn rău!… Într-o culegere bogată precum ***O mie și una de Nopți***, care nu e un text unic, ci o mie de texte, de la un povestitor la altul, variația este aproape o regulă. Fiecare povestitor vine cu exprimarea sa, adaugă și modifică, introduce aluzii locale, incidente noi, imagini specifice lui. E viața unei opere care evoluează din gură în gură. La noi, însă, totul încremenește; noi vedem dispărând valoarea poetică a legendelor, ele aparțin din ce în ce mai mult domeniului studiilor Sorbonei și trec la de la vigoarea vieții la starea inertă de document.

Iată multe semne destul de grave. În schimb, ca recompensă pentru aceste pierderi, ce întâlnim, dat fiind că oamenii nu mai știu să se bucure de propria lor limbă, de plăcerea de a o vorbi? Cuvântul nostru nu mai are decât o semnificație concretă, e doar gol și prompt. Mai avem puțin și vom vorbi folosind doar inițiale. Redactarea unei telegrame ar putea fi instructivă în acest sens. Iar telefonul nu mai e nici el un instrument al limbajului frumos.

Deci, o pierdere evidentă a poeticității vorbirii. Nu putem, în sfârșit, decât să ne întrebăm cum și de ce atâta neputință a venit să abolească atâtea ornamente ale plăcerii de a trăi?

Meseriile care au legătură cu arta nu mai sunt niște luxuri, susținute, ici și colo, de state sau de generozitatea unor Mecena. Ele nu mai aduc limbajului cuvinte și turnuri savuroase care au înlocuit termenii baroci sau abstracți pe care politica și tehnica ni-i propun în fiecare zi ca și cum ne-ar bombarda cu ei. Și nu doar poezia e în joc; însuși integritatea spiritului e în cauză; toate aceste cuvinte ale timpului nostru, toate aceste abstracții de calitate inferioară (pentru că nu-s deloc definite) se acomodează cu o logică în ruină…

Spiritul critic tinde să slăbească. În majoritatea articolelor pe care le citim, armătura logică, soliditatea argumentelor, valoarea faptelor, toate sunt doar aparente: strângeți toate aceste texte și veți rămâne uimiți de puținul care vă va rămâne în mână… Totul concură la o degradare generală a limbajului, frustrat de funcțiile poetice naturale. Să vedem ce le înlocuiește. Ce înlocuiește această poezie înnăscută, naturală, populară, care era în limba noastră și în multe ființe, acum un veac și jumătate? Să vedem ce-i amuză pe oameni, care sunt dorințele și plăcerile lor. Trebuie să recunoaștem, sub acest raport, noi am făcut multe progrese. Imense. Mijloacele moderne fabrică în proporții industriale (nu-i cazul s-o spunem), la înaltă tensiune, un fel de poezie care nu cere nici un efort, nici o creare de valoare la cel care-o primește, nici o participare directă, ci un minimum din el însuși; și această formă se reduce la senzația mai mult sau mai puțin puternică pe care fizica și tehnica le pun la dispoziția omului modern. Avem spectacole extraordinare, orchestre declanșate printr-un simplu gest. Fiecare din noi e un Mefisto. Vom putea, începând de mâine, să vizualizăm ceea ce se petrece în celălalt capăt al lumii. Excitarea intelectuală sau a sentimentelor e luată de beția vitezei: oamenii merg atât de repede încât ard în treacăt și gândirea și plăcerea.

Sper să nu fie vreun arhitect în această sală, pentru că n-aș vrea să fiu asasinat. Îi spuneam unui arhitect dintre prietenii mei, acum câteva zile:

– Aveți mijloace puternice; ceea ce faceți voi e paradox. Aveți cimenturi care permit să construiți atâtea lucruri fără o susținere directă! E foarte bine și eu vă felicit. Veți înălța zgârie-nori extraordinari; însă, dragul meu, eu nu mă voi opri niciodată în fața unui astfel de bloc pentru a admira un oarece detaliu, așa cum mă opresc în fața unei case sau a unei biserici de sat unde există o idee care-ți reține ochiul și spiritul. Nu mă voi opri în fața colosului tău de două sute de metri pentru că voi face și eu așa ceva cu o linie și un compas în camera mea și pentru că acest zgârie-nori îl voi vedea și la Tokio și la Vancouver, ca și la Honolulu sau la Marsilia, n-are importanță unde.

Știu că există poezie în acest zgârie-nori. Dar acestea sunt făcute spre a fi admirate când mergi cu o sută douăzeci de kilometri pe oră, iar dacă vă opriți la baza lor vă trebuie mai mult de o oră să meditați studiindu-le. Se întâmplă în domeniul nostru ceea ce se întâmplă în domeniul fizicii. Sunt aici mai multe persoane care nu se servesc de propriile picioare, sub pretextul că există mașini și ascensoare. Poate aveți mașină, poate veți avea un alt instrument care vă va ține umbrela. Mușchiul devine inutil și ești obligat să te dedai unui sport, golfului sau tenisului, pentru a nu-l lăsa să se atrofieze. Așa se întâmplă și cu nevoile spiritului. Îl copleșim cu distracții care nu cer nici un efort, cu învățături care nu reclamă nici o lacrimă. Îi dăm o poezie gata făcută, puternică, neîndoielnic! Care să-l poarte spre vremea rimelor! Care nu dispunea de peisaje, de lucruri, de viața însăși. Dar această mare forță, această posedare a lumii sensibile nu se întâmplă fără a ne costa ceva… Am câteodată impresia că pierdem… Vă vorbesc ca un *Faust*? Ne pierdem sufletul, admițând că avem unul. Ei bine, împotriva acestui lucru trebuie să reacționăm. Nu, nu *a reacționa* e cuvântul. A reacționa e prea puțin. Trebuie acționat. Ar fi suficient de ceea ce devii și să-ți calculezi spiritul, să ai un carnețel în care să notezi: „Azi am pierdut atât… Un pic de

poezie, un pic din puterea spiritului meu. Am suferit. Doar am suferit!".

Dar să revenim la vechea poezie, spre a explica în ce fel ne este ea încă de folos. Știți că acest substantiv, *poezie*, are două sensuri. Știți că înțelegem prin acest cuvânt două lucruri diferite, care, totuși, au un punct tangent. Primul sens este acela de artă particulară bazată pe limbaj. Dar cuvântul are și un sens general, mai răspândit, greu de definit pentru că este mai vag; el desemnează o anumită stare, stare care este în același timp receptivă și productivă, cum am încercat să vă explic mai adineaori. Este productivă de ficțiune și remarcați că ficțiunea este viața noastră. Trăim tot timpul producând ficțiuni. Vă gândiți în clipa de față la momentul dezirabil în care voi fi încetat să vorbesc… Este o ficțiune! Noi nu trăim decât în ficțiuni, care sunt proiectele, speranțele, amintirile, regretele noastre, și noi nu suntem decât o invenție perpetuă. Remarcați bine, insist, se asociază neîncetat cu *ceea ce nu este* și se opun nu mai puțin necesar a *ceea ce este*; în plus, lucru curios, *ceea ce este* generează *ceea ce nu este* care-i corespunde constantului *ceea ce este*… Sunteți aici și în curând nu veți mai fi, o știți bine. *Ceea ce nu este* răspunde în spiritul dumneavoastră la *ceea ce este* întrucât puterea asupra dumneavoastră a *ceea ce nu este* produce *ceea ce este*. Și aceasta se schimbă în senzația de neputință la contactul cu *ceea ce este*. Ne revoltăm atunci împotriva faptului. Nu putem admite un fapt precum moartea. Speranțele, ranchiunele, toate astea sunt o producere imediată, instantanee a conflictului dintre *ceea ce este* cu *ceea ce nu este*. Toate acestea sunt în relație intimă cu starea profundă a forțelor noastre. Nu putem trăi fără aceste contraste și fără aceste variații care ne comandă toate fluctuațiile sursei intime a energiei noastre și de care sunt reciproc comandate. De aici se nasc sau încetează acțiunile noastre. Dar, printre aceste acțiuni, printre acțiunile care rezultă din producerea constantă de lucruri care nu sunt, noi răspundem, și sunt unele care se disting prin interesul imediat și vital: sunt cele care tind să modifice pentru nevoile noastre lucrurile care ne înconjoară. „Mi-e sete, iau un pahar", acționez… M-am gândit mai întâi că mi-e sete, apoi acționez, luând apa. E o acțiune utilă – cel puțin așa o cred eu și asta ajunge! Modific situația paharului meu și a mea. Însă există, printre aceste acțiuni, unele care se nasc dintr-o altă formă a sensibilității. Există produceri de idei, de acte care au ca obiect să nu modifice lucrurile în preajma noastră, ci să ne modifice pe noi, să risipească un fel de jenă interioară, un rău pe care nici un act nu-l alină direct. Râsul, lacrimile, vociferările sunt astfel de acțiuni fără obiect exterior. Ele se aranjează atunci în categoria *exprimărilor*. Aceste emisiuni constituie un langaj elementar, căci ele sunt fie contagioase, ca râsul sau căscatul, fie *simpatic* resimțite, precum lacrimile și vaietele. Însuși limbajul articulat, atunci când e spontan, este o explozie care ne debarasează de greutatea unei impresii. Ori, aceste proprietăți ale emoțiilor și ale impresiilor exploatate de cultură și mijloace au fost inventate, acte au fost aplicate unei materii exterioare, spre a face din ele un obiect care să se conserve și care, ca un instrument, sau ca o mașină, să poată servi la a reanima o stare, la a reconstitui o fază a emoției noastre. Dacă scriu o muzică sau un dans, fixez o anumită acțiune care va fi reprodusă după poftă. Muzicianul scrie acte pentru un virtuoz gata să le reproducă. Dacă scriu un poem, o muzică, dacă fac un tablou, eu tind să fixez, să-mi descarc emoția mea, să fac un lucru durabil, și indefinit capabil, dacă e pus în acțiune, să vă facă să înțelegeți poemul, muzica, să regăsiți tabloul; obiectul își va îndeplini rolul său și va reda ceea ce i s-a încredințat… dacă el este făcut spre a reda ceva!… Dar emoția inițială, chiar dacă ea a fost foarte puternică, extrem de profundă, ea nu va fi identic restituită nici în cazul cel mai favorabil: noi vrem să rămânem stăpânii, vrem să pătimim prin artă, să fim emoționați, însă până la un punct: nu vrem decât să ne trecem degetul prin flacăra lumânării. E aici una din caracteristicile cele mai curioase ale artei, care ne redă un efect sensibil, dar nu de același ordin al sensibilității precum cel al senzației originale. Arta ne dă, prin urmare, mijlocul de a explora pe îndelete partea propriei noastre sensibilități ce rămâne limitată spre vecinătatea realului. Ne aprinde emoțiile, dar nu și întreaga lor precizie individuală din noi. În sfârșit, el ne oferă de asemenea altceva în căutarea acestui mijloc. Arta, poezia e condusă să dezvolte alte date inițiale pe care le voi numi date brute, care sunt produceri spontane ale sensibilității. El se apucă să frământe o altă materie: limbajul, dacă-i vorba de poem; sunetele pure și organizarea lor, dacă-i vorba de-o operă muzicală; argila, ceara, piatra, culorile, dacă-i vorba de o artă vizuală. Dar atunci toate tehnicile meseriilor și procedeelor care servesc fabricării de lucruri utile, vin în ajutorul artistului. El împrumută de la ele mijloacele de a îmblânzi materia și de a o face să-i servească scopurilor sale non utile. Mai mult chiar, acțiunea pune în joc nu doar sensibilitățile nude și simple, nu doar exprimarea imediată a emoțiilor, ci și ceea ce se cheamă *inteligență*, adică buna cunoaștere clară și distinctă a mijloacelor luate separat, calculul de previziune și de combinare. Noi devenim stăpânii actelor care operează asupra materiei. Analizăm, clasăm, definim și acest lucru ne permite să ajungem la rezultate pe care nu puteam doar să le așteptăm de la sensibilitate. De ce? Pentru că sensibilitatea este instantanee; ea n-are nici durată utilizabilă, nici posibilitatea de construcție scontată; noi suntem obligați să cerem facultăților noastre de coordonare să intervină și să frâneze, nu doar să domine sensibilitatea, ci s-o facă să redea tot ceea ce conține.

Închei spunându-vă, în concluzie, că poezia și artele au sensibilitatea drept origine și punct de sosire, dar între aceste extreme, intelectul și toate resursele gândirii, chiar și cele mai abstracte, ca și toate resursele tehnice pot și trebuie să fie folosite.

Adesea, i se reproșează poetului căutările și reflexiile, meditația asupra mijloacelor sale; dar cine oare s-ar gândi să-i reproșeze muzicianului anii pe care el i-a consacrat studierii contrapunctului și orchestrației? De ce se vrea ca poezia să necesite mai puțină pregătire, mai puțin artificiu, mai puțin calcul decât muzica? Putem să-i reproșăm unui pictor studiile sale de anatomie, de desen și de perspectivă? Nimeni nu s-a gândit la asta. Cât despre poeți, se pare că ei trebuie să compună așa cum respiră… Nu e aici decât o eroare, care nu e foarte veche și care derivă dintr-o confuzie între facilitatea care ne livrează produselor momentului – cel mai rău și cel mai bun în starea lor dezordonată – cu această altă facilitate imediată care nu se dobândește decât printr-un exercițiu al spiritului îndelung susținut… O veți observa la La Fontaine și, tot așa de bine, la Victor Hugo.

De altfel, nu doamnelor trebuie să le demonstrăm că frumusețea cere o muncă aparte de îngrijire asistată în fața oglinzii.

Poetul își privește opera pe pagină și retușează, ici și colo, prima față a poemului său…

Kahlil Gibran

Kahlil Gibran (1883 – 1931). Născut într-o veche familie creștină (bunicul său dinspre mamă era preot de rit maronit, Kahlil Gibran (de la a cărui moarte s-au împlinit recent – 9 aprilie – 75 de ani) și-a scris opera – la început în arabă – apoi în engleză, în care s-a dovedit un adevărat artizan.

Ca veritabil, mare gânditor – poet, Gibran susține *grandoarea împlinirii* mai mult decât *eroismul*. Marea sa carte, ***Profetul***, izbutește să împace idealul cu aspra realitate a lumii, dând omului îndemnul spre sublim. Pictor de mare har și, mai ales, poet mistic de geniu, marele libanez a trăit la Beyrut, Boston, Paris și New York. Opera-i principală, ***Profetul*** (dar și ***Grădina Profetului***, ***Iisus, fiul Omului***, ***Nebunul*** ș.a.) a fost tradusă în peste treizeci de limbi ale pământului.

Gibran își doarme somnul de veci în mănăstirea Mar Sarkis într-un mormânt săpat în tăria muntelui, din care un izvor în cântă mereu nemurirea. **(Prezentare de Radu Cârneci)**

Despre Iubire

Când iubirea vă face semn, urmați-i îndemnul,
Chiar dacă drumurile-i sunt grele și prăpăstioase,
Și când aripile-i vă cuprind, supuneți-vă ei,
Chiar dacă sabia ascunsă-n penaju-i v-ar putea răni,
Iar când vorbește dați-i crezare,
Chiar dacă vocea-i ar putea să vă sfarme visurile, asemenea vântului din miazănoapte care vă pustiește grădinile.

Fiindcă, precum iubirea vă încununã, ea trebuie să vă și crucifice.

Precum vă face să creșteți ea trebuie să vă și reteze uscăciunile.

Precum ea se ridică până la înălțimea voastră, alintându-vă ramurile cele mai fragile care freamătă în lumina soarelui,

Tot la fel va răzbate până în adâncul rădăcinilor voastre, zdruncinând încleștarea lor cu pământul.

Asemeni snopilor de grâu, ea vă seceră.
Vă treieră pentru a vă descoji.
Vă vântură spre a vă curăța de pleavă.
Vă macină până la înălbirea făinii.
Vă frământă până ajungeți foarte supuși,
Ca apoi să vă hărăzească focului său, și să puteți deveni pâinea sfântă la ospățul divin.

Toate acestea vi le va da iubirea, pentru ca, astfel, să vă puteți cunoaște tainele inimii, și astfel să deveniți o parte din inima Vieții.

Dar dacă, stăpâniți de teamă, veți căuta doar tihna și plăcerea dragostei,

Atunci e mai bine să vă acoperiți goliciunea și să ieșiți din treierișul iubirii,

Spre a vă întoarce în lumea fără de anotimpuri, unde veți râde dar nu cu întreaga voastră bucurie și unde veți plânge dar nu în toate lacrimile voastre.

Iubirea nu se dăruie decât pe sine și nu ia decât de la sine.
Iubirea nu stăpânește și nu vrea să fie stăpânită;
Fiindcă iubirii îi e de-ajuns iubirea.

Când iubiți, nu trebuie să spuneți „Creatorul e în inima mea“, ci mai degrabă „eu sunt în inima Creatorului“,

Și să nu credeți că puteți croi singuri drumul iubirii, fiindcă iubirea, dacă o meritați, vă va arăta drumul ea însăși.

Iubirea nu are nici o altă dorință decât aceea de a se împlini.

Dar dacă iubești și trebuie să ai dorințe, fie ca ele acestea să fie:

Să te topești și să devii izvor ce susurul în noapte-și cântă;
Să cunoști durerea prea marii duioșii;
Să fii rănit de înțelegerea iubirii;
Să sângerezi de bunăvoie și bucurându-te;
Să te trezești în zori cu inima întraripată și să înalți mulțumire pentru încă o zi de iubire;
Să te odihnești la ceasul amiezii și să cugeți la extazul iubirii;
Să te întorci împăcat acasă la ora amurgului,
Și, apoi, să dormi înălțând în inimă o rugă pentru cel iubit, iar pe buze un cântec de laudă.

Despre Frumusețe

Unde căutați voi frumusețea și cum o găsiți, dacă nu este ea însăși calea și cel ce vă îndrumă spre ea?

Și cum puteți vorbi despre frumusețe dacă ea însăși nu e țesătoarea cuvintelor voastre.

Cei mâhniți ca și cei loviți zic: „Frumusețea este bună și dulce;

Asemeni unei tinere mame, speriată de propria-i glorie, ea trece printre noi“.

Iar cei pasionați spun: „Nu, frumusețea este un lucru care ține de putere și teroare.

Asemeni furtunii, ea zdruncină pământul sub picioarele noastre și cerul deasupra frunților“.

Cei obosiți și cei slabi zic: „Frumusețea este făcută din dulci murmure; ea vorbește în spiritul nostru.

Vocea-i se dăruie tăcerilor noastre, precum lumina subțire care freamătă în teama-i de umbră“.

Iar zgomotoșii spun: „Noi i-am auzit strigătele printre munți
Și cu strigătele-i veniră bocănitul copitelor, vâjâitul aripilor și răgetelor leilor“.

Noaptea, cei ce veghează cetatea zic: „Frumusețea se va arăta din răsărit o dată cu aurora“.

În timp ce, la miazăzi, muncitorii și drumeții spun: „Noi am văzut-o aplecându-se peste pământ din ferestrele apusului“.

Iarna, cei înzăpeziți spun: „Ea va veni o dată cu primăvara zburând peste coline“;

Iar în zăpușeala verii secerătorii zic: „Am văzut-o legănându-se cu frunzele toamnei și am zărit apoi o pulbere de nea în pletele sale“.

Toate aceste lucruri le-ați spus despre frumusețe,
Dar, de fapt, nu ați vorbit despre ea, ci despre dorințele voastre neîmplinite,
Iar frumusețea nu-i o dorință ci un extaz,
Ea nu-i gura însetată, nici mâna care cere,
Ci, mai degrabă, o inimă înflăcărată și un suflet vrăjit.
Ea nu are chipul pe care ați dori să-l vedeți, nici vocea pe care ați dori s-o ascultați,
Ci, mai degrabă, este chipul pe care îl vedeți chiar dacă vă închideți ochii, sau cântul pe care-l auziți chiar dacă vă astupați urechile.
Frumusețea nu-i seva de sub coaja crăpată a trunchiului, nici aripa alăturată unei gheare,
Ci, mai degrabă, o grădină mereu înfloritoare, un nor de îngeri fără oprire zburând.

Oameni din Orphales, frumusețea este viața arătându-și sacrul său chip.
Ci voi sunteți viața și voi sunteți voalul pe chipu-i.
Frumusețea este eternitatea contemplându-se într-o oglindă,
Ci voi sunteți eternitatea și tot voi oglinda.

Despre Crimă și Pedeapsă

Aceasta se întâmplă când judecata voastră rătăcește în vânt,
Fiindcă numai din nesocotință aduceți prejudicii altora și, deci, vouă înșivă,
Iar pentru aceste prejudicii trebuie apoi să bateți la ușile dregătorilor și să așteptați în dispreț
Precum oceanul este eul vostru divin:
El rămâne pururi imaculat
Și asemenea etherului el nu-și desfășoară decât aripile.
Ca soarele este eul vostru divin;
El nu cunoaște drumurile cârtiței, nici nu caută ascunzișurile șarpelui.
Dar eul divin nu e singur în firea voastră:
Multe în voi sunt omenești, dar multe nu sunt încă ale omului
Ci se arată asemenea unui pigmeu diform, care merge buimac, prin ceață în căutarea propriei sale deșteptări.
Acum, despre omul din voi aș vrea să vorbesc,
Fiindcă omul, iar nu eul vostru divin și nici pigmeul rătăcind în ceață, e cel care cunoaște crima și pedepsirea crimei.
Adesea v-am auzit vorbind despre cel care comite un lucru rău ca și când n-ar fi unul dintre ai voștri, ci un străin printre voi, un intrus în lumea voastră.
Ci eu vă spun că, precum cel sfânt și cel drept nu pot să se înalțe deasupra a ceea ce este mai înălțător în fiecare din voi,
Tot astfel, cel rău și cel slab nu pot cădea mai jos decât ceea ce aveți mai josnic fiecare din voi,
Și precum o singură frunză nu se ofilește decât cu tăcuta învoire a întregului arbore,
Tot astfel răufăcătorul nu poate să comită crima decât cu consimțământul secret al vostru, al tuturor.

Fiindcă, asemenea unei procesiuni, înaintați împreună spre eul vostru divin;
Voi sunteți drumul dar și drumeții.
Iar când unul dintre voi cade, aceasta-i pentru cei care sunt în urma lui, prevenindu-i că o piatră le-mpiedică trecerea.
Da, dar el cade și pentru cei aflați înaintea lui, care, cu toate că au pasul mai iute și mai sigur, nu au înlăturat piatra din cale.
Și, iată, încă de ce cuvântul trebuie să apese greu pe cugetele voastre:
Cel ucis nu rămâne nevinovat față de propria-i moarte,
La fel cum cel prădat nu-i nevinovat că a fost jefuit,
Și cel drept nu-i neștiutor de fărădelegile celui rău,
Iar cel ce are mâinile curate, nu rămâne nepătat de fapta trădătorului.
Da, vinovatul este uneori victima ofensei
Și, mai adesea, condamnatul suportă pedeapsa și pentru nevinovat ca și pentru cel fără de cusur;
Fiindcă nu puteți despărți pe cel drept de cel nedrept, nici pe cel bun de cel rău;
Amândoi stau în fața soarelui asemenea firelor, alb și negru, întrețesute,
Iar când firul negru s-a rupt, țesătorul controlează întreaga țesătură și, de asemenea, războiul de țesut.

Dacă unul dintre voi încearcă să judece o soție infidelă,
Să pună atunci în balanță și inima bărbatului acesteia și, astfel, să-i măsoare cu grijă sufletul,
Și, la fel, cel care vrea să-l biciuiască pe ofensator, să privească și în sufletul celui ofensat,
Iar dacă cineva dintre voi pedepsește în numele dreptății, implântând securea în copacul răului, să ia aminte și la rădăcini;
Va găsi, acolo-n adânc, rădăcinile binelui și ale răului, ale purtătorului de fructe și ale celui sterp, îmbrățișându-se în inima tăcută a pământului.

Iar voi, judecători, care vreți să fiți drepți,
Ce judecată veți pronunța împotriva celui care, cu toate că cinstit cu trupul, este hoț în sufletul său?
Ce pedeapsă veți hotărî celui care răpune trupește pe cineva atunci când el însuși este vătămat sufletește?
Și cum veți urmări pe cel care, prin faptele sale, se arată a fi de rea credință și opresor,
Dar el însuși, la rându-i, este jignit și batjocorit?
Și, cum veți pedepsi pe cei a căror remușcare e deja mai mare decât răul comis?
Remușcarea nu-i oare pedeapsa dată, astfel, chiar de legea căreia voiați a-i sluji?
Totuși, nu puteți pune remușcarea pe seama celui vinovat, nici să o scoateți din inima vinovatului.
Fiindcă, de la sine, remușcarea va țipa, în tăcerea nopții, pentru ca oamenii să se trezească și să se privească în față.
Iar voi care voiți a înțelege dreptatea, cum veți reuși aceasta, dacă nu veți privi toate faptele în plină lumină?
Atunci, numai, veți pricepe că cel drept și cel decăzut nu sunt decât un singur om stând drept în crepusculul dintre noaptea eului-pigmeu și ziua eului-divin.
Și că piatra unghiulară a templului nu-i cu nimic mai presus decât cea din adâncul temeliei.

Prezentare și traducerea versurilor
Radu Cârneci

PIERRE DE MARBEUF (1596 – 1635)

(Și marea, și iubirea...)

Și marea, și iubirea, la fel sunt de amare,
Și marea, și iubirea cu-amarul se-mpreună,
Te-afunzi într-o iubire ca-ntr-un adânc de mare
Căci marea și iubirea sunt landuri de furtună.

Cel ce de val se teme, pe maluri să rămână,
Cel ce se teme cum că, răul iubirii doare,
Să nu se lase prins în a dragostei vâltoare
Și-atunci de naufragii n-o ști-n a vieții hulă.

Leagăn îi fuse marea iubirii-ntâi a lumii,
Focul din doruri naște, mumă-i e fiica spumii
Dar apa arme n-are pentru focul neînvins

Căci dac-ar putea apa să stingă dorul humii
Însuflețite, jarul din vetrele genunii
Cu-a mării mele lacrimi demult eu l-aș fi stins.

CLEMENT MAROT (1496 – 1544)

DULCE-AMARĂ DRAGOSTE (Du mal content d'amours)

Iar să mă-ndrăgostesc parcă n-aș vrea;
Aceea ce-o credeam iubire pură
Mi-a dovedit că dragostea-i măsură
Nimicului și, că părere-i ea.

O socoteam iubita mea dar ea,
Ea, nu pe mine, pe-altul îl iubea!
S-o cert înseamnă să-mi răcesc a gură...
O, dragostea!

În ziua de-azi așa e lumea, da...
Femeile sunt ca o piază rea
Cu nestatornicia trăsătură;
Cei înțelepți nu se-ncarce de ură:
De ce, în fond, să-ndure n-ar putea?
O, dragostea!

CLEMENT MAROT (1496 – 1544)

CHIAR DESPRE MINE (De soy mesme)

Nu mai sunt cel ce-am fost altădat'
Și mă tot mir de-acel ce acum mi-s;
Prea mândra-mi primăvară și vara mi-au zburat
Precum o rază printr-un geam deschis.

Iubire, tu regat mi-ai fost și vis:
Te-am slujit, pe toți zeii, cu râvnă, ne-abătut
O, de-aș putea să mă mai nasc odat'
Ți-aș fi un slujitor neîntrecut...

LOUISE LABÉ (1524 – 1566)

ÎNVII ȘI MOR... / Sonetul VII

Învii și mor: mă pârjolesc, mă-nec,
Văpaie sunt sub strai de gheață plin
Mi-e viața mângâiere și-amar chin
Tristețile-mi cu bucurii se-ntrec

Râd din senin și plâng pe negândite
Plăcerea-mi în neliniște vibrează
Mă leg de doruri care nu durează
Sunt pom uscat cu ramuri înverzite.

Astfel iubirea ne-ncetat mă poartă
Și, când cred că durerea mi-e stăpână
Mă regăsesc plină de sori deodată

Când cred că fericirea-i a mea toată
Că ceasul împlinirii a bătut
Cu-amarul tot o iau de la-nceput.

Căruțe la câmp

LOUISE LABÉ (1524 – 1566)

SONETUL VI

Se stinge orice lucru-nsufleţit
Când sufletul de trupu-i se desparte:
Eu, trupul sunt, tu – cea mai bună parte,
Unde te-ai dus, sufletul meu iubit?

Nu mă lăsa tânjind necontenit
Spre-a mă salva apoi în timp, departe.
Vai, trupul tău, nu-s două-n lume alte
Măsuri cu jumătatea de-ntregit.

Fă, dragul meu, să-mi fie floare rară
Această întregire dulce-amară,
Să n-o priveşti indiferent şi, lasă

Fără de teamă, cu blândeţe doar,
Să-mi fie frumuseţea ta aleasă,
Crudă mai ieri, azi, fără de preţ dar.

LOUISE LABÉ (1524 – 1566)

SONETUL XIII

Atâta timp cât ochii mei vor şti
De lacrimi, de amarul din regrete,
Cât glasul meu va face să încete
Plâns şi oftat în nopţile pustii,

Atâta timp cât lira-mi va slăvi
Pe strune farmecele-ţi mândre, certe
Iar gândul meu, spre tine să se-ndrepte,
Nici o secundă nu va conteni,

N-aş vrea încă să mor.
Dar când deşert îmi va fi lacul ochilor,
Glasul dogit şi mâna fără vlagă,

Iar mintea mea, în astă tihnă vagă,
N-o mai da semn de ardere deplină,
Moartea atunci n-are decât să vină.

PIERRE DE RONSARD (1524 – 1585)

(În zi de Mai Întâi...)

În zi de Mai Întâi, îţi jur, Elena mea,
Pe Castor şi pe Pollux – gemenii fraţi ai tăi,
Pa via-mbrăţişată de-a ulmilor văpăi,
Pe pajişti şi pe crânguri de verde-peruzea,

Pe noua primăvară ce-nvie lut şi stea,
Pe limpezile unde din râurile-n văi,
Pe al privighetorii cântec cu triluri moi
Că tu îmi vei rămâne iubirea ultima!

Doar tu mi-eşti dragă, frumuseţe-aleasă
Nu doar pentru juneţea chipului îngeresc
Ci pentru-ntregul zbucium ce sufletul mi-apasă.

Eu mi-s pe a mea soartă stăpân, mărturisesc;
Virtutea mă conduse ca să te întâlnesc
Dar dacă ea mă-nşeală, adio, Preafrumoaso!

PIERRE DE RONSARD (1524 – 1585)

(Frumoaselor Maria şi Casandra...)

Frumoaselor Maria şi Casandra, rămas bun!
Trei ani v-am fost (la Bourgueil) rob credincios de-a rândul:

Una din voi sub soare-i, cealaltă e de-acum
Lumină Cerului, pământul îmbrăcându-l.

În primăvara vieţii cu un amor nebun
V-am slăvit frumuseţea; orgoliul vostru, blândul,
În lacrimile mele amesteca doar vântul
Şi parcă mâna sorţii nătângă-mi croi drum...

Ajuns acum în Toamnă, deşi nefericit,
Mă simt ca-n Primăvară, mereu îndrăgostit
De tot ce mă-nconjoară, ca şi cum un blestem a

Făcut ca zeul Amor să mă îmbie iar
Cu şfichiuiri de bice ca nişte limbi de jar
S-asediez Ilonul şi s-o fur pe Elena.

Traducere Paula Romanescu

Dan Ioan Nistor

DES GLOSES DES TRÉFONDS DE LA PANSÉE

Saint AUGUSTIN
„Les mystères sont des paroles invisibles.“

I. „Deus intimior intimio meo.“
„Dieu est le plus profond de mon intérieur“.

A l'intérieur de moi
que je Te trouve
maison,
le visage en argile
que je ne le disperse
sans raison,
à l'âme
de l'ombre
Tu lui fais,
„mon petit morceau
d'éternité“.

II. „Per ipsam animam meam ascedam ad illum.“
„Mon âme me guide elle-même vers Dieu.“

Signe du
Mystère,
attente
murmure
aux nostalgies
de la Création
c'est la montée
l'espoir
de la rédemption.

III. „Iam tu melior es, tibi dico, anima“.
„Je sais déjà et je te le dis, mon âme, tu es la meilleure partie de moi“

„À toi je parle,
mon âme,
la meilleure partie de moi“
à chaque instant
voyageuse ici-bas
tu me fais don
tu me renouvelles
une miette
de la paix
immortelle.

IV. „Deus igitur, inquam habet beatus est.“
„Heureux soit qui possède Dieu.“

En me confessant
„tu me fais heureux en Toi“
tu rapelles
à mon âme
qu'il porte
le fruit de la guérison,
la miséricorde
de Ta grâce,
force de l'Esprit
en moi gravée
avec l'espoir,
le silence,
la lumière
de la Sainte Trinité.

V. „… tanta facilitas quanta felicitas…“
„… combien d'espoir, autant de bonheur…“
„on désire tant qu'on comprend et on reçoit tant qu'on désire.“

Que les yeux de l'esprit
voient
le Mystère,
du bûcher d'espoir
la lumière,
qu'il chassent
de l'être toute obscurité
avec des larmes
par la grâce assombries
le coeur pur est
tellement heureux,
tant que l'éternité
du salut
peut être
entrevue.

VI. VII. Céleste
miette,
l'âme
retourne
en Soi
pour y demeurer.
La Prière,
le silence
qui Te sont si près,
en cachette
transfèrent
dans l'espoir
la partie toute entière.

VIII. „dum sumus in corpore peregrinamur Domine.“
„Tant que nous sommes dans le corps nous errons loin de Dieu.“

Ton Esprit
Infini
se divise,
fleuri
dans mon corps,
de Ton corps
ne me sépare pas,
l'âme
Te cherchant
dans la Joie
de ce temps,
pourra dire
ce qu'il y a

d'indicible
a l'intérieur de
moi

IX. „tamen alquid de te scio, quod me nescio."
„Pourtant je connais de Toi quelque chose que j'ignore de moi."

Que l'eau,
l'esprit en moi,
ne soient pas attirés
par le vertige
de l'obscurité
tu m'as légué
la foi, l'assise
de la parfaite construction
et un trémor
de nuage
vainqueur de la peur
dans la paix
et la lumière
du Mystère.

X. „Dieu n'accorde pas Sa Vérité qu'à ceux qui La cherchent."

Si à l'intérieur de moi
Tu veux habiter
si je veux
qu'à l'intérieur de moi
Tu trouves abris
pour des éclaircissements d'Esprit
venues par la prière
et le glas,
je T'apelle toujours
pas pour trouver
dans ce monde une place
mais pour qu'on jour
„digne de Tes caresses
éternelles
mon âme
se fasse."

XI. „De Dieu ma raison se réjouira pour être heureuse."

L'esprit attiré
par la beauté
de la perfection
abbat du gémissement
dans le fardeau du corps
au seuil de silence
de la Création
Tu me dis
dans l'espoir
ne pas chercher
autre chose
que la patience,
la montée
vers Ton Mystère.

XII. XIII. Au plus profond de moi
Tu as fait don
que je lui sente
la limitation,
fardeau lourd
que je porte pour Toi,
l'amour,
dans le rayon
de l'existence
que je puisse
mesurer
la splendeur
„des cieux
jusqu'à mon coeur."

XIV. XV. Que jamais

ma bouche
ne gaspille pas
la chaleur de l'esprit,
si l'âme
est trop faible
dans sa parole
solitaire,
renforce-la
lorsque se réunissent
sous la céleste rosée
les prières.

XVI. „Il y a encore de place." (Luc XIV, 22)

Dans l'inégal
tourbillon
entre l'abandon
et l'illumination
de l'âme
Tu lèves
le fertile
fardeau,
tout comme
Tu as laissé
sur Ton front
se lever
de la poussière
l'épine,
que le coeur pur
entre et se rejouisse,
que la Maison du Père
se remplisse
à la cène divine.

XVII. „N'aies pas peur." (Luc I, 13)

„N'aies pas peur", soupirait
la voix céleste
au temps de la prière,
de la fatigue
qui t'a tenté,
mais, par la Louange de Dieu,
laisse ton âme
recevoir le don
de se faire éveiller.
Les larmes
et l'air du silence
te portent
vers les portes
de la Résurrection.

Version française par Mădălin ROŞIORU

Tatiana Rădulescu

Latinitate amară

dor de bacovia dor
fabulos mă desir în cuvinte
urmă în translucidul vocalelor
ce vor trece diurn prin morminte

jale acoperă totul – blândul zăbranic inspiră
lacrimi strivite în suflet – carne în sine martiră

vine o zi spre iertare
plante de toamnă-mpletesc
dulceață cu rouă amară
pe buze ce încă iubesc

vine spre noi letargia
pleoape vă coasă vis spornic
pentru noi în colinde Mesia
detuna-va alchemicul ornic

când străfulgerate cristalele cântă
de la sine putere-n pahare
nu-i pe lume o harpă mai sfântă
prin cântec atavic – îmi pare

pe un braț înfloresc tatuaje
frenetic tangajul izbește
vino timp într-a oului coajă
embrion în delir, vulturește

cât clamate silabe vai câte
au premers agoniei în fine!
pe obraz se-nfiripă știute
arabescuri vorbind de la sine

Poeme

miserere pe pâine. sub ușă cheia lucește pe platină
grea
tu venind de departe ai măsurat zăpezile cât un
munte căzând peste inima mea
spuneai că azi trece repede că ieri ne înfige un cui
între
coaste
care pe care gândul încearcă – se încing prapuri,
torțele suie peste mormintele vaste!

un ornic-gong. Apoi ce poate fi, ah ce mai poate
rămasă-i în urma ta a nălucirii cetate
cu opinci de oțel cu toiag de asemeni străine
printr-un tunel adânc și oranj ai lunecat stăpânindu-ți
rictusul atâta de bine
și poate că nu e cine știe ce greu din raze să toarcă
la ora târzie când geamătul copleșește făptura…
cu peceți de uraniu și cobalt cu texturi irizate
cartea ți se topește în cerul gurii și este târziu sub
un sul alburiu
capul de parcă
se va rostogoli la limanul regatului ce nicicând nu
se împarte

* * *

sporul șerpesc al veninului strâns într-o gușă
se-agită
drumuri printr-un deșert ce e-al speciei la orizont
s-au deschis
punți printre vaiere, sare grunjoasă, stâncă izbită
tunetul seacă în adâncime – spornic abis

șipote unde numai nectarul adie-n îngeri
pânze freatic ne mai adună copți în focar
luturi cleioase magme-n răsuflet bântuie-n plângeri
tot ce din stirpe nu mai dospește decât prea rar

muzici, e timpul! Între hotare foc viu pe clape
file de glorii înfășurate trupuri ascund
chip cu extaze mă urmărește-noimă sub pleoape –
cânt despuierii nețărmurite zvâcnind pe prund!

* * *

după ce oră și după ce măsură
întunericul și ploaia în demența lor de cu zi
respirație fac peste orașul agonic gură la gură
– tu n-ai ce căuta în toate acestea. printre noi vorbe
umblă și urlă-n teroare

cu linguriță din fiertura universală cine știe de vei
sorbi – dizolvata răcoare
a plaiului mioritic adie, cupolele însele de tei piramide
toți brazii
dintre paranteze cuvintele fricii umplute cu tot ozonul
rămas au rămas să biciuiască nomazii

nomad de tine. carcasă nelimpezită de mult. lesie dată în lacrimi
unde se vor fi dus însămânțate cu tinere griji neîmblânzitele patimi
arsuri gustăm cu fiecare scuză a încuviințărilor tacite și vinovate
ceas cu limbi crestate! plescăitul lor strașnic
biciuiește turme de hoituri când va arde-n cetate

* * *

e visul tău, vagabondule, mai sacru decât o epopee, decât delirul
speciei greu încercate – dă-i bir cu fugiții cât asfințitul întârzie – spun
lespezi sub crucea unde acatistul toarce vocabule înmiresmate pe firul
ce leagă vârsta copilăriei de matura încredințare a versurilor de nebun

nu mai pleacă nimeni din siberii, doar hârtoapele-ne-absorb până-n plăsele
divină moarte mormintele așteaptă proaspete să ne absoarbă cum stăm noi zornăind inele
pecețile nobleții de stirpe, ale descinderii noastre dintr-un nimb mult prea rar
în care visele împărțite-s de sfinții cu lacrimi înfierbântate de al slovelor har

ne vom aduce bine aminte poziția foetusului și cântecul letargic
ci scoateți-vă mănușile doliului după femeie și după prunc!
vinul împalidat cu lacrima scribului celui mai umil – deloc tragic
vântul stepei înhamă caii într-un galop descreierat aruncând șei și oblânc

cum hăurile trimit înapoi urlete demult îngropate în tină
cum aținirile speciei scuturate de junghiuri de spaimă dau chin
unde căzu cenușa lestului meu sfârtecat în plină lumină?
altceva ce să scriu? ritmu-n vene îmi spune: taci este timpul amin

* * *

ape amare, silă în lucruri, vârste de plumb
la propriile mâini de-aș mai putea să ajung
când lacrima zilelor miere, nectar
pulsează aiurea și tot mai arar

coloane ce-s frânte, zidiri în avidă surpare
ai grijă când ape în matcă tresar
am ochii sorbind năvală de raze; mă doare
semn implacabil pe trupuri din lutul precar

aidoma brat călător vrea să-nsemne
în nodul de vene ce tâlc să găsesc?
strivite de val plumburiile steme
triumf nu mai sunt, nici destin omenesc

* * *

bonjour tristesse – timp-vivisecție; cât ai clipi
sfâșierea sinelui la pământ mă aruncă
în ochi de ți-ai răsfrânge rănile – într-o anume zi –
te-ai afla ca sisif: infinind prăvălirea de stâncă

din lut și din cremeni ori din propria carne
descoperi întuneric și lavă – atâta-ncrâncenare
sub pleoape spini pe buze spini – schije amare –
în pisc urcăm din pisc coborâm – cer îndurare

în ce ape în ce luciri în care lumină
voi întrezări cu încurajare nu cu sfiiciune
dincolo de abis – ce punte va fi îmi poți spune
scăldată în propriul său limb – dezlegare îți cer de potrivnica vină –

coate strivite plumb între degete creionul amar
cât de îndepărtate-s de algele verzi ale mării cu har
de-mpăcarea umilă-n cuvintele tribului – ce clare
pe crusta pâinii buzele pun implorându-ți iertare

* * *

îmbrățișarea-ți zvâcnește din arcuire, din umăr
zăpezile în vârtej lințolii aspre țeseau
pe unde îți înnumeri oasele, când fără de număr
bulboanele una sub alta de lavă în abis se căscau?

a înfrângere sau a fascinație golurile năsățioase
făceau aerul să semene cu o magmă fără de sfârșit
tu, câinele meu pompeian, raze vor prinde să te bântuie-n oase
de lumina lor isterică asurzitoare eu deja simt c-am orbit

da ca să bâjbâi cu înfrigurare aproape mistic și fără cuvânt
acum când cămașa m-a cuprins cu ardoare – abia pot să spun că simt și că sunt
dincolo de bezne lumina pulsează ceva mai presus decât
soarele ce mi-a incendiat brusc conștiința – departe e visul urât –
semnale se schimbă, identitatea mea bastion cu sute de metereze mă cere
pentru ce nu știu încă ce ar putea fi: între a muri și părere

*Manolita Dragomir-Filimonescu**

*** Manolita Dragomir-Filimonescu** (n. 12 septembrie 1952 , la Ineu, Arad), absolventă a Facultății de Filologie, Universitatea de Vest Timișoara, specialitatea limbă și literatură franceză. Profesoară de limba franceză la Colegiul Național Bănățean și profesor atașat pe lângă Centrul Cultural Francez din 1996. A colaborat cu poezie și traduceri la revistele: „Orizont", „Ramuri", „Steaua", „Rostirea Românească", „Literatorul", „Anotimpuri literare", „Orient Latin", „Inédit" (Belgia), „Rivista Internazionale di Letteratura" (Italia), „Art et Poésie" (Franța). Membră a Uniunii Scriitorilor din România, și membră S.P.A.F. (Societatea Poeților și Artiștilor din Franța). A publicat volume de versuri: ***Face l'Instant***, versuri, Editura „Helicon", Timișoara, 1998; ***Târziu în suflet***, poezii, Editura „Augusta", 2002, și traduceri: Pierre Bechler, ***Excesul de puțin***, versuri, Editura „Signata", 2000, Michel Bénard, ***Fragilité des Signes***: Antologie de poezie bilingvă, Editura „Augusta", 2001, Michel Bénard, ***Cerneluri amestecate – Encres melées***, versuri, volum bilingv, Editura „Marineasa", 2003, Vital Heurtebize, ***Dialogue avec les Dieux – Dialog cu Zeii***, Antologie bilingvă, Editura „Augusta", 2004. Prezentă în antologii: ***Anthologie de la Société des Poetes et Artistes de France***, 2000, Editions Jean Grassin; Jean Paul Mestas, ***Popoare și poeme, Antologie de poezie universală***, Editura „Universitaria", Lisabona, 2003; ***Montmartre raconté par 36 poetes d'aujourd'hui***, Anthologie, Paris, 2004. Premiată din plin în străinătate, în mediile de susținere a francofoniei: Prix de latinité, Prix de francophonie, 1995, 1997; Prix de vers libre, 1995, 2003, 2005, la Moulins, Franța; Premiul S.P.A.F. 2002; decernarea medaliei orașului Reims, Franța, 1999; Fiori di Luna, Premiul de poezie liberă „Salvatore Quasimodo". 1998, Italia etc…

„…În nota scriiturii sale, Manolita Dragomir-Filimonescu își dirijează privirea înainte de toate către «celălalt», către viață în globalitatea ei : aceea a pietrelor, a copacilor, a oamenilor; condeiul ei ne transmite undele ei pozitive : este felul ei de-a ne întinde mâna. Femeia regăsește aici o funcție de mamă universală. […]

Textul este cel mai adesea de o construcție fragmentată, parcelară, sacadată, ca pentru a da mai multă putere verbului, pentru a se face suport gândului.

Apa, element matricial, purtătoare a întregii vieți a umanității, se regăsește ca un ecou de-a lungul întregii sale poezii […]

Manolita Dragomir-Filimonescu poartă deja în suflet două țări : aceea a nașterii sale și a rădăcinilor ei, România, pământ de legende, de istorie, de artă, de călătorii și de vise în exil către un pământ primitor, de schimbări pentru rătăcirile sale poetice, Franța".

(***O dedublare poetică*** - Michel Bénard, Laureat al Academiei Franceze, Reims 2001).

Cioburi de–albastru

Ce fel de vis răscolit
De-un vânt hoinar
Aruncate peste umărul meu
Cioburile acestei oglinzi
Ce nu servește la nimic
Întinderea de-un albastru închis
Invită la zbor
Pești rătăciți
Își sufocă brazda călătoriei
Negrul vine de sus
Să ierți sau să ignori
Mulțimea revine de fiecare dată
Urmă de lumină uitată
Sau chiar necunoscută.

Și bate vânt

Calde cuvintele
Calde
Așa vor fi strigat
Cei dintâi pentru
Care cuvintele mai erau
Calde
Acum ne stau în
Palme și le trecem sub
Tăcere
Rănite cuvinte
Jucării fără haz
Ne stau
Cuvintele în buzunare rupte
Și bate vânt în visul nostru
Cu lut diform și umed.

Se întâmplă

Îmi vine toamna
Foarte simplu ca o dimineață
Drept în suflet
Culori regăsite
Parfumuri calme și
Odihnitoare
Îmi trec neliniști
Fără grabă și mă
Pătrunde toamna precum
Lumina
Precum un plâns
Cunoscut
Îmi vine toamna
Foarte simplu ca și cum
Soarta mi-ar decupa imagini
Întâmplătoare și amare.

Ca și cum s-ar fi putut altfel

Piatră rece
Lângă piciorul meu
În palma mea forma
Refăcută
Ghemuită
Zbor de pasăre
Oprit
Numărând urmele pescărușilor
Această formă spartă
Sângele cu nisip
Aici
Acum două mii de ani
Iisus refăcea drumul
Inițial
Inițiatice gesturi
Bunătate simplă
Unde sunt acum vocea profundă
Mâna puternică
Această prezență unică se
Repetă în noi
Din vreme-n vreme
Precum voința stâncii sărutând picioarele sfinte
În albastrul revărsat peste lume
Fără nori
Fără umbre
Fără păcat
Astfel lumea
Posibilă încă.

Este timpul încă

Este vremea încă să retrăiești
Dulce-amar picătura
Pielea sărată pe limbă
Urmă seducătoare la umbră
Lene debordantă
De cuvinte
Apoi tăcerea întrebând la ce bun
Aceste maluri iluzorii
Opriri în stradă
O
Lungă noapte
Imposibilă explicație
Trebuie mereu să-i șochezi pe oameni
Răspundeți cu toții
Eu îmi strâng iluziile
Le azvârlim ca pe baloane colorate
Odihniți-vă
Liniștiți-i pe toți
Aprindeți-vă inimile
Sfârșit de secol XX
Încotro merge lumea?
Le spunem adevărul
Sau trebuie continuată o minciună inițială
Prelungire de fals
Vis ori realitate
Cu orice preț.

S-a dus poemul

În clipa următoare
S-a dus poemul pe apa sâmbetei
Se ivise undeva ceva foarte
Mărunt
Vreo fisură a momentului
Agresiv capabilă să ucidă
Alertă și moralizatoare
Se usca
Vocea progresiv
Auzul scădea la fel
Iar privirile se prefăceau în
Praf
Poziția ideală la scris
Este încovoiat moderat
Atât
Cât să nu atipești cu coatele
Închise-n unghiuri se respiră
După posibilități sau doar la
Intervale mari
Și dacă oricum
Nu iese nimic înseamnă că
S-au speriat păsările și zborul nu
S-a efectuat la înălțimea
Indicată de stas.

Portret

O jumătate de pasăre
Zăcea-n zăpadă
Cu piciorul stâng îndreptat către
Primăvară
Celălalt picior era
Totuși prizonierul iernii și
Inima nu putea să se smulgă
Singură
Sângele era prea slab
Pentru o jumătate de moarte
Deja instalată

Zăpada dormea indiferentă
La toate morțile ce ascundeau
Un soi de lumină
Tulburată.

Silvia Butnaru

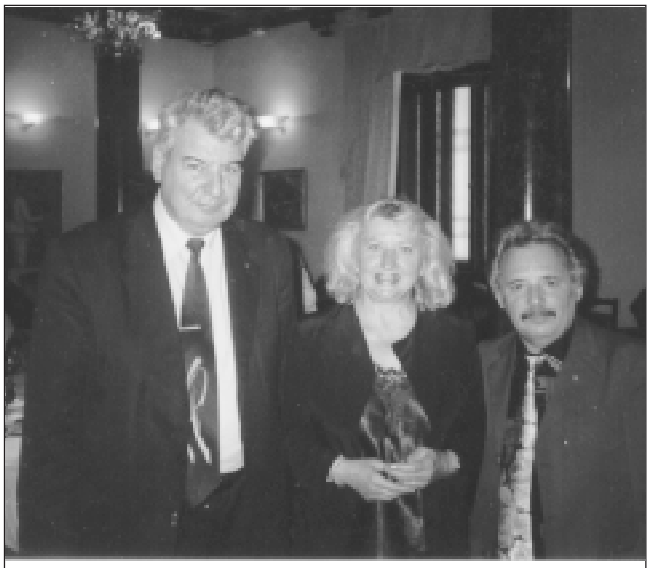

Mihai Cimpoi, Silvia Butnaru, Vasile Tărăţeanu
la Casa Vernescu (iunie 2004)

Încă...

te mai citesc –
te afli ascuns într-un vis
cartea celor „33 sonete imperfecte“
la „puberul divin“
închinându-ţi gândul trist,
iubirile – venere însemnate
de umbra unui g. istrate
„timid“,
un curcubeu iluminând
un timp rămas – Eternitate,

încă-s pedepse neplătite
şi rugul morţii stă uscat,
dar nu noi vom fi aceia
ce am trăit nemotivat,
un gust străin de-ndepărtare,
un trist ecou ca de sicriu,
o amorţită-nfricoşare
de nu mai ştiu
de-s mort sau viu,
dar,

încă, mai citesc o carte,
îmi mai doresc să te mai ştiu
scriind la masa cea de taină
hulubuind până târziu
şi luminat de vocea care
pe firul magic îţi zâmbeşte –
„timid“, tu buzoian, cu g. istrate
îţi „ciugulesti“ sonete din Sfânta Scriptură
lăsându-ţi timid, numele în literatură

încă, în preajma Sfântului Paşte
lasă-ţi gândul, noi versuri de naşte,
sub semnătura lui g. istrate,
trăieşte – scăpat de Poezie din propria-ţi moarte

încă… te mai citesc

Hulubi ce se ascund în rouă

când bluza
peste trup mi-o trag, ating
hulubi, ce-s gata să-şi ia zborul
şi mă cuprinde gândul peste prag –
îi văd în aerul din zori
tăind în larguri, norul.

ating cu vârful minţii, mâna
ce scrie versuri scurse peste noapte –
hulubi se lasă mângâiaţi
de-un gând rostit în şoapte.

ating albastrul zorilor cu rouă
şi albul dintr-un nufăr îl alint
cu vârful minţii, când şi noaptea plouă
trăirile iubirii – prelinse într-un mit.

hulubi, ce se ascund în rouă,
în dimineaţa rece dintr-un mit
şi-alintă zborul chiar când plouă
şi-albastrul cerului e iar umbrit.

hulubi ce se ascund în rouă…

Fac şi eu ce pot (!)

împrăştii o sămânţă sănătoasă,
cu origine daco-latină –
o-mprăştii scriind,
dăruind versului ce-a crescut în mine

*Silvia Butnaru – n. 1948, românca stabilită în Germania. Membră a Uniunii Scriitorilor, Membră a Asociaţiei Scriitorilor Români din Bavaria. Poetă.

Volume de versuri publicate: ***Orizontul infinitului***, Editura „Plural“, Bucureşti, 1995; ***Miraj paradoxal***, Editura „Amurg sentimental“, Bucureşti, 1999; ***Păcatul Cuvântului***, Editura „Amurg sentimental“, Bucureşti, 1999; ***Călător nicăieri*** – volum bilingv – Editura „Radu Bărbulescu“, München, 2000; ***Străluciri în rouă***, Editura „Danubius“, 2003.

din sămânța daco-latină
scriu, deplângându-mi neamul, lăudându-l,
traducându-l în scrierile neamurilor vecine,
în limba lui Goethe de exemplu,
și îmi citesc versul
auditorilor germani – place esența, muzicalitatea,
apare curiozitatea iar mirarea că românii
se ocupă și de literatură, de artă,
nu numai de nelegiuiri și hoții, îi miră –
fac și eu ce pot (!)
nu mă ascund roșind să rostesc
cuvântul românesc – mi-l port ca un stindard,
pribegind fără rost (ar spune unii),
dar pribegia își are rostul ei
sămânța crește și pe alte meleaguri – rodește,
se înmulțește,
crescând în ochii altor nații –
cum aș putea trăi altfel decât,
însămânțând primăverile,
versul scrisului meu românesc?
fac și eu ce pot…

elixir

când vreau cuvintele în vers să le așez,
din îmbinarea lor, dorințele revin –
pe filosofii greci în gând eu îi citez,
iar Bacchus îmi trimite un pahar cu vin

un elixir e vinul, Doamne!
lăsat de tine pe pământ
în seri târzii, în șir de toamne,
ciocnesc paharul cu-n cuvânt

și scriu chiar în răcoarea nopții
când totul stă în amorțire,
când visul trece peste alții
eu scriu, cuvânt spre nemurire

plutesc aiurea, fără știre,
mă-ntorc în zori în patul meu,
paharul sorb dintr-o sorbire
certându-mă cu Dumnezeu

când zorii veseli dau binețe
furia nopții nedormite,
mi-aduce-n prag cald, cu blândețe,
un elixir plin de cuvinte

un elixir e vinul, Doamne!

Ionel Bandrabur

VOLUPTATEA DE A SCRIE

Nu o dată, în tinerețe, aflându-mă în fața unei ispite cu sâni și șolduri, am făcut cale întoarsă și m-am așezat la masa de scris, renunțând la desfătarea de o clipă. Atunci a fost cumplit; îmi era teamă că va veni o zi când mă voi bate cu pumnii în cap și voi regreta. Și iată că a venit această teribilă zi, a senectuții, a anilor cu dragoste puțină, a anilor pe care cei mai mulți bărbați îi urăsc; și iată că nu regret deloc ceea ce am pierdut: scrisul mi-a oferit o dulce compensație, o voluptate și o fericire care nu se vor stinge până la ceasul din urmă.

* * *

Visurile de glorie se împlinesc doar pentru câteva talente norocoase, făcând însă căderea tuturor celorlalți scribi. În spatele fiecărui scriitor celebru se află mai multe mii de învinși.

* * *

A nu putea fi imitat este semnul negativ după care poate fi recunoscut un colos al literaturii. Toate încercările de a scrie ca Shakespeare, ca Faulkner sau ca Céline au eșuat.

* * *

Literatura este viață selectată la maximum: s-a trăit mult și s-a scris despre toate foarte puțin, esențialul; iar din ceea ce s-a scris timpul a reținut doar capodoperele, adică esențialul a cea ce era deja esențial.

* * *

Nu reproșați scriitorului că nu trăiește după norma comună: este în firea lucrurilor să fie așa, căci scrisul este o sihăstrie.

* * *

Contemplând bolta albastră și norii albi călători, un monah înalță rugăciuni către Dumnezeu, un poet își exprimă emoția în versuri, iar un gânditor lucid, cu viziune sumbră, cugetă la zădărnicia a toate câte există. În felul lui, fiecare se simte iluminat și împăcat, crezând că numai el posedă adevărul.

* * *

Scriitorul, voluptuos al cuvintelor, se aseamănă mult cu femeia: asemenea femeii, care în dragoste și maternitate dă totul, și el dă scrisului cele o mie de inimi ale sale.

* * *

Curaj, iubite confrate! Nu te rușina de a fi megaloman. Din momentul în care un scriitor încetează de a crede că arta sa îl va instala în Olimp, alături de zeii și zeițele literaturii universale, atunci e sigur că el, omul de talent, este deja copt pentru înfrângere și ratare.

* * *

Am fost, sunt și voi fi scrib: este o chestiune de genetică și nu de timpuri gramaticale.

* * *

La ce servește scrisul? La nimic. Este un mod de-a tăcea și de-a vorbi în același timp. Și, câteodată, când un vers sau o frază par a atinge perfecțiunea, este un mod de-a te vedea planând în azur.

*Leszek Szaruga**

Traducere

În dialectul graiului polonez, în foșnetul cuvintelor
în dialectul adevărului, în limba neînțeleasă
a demnității suntem
impronunțabili și ridicoli. Aici,
pe această bucată de pământ, în centrul Europei
suntem neputincioși: în acest creuzet,
pe această scenă ne pasă de tot.
Nimănui de noi nu-I pasă. Cineva
a scris pe un zid: am fost,
suntem. Traduceți aceasta în lituaniană,
gruzină, ucraineană. Traduceți aceasta
în limba care nu există, în toate
limbile mute
ale pământului.

Ce-i de făcut?

M-am născut abia ieri: ce-i de făcut? Îmi place
cuvântul viață și mă uit cum cad în prăpăstii
cascadele morții: ce-i de făcut? Îmi place
cuvântul libertate și scutur cu cătușele corpul,
calc pe circumferințele memoriei:
ce-i de făcut? Îmi place
cuvântul revoluția, presimt moartea și teroarea.
Presimt o nouă credință, care abia ieri
s-a dovedit a fi în temniță.

Partea cealaltă

dlui Adam Wazyk

Acolo, pe partea cealaltă,unde
mor ceasurile și se sting curcubeile,
unde semnele magice devin
citibile pentru cei neinițiați,
acolo, printre vocile nenăscute încă
de poeți, acolo, exact acolo,
răspund cu toată vocea - încă
o dată - toate versurile: cele
vechi și cele de mai târziu. Se amestecă
vocile lor.

Poeții bătrâni așeaptă în liniște
moartea. O cunosc din copilărie.

Între

lui Stanisław Barańczak

Între dreptul cuvântului și cuvântul
dreptului
se clocesc versurile
corbii albi ai speranței

Între forța dreptului și dreptul
forței
se vindecă strofele durerii
cresc arbuștii amari ai adevărului

Între glasul forței și forța
glasului
crește șoapta celor firavi
înaripați de nedreptate

Chipurile poetului

Poeții trăiesc azi mai mult ca versurile lor.
Chipul obosit al lui Rózewicz se scurge
La orizont. E seară, se stinge
Epoca. Poetul poartă moartea
În el. Contaminează cu el cuvântul
Alte chipuri ale lui răsar și apun
Pe planeta pustie. În camera obscură a tăcerii
Se developează clișeele versurilor în latină.

Încă o dată

trăiești în groapa ce crește
în gaura neagră a globului
într-o celulă tot mai strânsă
în ochiul întunecat al ciclonului

în țara supusă tensiunilor
fricii minciunii forței
dar asta e patria ta
durerea inimii tale lacrima
ce curge din ochii deschiși

undeva iarăi se aude o împușcătură
și din nou cade întunericul nopții
pe rana însângerată a pământului

încă o dată rămâi mut
sub privirea rece a stelelor
când poporul e tăcut și înfuriat
se ridică încă o dată

În românește de Nicolae Mareș

* Leszek Szaruga (numele adevărat – Aleksander Wirpsza). S-a născut în anul 1946 la Cracovia. S-a impus ca poet, eseist și traducător. A fost cunoscut, la început, la Cracovia, ca fiu al scriitoarei Maria Kurecka și al poetului Witold Wirpsza. A studiat filosofia și filologia polonă la Universitatea din Varșovia. În anii '70 ai secolului trecut i s-a interzis tipărirea și publicarea în revistele apărute subteran. Actualmente locuiește și lucrează la Szczecin, Varșovia și Berlin. Dintre volumele de poeme publicate, amintesc: ***Cu dinții strânși; Vremuri tulburi; Poeme; Finis*** etc.

Magda Ursache

PIXUL DE TREIȘPE

„Passon outre. Il ne sert a rien de gemir“. (André Gide)

L-am cunoscut pe Mircea Radu Iacoban în urmă cu ani buni (pentru mine nu chiar așa de buni), în redacția tinerei reviste „Cronica“, unde era secretar *general* de redacție, titulatură modificată în secretar responsabil, să nu-l atingă *câtuși de aproximativ*, cum spune un om politic, pe Comandantul Suprem.

MRI m-a introdus în știința ***Bibliei*** cu 31 se rânduri (nu cu 42, dar tot a lui Gutenberg). Pagina dactilografiată la 31 de rânduri fix trebuia transformată în cuadrați, ferească Sfântul Cuadrat să fi calculat greșit. Și mai era nonpareru', cum adaptaseră tipografii denumirea unui știft de plumb care înălța coloana, foarte util când cenzura ciupea din texte: nonpareille. Atunci și de-atunci gazetăria a acționat ca un drog asupră-mi, chiar după ce am rămas jurnalist fără jurnal. Ei, dar *toate vin și toate trec / Înainte Gutenberg!*

Știm cu toții că în vremi ca acestea (patologia socială, politică și culturală deține un spectru larg), gazetăria e pâine bună: ca reporter de front în războiul celor două portocale sau în războiul scriitorului român contra scriitorului român. Dușmăniile ieșene sunt pe viață și pe moartea celuilalt. Mai e și al treilea front de est, în războiul rece cu memoria, devenit uneori foarte fierbinte. Peste tot, subiecte gârlă: de dimineața devreme până târziu, în telenoapte, ai de unde alege. Îți mai trebuie însă un *pass-partout*, o cheie universală, măcar una de treișpe. MRI deține în trusa de pixuri (era să zic de pixeli) această cheie. Forțând metafora, e un pix de treișpe EXPRESIV, cu care montează și demontează bucăți de realitate imediată sau a-realitate sau i-realitate, multe petrecându-se într-un adevărat Absurdistan (mulțumesc, Dorin Tudoran!). America e țara tuturor posibilităților? Ba România. Tranziția asta e ca o cartelă reîncărcabilă.

Dețin și eu o rubrică fixă într-o revistă, „Oglinda literară“, pe care am intitulat-o ***Mânie liberă***. Unii spun că-mi stă bine mânioasă; alții mă sfătuiesc s-o las mai molcom: berlusconii (proprietarii dubioși de gazete) veghează. MRI a ales nu mânia (care îndoaie cuiul bătându-l), ci uimirea (*îndoi-m-aș și n-am cui*). Deși năucit „pe bune“ de haosmosul înconjurător, fapte incredibile, promisiuni incredibile, comportament incredibil, limbaj incredibil, *se preface* nedumerit în felul unui Creangă postmodernist (e și autorul unui film despre năzdrăvanul humulești*e*an, ***Un bulgăre de humă***) de ce vede: ***Să vezi și să nu crezi***, selecție publicistică editată de „Monitorul de Suceava“, 2006. MRI e dezamăgit, trist, ironic, nu și încrâncenat. Poate că falsa uimire țintește mai bine decât mânia care întunecă ochiul. Țintele? Relele mari și mici, multe și mărunte: iresponsabilitatea, amatorismul, ipocrizia, ignoranța, prostia. Dar și ne-simțul generalizat, pasivitatea, nepăsarea noastră cea de toate zilele, acel „cum o da Dumnezeu“ din gena română.

„România a trecut printr-un proces de desensibilizare progresivă, ajungând în pragul nesimțirii“ (citat de la pag. 22 a cărții).

Trăim în paradigma lui *de*: de-construcție, de-structurare, de-formare, de-sensibilizare, dez-umanizare, de-teritorializare, des-țărare. Un exemplu stupefiant de cădere mi s-a părut faptul că, într-o antologie de poezie, îngrijitoarea de ediție a preferat să pună puncte-puncte în loc de…patrie. Zicem ori scriem orice, setea și foamea de cuvinte verzi, prohibite atâta vreme, fac ravagii. Punctele de suspensie le păstrăm pentru patrie. Doar patria a ajuns cuvânt de rușine și de înjurie. Hârtia suportă orice, nu și vocabula asta: patrie.

Azi, a avea curaj înseamnă să pledezi pentru un mod de viață demn, civilizat, păstrat așa în ciuda crizelor tranziționare; a avea curaj înseamnă a fi normal, cum-se-cade. Și nu divaghez. Gazetăria lui MRI e o pledoarie pentru normalitate în vremi anormale (culmea e că normalitatea irită!), pentru echilibru, în plină derută axiologică, pentru respectarea proporțiilor. Nonconformism înseamnă astăzi să nu dai buzna „pe sticlă“ când nimic nu ai a spune, să nu prinzi ocazia (adică oportunitatea), să eviți polemicile necordiale și derapajele de limbaj.

Pentru că MRI a mers în lunga epocă a compresorului pe principiul *Fă-te frate cu dracu' până treci puntea*, mai vrea să împace verzele cu lupii și cu caprele. Aiasta nu se poate, gazetare! Spirit echilibrat, nu dă-n pamflet, preferă relatarea de-un comic trist, conștient că dracul de babă caragialescă știa că-i greu de îndreptat firul de păr creț. Altă explicație pentru acest echilibru ar fi formația de om de teatru care crede că societatea e un teatru unde se joacă de trei luștri, în lipsa legii lustrației, o

Peisaj din Arpașul de Jos

În fața porții

tragicomedie în multe perdele. Asta-i piesa! Și nu par a face teatru (în teatru) cu toții? Nu par actori? Și șefii de partide, și analiștii politici (câți or fi *per capita* de locuitor?) și de-formatorii de opinie. Marian Munteanu e construit după Coriolan Drăgănescu. Știu o fostă isprăvnicească care „răspundea" de cultură la Ieș', leit Chirițoaia, cu pălărie cu tot. Alta, o mițilică, o întoarce ca la Ploiești, prin(tre) două-trei partide. Femeia română o face și pe „Robin Hooda", și pe „Madama cu Camelii", și pe „nevasta lui Țepeș". Cât despre fostul primar al dulcelui târg, Simirad, personajul depășește orice fantezie de fictor. După ce și-a achiziționat bunuri pământene, cetățeanul nostru planetar a trecut la alt corp ceresc: deține titlu astral de proprietate.

Tandru cu câinii și cu mâțele, MRI e maliții cu semenii (și pe sine se autotachinează). Cu unul e însă radical, nu-i dă drept la replică, îl etichetează dur: *un nemernic*: Vasile Stati, autorul „scârbavnicului dicționar moldo-român". Avem de-a face cu o filă din *trădarea la români*. De știut și că acest Stati a fost exclus din Uniunea Scriitorilor Chișinău pentru că a plagiat dintr-un român, fără a-l traduce *pi moldovinești*.

De departe cel mai reușit e personajul colectiv: cetățenii de pe o terasă sau sătenii adunați în barul PALMIER Impex SRL (forme fără fond, dar și forme fără fonduri), consumând pe datorie și cronțăind semințe. N-am câștigat noi pariul cu agricultura, semănând peste tot (asfaltul, plaja, pajiștea) semințe prăjite de rromince? Bieții oameni sunt destul de speriați de câinii europeni cu facturi în coadă. Când în scenă intră niște sportivi în echipament alb, al căror autocar a eșuat (e știut: la noi, iarna nu-i ca vara, dar nici vara nu-i ca vara), acest personaj colectiv, destul de eurosceptic, trage semnalul de alarmă: „Bă, ăștia au venit să ne omoare găinile!" Propun concurs: îi provoc pe traducătorii noștri să transleze scena. Mașina Salvării, la care toți pun umărul s-o scoată din șanț, nu transportă o lehuză, ci micul gheșeft al românașului șmecher: un sac cu cartofi și-un tăbâltoc cu ceapă.

Deși autorul adoră secvența, fragmentul, nota de lectură succintă, subiectelul, mi-aș dori ca acest crochiu (să-i spun *moment*?) să devină o coșcogea piesă de teatru.

De altfel, MRI face gazetărie fără frontiere. Bobi-Bumerang (un Păcală de câine) e proză curată. Și ***La o bere***, și ***Ai mantirovkă?*** și câte altele. Sunt călcate multe granițe: cu eseul, cu reportajul, cu jurnalul de călătorie, cu „dosarul" (***Policier episcopal***). Autorul urăște seriile de bancuri (cu iepurașul), dar iubește anecdota spusă cu șart.

Asul din mânecă e memoria. Cu ea pensionarul recent stă bine. Memoria nu-i *o vanitate contemporană*, ca pentru Adrian Cioroianu. Deține o cantitate performantă de informație, cu care ne-a obișnuit din ***O cronică a Basarabiei***. Știți cine-i Chițu? Cel care l-a scos din slujbă pe Eminescu. MRI se luptă cu contrafacerea istoriei. Acest *Sonderbehandlung* – pentru „curățarea" valorilor – s-a tot practicat și se tot practică în Carpați.

La bătrânețe, deși a teoretizat controlul sentimentelor și luciditatea, MRI practică și confesiunea lirică: *son coeur mis à nu*. Soarta locomotivelor cu aburi îi sfâșie inima. Scrie despre ele patetic, așa cum ar scrie despre o specie de viețuitoare (un fel de cămilă ori balenă albastră), pe cale de dispariție. Mai puțin înțelegător e cu celelalte locomotive, ale limbii ce-o vorbim, judecând după frecvența cu care apar pe ecrane. Scriitorii, cei care țin la bogăția vocabularului, intră în segmentul orar *prime time* doar când mor în vreun accident. Numai Laurențiu Ulici, la moarte, a ajuns pe pagina întâi. Altfel, avem parte de tot felul de *mârlo-mahalagii* (mulțumesc, Constantin Călin!) care siluiesc limba română în direct. Și necuvântătoarele „vorbesc" mai bine decât Becali. Cât despre inventivitatea lingvistică, o, ea a cam dispărut și din înjurături.

Cum nu mai are pușcă, MRI e mai milos cu vânatul, cel din păduri, nu și cu ce-i cade în bătaia pixului: neointernaționaliști, neoprofitori, neoanalfabeți, dar – mai ales – noii oportuniști de serviciu: iacobini și saint-justi. În vânător se afla pitit un ecologist.

Subiecte, cum spuneam, gârlă. De la japcamentele numite *re-structurare prin lichidare* la maneliști („Ce simți în buzunar e telefonul meu": prostul gust e și agresiv, și tare-n decibeli); de la detractorii lui Pamfil Șeicaru la cei care ne-au procopsit cu î și cu â (deși, la noi, unde-i lege ortografică e și tocmeală, putem scrie elevat: a vârî); de la criticii de mare forță proletcultă re-brenduiți în universaliști la consumiștii pantagruelici de TV, cei cărora Cabral, un Brad Pitt de cafeniu, le spune la despărțire PA MULT!

MRI a încercat să parcurgă toată gama mirării, dar n-a epuizat prilejurile de uimire. Mă tem că vor urma multe, prea multe volume intitulate ***Să vezi și să nu crezi***. Ieri a mai căzut un corupt, am mai primit o lecție „în perspectiva integrării", Făt-Frumos Bombonel a ieșit la altă luptă cu Spînu, avantaj Spînu. Când am zappat, mai mereu cu efect de ruletă rusească, l-am obținut pe Irinel în palatul de cleștar și știrea că Monica e însărcinată, subiect de dezbătut nu nouă ci unspe luni de acum înainte; la un click distanță, ecranul era ocupat de eroina timpurilor noastre, Alina Mungiu, la concurență cu Elena Udrea.

Dacă berlusconii presei, Vîntu, Voiculescu, Sârbu, Patriciu etc. ne-or îngădui și nu ne-or da temă pentru acasă, om avea despre ce gazetări. Semne rele sunt destule, necesitând măcar intervenții pixuale, dacă nu chirurgicale.

Ioan Holban

BĂRBATUL CARE SCHIMBĂ CÂTEVA VORBE CU LUNA

„În acea noapte, undeva la periferiile Universului, în orașul cu un singur semafor, un bărbat se opri să schimbe câteva vorbe cu luna. Totul era o margine în acea noapte, totul era o buză înspre altceva. Nicăieri nu puteai afla un punct de care să te rezemi. Doar o tăcere continuă precum nesfârșirea picura de pe frunzele lucrurilor. Iar lucrurile înfrunziseră precum niciodată. Era pustiu în orașul cu un singur semafor, un pustiu rece, morbid, nelocuit de nimeni și de nimic, obez și antipatic, anonim și indiferent. Numai statuile din parc păreau însuflețite undeva în adâncurile lor de piatră. Numai statuile din parc păreau să-și fi făcut viză de flotant în acea geografie neobișnuit de statică. Printr-o spărtură a cerului, ca dintr-o nișă, pervers mascată în spatele a te miri ce, apăru, gravidă de non-sens luna“. În figura bărbatului care se oprește la un semafor dintr-un oraș pustiu, pentru a schimba câteva vorbe cu luna, se poate citi, la rigoare, un *autoportret în mișcare* al naratorului din textele volumului de debut în proză, semnat de Călin Ciobotaru; publicistul și poetul caută, acum în proză, un *punct de care să se rezeme* pentru că, iată, autorul se scrie pe sine în această carte, caută filtrul de percepere a lumii și a unui real în continuă mișcare browniană. Unde să se (re)găsească? În oniric, unde îl duce poetul, ca în prozele ***Planeta singurătății*** și ***Fabrica de îngeri din orașul cu sfinți***? Într-un real deconstruit, unde îl trage publicistul, ca în ***Ceasul cu cărare pe dreapta***, ***Lege privind protejarea patrimoniului național de îngeri***, ***Meditație de octombrie***, ***File din jurnalul unui alcoolic*** și ***Nichita Banilov și centaurul tăcut***? În structurile imaginarului, unde îl mână ficționarul, ca în ***Fecioara, oceanul și plânsul***, ***Cel Căzut pe Gânduri*** și ***Uitare***…? Deseori, literatura – știe Călin Ciobotari – e chiar *căutarea căutării*, cum spunea cândva Liviu Antonesei; de aceea și structura oarecum compozită a acestei cărți de debut, al cărei element profund de coerență e naratorul însuși: ca în fotografia de pe coperta a patra a acelui bărbat din fața semaforului, care începe să cunoască cerul „având ca model totdeauna pasărea și niciodată îngerul, imitând totdeauna zborul și niciodată plutirea, cum se deconspiră în ultima proză a volumului, ***Spre ziuă***.

Iarnă industrială

În teritoriul oniricului, explorat în prozele amintite, se petrec tot felul de lucruri ciudate care dau sens nonsensului și care fac să fiinţeze figuri și teme venite, parcă, din neantul ce se hrănește cu „sunetele dreptunghiulare“ și din tăcerea cu „carnea cenușie“; tema e una a întrebărilor și îndoielilor de fiecare zi: *lipsa de comunicare* sau, altfel, dialogul surzilor de care nu ne putem salva decât – spun oamenii de știință ai lui Călin Ciobotari – *fiind cât mai singuri*; e chiar – precizează aceștia – condiția supraviețuirii individului. Vom fi, poate, sugerează bărbatul singur de la semafor, o generație de supraviețuitori, trăind virtual, în pustiul rece al *orașului interior*, nelocuit de nimeni și de nimic, ne va fi țărâna ușoară, rămânând, în adevăr, pe deplin singuri. La fel, în ***Fabrica de îngeri din orașul cu sfinți***: „În orașul de pe marginea râului care nu ducea nicăieri locuiau foarte mulți sfinți. Stăteau prin calendarele religioase, pe pereții bisericilor, în icoanele de tot felul, în rugăciunile de dimineață, de amiază, de după-amiază și de seară ale localnicilor, în crucile pe care le făceau de câte ori se ivea vreun prilej, în înjurăturile lor și așa mai departe. Erau atât de mulți încât fiecărui orășean îi corespundea câte un sfânt, iar fiecărui sfânt îi corespundeau toți orășenii“. Convenția epică a acestor texte se rezumă astfel: „nimeni nu prea știa cum venea asta“ pentru că aici sunt abordate „chestiuni complet independente de concret și de realitate“, oamenii se ocupă cu trasarea unor locuri prielnice aterizării îngerilor și construiesc niște adăposturi în care ideile să-și tragă sufletul. În oniric, Călin Ciobotari descoperă sensul din non-sens.

Realul din prozele pe care și le circumscrie acesta în ***Planeta singurătății*** este, și el, unul dinamitat de fantasmagorie; iată portretul-robot al protagonistului acestor texte: George avea burtă și cărare pe dreapta. Burta era mare, iar cărarea șerpuia neregulat de-a lungul crestetului. Cum stătea așa, în fața calculatorului, părea un școlar, dintre aceia grăsuni, cărora mămicile le pun câte cinci pachețele în ghiozdan, pentru masa din pauza mare, rămânând toropite de îngrijorarea gândului că puișorul va sta flămând. Ochii, nu foarte mari, ba chiar mici în comparație cu dimensiunile trupului, de un căprui nici închis, nici deschis, aveau o nemaipomenită problemă. Din timp

în timp, se strângeau brusc, trăgând odată cu asta și celelalte trăsături ale feței. Era un tic pe cât de bizar, pe atât de haios, dând posesorului un farmec aparte. Părea oarecum inteligent când i se întâmpla asta; părea privirea unui intelectual est-european care, în clipele de disperare ideologică, își lipește brusc pleoapele, precum într-un refuz categoric, dar de scurtă durată, de a mai privi spre această lume viciată. Sau, dacă vreți, era ca și cum, în fapt de seară, bănuind că cineva te privește de la o altă fereastră, ai trage jaluzelele. Și apoi, nesigur, ca să verifici, le-ai ridica să te convingi că ai avut dreptate. Nu era băiat urât, George ăsta. Ba din contra: era un gras simpatic care încerca să profite din plin de bonomia și jovialitatea pe care o au cei supraponderali. Și el o avea din plin. Departe de a se simți complexat, făcea el însuși haz de situație. De fapt, făcea haz de tot și de toate. De toate, pentru că relația sa cu femeile era una specială. Ai fi spus că, neavând chiar un fizic de atlet, se mulțumea omul și cu ceva mai neacătării. De!, în limita posibilităților… Dar nu! George era un tip foarte pretențios. Avea gusturi, avea cerințe, ștachete peste care urmașele Evei nu puteau trece foarte ușor. Personajul acestui al doilea pact narativ al cărții lui Călin Ciobotari este *omul luat de valul imaginației*: el este, în fond, cel care descoperă cum poate fi regăsit timpul pierdut: prin eterna sa contabilizare de către un ceas uriaș, exact cât George, trăgând mereu cărare pe dreapta: „Fiecare ceas din această lume stranie și ticăitoare este un ceas cu cărare pe dreapta". Lumea reală din prozele lui Călin Ciobotari este una stranie.

Cele mai frumoase proze din ***Planeta singurătății*** se hrănesc din structurile imaginarului. În ***Fecioara, oceanul și plânsul***, Călin Ciobotari imaginează o vreme când „plânsul încă nu exista". Unde? Într-un sătuc de pescari de pe malul oceanului „cu bărbați gânditori aruncând năvoadele în apele adânci, cu femei spetite de muncă îndepărtând mereu și mereu aceiași solzi de pe aceiași pești, pentru o aceeași masă de prânz, și de dimineață și de seară. Cu țânci jucându-se plictisiți în nisipul uneori fierbinte, alteori rece precum oceanul, cu adolescenți pentru care fiecare zi semăna cu cealaltă, și fiecare vis se termina în zori. Viața era grea în acel cătun pescăresc, grea precum stâncile ce privegheau de cine știe când plaja murdară de alge. Și, cum plânsul nu exista pe atunci, când erau foarte triști, oamenii priveau întinderea de ape, iar fiecare val care îmbrățișa țărmul era un nesfârșit hohot de plâns, o uriașă lacrimă prelingându-se peste picioarele lor goale. Nu mai mult de 100 de suflete viețuiau pe acele meleaguri parcă uitate, parcă neinventate încă". Aici se naște Aziza, fiica pescarului Arie și a nevestei sale mereu posomorâte, Aza; Aziza se îndrăgostește de ocean, e *vândută* acestuia, se lasă posedată (iubită, distrusă) de ape pentru a-i reînvăța pe ai săi plânsul și lacrima. Va fi fiind mai fericită lumea care (re)descoperă plânsul? Proza aceasta se înscrie pe o linie care începe cu Eminescu, continuă cu Vasile Voiculescu și (ne)sfârșește cu narațiunile Deltei lui Tudor Dumitru Sava: e, parcă, însă, mai frumoasă pentru că autorul nu se lasă „vrăjit" de subiect, nu se abandonează cu totul în fantastic, trecând pragul dincoace, în analiza psihologică. În ***Cel Căzut pe Gânduri***, Călin Ciobotari scrie altfel poves-

În mahala

tea biblică a lui Adam și Evei: păcatul lor originar este acela de a fi călcat pe *pajiștea de gânduri*, nesocotind vorbele cuiva: „De veți călca pe pajiștea aceea, unul dintre voi va cădea pe gânduri. Și de se va întâmpla așa, atunci toate gândurile vor cădea pe voi. Iar căderile acestea vă vor umple sufletele de amărăciune". Oamenii sătucului de pescari reînvață plânsul care, iată, a venit din amărăciunea primilor oameni și din păcatul lor: din gând, pe acea pajiște interzisă, se nasc utopiile și distopiile lumii lui Călin Ciobotari. Care este chiar lumea noastră, ca în Uitare… unde oamenii sunt zăpăciți „cu tot felul de scenarii ireale"; protagoniștii sunt un domn Popescu și Stamate „care te dă pe spate", loviți, ca și țara românească unde își duc traiul, de *amnezofrenie*: o lume în care uitarea se strecoară „tiptil tiptil în viețile tuturor". Structurile imaginarului din prozele lui Călin Ciobotari sunt fie utopia (sătucului de pescari), fie distopia unei Românii lovite de amnezofrenie; astfel, „Bezmetici, singuri, triști, ai nimănui, românii călcau visători, lipsiți de griji, fără nici un sens, fără nici o direcție pe aleile anonime ale uitării. Uitau în secunda următoare că-i doare ceva, că erau grav răniți, că le era frig, și, în general, uitau că au senzații. Mereu înconjurați de obiecte necunoscute, inutile, scutiți de gânduri și gândire, lipsiți de rațiune și raționamente, de patimi și de pătimiri, de nostalgii, indiferenți la glasul mut al conștiinței, eliberați odată pentru totdeauna de liberul arbitru. Nu mai exista trecut, nu mai exista viitor, iar prezentul era mult prea scurt pentru a atrage cuiva atenția, Nici o acțiune voluntară nu mai tulbura apele faptului lor de a fi. Era bine. În sfârșit era bine…".

Planeta singurătății promite un prozator interesant, de urmărit cu atenție.

Adrian Botez

MARATONUL VRÂNCEAN CONTINUĂ*

Anunțam, în recenzia ***UN PROIECT RENASCENTIST*** (făcută la cartea monografie-antologie ***Virgil Huzum*** și apărută în revista „Viața Românească", Anul CI [101] aprilie-mai 2006, nr. 4-5), faptul că doi temerari scriitori-critici vrânceni, doi Don Quijote, **Mircea Dinutz** și **Al. Deșliu**, au purces la realizarea a ceva ce pare, în zilele și condițiile cultural-spirituale de azi, de neconceput, o „utopie fantastică": să realizeze monografii-antologii **despre toți acei scriitorii vrânceni contemporani care au marcat/marchează, semnificativ, literatura și cultura Vrancei**!!! – ca rezultat al unei ambiții magnifice și plănuiri colosale, în spiritul, de mult apus, al Renașterii italiene – **de a ști/spune totul despre toate/toți!**

Evident că mulți dintre cei care vor fi citit despre acest proiect au zâmbit, atunci – unii compătimitor, alții sarcastic, după cum le va fi fost firea și… fierea. Dar iată că cei doi Don Quijote, prin apariția celei de-a doua cărți din serie, monografia și antologia ***Ion Larian Postolache***, dovedesc că au luat lucrurile foarte în serios, că s-au înscris într-un **maraton miraculos**, într-o cursă contra cronometru, cu istoria personală și cu cea colectivă – sau, mai exact, că sfidează atât istoria personală și limitele biologice umane normale, cât și istoria contemporană, în care **actul cultural** tinde să fie asasinat de cel **politico-economic** – și, la un an după apariția primei cărți din serie, ***Virgil Huzum***, care părea, mai curând, o **scuză față de vremi**, decât o **promisiune față de eternitate** – ia viață și personalitate efectivă a doua carte a seriei. Anul și (cel puțin!!) „opul"! Cu alte cuvinte, celor doi Don Quijote nici nu le pasă că trăim în România anului de grație 2006 – și chiar reînvie, împotriva logicii istorice, Florența în Vrancea!!! De fapt, re-înființează, peste umorile prea personale și egoiste, aberante, ale umanității aflate „sub vremi" – **surâsul enigmatic al eternității**: ca niște alchimiști moderni, peste inerția noastră de a trata anomalia drept „normă de normalitate" – cei doi re-înființează „normalitatea normală" – re-înființează **sensurile culturale anistorice. Cursul sublim-evolutiv (și Cultul) al Spiritului Culturii.**

Lucrată cu la fel de multă dragoste și acribie științifică, pe 212 pagini – noua monografie ne prezintă un al doilea înaintaș al scriitorilor vrânceni de astăzi: după modestul și atât de demnul poet minor Virgil Huzum, urmează eruditul traducător și talentatul poet-baladist Ion Larian Postolache. Dacă acela era un reper **moral,** mai mult decât **estetic –** acesta este, în primul rând, un reper estetic. Excluzându-l, cu bună știință, pe înaintașul copleșitor, Duiliu Zamfirescu – cei doi scriitori de monografie-antologie, complementari (unul alcătuiește tabelul cronologic, colaborează activ la realizarea bibliografiei critice și caută sponsori, celălalt organizează materialul, îl fișează, îl selectează după cele mai severe criterii estetice – și-i dă **viața de pagină expresivă**), s-au apucat, de data aceasta, să cearnă mai mult aur decât nisip – ba chiar să înalțe în mâini, spre ceruri, respectabile pepite strălucitoare. E adevărat, după cum singuri ei recunosc (în josul foii de gardă), le-au fost de mare ajutor informațiile oferite de scriitorul C.D. Zeletin, prieten fidel și bun cunoscător al vieții și creației lui Ion Larian Postolache.

Structura generală a cărții corespunde, în linii mari, cu ce a fost anunțat prin prima monografie-antologie: a- **o biografie**, bine amănunțită și subliniată, prin surprinderea celor mai semnificative gesturi, umane și spirituale, ale lui I.L.P.; b- **analiza succesivelor volume de poezie** ale acestuia (la care se adaugă, cerut de expresia culturală a obiectului hermeneuticii – TRADUCĂTORUL de excepție, care a fost I.L.P., precum și MEMORIALISTUL); c- **antologia de texte poetice originale** (dar, evident, și de **texte traduse**); d- se dedică o secțiune specială **MEMORIALISTULUI** (care memorialist I.L.P., **și** după opinia noastră, chiar dacă nu și-a exercitat talentul în mod foarte sistematic și bine structurat , ci, mai curând, „pe apucate" – are o savoare cu totul deosebită…); e- urmează, conform canonului ante-propus, ***Interviuri. Amintiri. Evocări***; f- ***În oglinda criticii*** (scriu aici, despre I.L. Postolache: Dinu Flămând – ***Dicționarul scriitorilor români***, vol. III, ***M-Q,*** Editura „Albatros", București, 2001; „Informația Bucureștiului", 22 februarie 1969, p. 2; Dumitru Micu, „România literară", 18 sept. 1969, p. 8; Florin Muscalu, „Milcovul"***,*** supliment, aug. 1969; Mircea Iorgulescu, „Luceafărul"***,*** 24 febr. 1973; Florentin Popescu, „Viața Buzăului", 12 aug. 1973; Al. Raicu, „Rom. literară", 21 dec. 1972; A. Beldeanu, „Cronica", 26 ian. 1973; Al. Bîlciulescu, ***Extras din Conferința radio***, difuzată în mai 1983; Gh. Bulgăr, „Rom. literară", nr. 8, 1984; Sergiu Al. George,

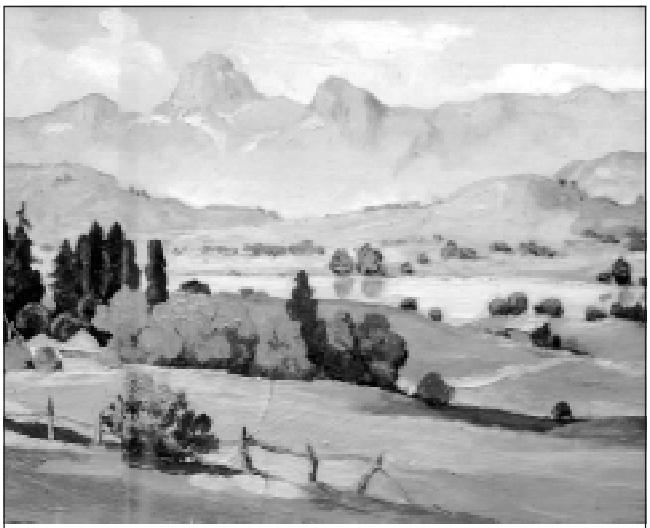

Peisaj de munte

* Mircea Dinutz și Al. Deșliu, ***Ioan Larian Postolache – schiță monografică – antologie de texte literare***, în seria ***Scriitori vrânceni contemporani***, Editura „Pallas Athena", Focșani, 2006

Cuvânt înainte la ***Imnuri Vedice***, trad de I.L.P.; C. Daniel, ***Cuvânt înainte*** la ***Poezia Egiptului faraonic*** și la ***Mahabharata***, trad. de I.L.P.; N. Balotă, „Rom. literară", 1974; Al. Balaci, în „Rom. literară", 22 oct. 1974; Dumitru Radu Popa, în „Tribuna României", din aug. 1975; Al. Stănciulescu-Bârde, în „Revista noastră", an VII, nr. 49-50-51/ian. – martie 1978); g- **Tabelul cronologic** (care se oprește, ciudat! – la 1986…); h- **fotografiile de album** (album de familie spirituală! – fotografii cu I.L.P. și C.D. Zeletin, N. Crevedia, Eugen Barbu etc. – precum și caricaturi făcute lui I.L.P. de George Catargi și fotocopieri de coperți ale cărților sale, ale dedicațiilor sale și către sine etc.) și i- **Bibliografia,** conținând, la rândul ei, secțiunile: A- opera poetică; B- antologii; C- traduceri; D- referințe critice (creația originală); E- referințe critice (traducerile).

Cine este, în definitiv, I.L. Postolache? Cum ni se spune în primul subcapitol al biografiei, intitulat ***Drumul de la obor la „Cazemata cu îngeri"***, este poet și traducător, născut la 18 noiembrie 1916, la Adjud-Vrancea („cu numele de botez Ion Postolache") – și, precum e regula (de aur…) la români, „dispariția sa fizică, la 7 decembrie 1997, a trecut aproape neobservată" – „De ce ne-am mira?" – glosează, amar, biograful….

Fiu de tâmplar, ca și Iisus, „având vocația prieteniei" – drumul său spiritual va începe într-o cvasi-anonimă comună Răstoaca, unde face școala primară – și-și va împlini instruirea medie la Liceul „Unirea" Focșani, apoi la Liceul Comercial din Focșani. Pentru a înțelege că istoria este și ironică, dar și sugestivă, autorii cărții semnalează două elemente aparent contradictorii, în realitate compensatorii:

a- pe de-o parte, că poetul I.L.P. urmează, silnic și scurt timp, nu Filologia – ci cursurile Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București – unde, însă, îi va avea ca profesori, „între alții, pe N. Iorga și Virgil Madgearu" – întâlniri intelectuale care l-au marcat, făcându-l atent asupra severității extreme a criteriului VALOARE…; și asta, în ciuda faptului că „La Academia Comercială și mai lipseam din când în când, dar la cafenea mai rar" – după cum singur mărturisește, în fragmentele sale memorialistice;

b- pe de altă parte, pe când se școlea la Focșani (înființând reviste dactilografiate în 5 exemplare, cu nume ciudate, de „Clasa a II-a", „Clasa a III-a", „Clasa a IV-a"…), l-a avut ca dascăl **tocmai pe Virgil Huzum** – „unul dintre primii săi sfătuitori literari": „Prin anii 1930, într-o seară, la o ședință a Ligii culturale, a citit versuri un tânăr înalt, un tânăr pe care îl vedeam în fiecare zi prin vitrinele mari ale unei farmacii, îmbrăcat în halat alb și meșterind printre flacoane, borcane și sticle…(n.n.: ca pe un nou Faust, ori alchimist…). Curând după aceasta, Virgil Huzum, pentru că despre el este vorba, a venit pentru o bucată de timp suplinitor la catedra de limbă franceză, în locul asprului profesor I.P. Rădulescu-Râmnic, care, fiind ales deputat, a trebuit să stea câteva luni la București. Noul nostru profesor făcea ore frumoase, că ai fi vrut să nu se mai sfârșească ora…" Și să mai spui că există doar hazard! Oare nu se recunoaște, aici, mâna destinului, care a îngăduit întâlnirea dintre cei doi, **Virgil Huzum**, respectiv **I.L. Postolache** – care-și vor preda/prelua ștafeta spiritului vrâncenesco-românesc?

Virgil Huzum îi vede și apreciază lui I.L.Postolache „un caiet cu cele dintâi versuri pe care le-am scris în viața mea" . O altă ironie semnificativă a vieții: un profesor de **Fizică-Chimie**, V. Bălănescu, îl recomandă pe junele poet profesorului de **Literatură română** – Al. P. Arbore, „director al liceului, pe acea vreme"… Iar prin dascălul Teodor Iordănescu, școlit la Leipzig, cu serioase cunoștințe de sanscrită („care-l va influența și forma pe viitorul traducător din marea poezie a Orientului") – îl va cunoaște pe marele sanscritolog care va deveni Sergiu Al. George (iarăși, o altă ștafetă: Sergiu Al. George **preia parte din biblioteca defunctului sanscritolog** Teodor Iordănescu… În lumea creată de Dumnezeu, nimic nu se pierde, ci totul se transmite și evoluează spiritual, atunci când lumea nu înnebunește…).

I.L.Postolache trece, creativ, pe la reviste focșănene deosebit de interesante și entuziaste: Revista „13", „Atacul", „Milcovul"…Astfel că inevitabilul se produce: în 1937, la 21 de ani, „tipărește primul său volum de versuri": ***Fluturi de bronz*** – „o agendă de licean" – cu clare motive împrumutate, de pe la simboliștii exhibiționiști ai vremii, tip Ion Minulescu…Deocamdată, reperele între care este de găsit I.L.P. par a fi „simbolism și romantism".

Din 1940, frecventează, în București ședințele cenaclului „Adonis", condus de poetul Virgil Treboniu – apoi este introdus de **alt tâmplar** (tâmplar–poet…), Cristian Sârbu, la ședințele „Sburătorului" Iovinescian. Apoi, între 1942-1945, lucrează ca reporter de război. La Sibiu, „preia conducerea săptămânalului «Curierul»". Învățase „șefia"… (și, în același timp, se integrase, aproape fără să-și dea seama, pe drumul lui cel adevărat, în poezia românească: NEOMODERNISMUL BALADESC). Așa că, între 1946-1953, în plin regim comunist, „înființează, împreună cu poeții Mihai Chirnoagă și Traian Chelaru, un cenaclu literar ce va exista în locuința sa din strada Dobroteasa" (p.10). Au participat la acest cenaclu „N. Crevedia, Ion Buzdugan, Mihail Strajă, B. Jordan, Octav Desilla, Nichifor Crainic, Radu Rosetti, C.D. Zeletin, G.G. Ursu etc." A avut ideea „unei istorii vii a literaturii române", folosind vechiul aparat de ex-fotoreporter de război… E drept că, prin întâmplarea anilor 1945-46, la Sibiu, unde conduce gazeta „Curierul" **–** întemeiază un alt cenaclu literar (frecventat de Radu Stanca, Ioana Postelnicu, Cornel Regman, Șt. Aug. Doinaș, L. Blaga etc.). Numai că atotvăzătoarea Siguranță Generală a Statului (suntem la granița dintre dictaturi... – între regimul antonescian defunct și cel comunist, care se plămădea de zor...), prin „domnii comisari Arghir și Pavluc", s-a înființat la fața locului – și… a re-adus „ordinea"… Mă rog, așa cum o înțelegea ea… (cf. ***Întru amintirea lui L. Blaga***, p. 130).

Și totuși, acolo, în Dobroteasa, poezia lui I.L.P. se aflase în interiorul zodiei ei adevărate: „voluptoasele tonalități epicureice alternează cu blândele melancolii pillatiene, cu egală predispoziție și rezultate estetice stimabile". Cu toate că, spun autorii cărții, I.L.P. s-ar părea că a avut mai curând structură de „secondant", înregistrator de mari fenomene seismice cultural-umane – și, prin aceste înregistrări, și-ar fi nutrit harul ascuns de memorialist, în primul rând – de „pedagog prin **mărturii** de cultură": (p. 37); „I.L.P. s-a aflat deseori în preajma unor mari scriitori, convins că rolul său este să asculte și să memoreze gesturi, replici, atitudini, cu gândul să le transmită, mai târziu, celor ce vor veni". După ce, mai sus, același scepticism, exprimat față de creatorul I.L.P.: (p. 20) „Un lucru e sigur: I.L.P. nu convinge niciodată, ca poet, pe temele mari, oricât de grave și pretențioase, când se simt, de altfel, și influențe din alte universuri poetice (neasimilate), dar și emfaza proprie, vizibilă și în structurile prozodice lucrate îndelung, cu efecte

scontate, nu neapărat în acord cu substanța poemelor". Și, dacă ajungem până la penibilele poezii ocazionale ale lui I.L.P. – tindem să dăm dreptate deplină autorilor monografiei...

Foarte înfipt și cenaclist de profesie, frecventează, între 1966-1973, cenaclul „G.Bacovia", cenaclul „G. Călinescu" – iar în 1971 „înființează și coordonează ședințele cenaclului literar «Tudor Vianu»", cu secretar tot focșănean (G. Negrea). Dar are și curajul ca, într-o epocă de intensă și atroce prigoană politică – de sorginte pur comunistă, de data aceasta (1955-1956) – să-i facă vizite nu doar cvasi-agreatului, de puternicii vremii, Arghezi, ci și intratului în totală dizgrație comunistă – lui Vasile Voiculescu (rămânem uimiți de ipostazele cam frivole, chiar libidinoase, în care pretinde I.L.P. că l-ar fi surprins pe marele ascet creștin…). Și are contacte intelectuale cu „neamțul", mai punctual decât ceasul – Lucian Blaga – cel nelipsit deloc de simțul umorului (despre Sadoveanu zice că „strașnic mai știe să tacă"...) – care-i vizitează pe cenacliștii din Dobroteasa.

Din 1971, când vine la Focșani, „datează foarte strânsele legături dintre I.L.P. și «Revista noastră», al cărei colaborator de marcă a devenit". Zămislește cenaclul „Tudor Vianu". Din dec. 1971, preia Conducerea Studioului de literatură al Universității din București – iar în 1972 „a reușit să devină […] membru al Uniunii Scriitorilor din România".

Mai curând decât poeziile, îi sunt primite, în aceste vremuri, traducerile (1974-1975): ***Poezia Egiptului faraonic, Nala și Damayanti*** (din ***Mahabharata***, tradus în colaborare cu soția, atât de devotata Charlotte Filitti), ***Moartea regelui Arthur,*** de Thomas Malory și ***Mesajul din Orient***, de Allama Mohammad Iqbal – considerat cel mai profund poet pakistanez, cel care l-a invitat, 2-8 decembrie 1977, la „Congresul Internațional , consacrat marelui poet oriental, în orașul Lahore. Cu acest prilej, lui I.L.Postolache i s-a conferit o medalie comemorativă". „L-au pasionat literatura ***Vedelor*** și ***Mahabharata***, poezia Egiptului faraonic, după care și-a consacrat energia și talentul pentru a traduce, împreună cu Charlotte Filitti, primul roman medieval de limbă engleză, ***Moartea regelui Arthur***, de Sir Thomas Malory, și, nu în ultimul rând, un volum reprezentativ din creația celui mai important poet pakistanez, Mohammad Iqbal, însumând aproape 20.000 de versuri și peste 700 de pagini de proză, dar – lucrul cel mai important – acoperind cu prisosință mari goluri culturale" – comentează Mircea Dinutz, într-un fel de acoladă-portal, în debutul subcapitolului V, secțiunea a III-a – **Traducătorul.**

Părea, în acești ani tulburi, de sfârșit de vremi, un răsfățat al sorții. De fapt, „singurul lucru minunat care i s-a întâmplat, în acești ani" – a fost „o sărbătoare organizată de oamenii de spirit ai Vrancei, corpul profesoral al Liceului «Unirea», mobilizat de Petrache Dima" – pe 14 noiembrie 1986…Omagiat fiind de Victor Crăciun, Al. Raicu, C.D. Zeletin, Alecu Ivan Ghilia, Radu Cârneci, Paul Cortez, Al. Clenciu – și primind mesaje omagiale, transmise de Arcadie Donos și Al. Husar – tot ce s-a spus/discutat acolo a fost înregistrat și tipărit, în 3 numere omagiale succesive, ale „Revistei noastre"… Apoi, la editura proprie – „Apollo" – îi vor apărea ultimele două volume de poeme originale: ***Mătănii. Catrene*** (1990) și ***Balade apocrife*** (1992) – plus traducerea integrală ***Mesaj din Orient***.

Apoi… au rămas proiecte, după o moarte în obscuritate, a celui care a împăcat ciudat „ipostaza de tehnician, proiectant, funcționar, atât de terestră – cu aceea a unui literat de vocație". Și a unui important, marcant om de cultură al românilor – am adăuga noi.

* * *

Al doilea subcapitol este intitulat ***Apus de soare cu… Fluturi de bronz*** – în care sunt analizate primele exerciții poetice, cam pestrițe, simbolisto-modernisto-postolachiene, și totuși, destul de profund ancorate într-un tradiționalism cam de paradă – exerciții aflate sub semnul influențelor evidente: din Ion Minulescu, Șt.O. Iosif, V. Voiculescu: „ici și colo, se aude vocea amară a lui Bacovia, pierdută între sonuri barbiene și armonii coșbuciene, colorate cu nostalgii și regrete". Dar „să recunoaștem unor versuri, dacă nu prospețimea, cel puțin acuratețea desenului și pregnanța cromatică".

Secțiunea a III-a – ***Poezia…când amurgesc zăpezile*** – precum și a IV-a – ***Poeme cu îngeri*** – nu înregistrează o simplă evoluție spirituală, expresivă, de „meșteșug" etc. – înregistrată în scurgerea timpului – ci modul cum, prin migrație permanentă, dintr-un volum în altul, de la un titlu la altul – poezia lui I.L.P. se distilează, se limpezește până la lumini de giuvaiere: autorul versurilor capătă, deci, treptat, progresiv, o tot mai înaltă conștiință estetică, o tot mai clară concepție despre menirea poeziei și poetului, vrăjitor și alchimist, în cosmos și în omenire. Aproape tot ce rămâne pe fundul creuzetului sunt, de fapt, **adevărate arte poetice**. De la ***Hronic (Divertisment)*** – 1941, prin ***Grădina de cactuși. Poeme*** – 1941 (despre autorul căreia Mircea Dinutz spune, la p. 24: „Poetul transmite stări, provoacă atitudini, emoționează, uneori convinge, cu aceeași recuzită stabilă de mijloace, maestru incontestabil al versului cizelat, ca la parnasieni, creator de atmosferă și de armonii, calități ce l-au servit atât de bine în ipostaza de traducător"), ***Orații. Poeme*** – 1972, ***Amurgul zăpezilor*** – 1982, ***Mătănii. Catrene*** – 1990, ***Balade apocrife*** – 1992 (trecând prin poemele- experiențe de război – ***Ieșirea din ceață. Jurnal de război. Însemnări***, 1985 etc.) – se aleg singure, prin propria lor esență interioară, parcă – poemele cele preacurate, capodoperele personale ale lui I.L.P. – prezente, firesc, și în micro-antologia realizată de cuplul cu perfect bun-gust, Dinutz-Deșliu: e vorba, în primul rând, de ***Balada lui Beizadea Tingire***, de ***Balada argintarului care a vrut să se facă vrăjitor, Balada grădinii de cactuși, Balada despre poetul singaporean, Balada despre întârziatul cardinal, Balada șlefuitorului de cuvinte*** – ultimele două fiind capete de drum spiritual ale Poetului-cu-Măști: de la pofta subterană și irepresibilă de viață și normalitate/firesc vital, fie și sub masca ipocriziei clerico-monahale, ricanată versificat de Chaucer, în ***Povestirile din Canterburry*** – la ascetismul „amicului Spinoza": „Poate de-aceea, noaptea, când scriu și-afară-i ceață,/ Și când – albaștri – fulgii îmi poposesc la geam,/ Mă fac să-mi vină-n minte c-am fost în altă viață/ Giuvaergiu cu faimă în port la Amsterdam". Mircea Dinutz găsește afinități clare între I.L.P. și Ion Pillat: „ca și înaintașul său, I.L.P. și-a exersat o virtuozitate de muzician, demonstrată inclusiv în ***Baladele*** publicate [...]" – dar și cu baladistul cincizecist Tudor Gheorghe-Ahoe – „autorul unor ***Balade singaporene*** (1970)".

La acest nivel, se vede munca de bijutier-hermeneut a lui Mircea Dinutz, care nuanțează semnificațiile subtile, uneori sarcastice, alteori grave, pilduitor-filosofice, ale textelor – aceasta mai ales la nivelul ***Baladelor*** – cărora le găsește rădăcini în „balcanismul" lui Ion Barbu (a se vedea inspiratele analize asupra nivelului semantic și prozodic, la ***Balada lui Beizadea***

Fete în crâng, primăvara

Tingire, la ***Balada argintarului care a vrut să se facă vrăjitor*** – dar, mai cu seamă, la ***Balada întârziatului cardinal***!).

Oarecum peste toate acestea, în poezia lui I.L.P. se adaugă, pe de o parte, sonurile grave ale frontului, războiului (în poeme precum ***Mormânt de erou necunoscut, Peisaj în negru major*** etc.) – iar pe de altă parte, mușcăturile epigramei cincinat-pavelesciene. „***Poeme de pe front*** reprezintă o secțiune cu totul aparte, nu numai pentru că izvorul de inspirație este necărturăresc, ci experiența directă și brutală a războiului, dar mai ales pentru că mijloacele de exprimare sunt sensibil diferite. Cel mai adesea versurile sunt despovărate de imagistică, simple și energice, nervoase și cu atât mai penetrabile“ – afirmă hermeneutul Mircea Dinutz, continuând cu subtile analize ale textelor cele mai reprezentative, grav-emoționante, cu valențe artistice căpătate prin împletirea „tonului evocator, aflat la granița fragilă dintre reportaj și literatură – cu relatarea voit prozaică“ (p. 19).

Concluzia hermeneutului (p. 30): „Fie că se întoarce spre trecutul mitic, spre dreapta cinstire a «graiului din hrisoave și cronici», căutând «jertfa iubirii», fie că se întoarce spre un trecut legendar în care «pistolul, flinta, calul și nagaica» fac bună tovărășie codrului, fie că se arată fascinat de evocarea apocaliptică a războiului în dimensiunea umană, spre amintirea morților căzuți în munții Tatra și a «noului răstignit» pe Golgota suferinței sale, I.L.P. își asumă toate ipostazele: de la studentul încărcat de vise la martir, de la haiducul îndrăgostit la ziditorul de mânăstiri, de la neînfricatul logofăt Mândru la pofticiosul cardinal aflat în întârziere. Două sunt constantele acestor texte: tema iubirii se suprapune aproape întotdeauna peste tema creației (cel puțin o presupune) și, în al doilea rând, pasiunea pentru trecut, unde se retrage ori de câte ori prezentul îi arată imaginea neconvenabilă a bătrânului neputincios, aflat sub semnul toamnelor apăsătoare. (...= Modelele baladești ale lui I.L.P. sunt, mai degrabă, autohtone: livrești și populare, în egală măsură) [...] Poetul se re-găsește, se re-cunoaște și se re-inventează pe sine, cu fiecare text-oglindă a unui Trecut fascinant și mereu surprinzător“.

Bineînțeles, într-o cultură ca a noastră, în care exista, până nu de mult, și încă mai există, un dispreț suveran față de traducerile **științifice și de har, în același timp,** tip Dan Constantinescu la Rilke (priviți, și în anul de grație divină 2001, sfidarea năucitoare a unui Miron Kiropol, care își permite să traducă una dintre cele mai grele poezii ale lumii, aceea a englezului John Keats, declarând sinistru de senin, în ***Cuvânt înainte***: „Nu cunosc limba engleză […] Ei bine, îndrăznesc [n.n.:să-l traducă pe Keats], cu ajutorul unui text francez, literal, curățel, mediocru […] . Cred că reușesc perfect să-l redau în limba noastră [n.n.: pe Keats]“… ; și, într-adevăr, reușește să-l mutileze perfect: în loc de ceea ce-ar fi trebuit să sune paradisiac, în sensul, să zicem: „Eternă bucurie-i Frumusețea“ – prin „traducerea“ [!!!] lui M.K. devine cvasi-satanic: „Lucrarea Frumuseți-i râs etern“…) – traducători de excepție, cu harul de a trece peste „blestemul Babel“ – precum George Coșbuc, Șt. O. Iosif, George Murnu, Ion Frunzetti, Ștefan Aug. Doinaș, Sergiu Al. George ori **Ion Larian Postolache** sunt rarități, excepții, care trebuie trecute în pantheonul românesc – și, de aceea, înțelegem entuziasmul autorilor, când vorbesc de traducătorul nu doar din engleza veche, ci și din sanscrită sau pakistaneză: „Marele îndrăgostit de luminile Orientului, împătimitul de cultură, cel care a probat – în acest plan (n.n: al traducerii limbilor Orientului) o constantă vocație pentru valorile trecutului, I.L.P. a lăsat urme adânci în cultura română, prin ceea ce a tradus și nu prin creația sa originală, cu toate că unele texte – balade și catrene – ar merita repuse în circulație. Chiar într-un asemenea context ingrat, congestionat de fracturiști și pleziriști, acrobați ai unei acute lipse de idei, rătăciți în calea luminii, cavaleri fără armuri și idealuri, trufași și împiedicați de umbra lor orgolioasă, jalnici cârpaci a ceea ce mai este omenesc în noi, o antologie făcută cu discernământ ar putea să ne restituie un poet cel puțin onorabil, care să ne întoarcă la adevărata poezie“(p. 34).

Da, și noi credem că acel învățăcel orfic, care i-a răspuns lui V. Voiculescu (cf. ***Întâlniri cu V. Voiculescu***, în revista lui Florentin Popescu – „Colibri“**,** nr. 13/1990, apărută la București), la întrebarea „–Tu ce scrii, Postolache?“ – „Scriu poezie clasică, maestre. Parcă mi-e mai aproape de inimă“ – și căruia același V. Voiculescu, după lectura lui I.L.P. din propria traducere, direct din sanscrită, a celei mai metafizice cărți – ***Rig-Veda***, Cartea a X-a, cap. 129 – ***Imnul Creațiunii*** – i-a spus, după o prealabilă lecție despre traducerea ***Vedelor:*** „– Să știi că ți-a reușit. Am încercat și eu într-o altă metrică. Am impresia că a dumitale este mai bună“ – merită ceva mai mult chiar decât i-au putut oferi cei doi bravi și gravi, harnici „florentini“ din Vrancea: merită pomenit și exemplificat în manualele elevilor (cel puțin în Vrancea, dacă nu în întreaga Țară a Românilor!) – ca exemplu de profesionist desăvârșit-responsabil al culturii românești și al eforturilor acestei culturi de a-și integra cele mai înalt-spirituale culturi ale Terrei tuturor timpurilor.

La muncă de ocnaș s-au supus, singuri, cei doi autori, Dinutz-Deșliu – dar fără o astfel de muncă de minerit în literatura română, nimeni n-ar fi avut habar, acum, de un Virgil Huzum ori chiar de un I.L.P. – iar peste câțiva ani de la moartea fiecărui/oricărui scriitor, cât de dăruit cu harul dumnezeiesc al Creației ar fi el, s-ar așterne uitarea ucigașă, fără astfel de DEȘTEPTĂTORI AI CONȘTIINȚEI AXIOLOGICE, A VALORILOR NEAMULUI ROMÂNESC. Reverență, admirație și recunoștință cuvine-se unor astfel de luminoși devoți, cristici muncitori ai culturii române!

Mircea Dinutz

DRUMUL SPRE CENTRU*

Florinel Agafiței a stabilit deja câteva mici recorduri: cinci volume de proză și tot atâtea premii la nivel național (Piatra-Neamț, Cluj, Alba Iulia, Călărași, Timișoara), obținute în doar șase ani, la care se adaugă ***Simbol și simbolizare indiană în sculptura lui Constantin Brâncuși*** (2001), teza de doctorat susținută cu doi ani înainte la Universitatea „Al. I. Cuza“ din Iași, ***Accepția indiană a simbolului în opera lui Mihai Eminescu*** (2004), premiată – și aceasta – la Cluj cu trei ani mai devreme și, iată, cu puțin timp în urmă, un volum cu un titlu pe deplin lămuritor, ***Itinerarii spirituale*** (2006), dar cu texte greu de clasat: eseu, confesiune, memorialistică, ficțiune, într-un mixaj ce nu scade cu nimic capacitatea lor de seducție.

Natura dual㠹 a autorului (omul de știință, înclinat spre certitudini și artistul fascinat de mister, proiectat – cu de la sine putere – într-un spațiu aflat la interferența imaginarului cu realitatea) este divulgată începând cu citatul asumat din Vittorio Alfieri (1749 – 1809), autor ce a reunit, în personalitatea sa, spiritul iluminist (cârtitor) cu neliniștea romantică (creatoare). Asemenea personajului din romanul ***Haita***, autorul acestor „itinerarii“ poate să spună și de această dată, fără să deformeze prea mult adevărul: „sunt pradă imaginarului, întotdeauna am fost prada lui“.

Agafiței știe mai bine ca mulți alții că orice călătorie înseamnă inițiere, presupune aventura (spirituală, în orice caz), încercarea forțelor, confruntarea, cunoașterea de sine. Însăși lectura sau simplul exercițiu de imaginație reprezintă, într-un sens major, o aventură sui-generis, o evadare din cotidian, o ieșire din timpul profan, și – în mod cert – o depășire a lumii senzoriale, în căutarea unei râvnite stări de liniște interioară. În acest sens, experiența yoghină este o șansă reală de a reveni „la izvoarele gândirii primordiale, în vederea primenirii sinelui“. Așa se explică revolta eseistului împotriva spiritului occidental care așază yoga „sub semnul nefast al unei publicități cu limpezi intenții deformatoare“, alterând astfel sensurile, adânci ale yoghismului autentic.

Este mai mult decât evident că o asemenea metodă îi permite personajului –narator să se desprindă, de câte ori dorește, de timpul și din trupul său, pentru a plonja – de pildă – pe malul lacului Titiaca (Peru), pe urmele scriitorului Ernest Hemingway (Cuba), în Haiti, „lăcașul păcii“, unde-l impresionează negresele cu ochi albaștri și scenele de extaz colectiv (ritualul Woodoo), pe malul canalului panamez, apoi în Barbados, „insula uraganului“, moment ce coincide cu despărțirea de „spațiul spiritual al arauacilor amerindieni“, un mic popas în Thailanda, „țara liberă“, „patria surâsului“, poate și pentru că nu a cunoscut vreodată binefacerile culturii europene sau în Trinidad-Tabago, unde vegetația abundentă, mulțimea arborilor și a florilor multicolore, pământul „plin de colibri“ îl fac să se simtă eliberat de vitregiile timpului istoric și ale cotidianului.

Mai întotdeauna când se confruntă datele istorice, verificabile sau, cel puțin admisibile, cu datele mitului capabile să provoace spiritul uman prin faptul că sporesc misterul lumii (trimiterea la Blaga este explicită), Florinel Agafiței se situează decis de partea misterului și a mitului. Așa se întâmplă, de exemplu, atunci când locul vizitat, cu ochii imaginației creatoare, este Tibetul, cu marele său mister, lumea Shamballei, înțeleasă de mulți ca „o comunitate a ființelor perfecte“. Conștient de faptul că, încă din antichitate, s-a avansat deseori ideea existenței unor „centre spirituale înalte“ ce dirijează destinele omenirii, „călătorul“ de aici se întreabă cu toată candoarea dacă Shamballa ar putea avea o realitate palpabilă. Bazându-se pe vestigiile scoase la lumină de arheologii orientali, între care mai importante par să fie cele descoperite în 1892, la Khotan („Gandhari Dhammapada“), admite că nu e vorba de o realitate strict spirituală și că ipoteza unei realități istorico-geografice ar putea fi îndreptățită.

Vom lua un alt exemplu edificator pentru modul de a gândi și a simți al autorului acestei cărți. Plecând de la ***Biblie***, dar și de la câteva izvoare istorice coroborate cu legendele legate de regatul ebraic condus de Solomon și cel fenician aflat sub conducerea lui Kiram I, în secolul al X-lea î.Hr., încearcă să stabilească niște filiații între templele Soarelui și Lunii, aflate la Cuzco, în Peru și templul lui Solomon, egal acelora în strălucire și în rafinament, considerând că Ofirul ar putea fi o localitate antică de pe teritoriul de astăzi al Republicii Peru. Florinel Agafiței nu ia în calcul ipoteza lui Sabatino Moscati (***Lumea fenicienilor***, 1959) care plasa Ofirul pe teritoriul de astăzi al Yemenului sau al Somaliei, ci pare ferm convins că inscripțiile feniciene și ebraice găsite pe teren peruvian îi dau dreptate. Se referă, cu deosebire, la inscripția găsită în 1872, la Paraiba, unde se precizează că la 950 î.Hr. sidonienii au sosit, după doi ani de călătorie pe mare, în „țara munților“ aducând aici „obiectul sacru“ ce ar putea fi – în opinia autorului – Chivotul cu legile lui Moise.

Cine se vrea cât mai aproape de zona primordială a mitului nu poate fi decât de partea naturii în confruntarea acesteia cu omul civilizat și cu istoria: „Fără îndoială, stăpânirea omului asupra naturii este doar una materială, nu și spirituală. Dominația asupra naturii se face materialicește, modelând mai puțin frumos […], mai puțin durabil decât aceasta“. Probabil acesta e motivul pentru care personajul-narator ale acestor narațiuni eseistice „navighează“ cu voluptate în acele teritorii în care ființa se confundă cu eternitatea naturii sau cu dimensiunea

* Florinel Agafiței, ***Itinerarii spirituale***, Editura „T.“, Iași, 2006

sa mitică. „Dacă vrei să te pierzi de lume aici – gândește el în Haiti –, locul este mai propice ca oriunde“.

Enigmele îl atrag din aproximativ aceleași motive, dar în primul rând pentru că îl obligă să dea deoparte vălul aparențelor, să caute semnele unei realități esențiale, ce abia se lasă intuită. Un posibil fenomen ufologic petrecut la Nănești (Vrancea), între apele Putna, Siret și Râmnic, îl determină să observe că – dincolo de informațiile obișnuite în asemenea cazuri – reacția privitorilor merită o atenție specială: „priveliștea nu inspiră teamă, ci, dimpotrivă, calm, plăcere, liniște“. În altă parte, cu o mândrie abia strunită, ia în discuție – cu toată seriozitatea – varianta ca Henri Coandă să fie creatorul „farfuriilor zburătoare“, susținând cu tărie că acestea ar fi create pe pământ și nu în alte părți ale universului, ceea ce nu-l împiedică să se întrebe, retoric, la final, răsturnând paradigma abia încropită: „…cum rămâne cu relatările privind același fenomen, încă din antichitate?“.

Cu aceeași nestinsă curiozitate, abordează paradoxul Einstein-Podolsky-Rosen, luând în discuție *Experimentul Philadelphia*, mărturiile rămase, consecințele nefaste, notând cu (firească) mândrie că românul N. Tesla a fost implicat alături de Einstein, dar – mai mult – „s-ar fi opus folosirii – în experiment – a omului“, ceea ce a dus apoi la victime nedorite. Florinel Agafiței nu renunță la luciditate, dar nici nu se abandonează cu totul acesteia. Comentând enigmaticele „cranii de cristal“, artefacte ce au o vechime cu mult mai mare decât istoria cunoscută omenirii, găsește – cu ușurință – limitele teoriei darwiniste, alunecă discret peste teoria creaționistă, reținând, nu numai pentru frumusețea demonstrației, câteva elemente: 1. imposibilitatea omului modern de a realiza așa ceva cu mijloacele tehnologiei cunoscute, oricât de sofisticate; 2. calitățile uimitoare ale acestor cranii de cristal, ce nu admit vreo explicație rațională, la nivelul cunoștințelor de astăzi. 3. superioritatea calendarului „venusian“ asupra celui iulian și gregorian; 4. în sfârșit, faptul că aceste cranii de o formă desăvârșită, realizate cu multe mii de ani în urmă, „prezintă dispoziția și osatura craniului omului din zilele noastre“. La final, nu ni se dă o soluție, ci doar o temă de meditație, demnă de un prolific autor SF sau, mai simplu, a unui om cu mintea eliberată de orice prejudecăți: „e posibil ca maimuța să reprezinte o clonare ratată, iar omul, una reușită?“ Nu e greu de intuit scenariul… Între textele ce se apropie de realitățile românești aș cita aici ***Peleșul, minunea din Carpați*** și ***Pelișorul – un palat mai mic***, de unde aș reține că profesorul-vizitator se află – categoric – la limita greu perceptibilă între realitate și ficțiune, în ipostaza celui care privește tabloul principesei Maria. Asemenea lui Egor Paschievici, personajul din ***Domnișoara Christina*** (M. Eliade), acesta intră în dialog cu tabloul „frumoasei blonde de care se îndrăgostise o țară întreagă“. Dispariția acestuia nu face decât să întrețină misterul de care prozatorul are atâta nevoie.

Puținele rezerve pe care le am se referă la o – probabil – insuficientă informație, ca în eseul ***Zalmoxis, simplegadele și Moș Crăciun*** sau la câteva elegii rostite cu câteva note mai sus decât ne-ar permite – cred – opera lui M. Eminescu și M. Eliade. În primul caz, am convingerea că valoarea textului despre simplegade ar fi crescut simțitor dacă autorul ar fi consultat studiul lui Carlo Tegliavini, ***Originile limbilor neolatine*** (1963), unde acesta face un întreg istoric al sărbătorii Crăciunului, sau dacă ar fi luat în considerație – ca ipoteză – punctul de vedere al lui Reys Carpenter conform căruia originea cuvântului ar putea fi „zalmos = piele“ și „olxis = urs“. În acest sens merge demonstrația lui Ioan D. Denciu în ***Rătăciri esențiale*** (2002), ce reactualizează textul lui Porphyrios ce relatează că, la naștere; i s-ar fi aruncat pe cap lui Zalmoxis / Zamolxis o blană de urs, ritual echivalent unui botez.

Mă asociez necondiționat punctului de vedere exprimat asupra „arhetipului Eminescu“, împărtășesc aleasa prețuire a autorului față de opera acestuia, dar am serioase îndoieli că putem spune, fără să clipim: „sub greutatea operei lui Eminescu“ s-a produs „metamorfoza conștiinței estetice a lumii!“ sau că îl putem considera un filosof original, cu atât mai mult cu cât acest lucru nu scade și nu sporește cu nimic valoarea de excepție a poetului și gânditorului. Indiscutabil că opera sa reprezintă o sudură aproape perfectă între reflecția filosofică și visul poetic, dar asta nu ne dă dreptul și nu ne obligă să supralicităm. În sfârșit, cu toată admirația pe care o am față de personalitatea complexă a lui Mircea Eliade, cu toată considerația pentru romanul ***Maitreyi*** (1932) mă îndoiesc că putem merge până acolo încât să o declarăm „o carte epocală“. Oricât de sincere ar fi, oricât de bine intenționate, asemenea exagerări aduc o ușoară umbră asupra unei cărți vii și antrenante, spectaculoase și fermecătoare, în același timp. Scrisă cu armele eseistului, până la un punct, dar și cu instrumentele exersate ale prozatorului, cele douăzeci de texte sunt uimiri, provocări, călătorii în timp și spațiu, victorii asupra a ceea ce este perisabil și fragil în ființa umană.

Ca orice act spiritual profund, cele mai bune texte ale acestui volum de numai 78 de pagini ne ajută să ieșim din zona profană, să ne regăsim drumul spre „centru“, acel centru de care vorbea însuși Mircea Eliade: „Orice drum spre înțelepciune sau spre libertate – spunea acesta – este un drum spre centrul ființei tale“. Aș spune că aceste ***Itinerarii spirituale*** completează în mod fericit o bibliografie deja semnificativă a unui intelectual cu generoase disponibilități și deschideri în spațiul eseisticii și al ficțiunii.

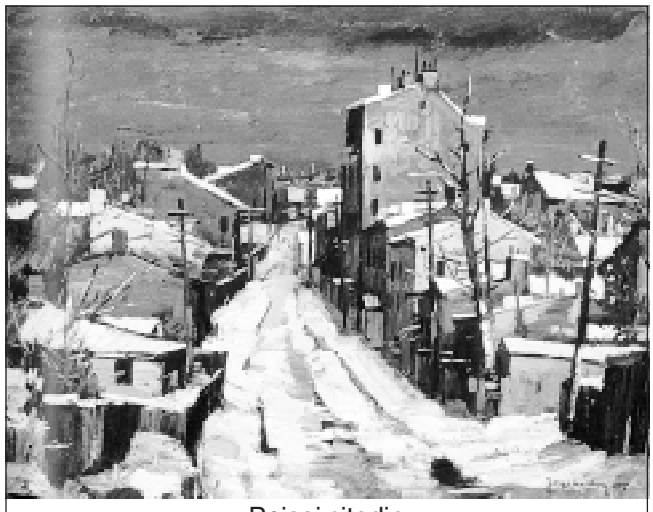

Peisaj citadin

Mircea Dinutz

O PERSPECTIVĂ GENEROASĂ ASUPRA ARGOULUI*

Găsim într-un ***Dicționar de științe ale limbii***, apărut la Editura „Nemira", în 2005, sub semnătura Angelei Bidu-Vrânceanu, următoarele delimitări ale conceptului de argou: „Limbaj codificat, înțeles numai de inițiați. Este utilizat de grupuri sociale relativ închise, care se opun convenienților (elevi, studenți, soldați, pușcăriași), grupuri care vor să se delimiteze de alți vorbitori", adică tocmai ceea ce știam cu toții că ar fi argoul, așa cum a fost pus în circulație. Nu știu dacă Miorița Baciu Got a pus la îndoială acest adevăr în punctul de plecare sau, mai degrabă, lucrurile au căpătat o altă fizionomie pe măsură ce înainta investigația. Cert este că rezultatele obținute sunt cu adevărat interesante și merită din plin atenția specialiștilor care ar avea destule motive să privească cu toată seriozitatea un atare punct de vedere, chiar dacă de la susținerea tezei de doctorat pe această temă, sub îndrumarea regretatului profesor Romulus Todoran, au trecut aproape trei decenii și unele observații ar fi trebuit să fie puse în acord cu cercetările în domeniu din ultimii ani.

Într-un ***Cuvânt-înainte***, profesorul universitar dr. Mircea Borcilă de la Universitatea din Cluj-Napoca, autorul unor remarcabile studii de stilistică, poetică și semiotică, apreciază ***Argoul românesc*** (2006) sub semnătura Mioriței Baciu Got pentru că propune „o abordare multidisciplinară a fenomenului argotic" într-o viziune integralizatoare, generoasă și aplicată, atât în plan teoretic, cât și în plan practic. Autoarea însăși își anunță intențiile polemice în ***Introducere***, când respinge ca inoportune punctele de vedere ale Valeriei Guțu-Romalo (***Corectitudine și greșeală***, 1972) și ale Elenei Slave (***Limbajele profesionale, argourile, jargoanele***, 1972), care împingeau argoul spre periferia limbii, având cel mult caracter de „licență lingvistică".

Miorița Baciu Got, în acord cu obiectivele anunțate încă din titlu, își fixează câteva repere teoretice, în jurul cărora glosează cu aleasă competență, precizând, distanțându-se, nuanțând ori de câte ori se impune, după care trece la explorarea atentă și riguroasă a fenomenului argotic românesc, delimitat în timp și spațiu, evoluat în toate componentele și la toate nivelurile sale de manifestare. Având asemenea obiective, precizează încă de la început că fenomenul argotic, nu neapărat autohton, este strâns legat de dimensiunea socială, că este vorba despre o activitate liberă și creatoare, că reprezintă „expresia vorbitorilor care ajung la o conștiință comună și la sentimentul unui destin solidar", un „joc" al limbii și gândirii diferitelor categorii de vorbitori ce caută să comunice *afectiv*, în primul rând, investind cuvintele și grupările de cuvinte cu o expresivitate sporită, născută din nevoia permanentă a vorbitorilor de a inova, de a se primeni la nivelul expresiei.

E momentul să observăm capacitatea autoarei de a stăpâni un material lexical imens, dar și instrumentarul necesar unei duble operații (de analiză și sinteză) printr-o disciplină intelectuală concretizată printr-o rigoare exemplară, într-o fericită întâlnire între intuiție și metodă. Cu asemenea ținte ambițioase, autoarea și-a structurat cartea în două secțiuni: prima, ce cuprinde „un corpus de premise teoretice minimale, necesare abordării fenomenului investigat", ceea ce-i asigură o bază teoretică fecundă pentru abordarea argoului românesc, pentru ca în cea de-a doua secțiune, ajunsă la partea practică, să studieze modul în care se formează termenii argotici, rațiunea lor de a exista, modul de manifestare și funcțiile lor fundamentale.

Respingând ideea că *argoul* e un limbaj ezoteric, limitat la grupuri sociale închise sau că ar fi „licență lingvistică", cum susține Valeria Guțu-Romalo, că ar fi un aspect periferic al limbii, pe cale de dispariție, cum susținea Elena Slave, autoarea acestui studiu avansează și argumentează ideea, foarte precis articulată, conform căreia ARGOUL este un „limbaj de conotație", dinamic și viguros, capabil să se înnoiască „ad infinitum", un veritabil STIL ARTISTIC ce oferă o sursă practic inepuizabilă de alimentare a vocabularului unei limbi, conferind acestuia culoare, savoare, plasticitate. Convinsă că *limbajul argotic*, aflat într-o continuă mișcare creatoare, poate să fie inventariat și descris, își exprimă speranța că vom reuși – până la urmă – să elaborăm un dicționar al cuvintelor de argou, în genul celor pe care le au francezii încă de acum patrucinci decenii: G. Sandry și M. Carrère – ***Dicționar de argou modern*** (1953) și G. Esnault ***Dicționarul istoric al argoului francez*** (1965). Acesta pare să fie unul din scopurile mărturisite ale prezentei apariții editoriale.

Pentru a-și putea proba afirmațiile, autoarea alege, deloc întâmplător, ***Groapa*** lui Eugen Barbu, ce beneficiază de o foarte atentă investigație. *Argoul barbian*, semn al libertății de gândire și expresie, este înțeles – în egală măsură – ca instrument de comunicare și caracterizare a personajelor din „groapa" Cuțaridei, cât și ca formă de expresie a creației literare în textul narativ. Evident, în literatura cultă, *argoul* este rodul unei filtrări lucide, rodul unei atente evaluări artistice, cu efecte scontate în planul receptării. Este de luat în seamă pronosticul autoarei care apreciază că, pe măsură ce va trece timpul, vor dispărea diferențele la vedere dintre *limbajul artistic* și *cel argotic* și că, la un moment dat, termenii argotici vor pătrunde masiv în limba literară, împrospătând-o și revigorând-o.

Miorița Baciu Got face delimitările necesare între componentele limbii, subliniind relațiile subtile și fertile

* Miorița Baciu Got, ***Argoul românesc. Abatere de la normă și expresivitate***, Editura „Corint", București, 2006

între acestea, cu observațiile și argumentele – cele mai pertinente, cu exemple probatoare, ținând cont – înainte de orice – de cota expresivității. Ori de câte ori crede că e necesar, autoarea cercetează și, dacă e cazul, polemizează cu unele puncte de vedere ce se cer re-considerate și neconforme, în opinia sa, adevărului științific. Spre exemplu, pune sub semnul întrebării existența *argoului studențesc*, arătând că – în realitate – e vorba doar de un limbaj tehnic din care *argoul*, eventual, își selectează termenii. Dar, indiferent de zona de unde se alimentează sau de procedeul de împrospătare a limbajului argotic, *funcția estetică* a acestuia din urmă se întrepătrunde cu *funcția de expresie* și *cea de comunicare*.

În altă parte, demonstrează – cu exemple edificatoare – răspândirea rapidă a termenilor argotici de la o limbă la alta, precizând că *argoul internațional* se bazează, în esență, pe elemente nonargotice. Ideea că termenii de origine țigănească ar deține supremația este cel puțin o exagerare, cu toate că autoarea nu contestă că ar avea – în argoul autohton – o poziție privilegiată. Pe ansamblu însă, atrage atenția marea diversitate etimologică a termenilor argotici (latină, franceză, rusă, germană, italiană), cu observația că *neologismele* vin, cu deosebire, din zona limbajului tehnico-științific.

Limbajul argotic preferă, în modul său de formare, alunecările de sens, motiv pentru care *metafora* se află la mare cinste, dar și deformările de semnificant. Între modalitățile de *argotizare,* derivarea cu sufixe, etimologia populară, elipsa și contaminarea – din motive diferite – par a fi cele mai productive. Evident, *contextul* (fonetic, lexical, socio-cultural) joacă un rol esențial în precizarea semnificației și a nuanței particulare a acesteia. Nu în ultimul rând, *ordinea cuvintelor* joacă un rol important în sporirea expresivității. Nici un aspect nu-i scapă autoarei: intonația, accentul, expresivitatea fonetică sau – la nivelul contextului – sinonimia, polisemia, eufemismul, aluzia și parodia.

Avem în față o carte ambițioasă, a cărei arhitectură sistemică și temeinică pune în valoare o demonstrație lucidă și echilibrată a modului cum se edifică fenomenul

Crizanteme

argotic, văzut în multiplele sale relații cu sociologia, psihologia, lingvistica generală, semantica, stilistica, poetica, într-o viziune totalizatoare, cu perspectiva unei lucrări lexicografice mai mult decât necesare: „Chiar dacă sensul unor termeni argotici este vag și fluid, în continuă transformare […], dicționarele pot conferi cuvintelor argotice o fixitate relativă“ (p. 125). Cu adevărat, studiul Mioriței Baciu Got este, neîndoios, o contribuție substanțială la studierea *argoului*, cu perspectiva unor explorări niciodată exhaustive a fenomenului în anii ce vin.

Florentin Popescu

COINCIDENȚA CARE SPOREȘTE… AUDIENȚA*

Un scriitor cu mare audiență la public în urmă cu câteva decenii, Alecu Ivan Ghilia îmi aduce, cum scrie în autograful de pe cel mai nou volum al său, ***provocarea Moștenirii mătușii Tamara*** și mă întreabă dacă „voi avea curajul să-i înfrunt pe confrații structurați pe «alte moșteniri» , dând «certificat de existență alergătorului de cursă lungă»“ și cu un umor puțin amar adaugă „Vom trăi încă un secol și vom afla“.

În ce privește „înfruntarea confraților“, vreau să-l asigur pe distinsul romancier că nu mi-am pus și nu-mi pun problema asta în cazul domniei sale, cum nu mi-o pun nici în alte cazuri. Eu văd o cronică sau o recenzie ca pe un gest firesc, individual și nu le raportez numai-decât la context, întrucât nu cred că am dat dovadă, cel puțin până acum, de afiliere la vreun grup de interese sau la ceea ce mulți colegi nu se sfiesc să numească

* Alecu Ivan Ghilia, ***Moștenirea mătușii Tamara***, Editura „Junimea“, Iași, 2006

„spirit de gașcă“. E adevărat, destui confrați sunt „structurați“ pe „alte moșteniri“, dar asta e problema lor, iar gândul că eu aș putea da „certificat de existență“ cărții și autorului este, desigur, flatant, însă cam exagerat. Un astfel de „document“ cred că trebuie să fie cartea însăși, care – mai este, oare, nevoie s-o spun? – poate rezista săgeților criticii ori, dimpotrivă, poate trece neobservată…

Intens mediatizat într-o vreme, Alecu Ivan Ghilia a intrat după 1989 într-un con de umbră, cum s-a întâmplat cu mulți scriitori de notorietate.

Fără îndoială că Alecu Ivan Ghilia n-ar fi meritat acest lucru – nu numai pentru că la respectiva răspântie de vremuri avea în spate o operă solidă, însumând romane, poezii, însemnări și reportaje, ci și pentru că aceasta, opera de până atunci, atesta în persoana d-sale un scriitor greu de „marginalizat“ și cu atât mai puțin de ignorat de către critică. Dacă romanul său ***Cuscrii*** (1958, premiat de Academia Română) este discutabil astăzi datorită tematicii (colectivizarea într-o localitate din Moldova) impusă de epocă, un fapt este cert: în cartea cu pricina o „temă distinctă este aceea a sufletului feminin“ (Anton Cosma, în ***Dicționarul Scriitorilor Români***, ***D-L***, Editura Fundației Culturale Române, 1998, pag. 100).

Ulterior alte volume (***Un Oscar pentru Ana***, 1982; ***Întoarcerea bărbaților***, 1991, ca să ne oprim doar la două exemple) vor avea și ele ca „subiect“ analiza mutațiilor petrecute în sufletul unor femei și de aceea, cum judicios și exact subliniază Mihail Michailov, „interesantă este sondarea psihologiei personajului feminin, cu fluctuațiile ei, descrise minuțios“ (în ***Dicționarul general al literaturii române***, ***E-K***, Editura „Univers enciclopedic“, București, 2005, pag. 345) – de unde putem lesne trage concluzia că investigarea sufletului feminin a fost și a rămas o constantă a prozelor lui Alecu Ivan Ghilia.

Moștenirea mătușii Tamara, roman cu un titlu derutant (pentru că a apărut la scurtă vreme după mult-mediatizata „mătușă“ cu același nume a lui Adrian Năstase, implicat, cum se știe, în mai multe scandaluri de presă și în cercetări ale Parchetului General, iar coincidența numelor celor două femei induce în eroare cititorul intoxicat cu „politichie“ de la posturile de televiziune), se înscrie și el pe amintita linie de preocupări ale autorului, aducând în prim-planul atenției două personaje feminine: mătușa Tamara și nora acesteia, cunoscută în colectivitatea în care trăiește prin porecla Cerboaica.

Acțiunea romanului se petrece la finele războiului într-un târg moldovenesc și descrie relațiile dintre noră și soacră, pe de o parte, și pe cele dintre Tudor, întors de pe front și ajuns primar și soțul Cerboaicei, medic ajuns în cercul de elită al doctorilor pe care naziștii i-au recrutat pentru a alcătui un grup de chirurgi puși să experimenteze pe creierele evreilor așa-zisa „lobotomie“ – controlul celulelor nervoase și modificarea lor spre a se ajunge la crearea unei „rase superioare“, la care năzuia să ajungă Hitler.

Pe un alt plan, romanul urmărește și legătura dintre Cerboaica și Tudor, fost iubit din tinerețe, cel care pierduse competiția pentru câștigarea acesteia în favoarea celuilalt, a medicului. Tamara, soacra Cerboaicei, este o bătrână capricioasă, cu hachițe de om vârstnic, veghind cu strășnicie și cu exagerare uneori ca tânăra pe care fiul ei i-a lăsat-o într-un fel de custodie până la întoarcerea lui de pe front să „nu calce strâmb“ și să aibă în totul comportamentul femeii docile, supusă fără crâcnire toanelor ei etc.

Prea devreme rămasă singură prin plecarea soțului la război, ea, Cerboaica, trăiește într-un fel de claustrare autoimpusă, ducând aidoma traiul unei călugărițe. Singura sa consolare este „evadarea în natură“, petrecută sub forma unor plimbări și meditații pe timp de noapte, undeva departe de casa în care traiul îi este din ce în ce mai greu de suportat. Bărbatul ei apare într-o zi cu o ladă de bijuterii luate de la mulții pacienți pe care i-a operat și pe care cu sânge rece i-a trimis la moarte, cu excepția unei evreice pe care îi plăcea, cu sadism, s-o asculte cântând la pian în vreme ce el opera. Bijuteriile sunt, firește, dăruite mamei, alias „mătușa Tamara“, cea care, ca un altfel de Harpagon, se grăbește să le conserve cât mai bine, depunând la bancă respectiva ladă așa închisă cum era, spre a feri bijuteriile de privirile indiscrete ale funcționarilor de acolo.

Părăsit pentru a doua oară după fugitiva vizită a soțului legal, Cerboaica se apropie tot mai mult de Tudor și în cele din urmă cei doi se hotărăsc să se căsătorească. Happy-end-ul nu se produce, însă, fiindcă în acest punct romancierul găsește necesar să complice lucrurile. Dintr-o confesiune făcută Cerboaicei aflăm că și Tudor a fost, într-o bună măsură, complice al soțului femeii la crimele produse prin amintitele operații de lobotomie. Odată cu sfârșitul războiului, după ce soțul dintâi a plecat pentru totdeauna cu trupele germane, Tudor este judecat și condamnat la un anume număr de ani de închisoare, mătușa Tamara este găsită ucisă în casa ei (fără a se ști cine a fost autorul crimei), iar Cerboaica se retrage în pădure, la o cabană, proprietate a aceluiași Tudor, cu care a consimțit să se căsătorească într-un al doilea mariaj în care nădăjduia să-și afle fericirea. Cartea se încheie cu întoarcerea bărbatului care și-a ispășit pedeapsa și pe care nu-l mai împiedică nimic să fie împreună cu iubita lui Cerboaica.

Desigur, la o primă vedere acțiunea noului roman al lui Alecu Ivan Ghilia nu este nici spectaculoasă și nici complicată. Ea rămâne, însă, interesantă cel puțin din două motive: întâi fiindcă, din câte știm, acest subiect este pentru prima oară abordat de către scriitorul român, apoi, prin arta scriiturii, Alecu Ivan Ghilia are o îndelungată experiență de prozator și asta îi permite să dea adâncime cărții prin introspecțiile psihologice, prin sublinierea cadrului efectiv de desfășurare a evenimentelor, prin atmosferă și nu în ultimul rând printr-un fluid tainic al povestirii.

Ar mai fi de adăugat, în plus, un anume meșteșug al descrierilor de natură. Din acest punct de vedere ultimele capitole (cele în care este descrisă viața Cerboaicei în pădure) sunt mișcătoare și-l trădează în tot locul pe poetul Alecu Ivan Ghilia, fără ca paginile să păcătuiască prin dulcegării sau edulcorare.

Coincidența onomastică din titlul romanului cu un personaj invocat nu demult de către Adrian Năstase îl induce în eroare, e adevărat, pe cititor, dar acesta este, până la urmă, recompensat de o lectură captivantă.

Andrei Milca

SEMNUL SUB CARE SE AFLĂ VIAȚA

Moto: „Semn, adică prevestire și alfabet tainic. Semn, adică augur (omen) și minune. Chiar întâlnirea aceasta este un semn".

Vasile Andru își reia în 2005 cartea sa gândită în anii '80 (și apărută într-o variantă cu greu acceptată de comuniști în 1989), ***Viață și semn***, într-un alt context, al libertății totale de expresie, când ceea ce „șoca" ieri azi este acceptat fără rezerve și un scriitor, care a trăit mereu din *nevoia de sacru*, se poate exterioriza pe deplin.

Autorul, care s-a dedicat practicii și scrisului sapiențial, călătorind în India sau Noua Zeelandă, cercetând procedeul filocalic oratio mentis, devenind master în filosofia Vedanta sau coordonând un Centru de Practică Isihastă, este *un inițiat*, pentru care un drum la Muntele Athos capătă revelații mult mai adânci decât pentru un simplu turist! ***Viață și semn***, structurată în patru „episoade" distincte, dar punând în prim plan omul modern ca ființă religioasă și culturală, discută despre „Ordinea zilelor" (cu omul contemporan, aflat la cumpăna existenței; satul atemporal în care Andru mai crede la modul blagian; pomul cunoașterii; subconștientul); trece apoi la „Ars bene vivendi" (despre corpul văzut și nevăzut, mintea bunei speranțe, sau a privi Cerul cu o lunetă nouă – și nu printr-o lentilă deformată, ca Patapievici!); ajunge apoi la a treia „secțiune", ***Omul optimizat*** (despre homo acroatic, hazard, miracol, practica liniștii); în fine, partea a patra poartă chiar titlul pe care autorul îl dorea inițial pentru volumul său: „Cumul de soartă bună", punând accent pe echilibrul universal, pe tainele lumii de mâine și citirea viitorului, dar mai ales întorcându-se la concluzia lui Malraux – „Secolul XXI va fi religios sau deloc".

Pornind de la tradiția filocalică („Folosește mintea ca și cum ar trebui să mori mâine; folosește trupul ca și cum ar trebui să trăiești 100 de ani") autorul mizează după reperul locului natal, pe o orientare divină. Lumea de azi nu-și descoperă centrul în Internet, de exemplu, ci mai degrabă în tema planetei care-și regăsește Unitatea. Totuși, Andru mizează pe o îmbunătățire a umanului, prin antropogenie, sofrologie, psihocibernetică – omul contemporan nu va putea târî la nesfârșit, jungian, o coadă de saurian, el poate fi educat, ca să nu cadă în stereotipii, în pierderea „portretului", în mecanicitate. Conflictul între natural / omul – „animal" și cel „dezvoltat" / tehnico-informațional este acut și autorul evită abil capcanele ambelor „tabere", propunând soluții de *optimizare*, sub forma pildelor, anecdotelor, parabolelor. „Poveștile" lui Andru, la limita dintre ficțiune și nonfiction pun puțină ordine în haosul unei civilizații nevrotice, elimină angoasele printr-o întoarcere la SAPIENȚIAL, la „viața contemplativă și practica spirituală". Discutând despre oratio mentis sau isihasm scriitorul găsește niște căi de acces la sacrul pierdut într-un profan de conjunctură. *Drumul inițiatic* este unul de recuperare, necesar pentru „eliberare", azi, când libertatea la care se spera în anii '80 a fost prost înțeleasă, căzând în derizoriu. Cei (i)luminați își continuă însă călătoria, una obligatoriu printre oameni, nu solitară, pentru că visul lui Alexandru cel Mare – unitatea speței umane – e unul antic, și ce nu s-a putut face printr-un imperiu, se poate încerca printr-o *conștiință comună*, prin sapientia, care e mai mult decât cultura (popoarelor). Autorul analizează mentalități, filosofii de viață (niponii, rușii), vorbește despre psihanalism, paranormal, asceză, puterea gândului, „maeștrii", experiență, tradiție, morală ș.a. încercând să înțeleagă de unde vin *modelele* și să „intre" în creierul celor aparent așa diferiți, practicând meseria de a gândi și în locul Celorlalți. Cheile de citit umanul propuse de Andru acum par cunoscute, simple – dar să ne gândim că acum 20 de ani multe erau subiecte-tabu și atunci nu exista accesul la „google"… Forțând limitele – ale lui și ale celor care-l însoțesc în acest traseu inițiatic – scriitorul se referă la caractere, principii, patologii și se oprește la cel mai ridicat nivel de conștiință numit *satori*, care delimitează omul obișnuit de cel *acroatic* / „înzestrat" (dar nu un om „nou", ci doar unul întors la Logos, la rădăcinile cunoașterii!). Evident, suntem ființe „paradoxale și ciudate", aflate între hazard și miracol. Atotcunoașterea rămâne un mit, autocunoașterea în schimb e primul pas spre a gândi împreună, spre a ne *armoniza* cu Universalul. În ***Viață și semn*** – ediția a II-a Vasile Andru introduce un capitol inedit: ***Secolul XXI va fi, totuși, religios?*** Grea întrebare – momentan ateismul, ruperea de religie, dezumanizarea, fac imposibile catharzisul: secolul „mistic" stă în așteptare.

Analizând funcția profetică, misterele viitorului, „mariajele" inter-culturale, autorul e conștient că vorbele și faptele de azi *modelează* deja un Mâine în care poate semnele vor fi de bun augur, un Cumul de „hybris" pozitiv... Până atunci eseurile lui Andru sunt frumoase utopii despre căutarea ORDINII în arta de a TRĂI.

Margine de târg

În miezul lucrurilor

Moto: „Întrebarea e cât de corectă conștiință poți fi. Cât de obiectivă îți e subiectivitatea privirii scrutătoare". (Irina Petraș)

În recentul său volum de ***Convorbiri cu Irina Petraș, Miezul lucrurilor***, scriitorul Alexandru Deșliu continuă un traseu de „recuperare" spirituală a autenticelor modele contemporane, mergând pe aceeași linie din cartea „în dialog" cu Irina Mavrodin. Este absolut necesar ca o personalitate culturală să ți se dezvăluie în plenitudinea sa și să îi fie creionat, cu sinceritate, un portret mai puțin conformist – să-i spunem „din umbră" – adică nu doar la prima vedere, ci dincolo de aparențele „suprafeței" fizice. Profesoara Irina Petraș se confesează cu naturalețe în ceea ce devine nu un banal, lung interviu, ci o intrare deloc canonică, dar de „bun simț", în intimitatea vieții „secunde" a unui personaj actual de mare intensitate. Întoarcerea la trecut nu oferă doar simple amintiri, ci resorturi, motivații pentru destinul literar de mai târziu. Casa părintească, școala, grădina, biblioteca sunt *locurile* cu o însemnătate teribilă pentru ardeleanca având rădăcini în Maramureș și Sibiu. Este o mizanscenă între casa „onirică" (apud Bachelard) și cea a „viitorului" din viziunea lui Salvador Dali, Irina Petraș simțind „nevoia de a reface viața interioară" și admițând ideea de privacy (după cum Virginia Woolf credea că emanciparea femeii ține și de a avea o cameră separată, doar pentru ea). Jocurile copilăriei, strada ca „spațiu de enunțare", trecutul/memoria semănând cu „trupuri cu sertare" – pictate de același Dali –, cuferele cu „secrete", reveriile – toate acestea au contribuit la formarea eului sensibil al intelectualului de mai târziu, ce încă mai vede, nostalgic, în vârsta de aur *un loc primordial*. Copilul Irina a citit de la 5 ani, biblioteca publică rămâne ca o a doua casă și încă de atunci cea care se va dedica scris-cititului – se simte *răspunzătoare* pentru ceea ce face, primul „semn" al latenței criticului… (deși autoarea nu e de acord cu formula „procesul formării literare" în ceea ce o privește).

Amintirile pot fi și dureroase (când pierzi pe cineva drag), după cum visele – unele „premonitorii" – se pot transforma în coșmar. Dar *totul* face parte din ființa autoarei, din *imaginarul* ei. Liceul din Agnita, cu vechii dascăli, anii de facultate la Cluj, unde predau Liviu Rusu și Mircea Zaciu și se impun mai tinerii atunci Ioana Em. Petrescu și Liviu Petrescu (e vorba de perioada 1965 - 1970 văzută, paradoxal, ca una de relativă „eliberare", cea mai deschisă de după război). De la scenariul ludic, de a „preda" copiilor din vecini, se va naște vocația de *pedagog*, venită și din talentul precoce al unei debutante de 10 ani cu… versuri în paginile vremii („Luminița"), redebutând în anii '70 („Steaua", „Tribuna", „Tomis", „Ateneu"), ce a ales „spontan" să fie profesor înainte de a deveni critic, eseist sau traducător.

Irina Petraș admite fără echivoc că nu crede în idoli, nu are modele literare, deși a frecventat cenacluri și a cunoscut intelectuali de marcă. Ea citește *din plăcere*, de la Eminescu până la Radu Cosașu. Totuși, se orientează, ca istoric literar mai ales, către Camil Petrescu și „proza" lui (eseul de debut în volum – 1981 – și lucrarea de doctorat), Ion Creangă, Rebreanu, iar dintre autorii străini pe care îi va tălmăci s-a apropiat cel mai mult de Henry James, Jean Luc Outers, Marcel Moreau.

De menționat alt lucru mai puțin știut, că Irina Petraș are ca hobby pictura, vernisând între 1974-1984 zece expoziții personale.

Își recunoaște, până la urmă, apartenența la generația șaptezecistă, a primului „Echinox", îi citează pe N. Manolescu și Al. Paleologu – dar le dă credit și autorilor tineri, încă „necelebri". Îi apreciază pe Ștefan Borbély, Sanda Cordoș, G. Dimisianu, I. Simuț, fără a dori să-l nominalizeze pe „cel mai important critic" (locul întâi îl pune în umbră, pe nedrept, pe cel de al doilea!). Nu crede într-o criză reală a literaturii de azi, a criticii noastre (deși admite că „e o tehnică la standarde europene dar nu mai e o autoritate"), pentru că nimeni nu deține Adevărul absolut și astfel de momente, mai puțin prielnice, fecunde, au mai fost și în alte generații, când s-au inversat valorile (cazul A. Toma). Având o părere foarte rea despre ierarhizări, topuri, repuneri / eliminări, Petraș mizează pe *lectura și gustul* mereu „libere și subiective". Nu consideră că Bucureștiul ar fi neapărat „centrul" civilizației românești – și că provincia, pe care ea a ales-o, ar fi „marginea". Biografia poate începe și când te (re)cunoaște Celălalt. Autoarea își descoperă și o apetență pentru un subiect obsesiv al artei și filosofiei: „știința morții" (asumată în chiar Marea Trecere a propriilor părinți).

Între ironic și tragic, deschizându-se întrebărilor prea puțin formaliste și uneori „sâcâitoare", insistente prin a reveni și a li se răspunde (chiar când autoarea pare a evita acest lucru), dialogul Deșliu – Petraș este purtat direct, fără menajamente, minciuni, trufie, devenind de multe ori „liric" și păstrându-și farmecul inteligenței. Cei doi oameni de cultură „sporovăiesc" de fapt despre misterele limbii române, susținută curajos de doamna Petraș, care a crezut mereu în misia ei, de a se pune modest în slujba Literelor. Cu deziluzii și împliniri, profesoara și scriitoarea vorbește despre condiția din totdeauna ingrată a intelectualului, de multe ori (ca și ea) UN SINGURATIC. Dincolo de actul confesiv rămâne o neobosită, calmă scrutare înspre miezul de neatins al lucrurilor. (***Andrei Milca***)

O competiție cu însuși talentul lor

„Oare teatrul este literatură?" se întreba realist-dramatic I.L. Caragiale după ce cu mulți ani înainte romanticul Alfred de Musset gândea nu un teatru ieneș, ci unul destinat lecturii – *teatrul în fotoliu*. Textul dramatic este suportul pentru un spectacol scenic, desigur, spectacol care implică o întreagă mașinărie pentru a accentua, pentru a potența impresia de viu, de mișcare, de **viață.** Mai mult decât orice alt spectacol realizat cu mijloace artistice, teatrul *imită viața*, o *re-creează* în ceea ce are ea fundamental, specific și etern.

Nu cu mult timp în urmă, la Uniunea Scriitorilor, în celebra Sală cu oglinzi, mari actori ai Teatrului Național din București – Mircea Albulescu, George Motoi, promisiuni certe ca Monica Davidescu, Ovidiu Cuncea, Dan Tudor, speranțe ca Ileana Olteanu și Ovidiu Poalelungi au repetat/interpretat, în premieră absolută, în fața unui public intelectualizat, piesa lui Ștefan Mitroi, ***Mașina de scărpinat.*** *Spusă* de actori de vocație într-o competiție nu numai cu însuși talentul lor, dar și cu realitatea însăși, textul s-a corporalizat sub ochii celor prezenți încât impresia puternică a fost de creare concentrică a unei realități în interiorul alteia – realitatea cea de toate zilele ca joc prim, realitatea ficțională ca joc secund.

Realitatea contemporană a României cu problemele ei contrastante, frustrante, levantine, revoltătoare, nedrepte etc. a furnizat autorului un punct de plecare suculent care constituie subiectul *gras* ce prinde viață din perspectivă comică.

„E prea bun pentru fabuli veacul în care trăim" argumenta cândva Grigore Alexandrescu cultivarea preponderentă a acestei specii clasice. Lumea noastră frizează nu de puține ori caricatura. E o *lume kitsch*. Componentele acestei lumi caricaturale, o lume pe dos, o lume ca nelumea sunt turpitudinea, impostura, falsul, otrăvirea sistemului de valori autentice, mimarea normalului, absurdul.

Într-o combinație inedită de Gogol și Beckett, Ștefan Mitroi surprinde această lume evanescentă și caleidoscopică dintr-un unghi realisto-absurd. Comicul își subordonează mijloace și procedee diverse definindu-i natura: nu neapărat un comic ironic sau malițios, cât unul amar, aș spune *cervantian,* nu donquijotesc, dat de deziluzie, de înșelarea așteptărilor legate de încrederea într-o lume mai bună pe care am visat-o cu toții după 1989.

Pe fondul unei sărbători de import, Ziua Sfântului Valentin, prin care se verifică înclinația spre kitsch, levantinismul nostru cu tot ce implică el – umilință, slugărnicie, obedință, lingușeală, mimarea prieteniei – se insinuează un conflict nu neapărat de comedie, dar tratat cu mijloacele comediei. Este un conflict *clasic*, între realități contrastante percepute ca atare, sau nu, de ceilalți: conflictul *la noi/ în lume, înăuntru/afară, (*în*) România/ (*în*) Europa.*

Lumea piesei cu automatismele și mimetismele ei așteaptă un comisar european (revizorul lui Gogol, Godot-ul lui Beckett) și se pregătesc să-l primească așa cum se cuvine, cu ospitalitatea proverbială, se-nțelege. Imaginează scenarii, repetă ca-ntr-o piesă, un fel sui-generis de teatru în teatru, *simulează* normalitatea într-o lume anormală. Simularea nu duce neapărat la stimulare.

Originalitatea autorului constă în aceea că această situație de absurd existențial e grefată pe o situație caragialiană, dată de impresia accentuată de lume de mahala, de *bâlci* existențial. E o lume care nu știe să trăiască autentic. Dar inautenticul, cu toate stridențele lui, este lumea pe care și-o doresc, pe care o construiesc și pe care o acceptă. Este

lumea lor *normală.* Perspectiva comică nu presupune atât sarcasmul cu râsul lui crispat, cât amărăciunea. Comedia este, din acest punct de vedere, o tragedie care nu s-a produs.

Temele piesei sunt temele lumii românești de după 1990. Modul în care a evoluat mentalul colectiv, mentalitățile, poziția față de proprietate, față de Europa, față de ceilalți reprezintă performanța artistică a autorului.

Sugestiile risipite în piesă deschid perspective largi, surprind automatisme și obediențe, definesc o lume, definesc caractere. Modul în care primarul în vârstă, care fusese contemporan cu Stalin și cu Brejnev, așadar, modul în care acesta sare să-l întâmpine, în scenariul imaginat pentru o cât mai bună primire a comisarului așteptat, pe comisarul european, vorbindu-i *rusește,* este semnificativ pentru arcul între slugărnicii. Cândva așteptam comisari europeni în fața cărora stăteam drepți și-i întâmpinam cu vorbe alese în limba rusă; astăzi, cu aceeași atitudine, așteptăm *comisari europeni,* alegându-ne vorbele în limba engleză. Cândva obedienta se verifica față de comisarul poporului rus, astăzi față de comisarul european. Distanța a fost parcursă de la limba rusă la limba engleză. Mentalitățile sunt aceleași, căci oamenii sunt aceiași. Vremurile s-au schimbat, slugărnicia a rămas. Nimic nou nu e sub soare.

Ștefan Mitroi își exersează spiritul de observație asupra unei lumi în continuă schimbare. A surprinde imagini concludente, specifice care tind spre generalitatea tipică este o probă de curaj și de talent. Revăzută de ochiul autocritic și vigilent al conștiinței critice, pusă în scenă de un regizor cu nerv și simț al comicului, piesa poate fi un succes. S-o urmărim pe scenele teatrelor românești. Scriitorul trebuie să pună societății în față oglinda în care să se privească. (***Ana Dobre***)

Cu piesa știută de-acasă

Teatrul Național "Vasile Alecsandri" Iași, *O noapte furtunoasă* de I.L. Caragiale, spectacol de pantomimă; adaptarea și regie Adi Afteni, scenografie Rodica Arghir. Distribuția: Jupân Dumitrache – Daniel Busuioc, Doru Aftanasiu; Ipingescu – Florin Mircea, Dumitru Rusu; Chiriac: Octavian Jighirgiu, Genovel Alexa; Rică Venturiano – Adi Afteni, Ovidiu Ivan; Țârcădău – Sergiu Enache; Spiridon – Denisa Pârțac, Ioana Lefter; Veta: Laura Bilic, Ana Maria Cazacu; Zița: Nicoleta Ciobanu, Ramona Dorneanu.

Adi Afteni a absolvit Universitatea de Arte ieșeană în urmă cu câțiva ani, dar n-a avut un angajament ferm, cu carte de muncă, la vreun teatru profesionist. A preferat să trăiască din salariul, mult mai consistent, pe care l-a obținut comercializând piese pentru autoturisme. Dar cum prima dragoste nu se uită, Afteni s-a întors la arta scenică, propunând Teatrului Național „Vasile Alecsandri" un proiect la care visa de multă vreme: pantomimă cu ***O noapte furtunoasă*** de I.L. Caragiale. Așa încât, la sfârșitul lui aprilie, cu foarte puțin timp înainte ca sala mare a celei mai vechi instituții teatrale a țării să se închidă pentru lucrări de restaurare, publicului i s-a oferit acest spectacol. Un *promotion* ca la carte a anunțat evenimentul pe toate canalele de difuzare posibile, iar curiozitatea de a vedea un Caragiale fără cuvinte a dat roade: sala a fost arhiplină. Era un prim semn că publicul local dorea să vadă și altceva decât i se propunea în mod tradițional în oferta Naționalului, așezământ devenit mai mult o efigie decât un exponent al prezentului artistic. Dar asta e o altă (complicată) discuție!

Deși pe afiș, sub titlul și autor, e scris cu litere de-o șchioapă „pantomim"ă", nu-i tocmai o pantomimă ceea ce joacă cei 15 actori. Preluând un termen din cinematografie, mai adecvat ar fi termenul „teatru mut", întrucât asistăm la o reprezentație în care trama e relatată cu alte mijloace decât vorbele. În versiunea lui Adi Afteni, limbajul verbal e înlocuit cu alte tipuri de limbaje: gestual, corporal, de mimică și atitudini, de teatru de umbre. Spațiul sonor e rezervat exclusiv muzicii, care se aude continuu. Coloana sonoră e instrumentală, compusă din melodii lăutărești, populare, creatoare de atmosferă. Muzica mai are o sarcină importantă, pe care o împarte cu costumele: să localizeze geografic și temporal întâmplările dramatice. Scena e practic goală, segmentată în adâncime în trei planuri: prosceniumul e casa lui Jupân Dumitrache; planul doi, supraînălțat, e rezervat pentru celelalte locații din piesă; iar în fundal, un paravan alb găzduiește jocurile de umbre.

Echipa de interpreți tentați să lucreze cu Afteni – el însuși dându-i viață lui Rică Venturiano – a reunit actori de diverse proveniențe: din trupa de la Național (Florin Mircea, Daniel Busuioc, Doru Aftanasiu), a căror deschidere către noi încercări artistice trebuie salutată; cadre didactice (lector Octavian Jighirgiu) și studenți (Dumitru Rusu, Genovel Alexa, Ovidiu Ivan, Sergiu Enache, Denisa Pârțac, Ioana Lefter, Laura Bilic, Ana Maria Cazacu, Nicoleta Ciobanu, Ramona Dorneanu) de la Universitatea de Arte „George Enescu", pentru care spectacolul a fost un binevenit exercițiu. Cu excepția lui Țârcădău, fiecare rol este interpretat la dublu, cu câte un titular pentru fiecare tronson al scenei. Sunt momente ingenios rezolvate, cu priză la public, foarte bine susținute actoricește, precum secvențele cu Jupân Dumitrache, Ipingescu și Chiriac, cea a împăcării dintre Chiriac și Veta sau urmărirea lui Rică Venturiano.

Un bilanț estetic al acestei îndrăzneli spectaculare arată că „pantomima" cu ***O noapte furtunoasă*** are, ca orice încercare, și beneficii și pierderi. Ce se câștigă? E o explorare posibilă a universului Caragiale pe alte căi decât s-au făcut până acum. Demersul arată că poți portretiza cu brio un personaj clasic doar prin corporalitate, prin mișcări, ticuri, gestică, adică numai prin ceea ce face, dispensându-te de ceea ce spune. Ce se pierde? Se pierde farmecul comicului de limbaj, o dimensiune esențială a operei dramatice caragialești. Nu m-ar fi deranjat, de exemplu, ca, după tipicul filmelor mute, din când în când să ni se prezinte pancarte pe care, în scris, prin replici cheie, să fie sintetizată acțiunea. Asta ar fi fost de mare ajutor acelora care fie nu citiseră piesa, fie o citiseră odată, demult, și nu-și mai aminteau foarte precis acțiunea. Pentru că, la această ***O noapte furtunoasă*** privitorul trebuie să vină cu piesa știută de-acasă. Dacă nu, riscă să se rătăcească pe parcursul narațiunii, pe care nu prea reușește s-o deslușească.

Altfel, „pantomima" ***O noapte furtunoasa*** trebuie privita cu optimism: e încercarea temerară a unui tânăr de a desțeleni câmpul ieșean al artelor spectacolului. (***Oltița Cîntec***)

Geo Saizescu ne (re)învață să râdem

Având încă proaspătă amintirea „bătrânului" film ***Păcală*** (1974), am fost impresionat de „îndrăzneala" maestrului Geo Saizescu ca, după 32 de ani (douăzeci de milioane de spectatori!), să-și atace propriul său mare succes cu… un succes pe aceeași măsură.

Debutul filmului ***Păcală se întoarce*** este nu numai derutant, ci de-a dreptul provocator, prin emblematica sa transparență. Noul Păcală, fiul, se întoarce acasă din lungile sale peregrinări care l-au maturizat, târând, efectiv, lumea (sau fragmentele ei) după sine, într-o modestă autocamionetă burdușită cu multiplele roduri (și rosturi) ale fantasticei sale călătorii: animale și arbori exotici, precum un alt Noe, într-o navă motorizată și campestră, către un țărm care să eternizeze ființa, să-i regăsească un temei și o individualitate.

Apetitul acestui film mă îndeamnă să-l alătur, cu gravitate, de romanul lui Ștefan Bănulescu, ***Cartea Milionarului***, în a cărei primă pagină apare un personaj ciudat rostogolind o roată de car, intrând astfel în cetatea Metopolis, pe care avea s-o transforme. Ori altă analogie: ***Desculț*** de Zaharia Stancu, care debutează cu celebra somație: „Tudore, deschide poarta!".

Această fenomenologie a deschiderii conferă un sens neașteptat filmului lui Geo Saizescu, pe care îl vom comenta pe vârfurile lui de mare artă, între care se deschid ostrovuri odihnitoare, firești, într-o asemenea escapadă a râsului sănătos. Fiindcă filmul lui Geo Saizescu se reîntoarce adeseori la el însuși, ba pare a se termina, ba pare a se relua, ca o respirație multiplă care încă nu s-a terminat.

Narația filmică se împletește și se complică destul de copios pe ramurile proverbelor lui Anton Pann, cu ecouri acide până în călimările politicii contemporane – narație nu de povestit, ci de văzut.

Filmul are o tonalitate populară, o voioșie tonifiant-oltenească, spălată de grăsimile și băloșeniile cotidiene cu care ne asfixiază *cotidianele* și jurnalele televiziunilor năpădite, și ele, de purecii știrilor steril-alarmiste.

Panglica de actori „răcoritori" a acestui film se bizuie și pe umerii unor protagoniști puternici precum: Sebastian Papaiani, Virgil Ogășanu, Adriana Trandafir, Valentin Teodosiu, dar mai ales pe gingașa panoplie a actorilor tineri, de mare viitor: Denis Ștefan, Anemona Niculescu, Alexandra Valenciuc, Adrian Ștefan ș.a.

Geo Saizescu a infuzat o anume gravitate subtextuală în evoluția

filmului său. Bunăoară, creează o scenă mirifică, atunci când Păcală-fiul împlântă de-a dreptul, în văzduh, proverbiala sa ușă purtată mereu în spate, ca un gheb al norocului, și desfășoară, alături, un imens cort alb și transparent, ce va acoperi ritualul nupțial al celor doi miri. E o scenă de o delicatețe voluptuoasă care depășește însuși ecranul, revărsându-se în memoria miilor de spectatori.

Un alt episod antologic, spre finalul filmului, este cel al spectacolului de circ, subtextuând ideea că *lumea este un circ*. Debarcat de pe nava câmpenească a lui Păcală (cel care, într-un fel, precum Noe, așa cum am mai sugerat, a salvat celulele germinative ale umanității cu tot universul ei aferent), ceata de patrupede se aruncă în exerciții excitante la îndemnul dresorilor lor, parcă parafrazând politica aleșilor actuali…

Din evantaiul acestor secvențe se decupează, exemplar, figura regizorului-actor Alecu Croitoru, cioplindu-și, în sine, un chip de o expresivitate tragi-comică, absolut memorabilă. Pare un Dante exaltat, îndemnându-și spectatorii în infernul existenței, pe topoganul celebrului dicton (vers): „lasciante ogni speranza, voi ch'entrate!".

Acesta este și avertismentul filmului lui Geo Saizescu: „Jucați-vă, oameni buni, de-a viața, în tot necuprinsul ei, dar nu uitați că dincolo e fiara care linge-afară ușa…" Ușa pe care o va purta mereu în spate Păcală – adică norodul continuu și credul, părăsit în chiar propriul lui haz de necaz…

Am bănuiala că acest film al vieții nu va fi pe placul multor moftangii – și-i vor găsi hibe. Unele și le provoacă însuși Geo Saizescu, pentru a crea contraste pe struna aceluiași instrument cinematografic.

Păcală se întoarce nu își propune decorticarea unei metafizici absconse, din trăirile diurne ale personajelor-simbol, ci un avertisment că viața este un dar divin care trebuie trăit dincolo de bariere, la dimensiunile ei virginale. (***Gheorghe Istrate***)

O metaforă a poemului total

N-am avut privilegiul de a cunoaște și urmări evoluția scriitoricească a lui Dumitru Ion Dincă (n. 1949, jud. Buzău), așa că mă văd nevoit să comentez relativ recenta apariție editorială a acestuia* fără a o raporta la o altă etapă poetică. Să reținem că este al șaptelea volum de poezii ce justifică pe deplin aprecierile pozitive ale lui Laurențiu Ulici, Dan Stanca, Florentin Popescu, Ion Adam sau, mai recent, Ion Roșioru. Așa cum sugerează și titlul, cartea de acum are în poziția centrală poemul și nașterea sa („laboratorul de imagini"), creatorul și misiunea sacră a acestuia, relația cu publicul / mulțimea, ca să nu mai vorbim de confruntarea cu Golemul civilizației moderne. De la text la text ne întâmpină un vers robust, plin de vitalitate, nutrit dintr-un generos spațiu al meditației în care se întâlnesc, vorba poetului, „un bărbat și-un porumbel sub imensa cenușă-a orașului". Poezia ne apare ca un teritoriu magic unde se intersectează semnele toamnei cu ale primăverii, ale dragostei de viață cu ale morții, aici îmblânzite de „zborul batistelor" atent supravegheate de un „agent zelos".

Evident, „copacul manuscris" nu poate fi decât o metaforă a *poemului total*, stavilă în calea uitării, memorie a curgerii timpului profan, ce-și păstrează taina nașterii sale vegheate doar de „ochiul orbului" și garantate de jertfa christică: „martori la răstignirea / mugurelui până să ajungă cel mai frumos arbore / cel mai nevinovat trup". Nu are de ce să ne mire că poemul se întrupează în vegetal („natura genitrix"), nici de ce nașterea acestuia este patronată de estropiați: orbi, ologi, nebuni înțelepți, odată ce acestora doar le este îngăduit harul divin al vederii esențiale („Trece pretutindeni marele orb pe care / numai muntele-l îndrumă spre vârful lui"), al unei (irezistibile) călătorii către mult dorita Ithaca („numai el Ulisse / învinsul învingător / la poarta cetății singur hăituit") și au vocația martirajului sub semnul sacru al răstignirii („tu nebănuind povara crucii / ce-a fost dată din părinți să-ți / fie stigmat și soartă jertfă deopotrivă" și „mai văd maică drumul crucii / pentru mirele-mpărat").

Privind în trecutul-oglindă, poetul are revelația unei realități maniheiste, ca o confruntare între bine și rău, între sacru și profan, între „iluzia clipei" și „izbăvirea secundei" cu permanenta ispită a reperelor culturale: V. Hugo (Esmeralda și Quasimodo), W. Shakespeare (Ulysse și Penelopa), Leonardo de Vinci (Gioconda), apele Styxului, dar și Laokoon, Maupassant, Gorki, Gh. Ene și Marin Ifrim, fără a fractura vreo clipă discursul poematic, orientat spre înălțimea Muntelui, spre Cunoaștere și Iubire, în fața unei civilizații autofage și suicide. Poetul-profet, indiferent de ipostazele asumate, este – în același timp – călău și victimă, flacără și rug.

Impostura, într-o lume amenințată oricând cu dispariția (***Globalizarea gladiatorilor***, ***Mireasa clipei***, ***Pompeiul mileniului trei***, ***Supermarket al morții atomice***), facilitează extinderea progresivă a Răului, ca un joc al simulacrelor cu consecințe devastatoare: „în farmacii se vând sentimente la pastilă", iar „păsările cerului / nu mai au pene / ci doar unele desene care imită pielea / și fulgii", zborul acestora e înlocuit de goana călare a unui „vraci nebun", toate mișcările sunt împrumutate, zâmbetele sunt înlocuite de surogate; chiar poetul („celebrul cântăreț") a fost substituit de un criminal ce se abandonează unei muzici contrafăcute. Acolo unde valorile s-au pervertit, lumina s-a estompat, lăsând loc tenebrelor. De o parte „muntele magic al orbilor", de cealaltă parte vulcanul Vezuviu amenințând cu o nouă erupție. Din corul lui Yorick, măscăriciul Regelui (evocat într-o scenă celebră de Hamlet, prințul Danemarcei) se mai aude vocea adevărului: e timpul ca omul să-și măsoare dezastrul, pentru că, oricum „cangrena s-a extins"…

În atari condiții, doar arborele manuscris mai păstrează intactă memoria lumii, îngropând în crengile și frunzele sale o istorie a umanității ce n-a vrut să supraviețuiască, iscând războaie după războaie, din nevoia vană de putere, provocând poluarea planetei, dintr-o lăcomie fără limite; „doar poetul în cămașa lui Ulisse", credincios misiunii asumate de a se întoarce acasă, pe planeta Pământ, ca într-o locuință confortabilă, duce mai departe mesajul bufonului Yorick, aflat în cea mai autentică ipostază a sa (craniu), mesaj ce are greutatea și tăria unui avertisment grav: „doar degetul lui Yorick ne împingea în coasta / diavolului aștrii nu mă mai recunoșteau auzeam sub linia vieții / cum sapă în cădere descântecul de vrăjit amarul / de-a trăi prin putere și-mbătrâneam sub iarba de veci".

Ulisse, în memoria culturală a umanității, a fost îndrăznețul, cuceritorul, mintea vie și neliniștită ce vrea să cunoască și să stăpânească, soțul și părintele doritor să revină în centrul ființei sale, răzbunătorul… luptătorul (fără a avea vocația luptei!) care va face tot ce-i stă în puteri pentru a reveni acasă! Dumitru Ion Dincă îi adaugă conotații și nuanțe noi; el este aici „învinsul învingător", cel uitat și hulit, însingurat și martirizat de femeia ce-l așteaptă pentru a-l crucifica! El devine astfel, în mod indubitabil, semnul unei victorii „orfane".

Reactualizarea jertfei christice este o stringentă necesitate atunci când păcatele lumii ulcerează realitatea vizibilă a lumii și amenință logosul creator, ultima speranță a legăturii cu Divinitatea: „Ce de omizi împânzeau bătrânul arbore / manuscris printre reptilele verbului meu / să-ți sărut lancea inimii ce mi-o trimiți / ca răstignit să-ți fiu de Dumnezeu". Întoarcerea spre credință echivalează cu o regăsire a purității originare, pentru că numai în liniștea pioasă a altarelor păstrăm șansa de a ne izbăvi de Rău, răsplata nefiind alta decât „cămașa Mirelui", pe care avem a o îmbrăca, conduși de *ochiul inimii* ce nu greșește niciodată.

Deloc întâmplător, într-un asemenea spațiu străbătut de efluvii divine, dar și de neliniști, spaime interioare, profetul orb al vremurilor moderne, abia atinse de briza primăverii, umbra lui Yorick, nebunul înțelept, se întâlnește cu Ulisse călătorul, aflat în căutarea Cunoașterii Supreme, Crucificatorul, decis să repete actul sacrificial, ori de câte ori va fi necesar, și blândul Iov, fratele întru suferință, figură exemplară a disperării trăite cu demnitate: „Mi-e drag numele tău de martir / Iov, nepământeanule, blestematule, / asasinule de arbori / și totuși rămâi, dragul de tine, doar iluzia / că nu ne-am citit textele niciodată în veac". Între poet și cititorii săi au apărut întinse „bulevarde de muguri" peste care aleargă spornic cohorte de fluturi, simboluri ale purității și risipirii. (***Mircea Dinutz***)

De la optzecism la transmodernitate

Poezia românească de după război, adică de la 9 mai 1945 până în balconul Revoluției din decembrie 1989, a evoluat pe o traiectorie istorică împărțită de evenimentele politice în patru perioade, fiecare cu ideologia ei: perioada dejist-stalinistă (1945-1960) denumită post fac-

* Dumitru Ion Dincă, ***Arborele manuscris***, Editura „Rafet", Râmnicu Sărat, 2005, 68 pag.

tum literatura proletcultistă, timp în care au fost întemnițați ideologic cei mai buni poeți care veneau din literatura antebelică în frunte cu Lucian Blaga; perioada ceaușistă cu trei etape de literatură realist-socialistă denumite sui generis generații: generația '60, când a fost recuperat Blaga și s-au afirmat în literatură Marin Preda, Nichita Stănescu, Marin Sorescu; generația '70, care a impus o seamă de poeți cum ar fi Gheorghe Pituț, Virgil Mazilescu, Mihai Ursache (cu rădăcini puternice în generația '60) și, în fine, generația '80 de avangardă, care a influențat ideologic și cultural, împreună cu alte curente literare din generațiile anterioare, restructurarea literaturii realist socialiste. În comparație cu generațiile anterioare, care au fuzionat mai mult sau mai puțin benefic, privind generația '80 asistăm la o scindare, la o radicalizare și chiar la o fundamentalizare a ideii de poezie. Traiectorial și tranzitoriu, prin extrapolare, partea inconsecventă a optzeciștilor desantează din balconul Revoluției în două noi teritorii pe care se dezvoltă două curente lirice cu vederi artistice total diferite: curentul postmodern (moderat) și cel fracturist (ultraconservator) – un fâs liric, rezidual, cu existență efemeră, al cărui crez artistic idioțesc și demențial este „Înainte de noi – vidul, după noi – potopul". Ar mai fi de pus în ecuație un curent literar, astăzi la modă, scatofilismul sau sexualismul, susținut cu acribie de un exeget de notorietate în persoana lui Marin Mincu, urmat de un număr important de epigoni. Nici domnul Nicolae Manolescu nu respinge acest tip de literatură. Atitudinea domniei sale, la premierea volumului de proză ***Băgău***, semnat de o autoare al cărei nume îmi scapă, a fost preponderent-salutară.

Dar să revenim la optzeciști și să recunoaștem că deși nu au un reper liric de talia lui Nichita, aripa lirică nu post ci transmodernă (ceea ce e cu totul altceva) a propus câteva nume de referință, cum ar fi Angela Marinescu și Gheorghe Iova (ambii cu rădăcini în șaptezecismul târziu), Liviu Ioan Stoiciu și Florin Iaru. Mai sunt și alții, printre care, pe un loc privilegiat, se află Adrian Alui Gheorghe, un poet remarcabil, comparabil cu cei mai buni poeți ai momentului. Iată de ce: la el extraordinară e ușurința versificației și succesiunea rapidă a imaginilor poetice. Odată angajat plenar și eficient în vârtejul imaginilor, de cele mai multe ori „uită" de finalizarea demersului poetic și astfel plaja poemului capătă un orizont straniu care se apropie sau se îndepărtează de centru în funcție de dimensiunea lui. Iată un citat din megapoemul ***Sfânta familie***, care numără peste patru sute de versuri: „[…] Îngerul agoniza ca și cum o rugăciune ar fi fost otrăvită / Ca și cum un câine bolnav l-ar fi sărutat pe gură / Ca și cum și-ar fi pierdut inocența de frică / Sămânța de om se înrădăcină pe rama unui tablou care / Nu se deschidea nicăieri / Se scurse pe sub policandrul cerului ca o ceară / Mizerabilă / Cică ar fi strigat Dumnezeu hălăduind pe un psalm: / De ce și emoția tropăie precum cocorii / Care vin de pe pământ în cer fără nici o treabă / Să spioneze…?" Legat tot de citatul anterior, o caracteristică importantă a poemului Alui gheorghian este configurată de prezența empatiei dintre autor și cronicar, fără a fi nevoie de laudatio din partea celui de al doilea, pentru că cel dintâi este atent la exoticul existent (atât cât trebuie), iar cel de al doilea este atent la nuanțele care dau frumusețea poemului.

Despre imaginația poetului (considerată un produs finit al talentului dat de Dumnezeu celor capabili să-l pună în valoare) se poate spune chiar mai mult decât că este extraordinară: în fulgerările inspirației se dezlănțuie ca o tornadă peste plaja poemului într-o succesiune de tablouri insolite care dau greutate și forță.

Legat tot de construcția poemului, Adrian Alui Gheorghe, în demersul său liric, grație libertății de exprimare îndelung reprimate, își permite, pe alocuri, unele extravaganțe de tipul „Fata strigă: Sex! Sex! Sex!", însă nicidecum nu poate fi vorba de trivialități sau violențe de limbaj.

Cartea lui Adrian Alui Gheorghe ***Poezii*** alese (chiar și din titlul cărții rezultă că este vorba de un volum antologic), cu un ***Cuvânt înainte*** de Alexandru Cistelecan, ***Fișă de dicționar și selecție critică***: Vasile Spiridon, tipărită la Editura „Conta", 2006, este structurată în nouă secțiuni care corespund cu numărul de cărți antologate: ***Gloria milei*** (Editura „Cartea Românească", 2003); ***Îngerul căzut*** (Editura „Timpul", 2001, ediția I și 2003, ediția a II-a); ***Complicitate*** (Editura „Libra", 1998); ***Supraviețuitorul și alte poeme*** (Editura „Axa", 1997); ***Fratele meu, străinul*** (Editura „Timpul", 1995); ***Cântece de îngropat pe cei vii*** (Editura „Panteon", 1993); ***Intimitatea absenței*** (Editura „Antiteze", 1992); ***Poeme în alb-negru*** (Editura „Junimea", 1987); ***Ceremonii insidioase*** (Editura „Junimea", 1985). A zecea secțiune este ocupată cu patru poeme inedite. Volumul de ***Poezii alese*** se încheie cu ***Note critice*** (selectiv) în care semnează optsprezece autori importanți precum Laurențiu Ulici, Nicolae Manolescu, Cornel Ungureanu, Marin Mincu, care este de părere că „poemul ***Erich*** este un model de maximă tensionare semiotică prin care Adrian Alui Gheorghe demonstrează că știe cum trebuie să scrie un poet român pentru a fi receptat la nivel european". Pot fi citați și mai tinerii critici literari Horia Gârbea și Octavian Soviany.

În fine, Adrian Alui Gheorghe este un poet important care își pregătește, cu trudă și migală de meșter medieval, uneltele de lucru pentru scrierea unei poezii transeuropene. Altfel spus, folosindu-mă de un vers de-al lui de pe coperta patru, e posibil să vină vreo fiară lirică din eternitatea asta și să-i spună: domnule, dumneata ești un poet european! (***Marin Codreanu***)

În lumina cărților*

Printre multele cărți care-mi sosesc aproape săptămânal pe masa de lucru, semnate de autori din toată țara, mai mult sau mai puțin cunoscuți, iată că, recent, am primit și un volum de excepție din vatra studiilor mele liceale: ***Valori Bibliofile În Colecțiile Bibliotecii Județene „V. Voiculescu" – Buzău***, o vastă bibliografie de peste 200 de pagini și cu o bogată iconografie-color, realizată de unul dintre cei mai pasionați și talentați cercetători ai instituției amintite: Mioara Neagu.

Volumul apărut sub coordonarea lui Sorin Burlacu, actualul conducător al Bibliotecii „V. Voiculescu" și avându-l drept consultant editorial și redactor pe reputatul om de carte Alex. Oproescu, cel care a condus, vreme de peste patru decenii fără întrerupere, ființa Cărții în Bibliotecile de la Curbura Carpaților – Râmnicu Sărat și Buzău.

Mioara Neagu e un caz unicat în viața culturală buzoiană. De sub umbrela unei modestii aparente, deschisă în urmă cu nici zece ani, Mioara Neagu s-a înălțat cu o osârdie de invidiat în arealul culturii majore, devenind, astăzi, un reper absolut.

A traversat, etapă după etapă, tot la adăpostul cărților sau în lumina lor, și acum destăinuiește asupră-le un „colocviu" elocvent și impecabil elaborat.

„Bibliografia" și cu partenera sa „Bibliofilia" (sau invers) par, pentru necunoscători, un simplu act de transcriere „crudă" și impersonală. Greșit! Cele două despărțăminte, așa cum le tratează Mioara Neagu, sunt partituri îmbrățișate în spatele marii istorii a culturii (aici, cu deosebire a literaturii), care ne introduc în tezaurul dezvăluit fragmentar al „subsolurilor" Bibliotecii Județene „V. Voiculescu" din Buzău.

Deși primul său mentor a fost Alex. Oproescu – care, de fapt, este un excepțional formator și modelator de destine – ,în spatele lucrărilor Mioarei Neagu se simte suflul clasic și disciplinator al unor Ion Bianu, academician și fost director al Bibliotecii Academiei Române, autor-coordonator al inegalabilei lucrări ***Bibliografia românească veche***. Transcrierea ***Dedicațiilor*** și ***Însemnărilor*** de pe copertele de gardă, adăpostite în sanctuarul buzoian, sunt capitole care își continuă și în actualitate viața și interesul. Înlănțuite, aceste „răbojuri" sunt repere indubitabile în fereastra timpului animat și, totodată, un dar documentar, bine ordonat, pentru istoricii literari și culturali de azi și de mâine.

Urgențele adeseori distrug. După darul (cam neglijent, din parte-mi) Bibliotecii Județene „V. Voiculescu", făcut în anii trecuți, determinat de o criminală decizie în ce privește familia mea (evacuarea!), îmi voi reinspecta rafturile rămase și voi depune încă un strat substanțial de cărți în mâinile de argint ale Domniței Mioara Neagu, să le preia, și, prin alte adaose, să întemeieze o a doua ediție a donatorilor excitați de acest act „ecumenic". (***Gheorghe Istrate***)

---

* ***Valori bibliofile în colecțiile Bibliotecii Județene „V. Voiculescu" Buzău***, Editura „Alpha Mon", 2006